
CN

690

.S53

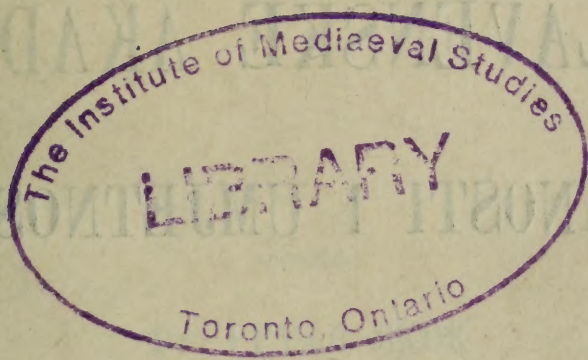
IMS

The Institute of Mediaeval Studies

LIBRARY

Toronto, Ontario

*See
inside*

KNIGHT XXX

U. TORONTO LIBRARY

1915

OPERA ACADEMIAE SCIENTIARUM ET ARTIUM
SLAVORUM MERIDIONALIUM.

DJELA

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA XXV.

U ZAGREBU 1915.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

POJAVE
VULGARNO-LATINSKOGA JEZIKA
NA NATPISIMA
RIMSKE PROVINCIJE DALMACIJE.

(SA 16 SLIKA.)

NAPISAO

Dr. PETAR SKOK.

IZDALA

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

CIJENA K 4.—

U ZAGREBU 1915.

KNIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE LAV. HAV. HARTMANA
(ST. KUGLI).

The Institute of Medieval
LIBRARY
APR 25 1983
Toronto Ontario

Predgovor.

Ova se studija, prva iz romanske filologije u hrvatskoj naučnoj književnosti, u glavnome izrađivala u početku sadašnjega svjetskog rata. Odatle neki nedostaci u obradi materije. Ti se nedostaci vide 1) u tome, što nijesam mogao, kako sam u početku namislio, lingvističku epigrafijsku građu dalmatinsku u svim pojedinostima isporučiti sa sličnim pojavama u drugim provincijama rimskoga carstva, i to zato, što se nijesu mogli dobiti cijeli CJL i druge epigrafičke publikacije u Baču Luku; 2) što je radi tih prilika bilo vrlo teško dobiti iz većih knjižnica pomagala, pa su stoga bilješke u ovoj studiji nešto mršavije; 3) što nijesam mogao u solinskom muzeju u Splitu još jednom isporučiti dosadašnja čitanja sa samim kamenima. Ali kako gotovo svaka godina iznosi na vidjelo novu epigrafijsku građu, to se ovaka studija za sada i onako ne dá definitivno završiti. Bit će prilike, da se eventualne netačnosti drugom zgodom isprave, budući da sam ovu studiju zamislio kao početak proučavanja vulgarno-latinskoga jezika na natpisima istočne Romanije (provincije: Dalmatia, Pannonia, Moesia, Dacia). — Osim toga molim, da mi se oprost, što sam toliko dodataka i popravaka bio prinuđen uvrstiti ne samo poslije rasprave, nego i poslije samoga Indexa.

Pri izrađivanju obraćao sam se počešće na Mons. Franu Bulića radi raznih podataka epigrafičkih. On se pobrinuo i za fotografije i imao dobrotu, da čita korekturu. Na svemu mu srdačna hvala!

Bača Luka, koncem listopada 1915.

Dr. Petar Skok.

Sadržaj¹⁾.

	Str.
Uvod	1—10.
<p>Romanizacija pučanstva i latinski jezik u provinciji Dalmaciji (str. 1.—3.) — Za čim ide ova studija? Vulgarnolatinske pojave na solinskim natpisima. Kako ih vaļa proučavati? (str. 4.—6.) — Metodologička gledišta, s kojih ih vaļa promatrati (str. 6.—10.). Provenijencija sastavlača natpisa; datiranje; kraćenje; tradicionalne formule; vrste natpisa; važnost klesarskih pogrješaka za lingvistiku. Važnost natpisa za proučavanje romanskih tuđica u hrvatskom jeziku.</p>	
Kratice upotrebljene literature	10—11.
I. Fonetika	12—59.
A. Vokali	12—35.
x) Naglašeni	12—16.
a) Kl. <i>ē</i>	12—13.
§ 1. Zamjeñuje ga <i>i</i> ili <i>ii</i> (?). § 2. Naopako pisañe sa <i>e</i> . § 3. Pisañe sa <i>ae</i> . Lingvistička vrijednost te grafije. § 4. Kako hrv. tuđice izražavaju kl. <i>ē</i> .	
b) Kl. <i>ě</i>	14.
§ 5. Zamjeñuje ga <i>i</i> . § 6. Pisanje sa <i>ae</i> .	
c) Kl. <i>ī</i>	14.
§ 7. Ne mijena se.	
d) Kl. <i>ĩ</i>	14—15.
§ 8. Prelazi u <i>e</i> . § 9. <i>annuculus</i> . § 10. Kako hrv. tuđice izražavaju kl. <i>ĩ</i> .	
e) Kl. <i>ō</i>	15—16.
§ 11. Prelazi u <i>u</i> . § 12. Kako hrv. tuđice izražavaju kl. <i>ō</i> .	
f) Kl. <i>ũ</i>	16
§ 13. Prelazi u <i>o</i> . § 14. Kako hrv. tuđice izražavaju kl. <i>ũ</i> .	

¹⁾ Služi ujedno i za stvarno kazalo.

	Str.
β) Diftongi	16—23.
a) Kl. <i>ae</i>	16—23.
§ 15. Potvrde za arhajističko <i>ai</i> . § 16. <i>ae</i> je na natpisima provincije Dalmacije ortografski znak i nema glasovne vrijednosti.	
b) Kl. <i>au</i>	23.
§ 17. Zamjeñuje ga <i>o</i> .	
c) Kl. <i>oe</i>	23.
§ 18. Zamjeñuje ga <i>e</i> , <i>ae</i> , <i>i</i> , <i>ye</i> .	
γ) Nenaglašeni vokali	24—33.
1. U hijatu	24—25.
§ 19. <i>e i</i> se zamjeñuju. § 20. Skup <i>ie</i> pretvara se u <i>e</i> . § 21. <i>u</i> ispada u <i>ua</i> . § 22. <i>u</i> ispada ispred <i>u</i> . § 23. <i>e</i> ispada u skupu <i>ea</i> .	
2. Početni slog	25—27.
a) Vokalni početak	25—26.
§ 24. Disimilacija <i>au</i> — <i>u</i> > <i>a</i> — <i>u</i> . § 25. Proteza <i>e i</i> ispred <i>s</i> + kons. i ispred jednostavnog konsonanta. § 26. <i>ō</i> se zamjeñuje sa <i>u</i> . 27. <i>ja</i> -prelazi u <i>je</i> . § 28. <i>e</i> se zamjeñuje sa <i>i</i> .	
b) Konsonantski početak	26—27.
§ 29. <i>a</i> prelazi u <i>e</i> . § 30. <i>a</i> prelazi u <i>o</i> . § 31. <i>i</i> se zamjeñuje sa <i>e</i> . § 32. <i>o</i> prelazi u <i>u</i> . § 33. <i>o</i> prelazi u <i>a</i> .	
3. Slog među glavnim i sporednim naglaskom (Intertonica)	28—29.
§ 34. Primjer za ispadanje od <i>a</i> . § 35. <i>ū</i> između <i>c</i> i <i>l</i> ispada. § 36. <i>u</i> prelazi u <i>o</i> . § 37. Zamjena <i>i</i> sa <i>e</i> . § 38. <i>monumentum</i> i <i>monimentum</i> . § 39. <i>o</i> prelazi u <i>u</i> . § 40. <i>i e</i> prelaze u <i>a</i> .	
4. Paenultima	29—30.
§ 41. <i>ū</i> ispada između <i>c</i> i <i>l</i> , <i>t</i> i <i>l</i> , <i>m</i> i <i>l</i> . § 42. <i>i e</i> ispadaju između stanovitih konsonanata. § 43. Primjeri za prijelaz od <i>i</i> u <i>e</i> . § 44. Primjeri za prijelaz od <i>u</i> u <i>o</i> .	
5. Dočetni slog	30—33.
§ 45. <i>ae</i> se piše za <i>ē</i> . § 46. <i>e i</i> se zamjeñuju. § 47. <i>u o</i> se zamjeñuju. § 48. Zamjena <i>-e</i> za <i>-o</i> . § 49. Zamjena <i>u</i> za <i>i</i> . § 50. Elizija od <i>-e</i> . § 51. <i>-a</i> mjesto <i>-e</i> radi analogije.	
δ) Umeteñe vokala (Svarabhakti)	33.
§ 52. <i>i</i> se umeće između <i>ph</i> i <i>n</i> , <i>c</i> i <i>n</i> u grčkim riječima. Umetañe u latinskim riječima.	

	Str.
ε) Stezañe	33 - 34.
§ 53. <i>oa</i> > <i>a</i> , <i>ihi</i> > <i>i</i> , <i>ei</i> > <i>i</i> , <i>ũ</i> > <i>ee</i> > <i>e</i> , <i>ae</i> > <i>ee</i> , <i>oho</i> > <i>o</i> .	
η) Disimilacija	34.
§ 54. <i>o — o</i> > <i>e — o</i> .	
θ) Grĉko <i>υ</i>	34—35.
§ 55. Prelazi u <i>u</i> , <i>o</i> , <i>e</i> .	
B. Konsonanti	35—58.
1. Kl. <i>h</i>	35—36.
§ 56. Ne izgovara se i piše naopako.	
2. Kl. guturali	36—39.
§ 57. Kako se izgovara <i>qu</i> ispred <i>u o e</i> . § 58. Zamjena od <i>-qwi-</i> sa <i>cu</i> . § 59. Izražavañe slova <i>x</i> . § 60. <i>c</i> se ispred <i>e</i> izgovara kao <i>k</i> . § 61. Izgovor od <i>g</i> ispred <i>e i</i> . § 62. <i>c</i> ispada u skupu <i>nct</i> . § 63. <i>c</i> ispada ispred <i>u</i> .	
3. Kl. palatali	39—40.
§ 64. Kako se izgovaralo <i>j dĭ</i> ? § 65. Zamjena od <i>tĭ</i> sa <i>sĭ</i> , <i>cĭ</i> . § 66. Ispadañe od <i>i</i> u <i>mĭ</i> . § 67. <i>stĭ</i> prelazi u <i>ssĭ</i> . § 68. <i>lĭ</i> prelazi u <i>j</i> . § 69. <i>vi</i> prelazi u <i>j</i> .	
4. Kl. dentali	40—42.
§ 70. <i>t d</i> se na kraju jednako izgovaraju. § 71. Doĉetno <i>t</i> ispada u 3. l. sg. pl. i u <i>post</i> . § 72. <i>t</i> ispada radi disimilacije. § 73. Zamjena od <i>c</i> sa <i>t</i> . § 74. <i>ct</i> prelazi u <i>t</i> .	
5. Liquida	42.
§ 75. Metateza kod <i>l r</i> . § 76. <i>r</i> na kraju i radi disimilacije ispada. § 77. <i>rs</i> prelazi u <i>s</i> .	
6. Sibilanti	42—44.
§ 78. Doĉetno <i>s</i> se ne izgovara. § 79. <i>s</i> ispada pred konsonantom. § 80. <i>s</i> se asimilira u <i>z</i> .	
7. Nazali	44—50.
§ 81. Doĉetno <i>m</i> se ne izgovara. § 82. <i>m n</i> pred konsonantima jednako se izgovaraju. § 83. Izgovor doĉetnoga <i>n</i> . § 84. <i>n</i> pred konsonantima ispada. § 85. Skup <i>mn</i> prelazi u <i>nn</i> ili <i>m</i> . § 86. <i>p</i> izmeĊu <i>m</i> i <i>s</i> , <i>m</i> i <i>t</i> ispada. § 87. <i>n</i> radi disimilacije ispada. Disimilacija <i>n — m</i> > <i>l — m</i> .	
8. Labijali	50—53.
§ 88. <i>b</i> poslije konsonanta prelazi u <i>p</i> . § 89. Beta-cizam: zamjeñivañe od <i>v</i> i <i>b</i> . § 90. <i>v</i> ispada pred <i>u o</i> . § 91. <i>-ivi-</i> se steže u <i>i iu</i> . § 92. <i>f</i> zamjeñuje	

	Str.
<i>b</i> . § 93. <i>b</i> ispred konsonanta ispada. Primjer za prijelaz u <i>f</i> . § 94. Zamjena od <i>b</i> i <i>p</i> .	
9. Dvostruka konsonancija	53—56.
§ 95. <i>nn</i> . § 96. <i>ll</i> . § 97. <i>cc</i> , <i>pp</i> , <i>rr</i> . § 98. Jednaki izgovor intervokalnog <i>s</i> i <i>ss</i> . § 99. <i>tt</i> . § 100. Geminacija ispred <i>i</i> .	
10. Haplogija	56.
§ 101. <i>-stitu</i> > <i>-stu-</i> , <i>-nemo</i> > <i>-mo-</i> , <i>principi</i> > <i>princi</i> .	
11. Asimilacija	56—57.
§ 102. <i>b</i> ispred <i>s</i> pretvara se u <i>p</i> . § 103. Sandhi.	
§ 104. Etimologičko pisanje prefiksa. § 105. Etimologičko pisanje u sredini riječi.	
12. Grčki konsonanti	57—58.
§ 106. 1. Zamjena za φ . 2. Zamjena za χ .	
II. Morfologija	59—75.
A. Rodovi	59.
§ 107. Propast srednjega roda. § 108. <i>pulvera</i> . § 109. Ž. r. mjesto <i>sr</i> .	
B. Deklinacije	59—67.
a) Općeno	59—62.
§ 110. 1. Izjednačenje gen. i dat. sg. kod svih deklinacija. 2. <i>-bus</i> se prenosi u prvu i drugu deklinaciju. 3. Nesigurnost u upotrebi padeža. 4. Slaganje prijedloga s padežima mijenja se i postaje nesigurno. 5. Zamjena kl. padeža prijedlozima. 6. <i>carere</i> c. acc.	
b) Prva deklinacija	62—64.
§ 111. 1. Nastavak <i>-aes</i> , <i>-es</i> u gen. i dat. sg. 2. Nastavak <i>-a</i> u gen. i dat. sg. 3. <i>-as</i> u nom. pl. 4. <i>-abus</i> u dat. pl. 4. Potvrde za dekl. <i>-a -anis</i> , <i>-e -enis</i> , <i>-e -etis</i> .	
c) Druga deklinacija	64—65.
§ 112. 1. Potvrde za zamjenu gen. i dat. 2. Nastavak <i>-ius</i> u gen. sg. 3. Abl. sg. po četvrtoj dekl. 4. Dat. pl. na <i>-es</i> . 5. Potvrde za deklinaciju <i>-us -onis</i> .	
d) Treća deklinacija	65—66.
§ 113. 1. Konfusija među <i>-es -is</i> , <i>-ex -ix</i> u nom. sg. Nestajanje imenicâ na <i>-x</i> . 2. <i>maris</i> mjesto <i>mare</i> . 3. Gen. nastavak <i>-es</i> . 3. Potvrde za konfusiju genitiva i dativa. 5. <i>-e</i> u dat. sg. 6. <i>-im</i> u ak. sg. 7. <i>-e</i> u abl. mjesto <i>-i</i> . 8. <i>-is</i> u nom. i ak. pl. 9. Gen. pl. od <i>mensis</i> . 10. Prijelaz adj. na <i>-er</i> , <i>-is</i> , <i>-e</i> u drugu dekl. 11. Plur. <i>ossua</i> .	

	Str.
e) Četvrta deklinacija	67.
§ 114. Gubi se.	
C. Komparacija	67.
§ 115. Primjeri za opisivanje sa <i>magis</i> .	
D. Brojevi	67.
§ 116. 1. <i>dua</i> u sr. rodu; gen. pl. <i>dum, duom</i> . 2. <i>dece septe</i> . 3. <i>mila</i> pl.	
E. Zamjenice	68—70.
1. Lične	68.
§ 117. 1. Konfusija među <i>te</i> i <i>tibi</i> . 2. <i>sibe</i> . 3. <i>se</i> mjesto <i>sibi</i> .	
2. Posjedovne	68—69.
§ 118. 1. Potvrde za <i>sus</i> mjesto <i>suus</i> . 2. <i>Noster</i> kao pluralis maiestaticus.	
3. Demonstrativne	69.
§ 119. 1. <i>illi</i> nom. sg. 2. <i>inpsuius, ipseius</i> . Genitiv mjesto dativa. 3. <i>hanc</i> u funkciji nominativa.	
4. Upitne i relativne	69—70.
§ 120. 1. <i>qui</i> mjesto <i>quis</i> . 2. <i>qui</i> u funkciji ženskoga roda. Gen. <i>quovius, queius</i> .	
5. Neodređene	70.
F. Glagoli	70—75.
1. Infinitiv	71.
§ 123. Potvrda za prijelaz iz treće konjugacije u drugu.	
2. Present	71—72.
§ 124. 1. Nastavci. a) Konfusija među <i>-et</i> i <i>-it</i> . b) Treće lice sg. i pl. bez <i>-t</i> . c) U <i>-nt</i> ispada <i>n</i> . 2. <i>fieri</i> u značenju <i>esse</i> . 3. Konjunktivni oblik od <i>velle</i> za indikativ. 3. Treće lice sg. u funkciji 3. l. pl.	
3. Futur prvi i drugi	72.
§ 125. 1. Nastavci a) <i>-et</i> mjesto <i>-it</i> . b) 3. l. sg. bez <i>-t</i> . 2. Opisivanje futura prvoga sa fut. od <i>debere</i> ili presentom od <i>velle</i> , futura drugoga sa fut. drugim od <i>velle</i> .	
4. Imperfekt	73.
§ 126. Jedna potvrda bez <i>-b-</i> .	
5. Perfekt	73—75.
§ 127. 1. Nastavci a) <i>-et</i> mjesto <i>-it</i> . b) 3. l. sg. bez <i>-t</i> . c) 3. l. pl. bez <i>-t</i> . d) 3. l. pl. bez <i>-nt</i> . e) <i>-ut</i> mjesto <i>-unt</i> . f) <i>-aut</i> mjesto <i>-avit</i> . g) <i>-it -iut</i> mjesto <i>-ivit</i> . 2. <i>dedi</i> ostaje i u složenicama. 3. <i>posui</i> prešao	

	Str.
u perfekte na <i>-si</i> . 4. <i>concessi</i> prešao u perfekte na <i>-ui</i> . 5. <i>fet</i> mjesto <i>fecit</i> . 6. <i>fero</i> tvori reduplicirani pf. 7. perfekt od <i>sepelio</i> .	
6. Imperativ	75.
§ 128. 1. Drugo l. pres. od verba deponentia služi za imperativ. 2. <i>benefacito</i> mjesto <i>benefac</i> .	
III. Sintaksa	76—82.
A. Poredna riječi	76—77.
§ 129. a) VI. poredna: subjekat + predikat. b) Zamjenički objekat poslije glagola. c) Infinitiv poslije finitnog oblika. d) Poredna u imenima dana.	
B. Uporaba vrstâ riječi	77—80.
1. Zamjenice	77.
§ 130. Mjesto <i>is</i> , <i>hic</i> stoje <i>ille</i> , <i>ipse</i> , <i>iste</i> .	
2. Glagoli	77.
§ 130a. <i>debere</i> , <i>velle</i> služe za opisivanje obiju futura i kondicionala.	
3. Prijedlozi	77—78.
§ 131. a) <i>a</i> mjesto <i>de</i> , <i>de</i> mjesto <i>ex</i> . b) <i>ad</i> označuje svrhu i služi mjesto dativa.	
4. Prislovi	78.
§ 132. a) <i>in se</i> zamjeñuje <i>simul</i> . b) Prislovi na <i>-mente</i> .	
5. Veznici	78—80.
§ 133. a) <i>quod</i> se upotrebljava pleonastički. b) <i>ut</i> dodano vezniku <i>ne</i> jasnoće radi. c) <i>ut</i> dodano vezniku <i>quam</i> . d) <i>que</i> u značenju <i>et</i> upotrebljava se pleonastički. e) Potvrde za pleonastičku upotrebu <i>et</i> .	
C. Uporaba fleksivnih oblika	80—81.
1. Padeži	80—81.
§ 134. Dativ mjesto genitiva za oznaku posjeda.	
2. Glagolski oblici	81.
a) Infinitiv	81.
§ 135. Uz <i>facere</i> , <i>curare</i> stoji infinitiv.	
b) Perfekt	81.
§ 136. Opisuje se sa <i>esse</i> i part. pf. kod neutralnih glagola.	
D. Slagañe	81—82.
§ 137. Apozicija i participi ne slažu se sa imenicom, na koju se odnose, radi fragmentarnoga stila.	
IV. Leksikalne bilješke	83—89.
Prvi skup § 138.	83—86.

	Str.
Drugi skup	86—87.
· Nove riječi § 139.	87—88.
Kompositi § 140.	88.
Sufiksi § 141.	88—89.
Prijedlozi § 142.	124.
V. Primjeri	90-100.
A. Natpisi poganski	90—92.
B. Natpisi kršćanski	92--100.
Dodaci i popravci	101-110.
Index alphabeticus	111--122.
Još naknadni dodaci i popravci	123--125.
Tiskarske pogriješke	127--130.

Tumač znakova.

* Zvezdica pred nekom riječju znači, da ta riječ u navedenom obliku nije potvrđena, nego je konstruirana.

< među dva oblika ili glasa znači, da se prvi razvio od drugoga.

> " " " " " " " " " drugi " prvoga.

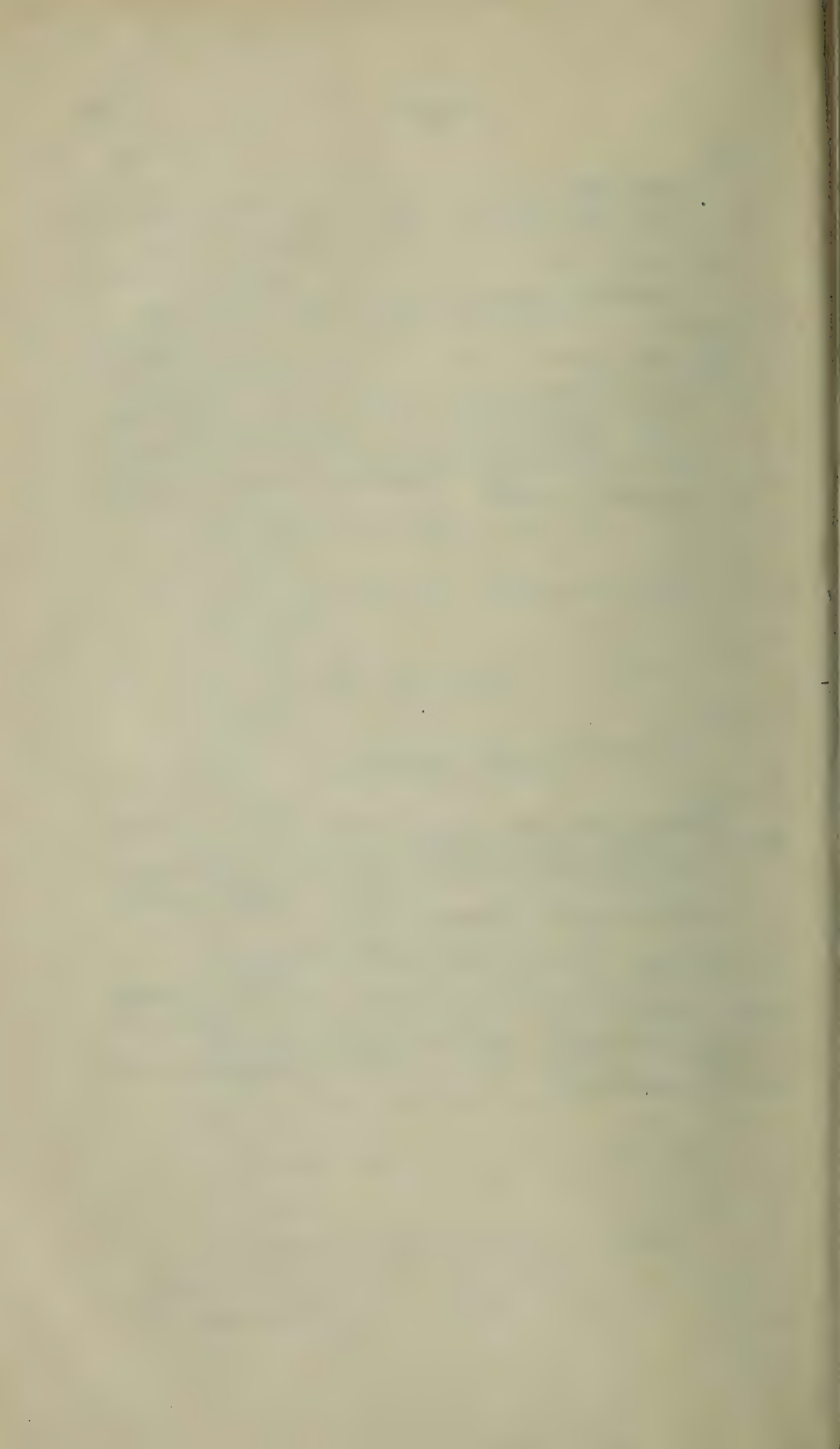
e označuje zatvoreni izgovor toga vokala.

e " reducirani vokal kao franc. *e* muet.

Rumuńsko *ș* izgovaraj kao *š*, a rum. *ț* kao hrvatsko *c*.

() [] služe za tačnije citiranje natpisa. Ono, što je u okrugloj zagradi, dopuńuje kratice; ono pak, što je u uglatoj zagradi, dopuńuje ona mjesta, gdje je natpis oštećen ili inače iskvaren.

Kratice br. sa brojem natpisa u solinskom muzeju označuje natpis, koji još nije publiciran.

Uvod.

Nakon što je Tiberije konačno upokorio Dalmaciju (g. 6.—9. po I.), zavlada i u toj provinciji kao i u drugima, u kojima su se Rimljani jednom čvrsto ugnijezdili, latinski jezik kao saobraćajni. Najbolji su dokaz za to mnogobrojni latinski natpisi. Ilirskih, osim ličnih imena, nije nam se sačuvalo, a možda ih nije nikada ni bilo.

Nakon osvojeća započe romanizacija pučanstva. Tu nam činenicu osvjetljuje i bezbroj rimskih ličnih imena, što ih čitamo na natpisima provincije, osobito u Solinu; narodnih ilirskih gotovo i nema na solioskim natpisima¹). Ilirska imena muškaraca i žena čitamo u većem opsegu na natpisima, što se nađoše u zabitnim krajevima, u Rideru (danas Danilo-Birań), na Gornjoj Cetini²) i sporadički po čitavoj provinciji; upokoreni je narod, kao svagdje, tako i ovdje. prihvatio rimski onomastički sustav.

Da je romanizacija već rano uspjela³), vidi se i po toponomastici; pored imena mjesta, koja su nesumnjivo ilirskoga podrijetla, ima ih u čitavom Iliriku dosta, koja su očito latinska. Hoću da navedem samo onakva, kojima je osnova latinsko gentilno ime ili kognomen sa sufiksom *-anu(s)*. Takovih mjesnih imena ima u

¹) Do sada sam konstatirao samo ova ilirska imena u Solinu: *Latoni coniugi Titiae Verzon* [... 9056, *Seia* 9332, *Dasantillae* 14774 (bez sumnje izvedeno od *Dazas-antis*). Udara u oči, da i ovo malo imena pripada ženskiñu.

²) Vidi Mommsen u CIL III. str. 363 pod *Riditae*. Patsch, *Archäologisch-epigraph. Untersuchungen WMBH* IV. 254, 263, 283, V 199, 213 sl., 231, VII. 51, 123 sl., 129, 137 sl., 146, 153, IX. 215, 255, XI. 137. — Značenje kratica vidi na koncu ovoga poglavlja na str. 11.

³) Isp. što Patsch govori o Japodima WMBH VI. 182, 184. i Jireček. *Istorija Srba* 35—38. Kako je romanizacija zalazila u kult Ilira, instruktivno nam pokazuje staplañe domaćega boga Binda sa Neptunom. v. Patsch WMBH VII. 37. sl. Upozorujem ovom prilikom, da ime boga Mitre nalazimo u našim krajevima baš u vulgarnom obliku (v. § 8. ove studije.)

velikome mnoštvu i po čitavoj Italiji i južnoj Francuskoj¹⁾, a označuju, kako se općenito danas tumači, *fundus*, *locus*, *praedium*, *villa*, koja je pripadala ličnosti određenoga rimskog imena²⁾. Takova su mjesna imena n. pr. *Bassiana* (= Gradina kod Rumskih Petrovaca u Srijemu) od cogn. *Bassus* ili gentilnoga *Bassius*, *Ulpiana*, *Municipium Ulpianum* (na Kosovu, danas *Liplan*) od *Ulpus* i. t. d. Takovih je imena bilo i u Dalmaciji; sačuvala su nam se što u srednjovjekovnim listinama, a što u današnjoj nomenklaturi. *Zunano* iz god. 1096., danas *Žnan* kod Spleta, bez sumnje je rimski **Junianum* od *Junius*; *Jaklan*, otočić kod Dubrovnika, god. 1348. Lichignana³⁾ je **Licinianum* od *Licinius*; *Lukoran* na otoku Uglanu kod Zadra je *Lucaranum* od cogn. *Lucarus*⁴⁾. Takova su imena mjesta bila moguća samo zato, što je okolišno pučanstvo govorilo latinski. Iz njih slijedi dakle nesumnjiv sud, da je stanovništvo takovih mjesta i njihove okolice bilo romanizovano.

Latinski je jezik prodirao i u jezike domorodaca i potiskivao ih. Dokaz je tomu današnji rumunski jezik u jednu ruku, a u drugu brojne latinske riječi u današnjem arbanaskom jeziku. Dok je latinski jezik na donjem Dunavu potisnuo posvema jezik domorodaca i sačuvao se do dana današnjega u obliku jezika rumunskoga, dotle je u jezik današnjih Arbanasa provalio samo na pola i ostavio brojnih tragova u leksiku i morfologiji njihova jezika. Današnji se arbanaski jezik radi latinskoga elementa u nemu s pravom drži napola romanizovanim jezikom, kod koga se romanizacija zaustavila na pô puta⁵⁾.

Tome je prodirađu bio bez sumnje izložen i jezik Dalmatâ. Ostanci latinskoga dijalekta, što se je razvio na njihovu području, svjedoče za to. Taj se naime dijalekat sačuvao do u naše vrijeme

1) Vidi Einf.² § 263 i moju radnju: Die mit den Suffixen *-ācum*, *-ānum*, *-ascum* und *-uscum* gebildeten südfranz. Ortsnamen. Halle 1906. str. 27—39.

2) Ispor. 6423 (Vis): *C. Valius Festus conditor vineae huius loci qui nunc Valianus a Festo dicitur aeternumque tenet per saecula nomen i. t. d.*

3) V. Jireček I. 53. 83.

4) V. o ovim stvarima moje članke u Nastavnom Vjesniku XXII. 433 sl. Prilog k ispitivađu hrv. imena mjesta II. i III. XXIII. 339 sl., 344, 346, 349 i Zweiter vorläufiger Bericht über die toponomastische Bereisung Dalmatiens, Anzeiger der phil.-hist. Klasse der kais. Akademie, 1914 Nro. XXVI.

5) Ispor. Gustav Meyer i W. Meyer-Lübke, Die lat. Elemente im Albanesischen. Gr² str. 1039 § 2.

u krčkom romanskom narječju¹⁾, u tragovima romanskoga jezika u srednjekovnim dalmatinskim listinama i u tuđicama u hrvatskom jeziku²⁾).

Svim ovim jezicima — i rumuńskome i starodalmatinskome i krčkom romanskom narječju i jezičnim latinskim ostancima u arbanaskom i hrvatskom jeziku — nije temeljem kniževni latinski jezik, nego vulgarnolatinski³⁾ istočne Romanije. Tim jezikom razumijevam saobraćajni, svakidašni jezik, koji se inače zove *sermo plebeius, castrensis* i. t. d. Da je taj jezik zastupan i na natpisima provincije Dalmacije, ima da pokaže ova rasprava.

* * *

Period vl. jezika kao posebne struje latinskoga uopće traje po običnom shvaćanju od god. 200 pr. I. do VI. stoljeća po I.⁴⁾ Razvitak latinskoga jezika poslije toga doba zapada u razvitak zasebnih romanskih jezika i zanima više romanista negoli latinista.

Kako Solin pada god. 612. ili 614., ili po drugima čak god. 634⁵⁾, a posljednji su njegovi latinski natpisi iz god. 599. ili 603. (CIL III. 9527⁶⁾, god. 612. (CIL III. 9551), zatim iz god. 593.—620. (BD 1900. str. 292, BD XXIX. str. 268.—304), može se reći, da se s padom Solina završuje barem u istočnoj Romaniji period vl. jezika.

Već radi ove hronologičke koincidencije zanimljivo je i za romanista ispitivanje vulgarnih oblika na solinskim natpisima, jer je s padom Solina zadan bez sumnje najteži udarac razvitku latinskoga jezika na istočnoj obali Jadrana. Poslije toga događaja

¹⁾ U ovoj ga radni kratkće radi zovem *veļotski*, prema nem. „veglotisch“, i da se ne bi pomiješalo sa krčkim hrvatskim dijalektom.

²⁾ V. Bartoli I. II., Jireček I. 78.—93.

³⁾ Kratica: *vl.*; klasičnolatinski: *kl.*

⁴⁾ Gr. str. 5. § 3. — O teškoćama definiranja a i datiranja vl. jezika v. Einf.² § 78. i 79., k tome još E. Richter, Der innere Zusammenhang in der Entwicklung der romanischen Sprachen, Beiheft zur Zeitschrift f. rom. Phil. 27., str. 77.—81., J. Brück, Der Einfluss der germ. Sprachen auf das Vulgärlatein, str. 2.—4.; starije nazore v. Schuchardt III. str. 14. sl., a kasnije u Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte auf dem Gebiete der romanischen Philologie II. str. 60.

⁵⁾ V. F. Bulić, Sull' anno della distruzione di Salona, BD XXIX. (1906.) str. 268.—304.

⁶⁾ Vidi Primjere br. 13. na kraju ove studije.

latinski jezik na našem hrvatskom teritoriju samo vegetira u obliku dalmatskoga jezika, kako ga je okrstio Bartoli¹⁾.

Interes ovaj biva to veći, što solinski muzej broji do sada preko 5000 natpisa, koji su publicirani do god. 1902. na okupu u CIL III., a dađe od te godine u BD. Već sam ovaj golemi broj daje važnost ovakovoj studiji. „Pogrješni“ naime oblici na natpisima imaju samo onda jezikoslovnu vrijednost, ako ih je vrlo mnogo; ako li su pojedinačni, onda se uvijek može sumnati o njihovoj jezikoslovnoj općoj vrijednosti i brojiti ih u zablude sastavljača natpisa ili klesara (kvadratara²⁾).

Ali solinske natpise treba studirati ne same za sebe — a i to bi se moglo, kao što se za se studirao natpise na zidovima u Pompejima³⁾, — nego u svezi sa ostalim natpisima rimske provincije Dalmacije, kao što se to već učinilo za Hispaniju⁴⁾, Galiju⁵⁾ i Siciliju⁶⁾. Po takvoj će se studiji vidjeti, koliko li ti natpisi dopuštaju suditi u pogledu rekonstrukcije gramatike vl. jezika, kako se govorio u toj provinciji.

Izvršne studije Jirečekove i Bartolijeve o dalmatskom jeziku, koji je bez sumne romanski nastavak vl. jezika rimske provincije Dalmacije, utvrdiše svezu toga jezika sa današnjim rumunjskim i latinskim elementima u jeziku arbanaskom i hrvatskom. Trebat će dakle u ovoj studiji uzeti osobiti obzir na to, ne bi li se dale koje jezične pojave iz današnjega rumunjskoga jezika ili iz latinskih elemenata u arbanaskom i hrvatskom jeziku potvrditi čak na natpisima rimske Dalmacije. U ovom se slučaju

1) Eksistenciju toga jezika pokušalo se doduše osporiti u najnovije vrijeme na hrvatskoj strani, v. dr. I. Strohal, Pravna povijest dalmatinskih gradova I. str. 103.—149. S kojim pravom i uspjehom, pokazat će na drugom mjestu.

2) Ispor. Gr.² lat. str. 459. § 4.

3) Dr. Fed. Carlo Wick, La fonetica delle iscrizioni parietarie pompeiane specialmente in quanto risenta dell'osco e accenni all'evoluzione romanza, izašla u Atti della r. Accad. di archeol., lett. e belle arti, di Napoli, vol. XXIII. str. 329.—373. (1905.) — Citirano samo Wick sa brojem stranice.

4) A. Carnoy, Le latin d'Espagne d'après les inscriptions. Deuxième édition revue et augmentée, Bruxelles 1906. Citirano samo Carnoy i broj stranice i paragrafa.

5) J. Pirson, La langue des inscriptions latines de la Gaule. 2. izd. Bibl. de la Faculté de phil. et lettres de l' université de Liège, fasc. XI. Bruxelles 1901.

6) N. Maccarrone, Il latino delle iscrizioni di Sicilia. 1910.

— makar se dotična morfolojska ili leksikalna jezična pojava javila samo jednom na natpisima, a slaže se sa kasnijim roman-skim pojavama¹⁾ — već ne može govoriti o pogrješci klesara. Inače fonetičke pojave na natpisima imaju samo onda dokaznu moć, ako ih je mnogo.

Napokon treba isporediti jezične činjenice, konstatirane na ovim natpisima, sa činenicama na natpisima iz drugih rimskih provincija, da se vidi, koliko je vl. jezik bio za doba carstva jedinstven u čitavoj golemoj imperiji ili da možda nije već u to doba bilo kakovih dijalektičkih razlika između provincije Dalmacije i ostalih provincija rimskoga svijeta²⁾.

Istaknuti odmah treba, da potpunih vl. natpisa nema u Dalmaciji. Ima samo vl. oblika izmiješanih sa klasičnima. I baš je svrha ove radnje, da prikupi sve ove pojedinačne pojave vulgarnoga jezika u jednu cjelinu, da izluči vulgarno od klasičnoga, pa da se na osnovu toga izlučivanja dođe do opće gramatike vulgarnoga jezika ove provincije. Međutim je ovo prikupljivanje vulgarnoga materijala otežano i time, što čak i pojedine riječi pokazuju samo djelomice vl. pojave, tako n. pr. *domnico* CIL III 8500 = WMBH IX 283, (Krehin Gradac kod Brotnja, Ljubuški) pokazuje ispadanje prvog nenaglašenog *i*, a drugo *i* napisano je sasvim u klasičnom liku. Očekivali bismo naime *e*³⁾ kao u *infelicissime* CIL III. 3182. Dok je u ovom posljednjem slučaju nenaglašeno *i* napisano u vl. obliku, napisano je opet u *semilem* Cat. 285 (12.) = 9623 naglašeno *i* u vl. obliku, a nenaglašeno u klasičnom. I tako to ide redom. Čistih vulgarnih oblika ima na žalost malo. Na natpisima se provincije Dalmacije kao i na ostalima u čitavom golemom carstvu očituje boj između jezika vl. i klasičnolatinskoga⁴⁾. Stavljajući natpisa ili klesar hoće da piše klasičkim jezikom, kojim on ne vlada potpuno, pa pravi neprestano ortografičkih i gramatičkih grješaka upravo onako, kao kada naš kajkavac ili ikavac-čakavac hoće da piše književnim štokavskim govorom, pa kaže

¹⁾ Vidi n. pr. § 124, 3 ove studije.

²⁾ Naznake literature kod proučavanja pojedinih jezičnih pojava u ovoj studiji imaju olakšavati su isporodbu onima, koji bi se za to zanimali. Kratkoće radi ne napominem, gdje li su se još slične pojave konstatirale, nego samo upućujem na dotična djela, u kojima se slične pojave i natpisi mogu naći. K tome još v. E. Diehl. *Vulgärlateinische Inschriften*. 1910. Kl. Texte hgg. v. Lietzmann 62.

³⁾ Vidi § 43. ove studije.

⁴⁾ Ukraćeno: kl.

šleva, vjesoko, sjeromašan (u Bosni) i slično. Tako i na natpisima čitamo primjerice *qu* i *c* na krivim mjestima, kao n. pr. u *cesquet, quesquet* za *quiescit* na kršćanskim natpisima¹⁾. Ali ovake grješke²⁾, kako ćemo vidjeti, imaju veliku lingvističku vrijednost. Konsekventnosti nema gotovo nikakove u sastavcima tih poluobrazovanih ljudi. Često hoće takav sastavlač, koji u gramatici nije dovoljno obrazovan, da se pokaže učenim, na krivom mjestu dakako. Tako tumačim n. pr. oblik *perquodset* mjesto *percussit* na kršćanskom natpisu iz Dukle (Doclea) iz 4.—5. vijeka, CIL III. 10190; *o* mjesto *ū*³⁾ *e* mjesto *ī* pokazuju jasno, da se radi o vl. obliku. Ali je pisac umetnuo još *d*, jamačno zato, što je znao, da oblik dolazi od *percutere*. Pisao je *d* mjesto *t* zato, jer se u određenim slučajevima uopće nije pravila razlika između *d* i *t*⁴⁾. Nazovi-učenost se dakle njegova očituje u tome, što *d* i *qu*⁵⁾ piše na krivu mjestu; hoće tobože da piše etimologički.

* * *

Nakon što sam ovako označio zadaću ove radnje, hoću još da u recima, što slijede, iznesem nekoja metodologička gledišta, s kojih lingvist treba da posmatra jezične činjenice na natpisima.

Za studiju, kao što je ova, važno je prije svega znati, koje su narodnosti bili solinski i uopće dalmatinski klesari ili sastavlači natpisa. Ma da na ovo pitanje kao linguist u potpunom opsegu i potanko ne mogu odgovoriti, pokazat ću ipak na nekoje mogućnosti. Moglo se dogoditi, da su ti ljudi dolazili u Dalmaciju iz susjedne Italije. U tom slučaju ne bi vrijedio sud, da dalmatinski natpisi predstavljaju vl. jezik provincije Dalmacije, nego jezik domovine, odakle ti ljudi dolaze. Ali kako je u Dalmaciji bilo u izobilju

1) De Rossi, *Bullettino christ.* II. ser. V. anno, str. 155. i § 57. ove studije.

2) Ovako pisanje određenoga nekoga vokala ili konsonanta na krivom mjestu zvat ću „naopakim pisanjem“ (= nem. umgekehrte Schreibung kod Schuchardta i Meyer-Lübke-a Gr² lat. 459. § 4., fre. graphie inverse kod Carnoy 205). Ono se osniva na jednakom izgovoru nekoga glasa. Tako neprestana zamjena između *v* i *b* (v. § 88. ove studije) dokazuje nedvoumno, da su se ta dva glasa u vulgurnom jeziku jednako izgovarala, pa sastavlač natpisa, koji nije dovoljno vješt klasičnomu govoru, dolazi u veliku nepriliku, kad mora ta dva slova upotrebljavati. Kakav je u istinu taj izgovor bio, naopako nam pisanje ne kaže. To se ima iz drugih vrela ustanoviti, što na ovu radnju ne spada.

3) Vidi § 13. ove studije.

4) Vidi § 70. ove studije.

5) Vidi § 57. ove studije.

kamenoloma¹⁾, to se već a priori može suditi, da je klesarski obrt kod kuće cvjetao. Možemo dakle mirne duše suponirati, da su klesari bili domaći ljudi, a jezik njihovih natpisa, koliko se u njemu opažaju vl. oblici, da je jezik njihov domaći. Ali ovo mišljenje čak ne važi uzeti apsolutnim, jer klesari u mnogo slučajeva po svojoj prilici nijesu bili sastavljači natpisa, nego su već sastavljeni ili nacrtni natpis imali naprosto isklesati. Ni taj slučaj ne govori protiv toga, da dalmatinski natpisi ne predstavljaju saobraćajni jezik ove provincije, jer je sastavljač natpisa htio bez sumnje upotrijebiti samo opće razumljiv jezik.

Mnogo teže od ovoga pitanja jest datiranje samih natpisa. CIL III. i Bulićev BD datiraju samo one natpise, u kojima je spomenut koji car, konsul, legat, praeses provinciae (= legatus Augusti pro praetore) ili kakav događaj, koji dopušta datiranje; no takovih je natpisa, koji su za linguista vrlo često bez značenja, vrlo malo. Za jezično je istraživanje svakako od najveće važnosti datiranje natpisa. Bulić sprema takovu radnju, koja je preduvjet ove studije. Ali dok ona ne izađe, neka bude dovoljna i ovaka. Ja se kao linguist nijesam mogao upuštati u datiranje natpisa, jer mi nedostaje sprema za takav posao. Ali i ova moja sadašnja radnja može posao datiranja samo olakšati, jer se zna po natpisima drugih krajeva, kada li se po prilici pokazuju vl. oblici.

Kad se hoće da iscrpaju neki određeni natpisi u lingvističkom pogledu, važna su još dva pitanja. Prvo, treba na čistu izvesti kratice, koje se na njima upotrebljavaju; treba da znamo, u kojem pravcu ide to kraćenje. Ako nijesmo na čistu s tim pitanjem, moglo bi nam se dogoditi, da uzmemo koju pokratu za jezičnu formu. Čini se, da se ukraćuju neke riječi, koje vrlo često dolaze, i to na žalost bez stalnih pravila. N. pr. *coniugi* krati se sa *coiug*, *coiu* i *coi*²⁾, ali *filius* samo sa *f*. Imena osim prenomena i gentilicija nikada se ne ukraćuju. Pokrate se rijetko kada mogu uzeti za podlogu gramatičkoga razmatranja. Kraćenje smeta osobito kod promatranja krajnjih vokala i konsonanata³⁾.

¹⁾ Na to upućuju i latinska i kasnija romanska imena mjesta, kao: *Labdara*, < *lapidaria*, otočić kod Zadra; *Labdir*, ime zemlje kod Trogira < *lapidarium*; *Petrara* < *petraria*, selo na Korčuli; *Petrada* na Braču.

²⁾ Vidi § 84. ove studije.

³⁾ Teško je i sa ispadaњem vokala pred dočetnim konsonantom: kao u *Cers* 8921 mjesto *Ceres*, *Kapitons* 8346 mjesto *Capitonis*, *Crispins* 9960 (na službeni natpisu), *vixt* 14799¹ i. t. d. Radi li se

Drugo je važno pitanje, koliko li je vladala tradicija kod sastavljanja natpisa. I to pisanje može biti kadikad važno za jezikoslovno promatranje natpisa. Tradicionalne riječi bit će po svoj prilici napisane kl. jezikom, a za riječi, koje se mijenjaju prema potrebi naručitelja natpisa, očekujemo vulgarni, svagdašnji oblik. Ovo pitanje, koje se tiče više stila natpisa nego li gramatike i može se riješiti na osnovu čitavoga rimskog epigrafijskog materijala, nadilazi zapravo okvir ove radnje, koja ima pred očima epigrafički materijal samo jedne provincije.

Da se još vidi, kako je socijalno bio rasprostranjen vl. jezik, treba više puta imati na umu, kojoj li grupi natpisâ pripada natpis, što ga promatramo: je li službeni, sakralni, vojnički, poganski ili kršćanski. U ovom sam pogledu nastojao prigodice udovoliti. Do sada se općeno opazilo, da najviše vulgarnih oblika pokazuju kršćanski natpisi. Obrazlaže se pak ta činjenica niskim stupnjem obrazovanosti u kršćana. No i natpisi poganski vojnički pokazuju dosta vulgarnoga materijala. Tu nam se nameće opet pitanje o provenijenciji vojnika. Vojnici su se novačili iz svih rimskih provincija. U Dalmaciji su primjerice bile u posadi legije belgijske, azijske i makedonske. Ako je naručitelj natpisa sam sastavljao natpis, mogao je u nj umetnuti riječi i oblike svoga kraja. Ovako minuciozno danas nijesmo podobni proučiti natpis, jer se ne zna, je li naručitelj sam sastavio natpis, ili domaći klesar, ili vojnikova contubernalis, žena, rođak itd., koji su po svoj prilici bili iz Dalmacije.

Napokon su od velike važnosti za lingvističko proučavanje natpisa pogrješke klesara (kvadratara), koje mogu biti trojake: 1) grafičke, 2) jezikoslovne, 3) radi nestašice prostora. Grafične nas se grješke kao i one radi prostora ne tiču. Tako n. pr. FILO CIL III 6552, 12812 ili *Doclatium* Vjesnik VIII 173 (2) = WI. XII. Beiblatt 202 (74) (Grahovo) mjesto *Doclatium* za *Docleatium*, ili *Gallena* 8184 (3 stol.) mjesto *Galliena*, a i to se nalazi na istom natpisu, ne mogu biti dokaz za $l_i > l$, jer je klesar mogao zaboraviti iznad L uklesati¹⁾ produženje, koje je možda bilo izraženo bojom. Tako isto ne može biti RAVVENAE Cat. 252 (57)

tu o faktičnom izgovoru, o grješkama klesara ili o kraćenu, o ligaturama, koje su možda bile bojom izražene, a koje je klesar zaboravio isklesati? Ja naginjem potonjemu mišljenju, i to radi toga, što se romanski jezici protive mišljenju, da se tako doista govorilo.

¹⁾ Ispor. takovo pisanje ove riječi na natpisima 13003, 12812 isp. str. 2259 i 2328¹²².

= 8836 dokaz za izgovaranje dvostrukoga *v*, jer je onaj, od koga potječe natpis, znao, da u toj riječi ima dvostruka konsonancija, samo ju je pisao na rđavu mjestu. Tako isto ne može SAIRIA CIL III 9321 = Cat. 161 (1168) za *Satria* biti dokaz za *tr > ir* kao u provençalskom jeziku, jer je klesar kod IR naprosto zaboravio uklesati crticu, kao što ni MRITO 19955 nije dokaz za ispadañe nenaglašenog *a*, jer je klesar možda htio izraziti *A* u *M* kao što je n. pr. učinio NARITV 13051. To je isti slučaj, kao kod OVA mjesto *qua* ili OVAE mjesto *quae* Cat. 145 (85) = 8460, gdje je klesar zaboravio kvačicu za *q*, ili kad čitamo za *Popilianus* POPILIANVS 9002, gdje po grafičnoj navici piše *L* kao *I*, ili gdje je, što je vjerojatnije, zaboravio uklesati doñu crtu¹⁾. Sve su ovo grješke grafičke prirode i ne pripadaju lingvistici, nego grafici. Linguist mora i o ñima voditi računa, već radi opreza, da ne proglasi nešto, što je klesarska pogrješka, oblikom pučkoga govora. Ali grješke klesara ili sastavljača mogu imati i lingvističnu vrijednost. Ako n. pr. sastavljač natpisa u istoj rečenici ponavlja glagol na različnim mjestima, onda ta pogrješka može imati lingvističko značenje. Takovi su primjeri: *Si quis voluerit posterior tempore hunc sepulchrum violare voluerit, det penae nomine auri uncias duas* BD. XXXII 87 (Trogir) [*Si*]²⁾ *in hoc iseplucrum volveret super hoc corpus aliquis volvere alium ponere, davit in heclesia auri p. III.* BD. XXXIII. str. 59.; zatim: *Adiuro per deum et per leges cresteanor ut quicumque extraneus volverit alterum corpus ponere volverit, det eclisie catolice sal(onitanae) aur(i libras) III.* Cat. 478 (1707) = CIL III 13124. Sastavljač je znao, da u klasičnom stilu stoji glagol na kraju rečenica, ali u svijesti mu je bio već vulgarni poređaj riječi, po kojem glagol stoji bliže subjektu. Ovo dvoje imalo je posljedicu, da je dvaput pisao predikat.

Po ovim sam načelima nastojao restaurirati gramatiku vl. jezika provincije Dalmacije. Po ovoj će se studiji vidjeti, da je poznavanje gramatike solinskih natpisa važno i za proučavanje romanskih tuđica u hrvatskom jeziku. Po nekim glasovnim pojavama³⁾ vidjet

1) Na istom natpisu imamo naime pravilno SERVILIO.

2) U natpisu je *si* ispušteno, jer se pred ñim riječ svršavala na *s*, a za ñim počinala sa *i*: *centinarius in*. Klesar kao da nije htio dva puta isto pisati.

3) Vidi §§ 4., 10., 12., 14., 20. (primjedbu 3.), 30. (prim. 5.), 60, 64 (prim. 3.), 66, 138 (točke 1., 11., 13., 20 prim. 1.), 139 (2c) ove studije.

će se naime, da najstarije romanske riječi u našem jeziku nesumnivo potječu iz istoga onoga vulgarnoga govora, u kojem je bilo pisano mnoštvo natpisa provincije Dalmacije¹).

Kratice upotrebljene literature.

Bartoli = *Dr. M. G. Bartoli, Das Dalmatische*. 2. sv. Wien, 1906.

(Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung IV., V.)

BD = *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, fondato da G. Alačević e M. Glavinić continuato per cura di Fr. Prof. Bulić. Spalato. Vol. I.—XXXVI. od g. 1878. — Za taj je časopis sastavio Enrico Celani: Indice generale, prva sveska za vol. I.—XXIII., Prato, 1903.; druga sveska za vol. XXIV.—XXXIII., Prato 1912. — Uz broj stranice dodan je u zagradi i broj, što natpis ima u solinskom muzeju. Kod citiraña iz CIL nije bitoga nužno navesti, jer se taj broj u Corpusu lako nađe. Ovdje pak služi za tačnije citirañe.

Cat. = *Inscriptiones quae in c. r. museo archaeologico salonitano Spalati asservantur*. Descripsit Prof. F. Bulić. Spalato, 1886.—94. U Programu c. k. velike gimnazije u Spletu XXI.—XXIX. Kraćeno po stranicama cjelokupnog izdaña i u zagradi sa brojem, što ga natpis ima u solinskom muzeju.

CIL III. *Corpus inscriptionum latinarum* consilio et auctoritate academiae litterarum regiae Borussicae editum. III. Pars prior et posterior ed. Th. Mommsen. Berolini 1873. Vol. III. suppl. I. (1902.) edd. Th. Mommsen, O. Hirschfeld, A. Domaszewski (1912.). Pošto se ovo djelo spomiñe gotovo na svakoj stranici, ispuštena je i ova već uobičajena kratica, pa se uz citat spomiñe samo broj natpisa u Corpusu.

Densusianu = *O. Densusianu, Histoire de la langue roumaine*. Sv. I. Paris, 1901.

Einf.² = *W. Meyer-Lübke, Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft*. Heidelberg, 1909. 2. popravljeno izdañe.

¹) Da pokažem svezu između vl. jezika na solinskim natpisima i latinštine na kasnijim natpisima poslije pada Solina, uputio sam u biļeškama prigodice na slične pojave, što ih čitamo na natpisima, sada pribranim u izvrsnoj knjizi Šišićevoj, Priručnik izvora hrvatske historije I. Dio, Čest 1. str. 115.—135.

- Glasnik = *Glasnik zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu*. Sarajevo. God. 1.—XXVI.
- Gr. = *C. H. Grandgent, An Introduction to vulgar latin*. Boston, 1907. Ja sam se služio tal. prijevodom: *Introduzione allo studio del latino volgare*. Traduzione dall' inglese di N. Mac-carrone. Milano, 1914. Hoepli. — Tu se nalazi i ostala literatura za vl. jezik.
- Gr² lat. = *W. Meyer-Lübke, Die lateinische Sprache in den romanischen Ländern*. U Grundriss-u für roman. Philologie, 2. izd. I. sv. Str. 451.—497. Strassburg, 1904.—6.
- Jireček = *Dr. K. Jireček, Die Romanen in den Städten Dal-matiens während des Mittelalters*. (Denkschriften der Wiener Akademie, phil.-hist. Abteilung, 1901.—1904.).
- Lindsay = *V. M. Lindsay, Die lateinische Sprache*. Vom Verfasser genehmigte und durchgesehene Übersetzung von Hans Nohl. Leipzig, 1897.
- Pușcariu = *Dr. Sextil Pușcariu. Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*. Heidelberg, 1905.
- REW = *W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg, 1911. sl.
- RGr. = *W. Meyer-Lübke, Gramatik der romanischen Sprachen*. 3. sv. Leipzig, 1890.—99.
- Schuchardt = *Hugo Schuchardt, Der Vokalismus des Vulgärlateins*. 3. sv. Leipzig, 1866.—68.
- Sticotti = *Die römische Stadt Doclea in Montenegro*. Unter Mitwirkung von L. Jelić und C. M. Iveković herausgegeben von Piero Sticotti Schriften der Balkan-Komission. Antiquarische Abteilung VI. Wien, 1913.
- WMBH I—XII = *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina*. Herausgegeben vom bosnisch-hercegovinischen Landesmuseum in Sarajevo. Redigirt von Dr. Moriz Hoernes. Wien, 1893. sl., I.—XII.
- WI = *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes in Wien*, 1898. Bde. I.—XV.
- Ostala se upotrijebljena literatura navodi potpuno.

I. Fonetika.

A. Vokali.

α) Naglašeni.

a) Kl. *é*¹⁾.

1. Dosta ga često zamjenjuje *i* ili *ii*²⁾ kao *i* na natpisima po čitavom rimskom carstvu i kod kasnijih pisaca. Tako u 3. lieu pl. pf. *posuiru*³⁾ Cat. 52 (304) = 8729, *posuirunt* BD XXXIII, 76; 3. l. sg. pres. *requiiscet* iz god. 435. 2657 (isp. str. 1032); *hecliseae*⁴⁾ Cat. 268 (26), *eclisie catolice* iz god. 430. Cat. 478 (1707) = 13124; *ec]clisia* Cat. 276 (64) = 9666; *ec]clisiae* 13142, *vindedit* 14305, BD XXXIII, 76; *ficit* 14701/2, *tris* na kršćanskom natpisu iz 4.—5. stoleća, 10190⁵⁾ (Doclea), *icci* 9628 za *ēccē*, *Vendim[i]a[e]* 14657, (Sriñine), *iius* 2771 na službenom natpisu (tit. praesidis prov.); *Aurilius* 2010⁶⁾ (Spjet), *Auriliae* 2237. Na posljedñem natpisu stoji ispravno tri puta *ae* i jednom *e*. Ovdje se dakle ne radi kao u *Aurilius* WMBH VII 135 (slika 121.) (Balek) 9817 (isp. str. 2328¹⁵⁷⁾. o

¹⁾ Ispor. Gr. § 197—8, Gr.² lat. 468 § 16, Schuchardt I 227 sl., Lindsay 24 § 11, Carnoy 20 § 5, Wick 336, točka Ia.

²⁾ One primjere, gdje se bez sumnje radi o grafičkom znaku || za *e* kao u 6397, 9438, 13215 (Koļane, isp. WMBH V 211) i Cat. 540 (1874) = 12923, isp. R. Cagnat, Cours d' épigraphie latine, 4. izd. 1914. str. 14., ne računam ovamo: AVRIL[ia]II Cat. 545 (1951) = 12952 ili POSVIIRVNT 2996 (isp. str. 2328¹⁷⁰⁾, Sredña gora kod Mekiñara).

³⁾ Zanimļiva je pogrješka klesara u *p[o]suisuerun* 12953, gdje je iznajprije htio isklesati *posuirun*, pa se onda ispravio i napisao još jednom *sue*. Ali je moguće i drugojačije tumačiti ovu stvar, v. CIL. l. c.

⁴⁾ Ovako čitam sa malim ispravkom po Bulićevu Cat. i po CIL III 9585.

⁵⁾ U zagradi navodim mjesto, gdje se natpis našao. Ako toga nema, onda je natpis nađen u Solinu.

⁶⁾ Na istom natpisu ima i pravilno *Aurelius*. — Ispor. Αὐριλιος na grčkim natpisima već u 2. stoleću, Lindsay 24, k tome još l. c. 259 § 7, Schuchardt I 288 sl.

grafičkom znaku II = e, nego o pogrješnom dvostrukom pisaću istoga znaka, kao i u *viuro* 6383.

2. Naopakoga pisaña ima sasvijem malo. Samo jednom čitamo *e* mjesto *ī* u *feliae* 15035 (Asseria). Od drugih vulgarizama ima na tom natpisu *parentis* mjesto *parentes*; kako se vidi, i opet naopako pisañe. Stoga ne bi valjalo *feliae* u pogledu $ī > e$ dovoditi u svezu sa, recimo, veļotskim *fel'* (isp. Bartoli II § 299, 2). O drugom primjeru *cremine* v. niže § 7. Ovamo će po svoj prilici pripadati još *Primenio* 8539 (Stobreč) mjesto *Primīnio*, kojega rijetko ima, zatim svakako *Severenaē* 14869¹ mjesto *Severīnaē*.

3. Dok *i* navodi na zatvoreni izgovor glasa $ē$, dotle bi zamjena sa *ae* navodila za otvoren izgovor. Ima primjera, gdje *ae* zamjeñuje $ē$: *posuaerum* 3. l. pl. pf. Cat. 111 (19†) = 8971, *posuaerunt* 2147, *Vaeriae* mjesto *Vēriae* 1860; *Apulaciae* 2184; *aeius* na vojničkom natpisu 2008, (Ilijino brdo kod Plevaļa) WMBH IV 289 (36), 8413 (Cavtat), 12783 (Plevļe) = 13853¹), 1898 (Makarska) i *ae[iu]s* 3173. No pošto se *ae* piše za *e* i u nenaglašanim slogovima²), gdje se nije pravila razlika između otvorenoga i zatvorenog *e*, može se sigurno misliti, da je *ae* samo grafični znak za *e* bez obzira na kvalitetu, a klesar ili sastavljač natpisa krivo ga upotrebljava, jer mu je zaboravio prvobitno značenje³). Grafija *ae* ne odlučuje dakle o izgovoru glasa *e*.

4. Interesantno je, da i najranije romanske tuđice u hrv. jeziku pokazuju također *i* za *e*: *tikula* < *tēgūla*, *golida* < *galēta*⁴), *bandima* < *vindēmia*⁵), tako da se može uzeti, da se naše *i* u tim tuđicama približno slaže s latinskim izgovorom provincije Dalmacije. I u kasnijim latinskim spomenicima ima *i* za $ē$, tako u oporuci iz 10. stolēća: *sirico* mjesto *sērico*⁶). Pred konsonantskim skupom *nt* pokazuju *i* za $ē$ još i jezici arbanaski, rumuñski i furlanski⁷).

1) Da je ovdje *ae* naopako pisañe, dokazuje najbolje to, što na istom natpisu čitamo *vive* mjesto *vivae*.

2) Vidi § 16. ove studije.

3) Isporedi primjedbu Servija (iz 4. stolēća) za jedan Virgilov vers, da je *miserāe* adjektiv, a ne adverb *miserē* (Lindsay 48), po čemu se vidi, da se u to doba nije pravila razlika u izgovoru između *ae* i $ē$ na kraju.

4) Štrekelj, Zur slav. Lehnwörterkunde, str. 20.

5) ibid. str. 3. Drugi primjeri kod Bartoli II § 298.

6) Kod Giov. Lucio, Hist. di Dalm. et in part. di Traù, Spal. e Seb., otisnuta u Mon. spect. VII str. 17. Druge primjere vidi kod Bartoli § 298 str. 336.

7) Gr² str. 1044 § 16.

b) Kl. *ě*.

5. Očekivali bismo za *ń* i na solinskim natpisima samo *e*. Ali u jednom slučaju imamo *i*: *binefacta* 9626 na kršćanskom natpisu sastavljenu u rđavim heksametrima iz 6. ili početka 7. stoljeća¹⁾. Primjer je osamljen. Pošto na natpisu ima i inače razmjerno dosta pogrješka pisaña²⁾, može se suditi, da je ovdje pogrješka klesara, a ne vulgarni izgovor, koji bi odgovarao rumuńskome *bine* i veļotskome *bin*, ma da bi ovakva misao bila na prvi mah veoma zamamļiva. Tako isto je osamļen primjer *villit* BD XXXV, 46 (Zadar) za kl. veļit. Na žalost, i drugi su primjeri nesigurni: *parint(es)* 8862³⁾ isp. rum. *pārinte*; *Cirto* 13292 (Rab); *Fingis* 8876 (= Phengis), isp. i 8877.

6. Mjesto *ě* piše se kadikad *ae*: *cum aca* 9770 (Siń), *aeam arcam* 2107 (Spļet), *baenemerenti* BD XXXIV, 62 (4527 A) (Sućurac).

c) Kl. *ĩ*.

7. Ne mijeańa se. O slućajevima naopakoga pisańa reklo se u § 2. U jednom slućaju možemo zamjenu sa *e*: *cremine* 10190 (Doclea, na kršćanskom natpisu iz dobe između 4. i 5. stoljeća) tumaćiti kao pogrješku pisara; metnuo je *e* na krivo mjesto, mjesto *crimene* pisao je *cremine*⁴⁾. O takovoj se pogrješci radi i u *Maxssimuna* Cat. 111 (191) = 8971 mjesto *Maxumina* od starijega *maxumus*. Nastavak *-umus* u superlativu je obićan na republikanskim natpisima⁵⁾. Na kasnijim je natpisima taj nastavak restauriran iz teńne za arhaizmima.

d) Kl. *ĩ*⁶⁾.

8. Prema 3. stoljeću postaje ovaj glas *ę* u gotovo ćitavom rimskom carstvu. I solinski natpisi pokazuju vrlo ćesto *e* mjesto *ĩ*

¹⁾ Datirańe mi je usmeno saopćio Bulić.

²⁾ A mjesto R u trećem, T mjesto P u istom, E mjesto F u sedmom i desetom baš u spomenutoj rijeći, H mjesto N u osmom, F mjesto P u devetom retku odozgo.

³⁾ Na kamenu stoji PAR· INF· INFELIC· Hirschfeld l. c. drži „INF fortasse errore bis scriptum“, ali je moguće, da je samo F error quadratarii mjesto T.

⁴⁾ Vidi § 43. ove studije.

⁵⁾ Lindsay 467 § 54. U našoj provinciji: *infelicissima* 2597; *Septumi* 2723, *Maxuma* 2951 (Jader), (Skradin) 2877, *optumae* BD XXVII 93 (3271), *ultuma* (Gardun) 2722, *Septimius* (Skradin) 2811, (Nin) 2984 i t. d.

⁶⁾ Ispor. Gr. § 201, Lindsay 33 § 17, Schuchardt II 1—67.

na poganskim, a osobito na kršćanskim natpisima; nestalo je dakle razlike u izgovoru između \bar{e} i \check{i} . *caresseme* BD XXVII str. 41 (3326), *p[ie]ntesseme* 2564 (Splet), *inflicess[imo]* 12779 (Mali Mošun), *inflicessimae* (Šipovo) Glasnik XXII 186, *pessimo* 2050 mjesto *p[ri]ssimo*, *de[po]se[tio]* BD XXVII 45 (3168), *[depo]setio* Cat. 260 (320) = 9576, *ecne* 10190 mjesto *igne* (4. do 5. stoljeće), *sene* 2208, BD XXX 9 (530) iz 6. stoljeća, *[s]ene* BD XXXI, 52 (3547 A), *en* 14014, *semilem* Cat. 283 (129) = 9623, *bes* Cat. 478 (1707) = 13124, *maester* 14730 = BD XXI, 201, *derelecto* 14306⁵, *Afrodete* 2194 (Žnan), *Meter[ae]* 14617 = WMBH VI 192¹) Glasnik XXVI, 196 (Końic) mjesto *Mithrae*, *Metri*²) (Bijelo Polje kod Mostara) možda iz 4. stoljeća WMBH IX 266, *Trebocus*³) BD I 33 = 9760, *ve[de]*, *ignefera* CIL III str. 961 (Trogir), *Segnif(i)lius* 14934 (Gardun) mjesto *Signii*.

9. Mjesto kl. *anniculus* ima na dalmatinskim natpisima uvijek *annuculo* 2319, *annuclo* BD XXXIII 70 (4128 A), *annuclae* 2162 (Narona). U romanskim su jezicima zastupane obje forme⁴).

10. Najstarije hrvatske tuđice pokazuju i za ovaj e , koji je nastao od kl. \check{i} , a i za onaj, što je nastao od kl. \bar{e} , jednaku zamjenu, naime i : *lopiž* < *lapideum*⁵). Rumunjski i albanski jezik pokazuju istu zamjenu kao i natpisi.

e) Kl. \acute{o} ⁶).

11. Izgovaralo se u vl. zatvoreno. Na solinskim natpisima ima već primjera iz 4. stoljeća, u kojima se zamjenjuje sa u : *Leuntiu* Cat. 24 (187) $c = 8568 c$ iz god. 320. p. I., ako se uzme, da je u ovom imenu \bar{o} kao i u *leōnis*, *Diunan* 10190 mjesto *Jōnās* na kršćanskom natpisu iz dobe između 4. i 5. stoljeća; *Victuri* Cat. 263 (2) = 9516 mjesto *Victoris* ili *Victorii*⁷), kršćanski natpis

¹) Patsch se s pravom protivi čitańu *Mithrae eter[no]* za *aeterno*. U svetištu toga boga nađoše novaca od Trajana do Arkadija, WMBH VI 208. Natpis dakle potječe iz drugoga ili početka trećega stoljeća.

²) Ovaj dativ mjesto *Mithrae* po svoj je prilici naćiněn po *matri*. Ova je analogija tim lakše moguća, što je i kult od *mater magna* (takoder iz Pesinunta) u uskoj svezi sa kultom boga Mitre. Isp. Patsch o. c. 267, bil. 3.

³) Odgovara galskomu imenu plemena *Triboci*. Isp. 9816 *Tribocus*.

⁴) REW br. 481.

⁵) Štrekeļ o. c. str. 37.

⁶) Ispor. Gr. § 203, Lindsay 38 § 24, Schuchardt II 91 sl.

⁷) Vidi § 113 (tać. 4.) ove studije. CIL III str. 2376 (Index) meće *Victurius*.

iz god. 431. p. I.; *defensuri* BD XXX 14 (533 A), *sarturi* Cat. 269 (31) = 9614, *punere* na kršćanskom natpisu Cat. 268 (26) = 9585, *urnat* 9634, *octub(res)* 14839.

12. Romanske tuđice u hrvatskom jeziku pokazuju također *u*, tako da se i u ovom slučaju kao i kod *ē* može suditi, da naše hrv. *u* u takim riječima približno predstavlja lat. izgovor provincije Dalmacije. Primjeri: *neput* < *nepōtem*¹⁾, *krpatur* < *coopertōrium*¹⁾ i t. d. I jezici veļotski, albanski i rumuński pokazuju *u*: arb. *urderoñ*, rum. *urđin* < kl. *ōrdino*²⁾.

f) Kl. *ū*³⁾.

13. Postaje *o* vjerojatno već u 4. stoljeću po I.: *avomculo* 2370, *avonculo* 8465 = Cat. 164 (157) (Narona), *oxor* Cat. 267 (25) = 9585, *orsor* Cat. 285 (136) = 9605, *alonnus* 2240, *perquodset* i *quorere* na kršć. natpisu iz 4. ili 5. stoljeća 10190 iz Dukļe, *sobito* Cat. 592 (2028). Pošļednji primjer je nesiguran, jer je natpis nepotpun; posļije ove riječi sļijedi naime *n*, za koje se ne zna, na što se odnosi. *co ea* 2702 (Trogir), *con* Cat. 77 (872) = 9002, *con quo* 12990, *com parentibus* 3184, *c]onc(a)* = *con qua* 9021 (vrlo nesigurno) = 12973; *denontio ubiconqua* na olovnoj pločici trogirskoj CIL III str. 961.

14. Kako je izgovor glasova *ū* i *ō* bio u vl. jeziku jednak, pokazuju hrvatske tuđice za oboje jednak refleks, naime *u*: *kapula* < kl. *cepulla*, *puč* < kl. *puteus*. I u rumuńskom i arbanaskom nalazimo *u*: arb. *kuñ*, rum. *cuiu* < kl. *cuneus*. U ovom se pogļedu slažu navedene pojave na dalmatinskim natpisima sa sjevernim i sredńim talijanskim narječjima, u kojima također imamo *o* za kl. *ū*.

g) Diftongi.

a) Kl. *ae*⁴⁾.

15. I na solinskim natpisima ima dosta primjera za starije *ai* kao i na natpisima cara Klaudija, na kojima se opaža težna

¹⁾ Isp. Bartoli, *Riflessi slavi di vocali labiali*. U „Zborniku u slavu V. Jagića“, poseb. otisak str. 44 § 21, 1.

²⁾ Za prijelaz *ō* u *u* na žalost samo jedan nesiguran primjer: *i]n fru(nte)* 9722 (Trogir), isp. rum. *frunte*, furl. *frunt*.

³⁾ Ispor. Gr. § 208, Lindsay 41 § 29, Schuchardt II 149 sl.

⁴⁾ Ispor. Gr. § 209—10, Gr.² lat. 465 § 10, Lindsay 47 sl. § 41, Schuchardt I 224 sl. — Kratkoće radi razmatram zajedno naglašeno i nenaglašeno *ae*.

za arhaizmima¹). *Caicilia* Cat. 178 (878) = 9391, *Primitiai* 9292 = Cat. 157 (82) (Klis), *Caisa[r]* BD XXXI str. 1. iz god. 51.—52. po I., osobito u dativu sg. *filiai suai* BD XXIX, 131, *[Cor]neliai* BD XXXI str. 31, *Messiai* (br. 4078 A), *vivai* 6357 (Plevlje), *Catai* 2996 (isp. 2328¹⁷⁰ Srednja gora kod Mekiñara).

Ovamo bi mogao pripadati i čudnovati dativ *ipsaius* WMBH IV 256—7 = 14014 na natpisu iz Smoļana kod Petrovca²). Čini se, kao da je sastavlač natpisa napravio od vl. *ipsae*³) arhaizirani *ipsai* i k tome dodao *-us*, kako to vidimo u *depositio Alexandrius* BD XXXII, 53 (4066 A) (Promin) iz god. 434., gdje je također genitivu dodan *-us*. Ali nije, dašto, nemoguće, da je sastavlač htio upotrijebiti i u ovom slučaju potvrđeni genitivni oblik *ipseius*⁴) mjesto dativa. U tom je slučaju nejasno, zašto je pisao *a* mjesto *e*.

16. U najviše se slučajeva upotrebljava *ae* kao grafični znak za dugo ili kratko *e* u naglašenim i nenaglašenim slogovima. Na istom se natpisu piše čas ispravno *ae*, čas se u istom položaju zamjenjuje sa *e*, a čas opet na mjestu, gdje ga ne bi trebalo pisati. Na latinskim je natpisima uopće već od 4. stoljeća po I. običaj zamjenivati *ae* sa *e*⁵). Ali ima jedan primjer i iz daleko ranije dobe: *Dol bele* 9973 (g. 14.) (Karin). Na natpisima, koji se dadu datirati, vidimo u Solinu *e* mjesto *ae* god. 320. po I. *prefecto* 1968, god. 437. *Ravenne* Cat. 275 (55) (kršćanski natpis = 9518), god. 430. *eclisie catolice sal(onitanae)* Cat. 478 (1707) (također kršćanski natpis) = 13124.

Solinski se i uopće dalmatinski natpisi različno drže prema pisaću *ae*; dok ga jedni, koji su dosta rijetki, pišu ispravno, gdje treba. drugi ga uopće ne upotrebljavaju. Najviše primjera ima, kako je kod natpisa i razumljivo, za dat. sg. ž. r.: *pientissime* 1282, 9721, 12821, 14269, *Diane* 14320³ (Župañac, sakralni natpis), *Syre* 8785 = Cat. 16 (218), sakralni natpis *Petre* 8679 = Cat. 18 (871), *Crescentine* 2036, *patrone* 441 (1591), *dulcissime* 9176, BD XXXIII 35 (4157 A), *Firmine* 1902, *Lupe* 1925 (Strožanac), *Philete* 6557, *Abine* 13342 (1), *Barbare* 2585, *Palumbe* Cat. 269 (31) = 9614, *Juste* 9190 = Cat. 312 (1347), *Candide* 12795, *Procilie* 12807, *Urvice* 9431 = Cat. 315 (1367), *Victorie* 14322¹⁴,

¹) Lindsay 43 i 443 § 24.

²) Vidi cijeli natpis u primjerima br. A 3.

³) Prema *illae* i *ipsus* Gr. § 390.

⁴) Vidi § 119 (tač. 2.) ove studije.

⁵) Lindsay 49.

Victorine 14747, *filie* 9822, 3192 c, [*ecc*]lesie 9664 kršćanski natpis, 2636, *Rosule* 2382 (Vrañić), *Marcie* 2428 = 14812, *Maxime* 14652, *Murgidie* 2436, *Filine* 2469, *Anime* 2566, *Crescentille* 2585 (Stafilčić), *Livie* 9201, *Onesime* 9248, *Maxime* 13237, *piissime* 2588, *rarissime* 2621, *socre* 2649, *serve* 14219¹³, *fortune* 13258, *Salone* 13341 (11, na lucerni), *conserve* 2705 (Trogir), *mee* 12811 (Borčani kod Župañca), *Julie* 2724 (Gardun), *Felicule* 2777 (Rider), *Quirine* 13296^a (isp. 2328¹⁷⁶), *Sure* 2800 (Rider), *Agrippe* 2175, *Valentine* 2238, *Irie* 3033 (Flanona), *Secundine* 10113, *Zosime* 3165, *Stefane* 8914, *carissime* 3174 12773, *vive*¹) (Ilijino brdo kod Plevaļa) WMBH IV 289 (36), *Hilare* BD XXXI, 145(3986 A), *Procule* 9297, 12764 (Zenica), 12765, 12770, 12930, *Epetine*, BD XXXIII, 15 (3564 A), *Statarie* BD XXXIV, 50 (4320 A) (Biaći), *Dionisie* BD XXXIV 51 (4363 A), *Epone regin[e]* 12679 (Doclea) na votivnoj ari, *Domne*, Sticotti, Doclea str. 158 (8), *Maxime* (4. stol.) 13237 (Šipovo) = Glasn. XXII 185, WMBH II 92 (Jajce), *optume* (Burnum) ibid. V 193.

Za genitiv i ostale padeže ima daleko mañe primjera, jer se ti padeži uopće mañe upotrebljavaju na natpisima: *leg(ionis) I Italice Severianae* Cat. 407 (1635) = 12899, *macidonice* 2046 (Klis), *legion]is XI Claudie* 8727, *bone mem[oriae]* Cat. 266 (18). Tako isto i za nom. pl. ž. r.: *Parce* Cat. 283 (129) = 9623 kršćanski natpis u rdavim heksametrima. Za *que* mjesto *quae* na protiv mnogo: 2588, gdje klesar za čudo ispravno piše *Caesia*; Cat. 462 (1566), 465 (1518); 2241, 2267 dva puta, 3191 a, 9487, 9966, 13101, *hec* mjesto *haec* piše se u Cat. 267 (25) = 9585 kršćanski natpis, 2117. Za nom. pl. *filie* (Visibaba) WJ IV Beiblatt 157 (80).

Ali mnogobrojni su natpisi, koji se drže neke konsekvencije, pa ne pišu *ae* u dat. ž. r. ni kod imenica ni kod pridjeva ni u *quae*. *Diane Auguste* 1937 sakralni natpis, *ospite sue* 2013, *dulcissime que* 9002 = Cat. 77 (872), *sue pie Horanie* 2208, *Crescentille que* 2229, *Urbane infelicissime defuncte* 8938 = Cat. 105 (782), *Fortunate infelicissime* 9175 = Cat. 129 (699), *Lupule . . . infelicissime* Cat. 147 (882) = 9234, *Marcelline infelic[i]s[s]ime* (Mihalević, kot. Srebrenica) WMBH VIII 111, *amite dignissime* (Golubić) ibid. V 231 = 10038, *Numerie dulcissime*²) 9240 = Cat.

¹) Na ovom se natpisu čita *aeius*; dakle je sastavljaču natpisa ili kvadrataru poznat *ae*, ali ga ne zna upotrebljavati.

²) Na ovom natpisu piše ispravno *Coelius*.

148 (1140), *Surine Cccilius carissime* 6561, *liberte carissime* 2637, *sue dulcissime* Cat. 248 (46), *Desidiene Profuture* Cat. 265 (16) = 9028 kršćanski natpis, *Quinte pientissime* Cat. 313 (1227) = 9307, . . .]atie *Victorine [infelici]ssime* Cat. 420 (1669) = 13057, *Valentine alumne et delicate filie infelicissime que* 2130, *Julie Valerie* 2406 kršćanski natpis, *Julie Probe filie infelicissime* 2464, *Urse conserve que* 2500, *delicate defuncte* 2503 (Sućurac), *Varone pienteseme que* 2564 (Splet), *Vedie Ursine* 2590, *Maximille Poppie Clementille* 2615, *liberte carissime* 2637, *filie defunte* 2761 (Lištani kod Livna) = WMBH IV 254, *filie Januarie infelicissime* 2791 (Rider), *Oppie Martie* (Skradin) 2813 = WMBH V 219 (87) (iz kasnije dobe careva), *Optate avie pientissime* 1754 (Cavtat), *Fulvinie Tertie* 1765 (Kleč), *Terentie Valerie defuncte* 1930 (Stobreč), *Quinte que* 2207, *sue carissime Lucie* 2226 (Žrnovnica), *Crescentille que* 2229, *Maximine que dignissime* 2234 (Splet), *Aurelie que* 2343 (Splet), *Messille que* 3105 (Brač), *Ingeniane infelicissime puelle que* 3181, *Lucide liberte infelicissime* 3182 b, *Luciese rarissime* 3184, *Valentine ancille que* 3192 b, *Partenope aie sue que* 6421, *Fortunate que sue delicate* 6429 = 8478, *Maximine filie* 6430, *Titiville defuncte filie infelicissime* 6431, *Patrone alumne care pientissime Secundine* 8547, *Venerie Petronie sue infelicissime* 8552, *Ursine conserve* 8554, *Antonie Glycere* 8876, *Crescentille que* 8931, *Rufine defuncte* 8936, *Urbane infelicissime defuncte* 8938, *dulcissime que* 9002, *Alie Crescentille* 9021 = 12973, *Marie Secundine defuncte alumne* Cat. 144 (1068) = 9220, *Lupule infelicissime* 9234, *filie infelicissime* 9296, . . .]ntie *defuncte* 9373, *sue dulcissime* 9540, *Rufine defuncte* 9743, *Nevene Salvie* 9773, *Sempronie Apuleie que* 9840, *filie defunte* 9846, *Valentine pientissime* 9944, *Victorine carissime* 9951, *miserime infelicissime que* 12709, *Caminie Eutychie* 12742, *Claudie Hilare* 12743, *Attie Florentie* 12944, *Cassie Placide infelicissime que* 13031, *bone memorie* 13152 = Cat. 488 (209 B) (fragment kršćanskoga natpisa), 14893, *Cornelie Maximine que* 14267¹, *Septimie Secundine pientissime* 14268, *Marcelline infelicissime* 14614, *filie dulcissime* 14949, *Ulpie Gaudentie figure* BD XXVI 107 = 14873², *Maxentie carissime* BD XXVII 41 (3326), *Aurelie Prime* BD XXVIII 157 (3523 A) (Splet), *Seiioni nepotie sue* 2756 (isp. 9806) (Stražine), *sue Urse que ecclesie* BD XXX 9 (530 A), *carissime que* BD XXXIII 40 (4342 A), *Agrippine sue* BDXXXIII 58 (4121 A), *Aurelie Secundine* BD XXXIII 70 (3964 A), *conserve pientissime* BD XXXIV

47 (4427 A), *puel]le in[felicitis]s(imae) que* (Biskupije) WMBH V 206, *Victorine anne . . . precepto* 8500 (Krehin Gradac kod Brotnja).

Mnogobrojni su natpisi, koji u dativu sad pišu *ae* i u *quae*, a sad opet ne pišu, bez ikakva pravila. *Amurricane . . . pientissimae* (Pazarić) WMBH IV 252, *Arruntiae Aprille* 6551, *Atiliae pientissime* 2195, *carissime quae* 2239, *Bebidiae* (mjesto *Bae-*) *que filie infelicissime* 8951 = Cat. 106 (832), *Diane Ael(ius)* (Župačić) WMBH V 223, *Cassiae Secundine defuncte* Cat. 111 (191) = 8971, *Carule . . . filiae* (Mali Mošun) WMBH III 242, [. . .] *ctae Severine [fili]ae dulcissime* (Smrde) WMBH VII 97 = 14979, *Ceionie Hilare liberte et colac[tane]ae* 8976 = Cat. 112 (120), *S]e]iae . . . serve* 14219¹³ (Skelani), *Filine defunctae* 2469, *Philete b(ene) meritae* 8462 = Cat. 153 (153) (Narona), *Pompeiae Hermione* 2472, *Valeriae Piae filiae pientissime* 8466 = Cat. 177 (144), *Thome bonae memoriae* 9616 = Cat. 265 (13) i *bone memoriae* 9605 = Cat. 285 (136) kršćanski natpisi, *Viviae Secundine* 9421 = Cat. 185 (477), . . . *]ae Romule* 9188 = Cat. 313 (1338), *Apuleie Sabine meae* 8762, *Vetidiae pientissime suae* Cat. 448 (1625), *Valerie Secundinae* 2437, *Cinciae Campanae dul[ci]ssime* Cat. 113 (129) = 8986, *Neulae puella quae* 2440 (Kaštel-Lukšić), *Oppiae Trofime* 2451, *filiae infelicissime* 2456, 2464 (Sp]et), *Ravoniae Eucarpiae . . . delicate defuncte* (Sućurac) 2503, *filiae Fructule infelicissime que* 2488 (Sp]et), *Viviae Onorate* 2611, *Aureliae Saturnine defuncte* 2685 (Trogir), *Tertullinne [piis]simae, Acutae filiae* 2725 (Gardun), *filiae infelicissime et obsequentissime* 2738 (Čitluk), *Aurelie Victorinae carissimae quae* 2741 (Sić), *Exuperiae Fortuniae filie carissime que* 1753 (Cavtat), *Aemiliae Barbare pientissime que* (1846) (Narona), *infelicissime filiae Viviae Vaeriae quae* (1860) (Narona), *Juliae Valerie* (1995), *Valeriae d]elicate* Cat. 175 (142) = 9379, *Quelie Calpurniae que macedonice* 2046 (Klis), *Tulliae Januarie* 2100 (Sp]et), *Jannuarie suae* 2107 (Sp]et), *Aebutiae Quarte* 2141, *Agrinae Carite* 2163 (Sp]et), *Aneniae Fuscine quae carissime* 2170 (Sp]et), *que . . . aetatis suae* (vojnički natpis iz Hardomiša-Smokovice) Glasnik XXII 181, *rarissime Ursinae* 2213 (Sp]et), *Julianae innocentissime* 2233, *Aureliae Veneriae carissime quae* 2239 (Sp]et), isto sa *que* 6372, *Auriae Ursae que* 2241 (Sp]et), *filiae dulcissime* 2253, *filiae infelicissime* 2368 (Vračić), *Juliae Honorate* 2945 (Zadar), *Publicie Maximine feminae obsequentissime* 2956 (Zadar), *Juniae Astice pientissime* 3168, *Antoniae Falerne nepote, Antonie Clucere* 3173, *Gariniae*

Marceline 3179 b, *Statie Frunitae* 6358, *Gellie filiae dulcissimae quae* 6393, *Elius Eliae severe pientissime defunctae* 6408, *Claudiae Fecundae piissime* 8451, *Valeriae piae filiae pientissime* 8466, *Artoriae Private pientissime* 8476, *Aureliae pientissime* 8475, *pientissime filiae dulcissimae que* 8542 = 13890 (Stobreč), *Julianae puelle infelicissime filie* 8563 = 13891, *praepositus Sapriciae obsequentissime quae* 8741, *Apuleie Sabine meae* 8762, *Antoniae Falerne nepotie Antonie Clucere filiae* 8877, *Arriae Venaeriae dulcissime* 8891, *Caesidiae Nicadiae patrone* 8956, *Caesonius Valeriae Victorinae que* 8957, *Bebidiae que filie infelicissime* 8951, *Papinae Italice Cassiae Tertullinae* 8970, *Cassiae Secundine defuncte* 8971, *Cinciae Campanae dulcissime* 8986, *Claudiae Dione* 8996, *Valeria[e d]elicate* 9379, *Claudiae Maximine que rarissime* 8998, *Yciae alumne* 9131, *Januariae conliberte* 9134, *Maximae pientissime* 9156, *Cantiae Sure obite pientissime* 9163, *Juniae Romule* 9188, *Pomponiae Semne* 9284, *Vindemiae suae infelicissime defunctae pientissime* 9358, *feminae Valeriae Feliculae sanctissimae que* 9381, *Viviae Secundine* 9421, *bone memoriae* 9605, *Stephane Tranquillae* 9715, *Procle Aeliae Honoratae carissime sue* 9848, *patrie suae* 9941, *Claudiae Maximae piissime carissime* 9943, *Aelia Veturiae suae pientissime* 9975, *Munatie Maxsume Juliae Secundae filiae suae Juliae Tertiae filiae sue* 10116, *Seclaris Arriae Jucunde dulcissime* 12940, *Eupateriae filie* 12949, *pientissime suae* 13041, *Valiae Maxime pientissime carissime que* 13254, *Kapiae Maxime Postume* 13293 a, *filiae piissime* 13866, *Ael(iae) Jobine infelicissime que hec curiae nostre* 13917, *Aureliae Gemelle* 13919, *Juliae caste quae* 13971, *filiae Tertulline dulcissime* 13980, *Vivie Papirie que filihe* 14291¹, *Aeliae Flore alumne* 14735², *Julie Maxime suae* 14764, *Juliae infelicissime que vive mortue* 14799¹, *Juliae Palaestrice* 14800, *Juliae Sabinae filiae infelicissime* 14801, *Secundinae que* 14836, *Septimiae Pusinne Hilare filiae* 14852, *Valeriae Quintiane defunctae* 14869, *Valeriae Severenae defunctae filiae infelicissime* 14869¹, *Maxime feliae* 15035, *Valeriae Pomponiae carissime* BD XXIX, 11 (3307 A), *alumnae defuncte* BD XXIX 198 (3513 A), *filiae piissime* (Lisičići) WMBH IV 267, *quae . . . filie* (Kukar) 9822 = WMBH VII 158, *puellae infelicissimae quae filiae dulcissime* BD XXIX 199 (3463 A), *Cannutiae Crescentille* BD XXIX 212 (3678 A), *Ursine filiae piissimae adq(ue) infelicissimae quae* BD XXXI 52 (3866 A), *Deliciole mere* BD XXXI 165, *Aemiliae Maximille* BD XXXII 36 (4090 A) (Vračić), *Longiniae*

Tertulle BD XXXIII 136 (4304 A), *Primulae infelicissimae que* BD XXXIV 53 (4091 A), *Gaudentie Victorinae* 12820 (Stobreč), *Tertullae infelicissimae defuncte* (Šipovo) Glasnik XXII 186, *Vere . . Maximinae* 8375 (Gradac), *miserime infelicissime Ursillae que . . . Baebia filiae* 12709 (Doclea), *Pusiae pientissime et filie Primitive* WJ XV Beiblatt 237 (42) (Lisović).

Ovaj razred natpisâ najbolje dokazuje, da *ae* nema u vrijeme ovih natpisa vrijednosti glasovne, nego samo ortografičku, koju sastavljač natpisa ne zna upotrebljavati uvijek na pravome mjestu. Zato nije čudo, ako nalazimo natpisa, na kojima se u osnovi riječi ispravno piše *ae*, a u dativu ne, i obratno, takovih, na kojima se u dativu ispravno piše *ae*, a u osnovi ne. *Aelie* 12931, 13014, *Ael. Tertulle filie* 13238, *Aelie Saturjnine* 14737, *Ael(ius) carissime* 6377, *Bebidiae* 8951 = Cat. 106 (832) mjesto *Baebidiae*, *Bjebiliae* 8942 = Cat. 107 (528) mjesto *Bae—*, *Eliae* BD XXXI 83 (Muć) mjesto *Aeliae*. Ima dašto mnogo i takovih, gdje se ne piše *ae* ni u dativu ni u osnovi: *Lelie* 2343 (Vrañić). U osnovi se ne piše *ae*: *Emilia* 2156, *seculi* Cat. 251 (335) = 12877 kršćanski natpis, *seculo* Cat. 255 (544) također kršćanski natpis, *Bebili(a)* 9121, *Bebidio* 12955, *Secularem* 2386 (Klis), *Nevius* 2439, 14654, 14815, *Nebia* 9435, *seculari* 2547 (Splet), *Elia* 2747 (Muć), *Elio* 3188, *pedagogo* 2111 (Splet), *queritur* 2164 (Splet), *Cecilius* 6561, *Cetennius* 2261, *Cesare* 2849 (Asseria), *longevo* 13842, *Cecili[anus¹]* 14741, *Gineo* 2147 (Klis), *pretore* 12794 (Narona).

Pošto je gore nedvornno utvrđeno, da je *ae* samo ortografički znak za *e* bilo otvorena bilo zatvorena izgovora, nije čudo, što ima mnogo slučajeva naopakoga pisaña, drugim riječima: što ga sastavljači natpisa ne pišu ondje, gdje bi ga trebali pisati, nego ga pišu ondje, gdje ga nikako ne bi smjeli pisati. Ovaj razred natpisa ilustrira težñu za učenošću u sastavljača ili klesara. Osim navedenih slučajeva ima još: *Cl(e)maetin(us)* (Dołani kod Bihaća) WMBH V 342, *aeorum* 1808 (Narona), *aeredes* 2147 (Klis), *Saecundinus* 2328 (isp. 2328¹²⁵), *Saecundinae* 12825, *aeclesiae* BD XXVII 161 (3357 A + 1296 A), 2654, 2701 (Trogir) na kršćanskim natpisima, *Praepusae* 3186 a²), *Venaeriae* 8891, *Traeboniano* 12728, *Traebon[. . .]* 12729 (oboje iz Gradine kod Srebrenice god. 251/253.), *paecavit³* 2164 (Splet), *baeate* BD XXXII 156 također kršćanski

¹) Na istom natpisu čitamo *ae* u dativu: *Asiae*.

²) Ispor. *Prepusa* 8941.

³) Na istom natpisu opet krivo *queritur*.

natpis, zanimljiv time, što onaj, od koga natpis potječe, očito nije znao, gdje bi napisao *ae*. pa ga je stavio na krivo mjesto; *aetrusco* 13312, *Haermes* 14628, *benaemerenti* Cat. 145 (85) = 8460 (Narona), *benjemaerenti* Cat. 316 (1212), *b(ene)maeren(ti)* 8979, *Paeraegrina* 2515, *nominae milae* Cat. 205 (189) = 9450, *aeque inlibatae* iz god. 378. Cat. 284 (130) = 9507, *aeredes* 2147 (Klis), *puaero Paetronio* (Burnum) WMBH V 192 = 14321²⁶, *diae* 9538.

Kako se hronologijski odnose ovi slučajevi, ne će se sve dotle moći utvrditi, dok se tačno ne sazna za vrijeme spomenutih natpisa.

b) Kl. *au*¹).

17. Na solinskim natpisima kao i u čitavom carstvu imamo pored kl. *Claudius* vl. *Clodius*, tako isto pored *Plautia* još i *Plotia*, cogn. *Plotinus* pored *Plautus*, zatim *Polus* 9134, *Polin[us]* 13155 (nesigurno), *Polio* pored *Paulus*²). Potvrda ne treba navoditi, jer se lako nađu s pomoću Indices za BD i CIL III.

c) Kl. *oe*³).

18. Ima nekoliko primjera zamjene sa *e*: *Pebus* Cat. 100 (827), *Phebus* 2370, *Quelie* 2046 (Klis), *Berea* 14933 mjesto *Beroea*, *penam* 10016, *penae nomine* BD XXXII 87 (Trogir), dok CIL III 2704 piše opet *poene nomine*⁴); i sa *ae*: *paenam* 6399 (Vranic), *Caelia* 8745 (konac 2. stol.), *Caeliae* 8745.

Ma da je *oe* daleko rjeđe negoli *ae*, ima i ovdje slučajeva naopakoga pisaña: *Foelix* 8641 = 2520.

Zatvoreni izgovor ovoga *e* potvrđuje oblik *ciperunt* 10190 na kršćanskom natpisu iz Dukle iz dobe između 4. i 5. stoljeća. Neki srednji glas između *ö* i *e* možda pokazuje grafija *Phyebae*⁵) 2696 (Trogir).

¹) Ispor. Gr. § 211—3, Gr.² lat. 465 § 11, Lindsay 45 § 37, Schuchardt II 301 sl.

²) Pogrješka, koju čitamo na natpisu *M(arcus) Cupitius M(arci) f(ilius) Pol Paulus* 13263 (Kistañe), ima se razumjeti tako, da je klesar htio najprije uklesati vulgarni oblik, zatim se ispravio, pa uklesao kl. *Paulus*. Ta mu se grješka to lakše mogla dogoditi, što se brat zove *Cupitius Polio*.

³) Ispor. Gr. § 215, Lindsay 49, 44, Schuchardt II 288 sl.

⁴) Radi kurioziteta navodim *Numerio dulcissime Coelius* 9240, odakle se vidi, da je *oe* pridržan kao ortografski znak u imenu, dok je *-ae* zamijeneno sa *-e*.

⁵) Natpis je isklesan korektnim slovima. Od drugih vulgarizama ima još *Vales*.

γ) Nenaglašeni vokali.

1. U hijatu¹⁾.

19. *e* + vokal zamjenjuje se sa *i*: *postia* BD XXXV 46, *extranium* 2082, *virginio*²⁾ BD XXIX 8 (3417), *njiofita* 9503 = BD XI 97, 130 (god. 359.—360.), *Alexandria* 9623, *Armeniae Alexandriae* 8862, BD XXXI 46 mjesto *Alexandrēae*, *Bartolomius* Cat. 250 (58) = 9625 = 12877, *Capriolo* 9052 = BD VII 134, XXV 5, *Cerialis* 8981, 13341 (7), 14623³⁾ (Narona; sakralni natpis), 14801²⁾, BD XXV 130, 163, XXX, 134, XXXIII 142 na lucernama, *vitriario* 9542, *ceriolaris* 2112/3 (isp. Brunšmid, Kameni spomenici, str. 185), *r(es) p(ublica) Docliatium* (Doclea) 12683, cf. *Sticcotti*, str. 160 (13) god. 226. ili 227., *habias* mjesto *habeas* ili *habebas* na olovnoj pločici troirskoj CIL III str. 961, *Stercoria* vrlo često osobito na kršćanskim natpisima mjesto *Stercorea*, kojega uopće ne nalazimo, *consacranius* 2109 mjesto *consecraneus*.

Tako se isto piše *e* naopako mjesto *i*: *hecliseae* Cat. 268 (26) = 9585, *cresteanor* Cat. 478 (1707) = 13124 iz god. 430. p. I., *Deanae* 3156, *ustearius* BD XXXIII 48, *Horea* BD XXXI 146 (3993 A) pored *Horia* 2366, *trea* 13917.

Ovako pisanje dokazuje, da u izgovoru nije bilo razlike između *e* i *i* u hijatu. Oboje se naime izgovaralo *j*. Jednak izgovor obiju glasova daje povoda naopakomu pisanju.

20. U grupi *ie* ispada *i*³⁾: *deces* BD XVI, 133⁴⁾, *Quetus*⁵⁾ 3002 = 10025 (isp. str. 2328¹⁷¹⁾, *Queta* 2814 (Skradin), 3069 (Korčula), BD XXVII 105 (Narona), *Quetillae* 2281 (Spļet), *Queti* 2691 (Trogir), dok je ispravno napisano *Quieto*⁶⁾ 2955 (Zadar), *Sirmesis* 1987 (Spļet) (nesigurno), *Sermenses* Cat. 265 (17) = 9551 (natpis mlađi od god. 600.) na kršćanskom natpisu. Ovamo može

1) Ispor. Gr. § 224—6, Lindsay 24 § 9—10, Schuchardt I 424.

2) Ispravnoga *virgineus*, koliko mi je poznato, nema na natpisima. Ostale potvrde za ovu riječ vidi u bileškama § 138, 10.

3) Ispor. Lindsay 164 sl. § 151, Schuchardt II 444 sl., Gr.² lat. 468 § 17.

4) Ispor. na natpisima *decis* iz god. 559. po I. i *deces* iz god. 558. po I., Lindsay 469 § 56.

5) Ispor. tal. *cheto* miran, mučaliv od *quietus*, hrv. *kétiti* u Bosni = čamiti (isp. tal. *star cheto*), Akademski Rječnik IV 941, koje bez sumnje dolazi od talijanske riječi. — Ovaj je cogn. ispravno napisan na natpisu 13044 *Quieta*.

6) Ovomu kognomena odgovara *Tranquilla* BD XXXIII 110 (Narona), 8449, 9715.

pripadati *poserun* (Andetrium) 9787, ako je nastao od *posierunt* 9228. Pošto je *ie* > \bar{e} , događa se, da klesar ili sastavljač natpisa piše *ie* na krivu mjestu namjesto \bar{e} : *libiens* 3158 b, *concordiens* 12863 mjesto *concordē*¹).

21. *u* ispada u grupi *ua*²) kao *i* u roman. jezicima: *actarius* BD XXVI 129 vojnički natpis (Gardun), *febraris* 1968 iz god. 319. po I., *febraris* 8690.

22. Tako isto i pred *u*²): *Ingenus* 1835.

23. *ea* > *a* u *napolitano* 3019 (Siń) kao i modernom talijanskom jeziku.

2. Početni slog³).

a) Vokalni početak.

24. Ima samo jedan primjer za disimilaciju *au* — *u* > *a* — *u*: *agusta* BD XVIII 213 = 14315¹ na grčkom natpisu mjesto kl. *augusta*. Na osnovu takova oblika ima i kratica *ag*⁴) Cat. 478 (1707) = 13124 iz god. 430. po I. Na istom natpisu pokraćuje se ta riječ i ovako: *aug*.

25. I za protezu *e* i imamo dosta malo primjera. *Esponsa*⁵) na kršćanskom natpisu iz god. 430. po I. Cat. 478 (1707) = 13124. Drugi se primjer nalazi na žalost na fragmentu: *escripta est* Cat. 285 (140), pa se ne može znati. kamo zapravo spada ono *e*. CIL III 9445 čita *d]escripta*. Ovaka je proteza pred *s* + kons. običajna u svim romanskim jezicima. Ali ima nekoliko slučajeva proteze i pred drugim konsonantima: *Esirmi* Cat. 13 (830) = 10107 za kl. *Sirmii*, *iseplucrum* BD XXXIII 59 za kl. *sepulcrum*, oboje na kršćanskim natpisima; na poganskom vojničkom *emmimoriam*⁶) 14014 (Smolani kod Petrovca). Ovaka se proteza nije sačuvala u romanskim jezicima.

¹) Tako je sastavljač natpisa možda i nehotice restaurirao stari adverbijalni sufix. *-iens*, koji stoji kod brojeva (cf. Lindsay 469 § 56 i 630). Opet jedan dokaz za nazoviučenost sastavljača natpisa ili klesara. Na drugim solinskim natpisima ima ovaj adverb obično u obliku *concorditer (vivere)* BD IV 49, XXII 86, XXVI 143, Cat. 105 (782) = 8938.

²) R Gr. I 503.

³) Ispor. Gr. § 228—230, Gr.² lat. 470 § 22—25.

⁴) Vidi take kratice kod Schuchardta III 265. Možda je dakako i pogrješka klesara.

⁵) Bulić krivo čita *e(t) sponsa*.

⁶) Ispor. *imerito* mjesto *merito*, *inmirabili* mjesto *mirabili* kod Schuchardta II 360 sl. i Lindsay 121.

26. Mjesto kl. \bar{o} stoji *u* kao *i* u naglašenim slogovima: *ustearius* 14305, *ust[iar]ius* 13142 (isp. str. 2326), BD XXXIII 48. Ali u ovoj je riječi po iskazu romanskih jezika bio \bar{u} , cf. fr. *huissier*¹). Ne radi se dakle o prijelazu $\bar{o} > u$. Taki je prijelaz u *urdenare* BD XVI 148, *urdenaverunt* Cat. 267 (25) = 9585.

27. Za kl. *ja* $>$ *je* ima jedan primjer: *Jenuario* 12711 (Doclea), dok mu se majka zove *Januaria*, vrlo često ime na dalmatinskim natpisima, *Jenuarius* 14848² BD XXIV 168, *Jen-v[ar]ia* 6392. Isp. tal. *gennaio*, furlanski *dzenar*.

28. Za zamjenu *e* *i* samo jedan primjer: *iminentiu[m]* 1984.

b) Konsonantski početak.

29. Za *a* $>$ *e* ima jedan primjer, koji po svoj prilici pripada ilirskoj fonetici, nama na žalost posvema nepoznatoj. Mjesto *Dalmatia*²) imamo *Delmatia* 8717, *Delmatiae* 1994 = 8575 (Vrañić), (Bistuae) WMBH II 278 (8), *Del* 1979 iz god. 170., 1805 (Narona), 8707 (god. 277. po I.), *Delm* 2015, 8353 (Užice) WJ IV Beiblatt 158 (81), WMBH V 166 (Kutac kod Ljubuškoga), 8361 (Srebrnica), 9860 (kod Glamoča), 12766 (Zenica), 14945 (Čitluk), *Delmatarum* 1997, 2776 (Rider), cognomen *Delmatus* 2005, *delmatico* 3158.

30. Za *a* $>$ *o* samo jedan primjer: *Tro(iana)* 2029³).

31. *i* i *e* se zamjenjuju kao *i* u naglašenim slogovima. Jednaki izgovor daje povoda naopakomu pisanju: *Quentili* BD XXX 75 (3602 A), *Vendemia* 1983, *Vendim[i]a[e]* 14657 (Sriñine), *Sermenses* Cat. 265 (17) = 9551, *cresteanor* 13124 = Cat. 478 (1707), *menestravimus* 1968 (god. 303.), *Felete* 4237, *derectus* 2883 (Pri-drage), *virginiae* 1992 (Splet) mjesto običnijega oblika *virginiae*. I obratno *i* mjesto *e*⁴): *emmimoriam* 14014 (Smolani), *infilicismae* BD XXXI 183 (Muć), *Miscenius* 8831 pored daleko običnijega *Mescenius*, *Tribonia* 2418 pored *Trebonia*, *Tegri[na]* 9569 mjesto *Tigrina* (dvojbeno), *Criscentioni* Cat. 310 (1336) = 8934, *Criscenti* 12860, *Criscentylla*⁵) 13286 (Vis), *Criscentianus* BD XXII 77 = 14893, *diffunctam* (Gradae) WMBH IV 248⁶) = 12749, *Filicia[na]*? 9062 = 14307, *Filiciano* 12768 (Zenica), *Filicia* 9430, *Viratia*

¹) REW br. 6115—6117. *Ustium* pored *ostium* je potvrđeno od 6. stoljeća, v. Einf.² § 152.

²) Ispor. Lindsay 116 sl.

³) Ispor. i brv. *Trojan*. Ali ovome može biti temelj i *Trāiānus*.

⁴) Slično u jeziku starodalmatinskom: isp. Jireček I 80 c).

⁵) = 14333² *Crescentylla* po čitanju Kubitschekovu.

⁶) CIL III 8375 ima pravilno *defunctam*.

dva puta 9155, *rifecit* 1952 (Klis), *miaverit* 1966, *Nipocian/us* (Stražine) 13204 = WMBH VII 151, *Simpronia* 2061 (Splet), *Mircurio* 3076, *virill[atio]* 14704, *vinist/i* CIL III str. 961 (Trogir), *Hysichius* 14784 mjesto *Hesyichius*, gdje je još *i* i *y* izmiješano.

32. Mjesto *o* stoji *u* kao i u rumuńskom jeziku: *puneremu* Cat. 246 (912) = 9567 kršćanski natpis, na istom natpisu *cumparabid*, *Victurini* 14914¹⁾, *putita* Cat. 283 (129) = 9623, *cumparavi[?]* BD XXXIII (4264 A), *cun Vibio* (nesigurno, jer može biti *cum Vibio*, ali i *convivio*) Cat. 486 (1753) = 12863, *Muntana* 2624 (Vrańie), *cuncesuit* BD XXXII 21 (3722 A), *cuncordiens* 12863, *cumsuetus*²⁾ (Šipovo, na ulomku kalendara) Glasnik XXII 188, *Rumanus* (graffito, Bijelo Polje kod Mostara) WMBH IX 266, *Djulceno* WMBH VII 139 mjesto *Dolichenus* (nesigurno).

o mjesto *u*: *Joventia* 8732 (nesigurno), *Poblicius* 3186, *Pob(lilia)* (Burnum) WJ V Beiblatt 1, *Posilla*³⁾ 8399.

33. U šest slučaja stoji *a* mjesto *o*: *caingi incamparabili*⁴⁾ 12820 (Stobreč), *pravato* 2007, *Patavisesis* 2086 adjektiv sa sufixom *-ensis* od *Potaissa* (treće stol.), *civitas Paralensium* (Nadin) 2866 = WMBH V 263 adj. od *Porolissum* (Mojgrad). Pošto ovakih slučajeva nema na drugim natpisima a ni u romanjskim jezicima istočne Romanije, teško je prosuditi lingvističku vrijednost ovih potvrda⁵⁾.

1) Ma da je natpis pisan rđavim pismenima, mećem primjerovamo. *Y* za *u* vidi se i na natpisu Aur. Gorgonije BD XXXV 46.

2) Patsch je na nav. mjestu protiv toga, da se *cumsuetus* upotrebljava kao dokaz za našu vulgarnu latinštinu, jer, ma da je fragment izrađen u dolini Plive, natpis i slika nijesu ipak izum našega klesara. Ne dijelim to mišljenje. Mi uopće u prerijetko slučajeva možemo znati, odakle je klesar ili sastavljač natpisa. Zato su od veće važnosti glasovni momenti. *cumsuetus* sa svojim *u* pokazuje iste promjene kao i rum. *cufund* > *confundo*, *cumpär* > *comparo*.

3) *Pusilla* je običnije, vidi Indexe u CIL. Ime je identično sa riječju *pūsillus* = vrlo malen (v. Walde, Lat. etym. Wbch 503).

4) Na ovom natpisu ima dosta rđavoga pisańa: F mjesto E, A mjesto Q, R mjesto B i t. d. Zato je najvjerojatnije, da se radi o griješci klesara.

5) Ispor. imena *Laiscus* 13860 (Lisićići kod Konica) pored *Loiscus* 10070 (Labin).

3. Slog¹⁾ među glavnim i sporednim naglaskom (Intertonica).

34. Za ispadañe *a* ima samo jedan primjer: *abtissa* Cat. 265 (17) = 9551 (ispor. sredñevisokoñem. *abtissin*, novovisokoñem. *äbtissin*) na kršćanskom natpisu. Pošto *a* ne ispada ni u roman-skim jezicima, radi se jamačno o pogrješci klesara (kvadratara), koji je poslije *ab* imao da još jednom iskleše *ba*, pa je nehotice skratio posao, kao što je učinio na istom natpisu u *sanct(a) ab . . .*, gdje je *a* zajedničko obim riječima.

35. *ü* se ispušta, kada stoji među konsonantima *c* i *l*, kao i u svim romanskim jezicima: *Aesclapio* 1766 (Narona), [*Ae*]sclapio 1767, *Seclares* 2189, *Saeclaris* 2295 (Vrañic), *Seclaris* 12940 = Cat. 419 (1606), 12940, *Proclino* 15093 (Crikvenica), *Proclina* 2850 (Asseria), *Proclinae* 15004¹ (Knin), *Proclianus* 9848 = WMBH XI 124 (Grkovci), 13981 = WMBH IV 203 (Brdo kod Jajca), Glasnik XXVI 183 (Župañac), *Pater[clinus* BD XXX 1, 4, *Musclosi* 8993. Za ispuštañe *o* ima samo jedan primjer: *Filcrenus* BD XXXIV 62 (4527 A), za *i* također samo jedan nesiguran primjer: *Djulceno* WMBH VII 139 = 9827 a (isp. str. 2328¹⁵⁸).

36. Inače *i* u ovom položaju biva *u* > *o*: *Apolei(us)* Cat. 18 (870) = 8667 na sakralnom natpisu, na kojem se čita i *Apuleia*, *immondissime* dva puta na trogirskoj pločici CIL III str. 961.

37. Za *i* mjesto *ě* ima više primjera: *Partinopeo* 2338, *Artimisia* 2343 a, *derilict[is* Cat. 247 (86) = 9515 (god. 425.), *inflicess[imo* 12779 (Mali Mošun), *centinarius* BD XXXIII 59, *macidonice* 2046 (Klis). Tako isto i za *e* mjesto *ř*²⁾: [*c*]alegari BD XXVII 164 (3397), *calegarius* BD XIX 99, 145 = 14239¹, 14305, XX 9, *urdenare* BD XVI 148, *ur]denavimus* 9695, *urdenaverunt* Cat. 267 (25) = 9585, *perdederunt* 8500 (Lubuški), *ded]ecavit* 9691 (nesigurno), *menestravimus* 1968 iz god. 303. po I., *menes[travimus* 14725, *dum ver[atus* 9750 (Siñ), *Zose[minus]* BD XVI 180, ako je izvedeno od *Zosimus*.

¹⁾ Ispor. Gr. § 231, Lindsay 210 § 17.

²⁾ Ovamo ne računam *opteneres* (mjesto kl. *obtineres*) a ni *r]equesitus* (mj. kl. *requīsītus*) na trogirskoj olovnoj pločici CIL III str. 961, jer su to nove tvorevine, u kojima je uzet vokal od jednostavnoga glagola *tenere*, *quaerere*. *Requaerere* postoji u ostalom i u kl. i temelj je romanskim oblicima v. REW 7235 (2). Slično je i sa *con-sacranius* 2109 (Sućurac) mjesto *consecraneus*, gdje je *a* od *sacer* opet uveden u složenicu.

38. *monumentum* izmjenjuje se sa *monimenti* 2629, *moniment(um)* BD XXXIII 67 (3922 A) kao i u kl. i u romanskim jezicima¹).

39. u mjesto *o* kao i u rumunjskom jeziku: *consubrino* 1931 (Stobreč), *cons]ubrino* 8465 (Narona). Ovamo pripada ime *Philomenae* 2523, koje dolazi češće u obliku sa *u*: *Philume[na]* BD VIII 193, *Philumenus* BD I 14, XIX 130, 8461, 8798, 9272.

40. U jednom slučaju prelazi *i* ili *e* u *a*: *collamontia* na trogirskoj pločici CIL III str. 961, adjektiv izveden od *collis* + *mons*.

4. Paenultima²)

41. *ū* ispada između *c* i *l* kao u svim romanskim jezicima. *annuclae* 2162 (Narona), *annucl[o]* 2457 (Vrañić), BD XXXIII 79 (4128 A), *annucli* 2538, 2602 (zadnja dva su kršćanski natpisi), *Felicla* 9173, 14869, 2557 (Vrañić), *Felicla[e]* Cat. 311 (1288) = 9064, *Feliclae* br. 4418 A, *Hercli* 3075 (Vis), (Scardona) WMBH VII 90, *Procla* 10051 (Avendo-Crkviñe), BD XXXII 72 (4062 A), *Proclae* 3131 (Krk), *Procl[us]* 8762, *Proclo*, *Pr[o]cla* 13290 (Brač), 15004¹ (Knin), *Procle* 15017¹ (Hadra), *Procl*³) *Vernacula* 1998, *Procla* 14217⁶ (Sopot⁴), WI III Beiblatt 164, 64 (Stojnik), *ovicl(am)* BD XXXIV 30 (4252 A), *vernaclae*⁵) Cat. 152 (245) = 9266 mjesto *vernaculae*.

I između *t* i *l* ispada *ū*: *mentla* 10189, 16 na olovnu prstenu, *titlum* 3182. Za *m*—*l*: *tumlum* 9623, ali *tumolum* 9527 iz god. 599. po I. Ovamo bi pripadao još *Aplo* BD XXXI 85 pored *Apul[i]* 10183 (39), 15117¹, BD XXX 134 na crijepovima, ako se uopće radi o istom imenu, jer je *Aplo* bez sumnje ime ilirsko, cf. još 1779, 2792.

42. I *ī* *e* se sinkopira: *domnus*⁶) 2130, odatle izvedeno *domnico* 8500 = WMBH IX 283 (Lubuški), *Do]mnicae* 9576, *Do]mno et Domne* Sticotti, Doclea str. 158 (8), *Beronce* 2538,

¹) REW br. 5672 i Pusc. 1109.

²) Ispor. Gr. § 232—9, Gr.² lat. 469 § 21, Lindsay 211 § 12, Schuchardt II 402 sl.

³) Bulić Cat. 33 (37) čita *Proc(i)l(ia)*, što za *i* među *c* i *l* možda nije nužno.

⁴) Isp. WI Beiblatt III 157.

⁵) Napisano VERNACIAE. Isp. CIL III Index 2601 s. v.

⁶) Odavde je po svoj prilici izvedeno s pomoću lat. gentilnog sufiksa *-ius* ime sveca *Domnius* > hrv. *Dujam*, hipokor. *Duje*. Različite oblike, kojima se javlja ovo ime, vidi sada u Bulićevoj Kronotaksi str. 13, nota 2.

post(us) BD XXIX 184 (613 B), *posta* 8935, *infelicismae* BD XXXI 83 (Muć), *infelicismo* 14291, *rarismo* BD XXXIII 64 (4124 A), *nobilismi* 13321 (na miłokazu) iz god. 239. (Župañac) = WMBH IV 165, *vetr(anus)*¹⁾ 6364 (Lubuški), 6366 (Kutac), *vetran(us)* 12904, *vetra(no)* (Baćevac) WJ VI Beiblatt 59 (97).

43. Ali i u ovom položaju ima mnogo primjera za $i > e^2$): *caresseme* BD XXVII 41, *carmena* 9639 = 12854, *infelicissime* 3182, *p[ie]enteseme* 2564 (Sp[let]), *Felicetas* 3093 (Hvar), *munimeni* 1984, *latronebos*³⁾ 8830, *co]rporebus* 9566 (nesigurno), *hominebus*, *grandene*, *spirete*, CIL III str. 961 (Trogir). Osobito poslije više konsonanata: *presbeter* Cat. 289 (168) = 9554, 12842 a, *fabrece* Cat. 270 (33) = 9582, *fabreca* BD XVI 133, *Urveca* BD XXV 202, *Urvece* na prstenu, pored *Urbica* BD X 185, XXIII 200, XXV 202, *perdedi*⁴⁾ 8447 (Jašina na Pelešcu), BD XXXIV 33 (4264 A), *condedi*⁴⁾ Cat. 273 (49) = 9446, *tradedet*⁴⁾ Cat. 275 (57) = 9601, *parcetur* Cat. 283 (129) = 9623, *vendede[t]* 14311⁴⁾. Ima i jedan primjer zamjene e sa i: *poniri* BD XXXV 46 (Zadar).

44. Tako isto i za $ũ > o$: *Dioscoro* Cat. 281 (116) = 9520 = 12860, *[Dio]scoro* 9521 = Cat. 281 (117) kršćanski natpisi iz god. 442., cogn. *Mundolo* BD XXXII 17 (3680 A), *coniogi* 14309.

Jedan primjer obratne zamjene u za o: *corpura* Cat. 246 (912) = 9567.

5. Dočetni slog⁵⁾

45. Da se e i ae zamjenjuju, već je spomenuto i izobilnim primjerima potvrđeno⁶⁾. Osobito ističem ae za -ē: *inlibatae* Cat. 284 (130) = 9507 za *illibātē*, isto kao i za ē: *milae*, *nominae* 9450 = Cat. 205 (189); po tomu se vidi, da se na kraju nije razlikovalo ē od ē.

¹⁾ Isp. rum. *bătrîn*, veļ. *vetrun*, furl. *vedran* (Pusc. 195). Ovamo pripada bez sumnje i ime hrv. dubrov. pisca *Vetranić*, isp. *Vetranio* 9509 iz god. 379.—385. = Cat. 261 (458).

²⁾ I na kasnijim natpisima: *fragelis*, *inutelis* (poslije god. 928.) Š i š i ć, Priručnik I 125 (15).

³⁾ Vjerojatnije je, da se u ovom natpisu radi o abl. pl., a ne o cogn. *Bos*, cf. l. c. u *Corpusu*.

⁴⁾ Ovi se oblici mogu tumačiti i drugačije, vidi § 127 (tač. 2.) ove studije.

⁵⁾ Ispor. Gr. § 240—4, Gr.² lat. 469 § 20.

⁶⁾ Vidi § 16. ove studije.

46. Na kraju se zamjeñuje \bar{e} sa i . Jednako su se bez sumñe izgovarali, pa nastaje naopako pisañe: *poniri* BD XXXV 46, *ieci* Cat. 251 (335) = 9628, *e/cci* 12877 za $\bar{e}cc\bar{e}$. Odatle nastaje golema konfuzija u nastavcima *-is, -es, -it, -et. praesis* iz god. 337/350. 2771 mjesto kl. *praeses, paretis* Cat. 100 (393) = 8921, *parentis* 14873² 15035 (Asseria) mjesto kl. *parentes, decenbris* 9508 iz god. 382. mjesto kl. *decembres, Idus octobris* 14239⁸, *fontis* 10190 mjesto kl. *fontes, Johannis*¹) 9427²), 9625 mjesto kl. *Johannes, milis* 10036 (Golubić) (nesigurno), *mensis* 2233, 8563, 10142 (Osor), 13891 (Zrnovica), 14915 mjesto kl. *menses, finis* 9863 (Grahovo) iz god. 2824. mjesto kl. *fines, Crescis* 2685 (Trogir), 14740¹ mjesto *Crescens, at Tritonis* 1968 iz god. 303., *obsis* 9527, *Charmidis* 13858 = WMBH IV 249 (Ilidže), *Dioclis* BD XXIV 4 = 14809, *Euticis* 2418, *Eutyichis* 8932, *sororis f(e)cerunt* 9057, *invocaris* impf. konj. CIL III str. 961. *-es* mjesto *-is* pišu: *Sermenses* i *Veneres* Cat. 265 (17) = 9551, oboje iz god. 612., *Balentes* Cat. 478 (1707) = 13124, *Domniones martores* 14897 = BD XXIII 274, *Seclares* 2189, *Crescentes* 3218, *iuenes* 15121¹ (Narona, vasculum) za *iuenis, dulces*³) 14292. Čak i u dat. pl.: *convives* 9672 mjesto *convivis* od *conviva*, po čemu se može suditi, da je dočetno i bilo pokraćeno. Tako isto i u abl. sg.: *in bello civile* 9835 mjesto *civilī*, kao i u dat.: *fratri benemerente* 2044 na vojničkom natpisu, *Eufemiae iugale eius* 14904.

Mjesto *-it* pišu *-et*⁴): *vixset* BD XXX 69 (3674 A), *fecet* BD XXXI 55 (3596 A), Cat. 117 (185) = 9016, 128 (182) = 9095, 145 (85) = 8460 (Narona), 2792 (Rider), *volueret* BD XXXIII 59 (4122 A), Cat. 258 (108) = 9508 iz god. 382., *requiescet* 2657 iz god. 435. (?), *tradedet* Cat. 275 (57) = 9601, *debet* 9450 = Cat. 205 (189), *quiescet* Cat. 323 (1339) = 9532, *donavet* 2207, *sculpet* (Proložac) 8509, *solvet* 10146 (Osor, nesigurno), *velet* 10092 (isp. str. 2328¹⁸), *corret* CIL III str. 961 (Trogir).

Mjesto *-et* pišu obratno *-it*: *inferit* Cat. 257 (1131) = 9667, BD XXVII 158 (3167), XXXI 66 (Kambelovac), *iacit* 9527, 9534, *haberit* 1903 (Baška voda).

¹) Na ovom natpisu ima i ispravno *Johannes*.

²) I kasnije (poslije god. 928.) v. Šišić, Priručnik I 125 (15).

³) Nije sasvijem pouzdano, ima li se ovako čitati. Napisano je naime DVLCIIS, dok u ostalim riječima ima samo E. Mogla bi to biti zabuna klesara, koji je dvaput isklesao isti znak.

⁴) I na kasnijim natpisima: *requiescet* (poslije god. 928.) Šišić, Priručnik I 125 (15).

Mjesto *-ix* stoji *-ex*: *Felex* 1895 (Podgorac).

Mjesto *-em* stoji *-im*: *conciissionim* BD XXXV 46.

Mjesto *e* piše se i još u *supir* Cat. 284 (130) = 9507 iz god. 378.

47. Tako isto nestaje razlike u dočetnom *u* i *o*. Naopako pisanje ovdje je vrlo često. Padežni se nastavci *-us* i *-os*, *-o* i *-u* neprestano zamjenjuju. Mjesto *o* stoji *u*: *locu concessum* mjesto *loco concesso* Cat. 145 (1141) = 9226, za acc. pl. *annus* Cat. 267 (25) = 9585, 2225 (Sp̄let), 2226, 2240, 2702 (Trogir), 6399 dva puta, slično *ad medianus martyres* 9546, *creditum* BD XXXIII 56 mjesto *credito*, *ex edictu* 9973 (Karin), *peccatur* 9527, BD XXXI 118.

Obratno, mjesto *u* stoji *o* kao i u talijanskom¹): *anno uno* Cat. 101 (111) = 8923 mjesto *annum unum*, *mano umana* Cat. 102 (437) = 8910, *annoro* 2225 (Sp̄let), *[po]s obito* 13964 mjesto *obitum*, *Jeso*, *fluvio*, *domino* na pločici trogirskoj CIL III str. 961, *sacro* 8336 (Jezdine kod Čačka u Srbiji) mjesto *sacrum*, *introito libero* 8910. Ovamo bi moglo pripadati *ex iuso* 1937 na sakralnom natpisu, ali po Mommsenu možda stoji *ex viso*.

Radi ove zamjene pišu se na kasnim natpisima arhaistički oblici, kao *vivos* 8762 na vojničkom natpisu, 1833 (Narona), 1838 (Narona), 1869 (Čitluk) 2133, 2157, 2678 (Trogir), 2878 (Nadin), 2929 (Zadar), 2948 = 9990 (Zadar), 2999 (Lika), 3081 (Vis), 10030 (Udbina). Svi ovi natpisi pišu lična imena na *-us*. Bilo bi dakle sasvim pogrešno na osnovu ove riječi proglasiti ove natpise starolatinskima. *Flavos* 9834 (Tepluh, Promin) na vojničkom natpisu. Ovo je osamljen slučaj. Pošto je vojnik iz Lucus Augusti (prov. Hispania Tarraconensis), nije nemoguće, da se ovaj oblik ne odnosi na izgovor provincije Dalmacije, nego Hispanije. U *deceptus a latronebos* 8830, *Marius tribunus* 10146 (Osor), *Sextinus conservos* 14729, *Primitivos* 2327 (Vrañic), *votom suom* 10146 (Osor), *equom publ(icum)* 2931 (Zadar), 2932 (Zadar), možda i u *reventos* 4623 restaurirani su također na osnovu kasnijega vulgarnog izgovora starolatinski oblici.

Pošto se *-s* i *-m* nije izgovaralo, a *o* i *u* se zamjenivalo, događa se, da abl. stoji mjesto nom.: *Loco qui appellatur in Epetina* 2386.

48. U jednom slučaju *-e* zamjenjuje *-o*: *solides nove* 9668 = 12841 mjesto *solidos*. To bi dalo naslućivati, da je *-o* bio oslabljen

¹) Ovakih oblika ima i na kasnijim natpisima: *Iuppano*, isto domo (god. 788.—800 (Nin) Sišić, Priručnik I. str. 118 (5); *domno Martinus* (X. vijek), ibid. 130 (19); *domno Paulus* (god. 1015.) ibid. 131 (20).

kao i u francuskom ili napuljskom. Ali jer se radi samo o jednom slučaju, bit će da je to pogrješka sastavljačeva.

49. Tako isto je nesigurna i nejasna zamjena *i* sa *u*: *morarus* BD XXXI 79 (3959 A); isp. *tartaruce* dvaput na olovnoj pločici trogirskoj CIL III str. 961.

50. Elizija se opaža samo kod *die: sub di Kale/ndas* BD XXX 36, *sub di* (Sp̄let) iz god. 425. Cat. 247 (86) = 9515 (god. 425.); isp. rum. *zi*, tal. *di*.

51. U jednom primjeru, koji stoji dva puta na trogirskoj pločici, — ne može se raditi dakle o kakom lapsusu, — imademo *-a* mjesto *-e*: *ubiconqua* CIL III str. 961 mjesto *ūbicumquē*. Ova se pojava može najlakše tumačiti analogijom po *unqua(m)*, gdje se *-m* u vulgarnom jeziku nije izgovaralo¹⁾.

δ) Umetaње vokala²⁾ (Svarabhakti).

52. Između *ph* i *n*, *c* i *n* u grčkim riječima umeće se *i*: *Dapinus* 6397, *Dafine* 1834 (Narona), *Procinus*³⁾ 14014 (Smolani). Takova umetaña ima i u latinskim konsonantskim skupinama: *Gineo* 2147 (Klis) za *Gnaeo*, *sacerum* 2743 (Muć), na istom natpisu još *Fabericia* BD I 143 = 2743, *Avirelia* Cat. 100 (28) = 8922, *Meter[ae]*⁴⁾ Glasnik XXVI 196 mjesto *Mithrae*, *frateres*⁴⁾ Cat. 59 (172) = 9735 (Gardun-Vojnić), *liberita* 9778⁵⁾ (Čitluk).

ε) Stezaње⁶⁾.

53. 1. *oa* > *a*: *quad* 2835 (Kistañe); 2. *ihi* > *i*: *mi* 2762 (Lištani), 14855; 3. *ei* > *i*: *mi* 9302 = Cat. 159 (192), 9845, *miaverit* 1966; 4. *ee*, koje je nastalo od *ū*, > *e*: *pessimo* 2050, po svoj prilici i *eae*: *mae* 12904 mjesto *meae*; 5. *ie* > *e*: *arce-*

¹⁾ Ispor. R Gr. II 642 § 625.

²⁾ Ispor. Lindsay 167 § 154. Carnoy 102 sl. § 19. Schuchardt II 407 sl. Osobito upozorujem na oblike *pateres*, *Mitarae*, *Mythirae* kod Schuchardta.

³⁾ Cf. *cucinus*, *cicinus* < *κόκκος*.

⁴⁾ Ovi bi slučajevi mogli biti u svezi s onim, što veli R Gr. I § 313. Meyer-Lübke sudi naime po razvitku romanskih jezika, da su se *patrem* i slične riječi izgovarale već u vl. trosložno: *patrem*. Na istom natpisu stoji još dat. *frater* mjesto *fratri*. Ako se radi o istom umetañu, onda je kvadratar htio izraziti *i* u hasti od *R*, ispor. takovo pisañe 14254.

⁵⁾ Ispor. kod Schuchardta II 414 *liberitas*.

⁶⁾ Ispor. Lindsay 103 sl. § 149—52.

p(i)sc(opo) 13076; 6. *ae > ee: chore episcopi*¹⁾ 9547; 7. *oho > o: cor=cohortali* (Goražda) 8370 = 13856, *Jovi cortali* Doclea, *Sticotti* 157 (5), *cortis* 2002, 14629¹ (Tučepi); 8. *uu > u: dumver[atus]*²⁾ 9750 (Siń), *dum* 2492 (Sp̄let).

r.) Disimilacija³⁾.

54. *o — o > e — o: serori* 3174. Na žalost, ni ovaj jedini primjer nije siguran, jer je varia lectio: *sorori*.

θ) Grčko u⁴⁾.

55. Kako i na drugim natpisima, tako i u Dalmaciji daje *u*. Primjera ima dosta malo. *Suru[s]* 14252, cogn. *Surus*⁵⁾ 1800 (Narona), 2004 (Sp̄let), 2736 (Siń), 3164⁶⁾, 14700, *Suro* Cat. 269 (31) = 9614, 14823, *Sura* 1842 (Narona), 2346, 15013 (Burnum), *Surae* 2246, *Sure* 2800 (Rider), 9163, *Surilla* 3084 (Hvar), *Surine* 6561. Tako isto i ime naroda i njegove provincije: *natione Suri* 2006, *provinciae Suriae* 2830 (isp. 9891) (Burnum) iz god. 127. Cogn. *Satura* BD XXV 111 pored *Satyra* BD XXVI 149, *Saturionis* 2024, *Prunicus* (Narona) 8438 = WMBH V 269, *in Illurico* Cat. 44 (303) = 9733, *Iluricae* 8441 = Cat. 72 (243) (Narona), *Hiluricum* 1854 (Narona⁷⁾), *Clucere* 8877. Ovamo pripada možda i *Aculeiesis* 12925 prema *Ἀκυληία*, *Ἀκυληία* BD XXXI 131 (Solin).

1) O ovoj riječi vidi Bulićevu Kronotaksu str. 70.

2) U ovoj je riječi gen. pl. *duum* zamijenjen jednostavnim brojem: *duoviratus* 9768 (Citluk). Pojava je u svezi sa neizgovarañem -m (v. § 81. ove studije) ili, što je još vjerojatnije, oblik je naćinjen po analogiji od *quattuorvir*, *se(x)vir*.

3) Ispor. Gr.² lat. 470 § 23.

4) Ispor. Gr. § 187, Gr.² lat. 468 § 18.

5) Ovaj cognomen, tako ćest u prov. Dalmaciji, sjeća na ćinenicu, da su Sirci trgovali u toj provinciji. V. Jirećek, Povijest Srba str. 42. — Na natpisima Dalmacije ćitao sam ga samo jednom ispravno napisana: *Syrus servus* 14805; za ćudo je, da je to baš na natpisu roba.

6) I ako ovaj cogn. potjeće od imena naroda, ima ga i kod Kelta, pa možda *Surus* na tom natpisu i ne pripada ovamo. Cijeli natpis glasi: *Surus Sparuci f. dom. Tribocus*. I kod Ilira: *Surus Panenti Muteli (filius)* 2753 (isp. 9803) (Stražine) = WMBH VII 153.

7) Ispor. Vulić, *Illyricum* u Pauly-Wissowa, *Real-Encyklopaedie der class. Altertumswissenschaft* N. B., IX (1914) str. 1085 i d.

Kasniji jedan natpis ima dali razvitak *o*: *martores*¹⁾ BD XXIII 274, dapače i *e*: *presbeter* Cat. 289 (168) = 9554, *presbeter[i]* 12842 a.

Ima potvrda i za *i*: *nimpis* 8680 = Cat. 20 (17), *Quirenarice* 2063, *Quiiriace* 9572 = 12842, *Quiiriace* 14306⁵ mjesto *Cyriacae*. Za obratno pisanje ima samo tri potvrde: *Criscentylla* 13286 = *Crescentylla* 14333² (Vis), *myseri* 13979 (Gardun), *Amyco* 14777¹.

B. Konsonanti.

1. Kl. *h*²⁾.

56. Pošto se *h* nije izgovaralo, ispušta se ili piše na krivu mjestu. Nastaje naopako pisanje. *H* je samo ortografički znak. Primjera ima za to iz svih krajeva rimskoga carstva. *astat(um)* 9973 (Karin), *a[stat]um* WJ. V. Beiblatt 5 (Novigrad), *abebit* BD XXXV 46, *non abui* 1846 (Narona) = Glasnik XXIV 599, *aruspici* BD XXXIII 109 (Narona), *in ac piscina* Cat. 246 (912) = 9567, *aeredes* 2147 (Klis), *eredis* 3164, *eres* 2008, *unc* 14855, *ic* BD XXIX 184 (613 B), *Ilara* 8535, 8990, 9155, *Ilarus* 2761, 9846 (oboje iz Lištana blizu Lubunčića kod Livna), *Eraclian[us]* 1968 = 8568 iz god. 320., *Eracli[s]* (Bugargrad kod Bišća) WMBH VII 45 = 13340 (8) isp. str. 2328¹⁷⁸, *Eracli* 14338, *Ector* 13136, *Erenio* 2348 (Vrañić), *Erennio* 2347, *Erennia* 2994 (Počitelj u Lici), *Erbula* 2347, *ora* 14910, *Oratius* 1849 (Narona), *Oratiae* 3184, *in orto* 2207, *Onorate* 2611, *ospit[i]* 13955, *ospite* 2013, 8902, *Ostilio* WJ VIII Beiblatt 44 a (Cvijina Gradina), *Ostilius* 58 (Karin), *umana* 8910, *Ylla* 9237, *uius* 14242 sl. Tako isto i između dva vokala: *mil. cortis* 2002, *cortali* (Doclea) Sticotti 157 (5), *cor(tali)* (Goražda) 8370.

Na krivu se mjestu piše: *Haemi[lio]* 14629¹ (Tučepi), *Hiluricum* 1854 (Narona), *Heusebio*³⁾ 2315, *heclesia* BD XXXIII 59

¹⁾ Vokal u imenu ilirskoga plemena Japoda ima u sva tri oblika: 1. *y*: *Japydes* (Cicero, Virgil, Frontin, Ptolemaeus, Dio); 2. *u*: *Japudes* (Sallust), *Japudiai* (Verona V 3346); 3. *o*: *Japodes* (Strabo, Appian, Dionysius Halic., Stephanus Byz.). Pošto se na natpisima oko Bišća čita samo *Japod-*, Patsch WMBH V 163 se odlučuje za *o*. Koji je oblik vulgarni, a koji klasični, teško je znati, pošto se bez sumnje radi o nama nepoznatu ilirskom glasu.

²⁾ Ispor. Gr. § 249—251, Gr.² lat. 471 § 21, 2, Lindsay 62 § 56—59.

³⁾ Nesigurno. Druga su čitaña: *Aeusebio* CIL III str. 1031, dok 8620 *Ausebio*.

(4122 A) iz 6. stoljeća, *hav/e/* BD XXXIV 54 (4033 A), 8294, 2578, *heclesiae* 6399, *hecliseae* Cat. 268 (30) i 9585¹⁾, *filihe* 14291¹⁾, *Honesimus* 8379 (Kiselak).

2. Kl. Guturali²⁾.

57. *Qu* pred *u* ili *o* izgovaralo se već od 2. stoljeća³⁾ kao *k*. Zamjenjuje se stoga sa *c*: *cot* 2107, BD XXXIV 30 (4252 A), *cot[idie]* 8816 (nesigurno), *c]onc[ua* 12973 za *cum qua*, *cum]co*⁴⁾ 9713 (Bihaći), *Propincus* WJ III Beiblatt 159 (Sopot). I obratno, mjesto ispravnoga *-co-* piše se *-quo-*: *quonqu[binae]* 6377 = 8657, *quonserva* 3069 (Korčula), *perquodset quorere* 10190 kršćanski natpis iz Dukle, *qum infante* 13247 (Danilo).

Ali i *que* se izgovarao kao *ke*. Vidi se to odatle, što se *ce* zamjenjuje sa *que*: *queti* 10190 mjesto kl. *ceti*, *Queliae* 2046⁵⁾, *Quelius* 2406 mjesto kl. *Coelius*, *[reque]squet* 10142 (Osor) mjesto kl. *requiescit*.

58. Mjesto *qui* imamo jednom *cu*⁶⁾: *Aculeiesis* Cat. 414 (1636) = 12925. Možda je latinski oblik nastao prema grč. Ἀκυληϊς. Ovamo pripada možda i *Tarconia* 6551, *Tarconius* 9199, ako stoji mjesto kl. *Tarquinia*.

59. *x*⁷⁾ se na dalmatinskim natpisima piše različito kao i drugdje. Razlikujemo ove tipove:

1) Jednostavni *x*. Potvrda za to ne treba. Navodim samo vulgarni oblik *oxor* Cat. 267 (25) = 9585. — 2) Dvostruko *x*: *vixxit* 1901 (Baška voda) = Cat. 104 (849) (Narona), 13917, *bixxit* 14322¹³⁾ (Islam Grčki), *convixxit* 2225 (Sp[let]), *vexxillario* 8837,

¹⁾ Bulić je spojio *h* od ove riječi sa *infere*, koja stoji pred nom. No prirodnije je čitanje u CIL.

²⁾ Ispor. Gr. § 254—5, § 258, § 271—2, § 274, § 276—7, Schuchardt I 151, Gr.² lat. 472 sl. § 28 i 30, 467 § 42, Lindsay 97 § 91 i 93—5.

³⁾ Lindsay 99 § 93.

⁴⁾ Prema tome ima ispasti upitnik kod *co* za *quo* kod Gr. str. 214 § 393, jer je taj oblik potvrđen.

⁵⁾ Primjer je vrlo instruktivan, jer se na natpisu piše isto ime dva puta, jednom *Quelie Calpurniae*, a drugi put *Coeliae Calpurniae sorori*. Prvi put osobi toga imena postavlja natpis muž nezina Aur(elius) Vitalis, koji u imenu svoje legije upotrebljava vulgarni oblik: *macidonice*, a drugi put prijateljica Julia Vettia dopušta sahranilište.

⁶⁾ Ispor. u ostalom *Quinigia* i *Cynigia*, *Cyriacus* pored *Quiriacus* u roman. jezicima, Gr.² lat. 468 § 18, Schuchardt II 272.

⁷⁾ Lindsay 5 § 4, 117, 123 § 125.

exvivi 8838, *Saxxonio* 14738 = BD XXIII 200, *uxxor* BD XXIX 243 (Šumet). — 3) *xs*: *Fraxsanus* 9885 (Roški Slap), *Alexsander* Cat. 264 (4) = 8727, *Alexsio* 9567 = Cat. 8 (912), *Maxsimus* 6351 = 8320 (Ilijino Brdo kod Plevaļa) = WMBH IV 287, *Maxsimo* 2766 (Rogatica), 8671, 13076, *Maxsima* 3162 a, *Mar-simae* 9156, *Mjaxsume* 9161, 10116 (Morter), *oxsor* 9605 = Cat. 285 (136), *uxsori* 1849 (Narona), 8408 (Konavli), 8878, 1902 (Baška voda), *vixset* BD XXX 69, *vixsi* 2835 (Kistañe) iz god. 42., 9021, *vixsit* Cat. 197 (842) (Bijaći) = 9713, 12792 (Podstrana), 2234 (Spļet), 10051 (Crkviñe), 13832 (Budimļe), 14263, 14541¹ (Guberevci¹), WJ XV Beiblatt 236 (Beļina) dva puta, 8527 (Podstrana), *vixserunt* 14014 (Smoļani), *Brixsia* 14997² (Burnum), (Kistañe) WJ VI Beiblatt 86 (2), *duxsisse* Vjesnik VIII 173 (2) = WJ XII Beiblatt 202 (74), *Maxsi[mi]na* WJ XV Beiblatt 236 (41) (Beļina), *fixsit* WMBH VIII 108 = 14975 (Majdan kod Varcar-Vakufa) mjesto *vixit*. — 4) *xss*: *Maxssimuna* Cat. 111 (160) = 8971. — 5) *sx*: *visxit* Cat. 288 (160) = 9533 na kršćanskom natpisu. — 6) *cx*²: *vix(it)* 15054 (Komić), *vixit* 2127, 2170 (Spļet), 8990, 14862, 14292, BD XXXI 69 (Klis), 2638 (Klis), *vixi* 3069 (Korčula), *vic[xit]* 8906, *uxxor* 2638 (Klis), 3105 (Brač), *sancxer(unt)* (Koļane) 13201³). — 7) Sasvim fonetički *cs*: *vicsit* Cat. 248 (46) na kršćanskom natpisu, 252 (73) = 9540, 2151, WJ VI Beiblatt 60 (98) (među Velikom Moštanicom i Meļakom). — 8) Romanski razvitak *ss* kao i u jeziku talijanskom: *vissi* 2564 (Spļet), *vissit* (Brač) 6424, *vis(sit)* 14333¹ (Josipdol). — 9) *s* pred konsonantom i na kraju: *Sesti* 2050 (Vrañic), *Sestio* 2605, *Sesto* 9876 (Danilo), *Sest[o]* 3180 b, *Sestius* Cat. 113 (470), *Sestus* 15055 (Komić), *coius* Cat. 197 (842) (Bijaći), BD XXXIII 54 (4117 A). U jednom slučaju i među dva vokala: *Masimile* 6353 = 8324 = WMBH IV 282. Kako se vidi, u istoj riječi nema ni dvostruke konsonancije *ll*. Na tom natpisu stoji ispravno *Dexter*. — Tu pometenost i inkonsekvenciju, koja se opaža ne samo u ovoj pro-

¹) WJ IV Beiblatt 155, 77.

²) Ispor. takovo pisañe i kasnije: *finxerat* (god. 1015.) Šišić, Priručnik I str. 131 (21).

³) Ovamo pripada po svoj prilici i *vixit* 14738, gdje je klesar grješkomo mjesto C isklesao G. Baš u pogledu *x* natpis je zanimļiv. Ta se riječ piše i ispravno *vixit*. Ali se upotreblava i podvostručeno: *Saxxonio* kao i u *posuit*: *posuuit*. Nije li u toj riječi klesar ili sastavljač stavio dvostruko pisañe na krivo mjesto? Mjesto *possuit* pisao je *posuuit*.

vinciji, nego po čitavoj imperiji, teško je već sada razumjeti. Stvar još nije dovoljno istražena. Bit će da se *x* u vulgarnom jeziku naše provincije nije izgovarao kao *ks*, nego kao *ss* (tip 8. i 9.). Klesar pak ili sastavljač natpisa htio je pod silu da piše *ks*, jer je tako naučio budi u retorskim školama, budi općenem s inteligentnijim ljudima. Zato mu nije dosta pisati samo *x* (tip 1.), nego: prvi njegov element *k* piše kao *c* još jednom, a drugi izražuje sa *x* (tip 6.); ili prvi njegov element sa *x*, a drugi¹⁾ sa *s* (*ss*) (tip 3., 4.); ili jer izgovara *ss* (tip 8., 9.), piše dva puta *x* (tip 2.); ili napokon piše sasvim fonetički *cs* (tip 7.). Samo *x* za sebe (tip 1.) nije mu dosta jasno.

60. *c* pred *e* izgovarao se kao *k*. Vidi se to po već opisatoj zamjeni sa *qu*. Najvažnija je za to potvrda na kršćanskom natpisu iz Dukle iz dobe među 4. i 5. stoljećem *queti* 10190 mjesto *ceti*, zatim [*reque*]*squet* 10142 (Osor), *Quelie* 2046²⁾ (Klis), *Quelius* 2406, *Quiriace*³⁾ 9572 = 12842, BD XXXI 9 mjesto *Cy—*, *Qui renarice*³⁾ 2062. Grčko pisanje *Μαρκειανος* 15094 (Seń), *Μαρκιανή* BD VIII 193 ne govori ništa za latinski izgovor, tako isto ni ilirski kognomen *Cakinus*⁴⁾ BD XXV 61.

Da se je *ce* izgovarao kao *ke*, dokazuju i hrvatske tuđice *kapula* > *cepulla*, *kriješva* > *ceresia*. Hrvatske tuđice nastavljaju dakle i ovdje izgovor provincije Dalmacije⁵⁾.

61. Za izgovor glasa *g* pred *e* ili *i* nema na žalost ni toliko primjera. *maester* 14730 = BD XXI 201 pokazuje isto ispadaće kao i toskansko *maestro*, *saetta*.

62. U konsonantskoj grupi *net* ispada *c*: *defunte* (Lištani kod Livna) WMBH IV 254 = 2761 = 9846, 14275⁴⁾, *defunto*

¹⁾ Ispor. još *Dessius* BD XXV 33, ali *Dexsia* BD XXXI 144. Po svoj je prilici isto ime.

²⁾ Na tom natpisu ima i ispravno *Coeliae*.

³⁾ Vidi gore u § 57. drugo tumačenje ovih riječi.

⁴⁾ *Tatoki* 9802 (Vrlika) ne može se više vrstati ovamo, kako to čini još CIL III Index str. 2572, jer je Patsch u WMBH VII 152 učinio vjerojatnim, da se *l* ima čitati kao *filius* ili *filia*. Isp. u ostalom u CIL III p. 2328¹⁵⁷.

⁵⁾ Ovaki je izgovor i u velotskom. Vidi o tome kao i o hrv. tuđicama, koje pripadaju ovamo, Bartoli § 425, 2, § 427, § 428, 2 § 429.

2137¹⁾, Cat. 320 (1336) = 8914, 8934, 13290 (Brač), 14808. Napokon može ispasti i *n* (v. § 84 ove studije): *defuto* 9438²⁾.

63. *c* ispada u jednom primjeru i ispred *u*: *Bodiontius* 9907 = 14321⁵⁾ (Kapitul kod Knina) mjesto *Bodionticus*³⁾.

3. Kl. palatati.

64. *j* se izgovarao kao *z*⁴⁾. Vidi se to po zamjeni *j* za *z* na gore spomenutom kršćanskom natpisu iz Dukle: *Lajarum* 10190 mjesto *Lazarum*⁵⁾. Na istom se natpisu zamjeñuje *j* sa *dj̇*: *Diunan* mjesto *Jōnās*, dakle su se *dj̇* i *j* izgovarali jednako. Da se *dj̇*⁶⁾ izgovarao kao *z*, kažu grafije: *zaconus* (ili po drugom čitañu *ziaconus*), gen. *zaconis* 2654 = 8652 (Splet), kršćanski natpis iz god. 358., *Zonysius* 3174 a mjesto *Dionysius*. Zamjeñuje ga *j* još u cogn. *Aiutor* 2161, 1967 iz god. 302. po I., mjesto *Adiutor*, *aiuro* 14916 (nesigurno, jer su pismena rđava). Stapa se sa *e* pred ñim u *i*: *miaverit* 1966⁷⁾. *ies* 2225 (Splet) za *dies* je na žalost osamljena grafija.

65. Za *tj̇* ima primjera zamjene sa *sj̇*: *Sabasianus* 2009, kognomen bez sumñe izveden od *Sabbatius*⁸⁾ 9588 i t. d., dosta često ime na solinskim natpisima; pored *Eustatius* BD VI 166, VIII 112 (= 9581), [*Eustat*]/*hio* 9514, ima i *Eustasiae* 12871, *Eustasia* BD VI 50 (= 9580 kršćanski natpis), XVI 130, 162. Ovamo pripadaju možda *Lutasius* BD XXXIII 141 na crijepu i *Dalmasius* 3079 (isp. str. 2328¹⁷⁵⁾, Vis), ako stoje mjesto *Lutatius* i *Dalmatius*.

U dva primjera i *ci*: *condicio* 9623, *con/dicione* 13892 (Žrnovnica), *Nipocianfus* (Stražine) 13204 = WMBH VII 151.

¹⁾ Na ovom je natpisu klesar u *Ab[asc]anto* ispustio *asc*. Od drugih vulgarizama ima *coserva*.

²⁾ Isp. na kasnijim natpisima *cuntta* (10. stol.) Sišić, Priručnik I 130 (19).

³⁾ Isp. Schuchardt I 128 sl.

⁴⁾ Za ovaki izgovor govori i hrv. *Zadar* < *Jader*, i *diaconus* > *žakan*. Ascolijevo mišljenje (Archivio glottologico I 455 sl.), da se u hrv. *Zadar* očituje mletačka fonetika, ne treba biti istinito, a i historički je to nemoguće, jer Hrvati za cijelo nijesu čuli ime grada istom od Mlečana, nego od Romana, koji su stanovali u ñemu.

⁵⁾ Ispor. zamjenu našega *ž* za lat. *j* na najstarijem natpisu iz Nina: *iuppano* (god. 788.—800.), Sišić, Priručnik I 118 (5).

⁶⁾ Za *dj̇*, *tj̇* Lindsay 95 § 90.

⁷⁾ Vidi § 53 (tač. 3.) ove studije.

⁸⁾ I u sredñevjekovnoj Dalmaciji, v. Jireček II 55.

66. Za *mī* ili *nī* ima po jedan primjer ispadaña *i*. *Vindemator* BD XXIX 16 (3331 A). Budući da se takovo ispadañe vidi i u hrvatskoj tuđici *bandima* < *vindēmia*¹⁾, to po svoj prilici nije pogrješka kvadratara, nego faktičan izgovor. Ali će pogrješka kvadratara biti svakako u *Licinan(a)s* Cat. 13 (838) = 10107 (Splitska na Braču) mjesto *Licinianas*, jer takova razvitka nema u romanskim jezicima. Klesar je valda htio izraziti *i* u hasti od N.

67. Za *stī* > *ss* ima jedan primjer: *depostio* Cat. 258 (108) = 9508 iz god. 382. po I., 280 (115) = 9548 izvedeno od vl. *depostus* mjesto kl. *depositus*, glasi *depossio*²⁾ 2656 (BD XXVI 175) možda iz god. 415., 14915.

68. *lī* u tri slučaja > *j*³⁾, koji se stapla sa *i* pred nim: *fius* 14809 = BD XXIV 4, *Auriae*⁴⁾ 2241 (Solin?), *Rutia* BD XXVII 60 mjesto *Rutilia*. U jednom se slučaju zamjeñuje *j* sa *lī*: *colingi* 2406. Pošto i u rumuñskom i u veļotskom jeziku i lat. tuđicama u arbanaskom *lī* > *j*, može doista i ovdje biti takav faktični izgovor, a nije možda pogrješka klesara.

69. Za *vi* > *i* imamo jedan primjer, i to na žalost samo jednom potvrđen: *aie sue* 6421 mjesto *aviae* (Zadar). Uza sve to oblik je dragocjen, jer potvrđuje rum. *aiă*, *aiūs*⁵⁾.

4. Dentali⁶⁾.

70. *-t* i *-d* na kraju pišu se promiscue. Izgovarali su se jamačno jednako u tom položaju, pa nastaje naopako pisañe. *t* stoji mjesto *d* u: *cot* 2107, BD XXXIV 30 (4252 A), *quot* 1899, 9451, 2208, *got* 14799¹⁾, *at* Cat. 246 (912) = 9567, 315 (1245), 1968 iz god. 303., 2397 dvaput, 13827 (Doclea) i u složenicama: *atventum* 9314 = Cat. 161 (491), *atiutrici* 10060 (Muñava), *athibito* 8472

1) Vidi Štrekelj o. c. str. 3.

2) Druge potvrde za ovaki oblik v. kod Schuehardta II 420.

3) Isporedi slične primjere kod Schuehardta II 491. Lindsay 112 § 112 tumači neke slućajeve grafićnim navikama; klesari naime često pišu L kao I; da uštede posao, nijesu htjeli tri puta pisati I, nego samo jednom.

4) Na istom se natpisu otac naše *Auriae* zove ispravno *Aurelius*. Ispor. Brunšmid, Kameni spomenici, str. 188/312. *Aureius* 6349 = 8317 (Plevļe) ne pripada ovamo, jer je *l* izražen u produženju doñe crte od E. Na tom natpisu ima još pravilno *Aureliae*.

5) REW br. 823.

6) Gr. § 282, § 285, Gr.² lat. 473 § 32, Lindsay 140 sl. § 137—8, 88 § 76, Schuehardt I 118—123.

iz god. 37./38., *aliut* Cat. 254 (432) = 8750, 8742, 276 (58) = 9569 = 12870, 284 (130) = 9507 (god. 378.), 2115, *ali/ut* 12869, BD XXIX 183 (510 B + 618 B), *set* (Grahovo) Vjesnik VIII 173 (2) = WJ XII Beiblatt 202 (74), 9504 (god. 360.), 10000 (Zadar). *d* stoji mjesto *t*¹⁾: *adque* br. 4575 A, BD XXXI 32 (3866 A), 8385 (Runići kod Travnika), *adque restituid* 2969 (Nin), 14237 (Podstrana), *ed* 8376 b (Sarajevo), Glasnik XXVI 168 (Usora), *ud* BD XXVI 41 (403 B), *cumparabid* Cat. 246 (812) = 9567.

71. *-t* otpada na kraju²⁾ u 3. l. sg. pl. prez. i perf. kao i u romanskim jezicima Dacije i Italije³⁾: *de* 6399 mjesto *det*⁴⁾, *fiun* Cat. 13 (838) = 10107⁵⁾, *es* 9629 mjesto *est* = 12878, 14272²⁾ (na kraju, nesigurno), *requiescum* BD XXXI 81 (3959 A) vojnički natpis (Gardun), *adiutan* Cat. 283 (129) = 9623, *invidi crepen* 15131 (Señ, fibula), *feci* 2753 (isp. 9803) (Stražine) = WMBH VII 153 (64), *posi* (na kraju) 2716 (Gardun), *vissi an LXXV* 2564, *vicxi a XL* 3069 (Korčula), 9021, *perdedi* 8447 (Jašina), *posuiru* Cat. 52 (304) = 8729, *poseru* Cat. 122 (1108) (Muć) = *poserun* 9787 (Muć), *posuaerum* Cat. 111 (191) = 8971, *posuerum* 14333¹⁾ (Josipdol), *fecerun* 6390, 12780 = (Mali Mošun) WMBH III 242, (Homođe) 14617^{4 6)}, *posuerun* 12953 = Cat. 423 (1709), 9850 (Suhača, isp. str. 2270, nesigurno), BD XXXIII 40 (4342 A) doduše na kraju, ali je još imao mjesta za *t*, BD XXXIII 43 (4369 A) u tako istom položaju, 2348. U *posui* 9814 = 13198 (Stražine) ne znam, da li za *t* nije bilo mjesta ili je otpao kamen. U *Bebili(a) Pri(ma) mater posui* 9121 i 9848 (Livno) posljednja riječ je na kraju. U fut. II. *voluere*⁷⁾ BD XXXIII 59.

-t otpada još u *post* kao i u tal. *poi*: *pos cos* Cat. 257 (1179), *pos cons* 12837 (isp. str. 2328¹²⁶⁾, *pos annum* Cat. 102 (437) = 8910, *[po]s obito* 13964. Posljedni primjer dokazuje, da

¹⁾ Gdjegdje može tu biti i hotimično arhajiziranje.

²⁾ *e* 13221 za *et* (Vrlika) na žalost je nesigurno. Natpis je sačuvan fragmentarno.

³⁾ I na kasnijem natpisu: *era* za *erat* (X. stol.), Šišić, Priručnik I 130 (19).

⁴⁾ Ispor. *det in e[cclesiam]* 9557 (isp. 2140) ili 12882.

⁵⁾ WMBH VII 95 zove Patsch ovo mjesto „unaufgeklärtes Buchstabenkomplex“.

⁶⁾ U WMBH IX 246 čita Patsch *fecerun[t]*, ali se na slici str. 119. ne vidi, da je spomenik kod *-nt* oštećen.

⁷⁾ U toj rečenici ima i *volueret*.

se pokraćeni oblik *pos* upotrebljavao i pred vokalima¹⁾. Teško je zato kazati, prikazuje li *post obitum* BD XXX 9 (530 A) (Vrañić) pučki izgovor.

72. *t* iščezava radi disimilacije u: *opsetrici* Cat. 82 (862) = 8820.

73. *t* zamjenjuje *c* u nekoliko slučajeva: *sartofago* 8742, *sartofagum* 9333, 9585 na kršćanskom natpisu, BD XXXIII 86 (4021 A), 8742²⁾, 9571, 9533, *sarto[phagum* 9571. Slične zamjene u roman. jezicima nema; ali je pojava u Dalmaciji tako obilno potvrđena, da se bez sumnje tako i izgovaralo.

74. Za *ct* > *t* na žalost samo jedan nesiguran primjer: *Vitoria*³⁾ 2429.

5. Liquida.

75. *l* je metatezom premješten: *iseplucrum* BD XXXIII 59 (4122 A) na vojničkom kršćanskom natpisu. Isto i za *r*: *sacrofa[gum* 8652 (kršćanski natpis), ako je ispravno čitanje mjesto *sarcofagum* 2654, *interpetrationem* 2880 (Karin).

76. *-r*⁴⁾ na kraju ispada u nekoliko slučajeva kao i na natpisima u Rimu: *pue* 3107 (Brač), *frate*⁵⁾ Cat. 120 (48) = 9029, *Plato* 12772 (Jañići) mjesto *Plator* (nesigurno). Radi disimilacije ispada možda u *concoditer*⁶⁾ 12990, *fratibus* 2582.

77. Za *rs* > *s* samo jedan primjer: *cursor* Cat. 77 (872) = 9002. *Sus meo* mjesto *sursum* 10016 (Zadar) vrlo je nesigurno, jer baš one riječi, što bi imale slijediti, nijesu sačuvane.

6. Sibilanti⁷⁾.

78. Za ispadañe dočetnoga *-s* ima dosta primjera, ali za čudo malo nesumnjivih. Natpisa, gdje bi *-s* bio u svim riječima ispušten,

¹⁾ Gr.² lat. 473 § 32. Obično se naime uzima, da se *pos* upotrebljavao pred riječima s konsonantskim početkom, a *post* pred vokalnim.

²⁾ Na tom natpisu ima i *sarcofagum*.

³⁾ VI je na kraju reda, pa se može misliti, da je klesar ispustio *c* radi nestašice mjesta.

⁴⁾ Ispor. Gr. § 291, § 294 i § 295, Gr.² lat. 471 § 27, 4, Schuchardt II 390, Lindsay 109 § 104, 111 § 111.

⁵⁾ Natpis je isklesan vrlo rđavim slovima. Zato je sumñiv. Ispor. ipak tal. *frate*.

⁶⁾ CO je na kraju vrste, pa za *r* nije možda klesar imao mjesta. Zato je to primjer sumñive vrijednosti.

⁷⁾ Ispor. Gr. § 298, Gr.² lat. 471 § 26, Lindsay 141 sl. § 137—8.

nema. *Pilota* 10186, 14035, BD XVIII 219, XX 22, ak. pl. *anno*¹⁾ XXXVII BD XXXV 6 (681 B). Na istom natpisu ima i ispravno *annos XXVIII. duo anxia natos* 9623 na kršćanskom natpisu mjesto *duos, mecum fecit anno XXI* 1895 (Podgorac), *anno XXVIII* (Risan) 8397, *anno LXX* 2787 (Rider), 2790, *anno XL* 2437, 2236 (Splet), *ano XXX* BD XXXI 85 (Rider), 8396 (Risan), *mensi augusti* 9534, *Pertinaci* BD XXXIII 106 (Narona) mjesto *-is, Evassu in pace* Cat. 263 (3) = 9578 mjesto *Evasius, Hipetiu* Cat. 100 (393) = 8921, *petitu* BD XXX 9 (530 B) iz 6. stoljeća. Na posljednjem natpisu čitamo *Fortunius. Primu* 9885 (Roški Slap), *conditu* 9733 (Trič), *ei* 8345 (Visibaba kod Požege), *prima* 9674 (nesigurno). Ovamo spada i *Memoriam Locu f(ecit)* 14330 na primitivnom kršćanskom natpisu iz Ribića (Bihać), ako je ispravno Patschevo tumačenje, prema kojemu se u *Locu* ima tražiti ime *Lochus*, WMBH V 181²⁾. U drugim slučajevima stoji *-s* na kraju reda; može se dakle misliti, da klesar nije imao mjesta, da iskleše *-s*, u ovim malobrojnim primjerima: *Rufu* 10036 (Golubić), *Victorinu* (Zenica) 12764, *pu[n]jeremu* Cat. 246 (912) = 9567, *Appuleiu*³⁾ 1914 = 8506 = WMBH VIII 84 (Vrelo Cetine), *Pompeiu* 2625, *maritu* 2856, *Valeriu* 6373, *Ursinu* 14943¹⁾ (Trič). Ovi natpisi pišu u drugim riječima *-s*. U *Litogene f(ecit)* WMBH VII 119 (na lampi, Splet) može se uzeti i to, da *s* nije napisan radi nestašice prostora⁴⁾. Ma da nemu u izobilju nesumnjivih primjera, ipak se može suditi, da i Dalmacija pripada onim provincijama, koje ne izgovaraju *-s*, kao Italija, Dacija i t. d. To pot-

¹⁾ Takovih oblika ima i na kasnijim natpisima: *ruppano* (god. 788.—800.) Šišić, Priručnik I. str. 118 (5); *abba* (god. 879.—892.) ibid. 123 (12); *domno Paulus* (1015) ibid. 131 (20, 21); *domno Martinus* (X. stol.) ibid. 129 (18).

²⁾ Drugo je čitanje Bürckleinovo *Memor [f(ilio)] m(erenti) locu fecit*, v. CIL I. c.; tada *locu* pripada u § 81 ove studije, jer pokazuje ispadaње od *·m*; cf. Diehl, de m finali str. 220.

³⁾ Ne znam, je li *-s* izbrisan ili ga kvadratar nije uklesao. Prvo je ime svojevolojno izbrisan. Veoma nesigurne primjere kao *Antiochu* Cat. 18 (869) = 8686, *Eutictu*, *Leuntiu* 1968 = 8568 iz god. 320., *Valerianu*, *Sabinu* Cat. 24 d (187) = 1968, *Albuciu* 2166, valjalo bi ispitati na kamenu.

⁴⁾ Ovako još na lucernama 10184 (29). Na jednoj fibuli 10195 (1) imamo još ispadaње od *x*: *feli*. Ali kako i u *Demati* mjesto *Delmati* jedno slovo nije napisano, to je i ovaj primjer veoma nesiguran. Tako je isto nesiguran primjer *qui facie* 14336³⁾ (isp. str. 2328¹⁷⁹⁾, na crijepu, Bosanski Novi) mjesto *facies*.

krepljuju još i filologički razlozi. Dočetno je -s otpalo i u rumuńskom i starodalmatinskom jeziku, a ne poznaju ga ni romanske tuđice u jeziku arbanaskom i hrvatskom. To potvrđuju nadalje i oni natpisi ove provincije, na kojima se -s piše na krivu mjestu, gdje se bez sumne nije izgovarao, gdje je samo grafički znak, naopako pisańe: *centuria easdem*¹⁾ 8490 (Lubuški), *sumptus* BD XXVII 60 (3180) mjesto *sumptu. die natalis* 14717. Tako nastaje pogrješka, da se dativ treće dekl. upotrebljava mjesto genitiva: *praesidi*²⁾ 1928, i obratno genitiv mjesto dativa: *Aemilio Martialis* 2156 mjesto -li. Takav suvišni -s dodaje se genitivu-dativu prve deklinacije³⁾: *Valeriaes* 2583, *secundes* BD VI 161, *Secundaes* BD XXIII 118.

79. Za ispadańe s pred konsonantom ima samo dva primjera: *Crecentine* 2036 mjesto *Crescentinae, Fautinae*⁴⁾ 14275. Bit će to po svoj prilici grješke klesarove. Pošledńi je natpis uza to i nemarno izrađen: zamjenjuje E i F. Od drugih vulgarizama čita se tu *defunte*.

80. S pred m assimilira se u z: *Zmaragdus* 2343.

7. Nasali⁵⁾.

81. Krajńe -m ispalo je na čitavom teritoriju latinskoga jezika, kako to dokazuju svi romanski jezici. Solinski kao i uopće dalmatinski natpisi daju i ovdje kao i za -s za čudo razmjerno malo nesumnjivih primjera. I ovdje kao i za -s treba razlikovati dvije pozicije: 1.) -m na kraju vrste i 2.) -m u sredini vrste. U prvom slučaju možemo sumńati, da klesar nije imao mjesta, da iskleše -m. Dokaznu moć ima dakle samo druga pozicija. Nije na kraju vrste u: *astat(um) posteriore* (god. 14. sl.) 9973 (Karin), *vixit anno uno* Cat. 101 (111) = 8923 sa romanskim o mjesto u, *vixit*

¹⁾ -s- u ovom obliku mogao bi se i tako tumačiti, da je ovdje pisano prema *eisdem* 1772 (Narona) = *idem*, koje se pisalo često, v. Lindsay 507 § 21. Oba tumačenja kažu isto, naime da je s suvišno.

²⁾ Vidi § 113 (tač. 4.) ove studije.

³⁾ Vidi još § 111 (tač. 1. prim. 5.) ove studije, gdje se pobija drugo mišljenje.

⁴⁾ Vidi slične primjere iz drugih natpisa i rukopisa kod Schuchardta II 335 sl. Ovamo bi mogli vrstati i *succepto* 6433 (Vis) mjesto *suscepto*.

⁵⁾ Ispor. Gr. § 303—10, Gr.² lat. 471 § 27, 1, 3, Lindsay 70 sl. §§ 61, 64, 65, 66, 67, 68, 70. Diehl, de m finali epigraphica. (Jahrbücher f. cl. Phil. 1899).

*an/nos/ septe*¹⁾ 8563 (Zrnovnica), *in memoria* 9302 = Cat. 159 (192), *cunparabid . . . piscina* 9567 = Cat. 246 (912), *coiuge meam Renata* Cat. 246 (912) = 9567 kršćanski natpis, na istom natpisu još *birginiam sua, pena dare* Cat. 254 (462) = 9672, *memoria . . . fecit* 2847, *tesella infigi fecit* 9532, *annoru III* 1922 (Strožanac), *anoru* 10070 (Labin¹), cf. Diehl de m epigraphica str. 219; *arca posuit* 2226 (Zrnovnica), *? dec/je, undeci, arca posuit* 13891, *arca posuerunt, dece septe* 2233, *emit arca* 2240, *posuit memoria* Cat. 113 (129) = 8986, *memoria posuit* 2296, *aute* 2386, *nove* 2612 (Splet), *paula*¹⁾ *mi Silvinam factura* 14855 mjesto *paulam facturam, nove diebus* BD XXXI 52 (3547 A), *eisde* (republikanski natpis) 13295 (Kr), */po/s obito* 13964, *sacro* 8336 (Jezdine blizu Čačka), *mecu* 2741 (Siš), *memoria . . . f.* 2847 (Gradina kod Medviđa), *im memoria* 2981 (Nin), *limite* 3157 = 8663 = 14239⁴ sakralni natpis, *nomen eoru. filiu* Cat. 51 (149) = 8739, *centu*¹⁾ BD XXXV 46 (Zadar), *sriptura cognoveris, habias . . . fluvio, grandene invocaris, per domino meum, vinist[fi in Galilea, post resurrectione, sve primjeri iz trogirске pločice*²⁾ CIL III str. 961, *crudele luctum* 8385 na

¹⁾ Ovdje je možda klesar radi štednje ispustio *m*, jer se slijedeća riječ počinje sa *m* (*mensis*). Tako isto možda i u *kalendaru Mai(arum)* 9503 (god. 359.—360.).

²⁾ *-m* se ispušta i na kasnijim dalmatinskim natpisima poslije pada Solina: *carne su(m)p(sit)* (god. 888.) Šišić, Priručnik I 123 (11); *in honore* (oko god. 800.) ibid. 119 (6); *hec tumulu* (X. stol.) ibid. 129 (18), *vitaque dedit, eni, nomen propriu, venia . . . p[el]t(a)s* (iz X. stol.) ibid. 130 (19); *vexillu istu* (god. 1015.) ibid. 131 (20). Imamo dva lijepa primjera za naopako pisanje *-m*: *famosa laudem domno* (za kl. *dominus famosā laude*) ibid. 130 (19), *pro suam adque suis debita* (god. 1015., zapis na knizi) ibid. 131 (21). Pošto je baš spletski natpis nadbiskupa Martina bio krivo shvaćen kao natpis dvoje nepoznatih supruga, dajem ovdje svoj prijevod: „ . . . bijaše on sam. Duh teži k nebu (= k zvijezdama); dušu uzeše sluge (sc. anđeli) u stvorena i živa mjesta na nebu, i kralj otac bijaše živ i dao je život onaj, koji je sve stvorio i čijom se vlašću oživljuje čovjek. Stoga je blagi čovjek (*comes* = *comis*) zadobio pridjevnik zaštitnika udova i siročadi. Svakoga putnika, bio ma tko, te veseleći se dolazi slomljena tijela (sc. do sarkofaga u crkvu), molim, neka odmah moli u oca oproštenje za dragu dušu (t. j. za dušu sahraćenika). U ovom grobu počiva nadbiskup Martin, gospodin sveopće poznate slave, koja neokalana (bi) spojena s čovjekom moralne čistoće. Umro je 24. veljače. Duh teži k nebu, a tijelo bježi u zemlju. Svatko, tkogod dođe ovamo, neka složno i čista srca reče: Bože, pomiluj mu dušu!“ — Natpis je u rđavim distisima i sadržava, kako se vidi, pored aluzije na teologijske istine i kao obično, molbe na one, koji dolaze, neka bi se pomolili za ň, još i

metričkom natpisu (Runići kod Travnika), *aeternamque domu* 14292 (također na metričkom natpisu). Na kraju je vrste u: *fecit memoria* 9578, *dies nove* 14643 (Žrnovnica), *nove* 2210 (Vrañić), *annoru* 9787 (Muć), 9939 (Asseria), 13278 (Golubić), *anoru* 3086 (Hvar), *locu* BD XXX 9, *mandatu*¹) BD XXXIV 61 (4430 A). Osobito je važan *co ea* 2708 (Trogir) za *cum*, jer potvrđuje vl. izgovor rumuńskoga *cu*.

Kako se *-m* nije izgovaralo nego samo pisalo, kao i kod *-s*, tako i ovdje nastaje pogrješka, da se *-m* piše, gdje ga ne bi trebalo: *Evam* 10190, *deposita . . . filiam*²) Cat. 595 (1 C) = 13170, *laborem* 9314 = 161 (491), *quinquem* Cat. 268 (2C) = 9585, *creditum* BD XXXIV 63 mjesto *credito*, *nationem Afer* 2127, *domo Aquileiam* 2138, *filiam diffunctam* (Gradac među Blažujem i Pazarićem) 8375³), *crudelem funus* WMBH V 192 = 14321²⁶ (Burnum).

82. *n* i *m* pred konsonantom često se pišu naopako. Bit će da su se i jednako izgovarali. *m* stoji mjesto *n*: *imfelicissima* 14263, *imfelicissima* 2597, *imfel[icissimi]* Cat 146 (297) = 9228, *invicto* 12715 (Plevlje), *imf(e)r(et)* 13917 (nesigurno), *avomeulo* 2370, *contempserit* BD XXXV 46 (Zadar), *imfelicissimo* 14838, *co]m-ventione* WMBH V 212 (77) = 9832 (Promona-Tepļu), *cumsuetus*

panegirik pokojnikova značaja. Sam natpis ima samo dvije klesarske pogrješke, a to je POTS mjesto PET(A)S i znak abrevijacije nad *tuens*. Nikako ne može biti *potens*, kako misle Bulić i Šišić. Radi se bez sumnje o izrazu *veniam petere alicui (rei) ab aliquo* (v. Georges, 3055 s. v. *venia* ?). Tačka poslije *ministri* i *pater* (vrsta 2., 3.) je bez potrebe, tako isto i dometak *-m* kod *patre* u Šišićevu izdanju, koji je kopija Bulićeva BD XXXI 151. *Viro* u 11. vrsti je ponovljeno zato, da se dobije heksametar, kako ispravno primjećuje Bulić. O ostalom tumačenju, koliko se ne protivi mojim izvodima i značenju natpisa, v. BD XXXI 147—156 Bulićev članak: „Sarcofago lapideo di due persone ignote nel Periptero del Mausoleo di Diocleziano (Duomo di Spalato), della fine del X sec.“ i njegovu „Kronotaksu solinskih biskupa“ str. 165 sl. Kako mi privatno Šišić saopćuje, *comes* nema nikakva posla sa lat. *comes*, nego je = *comis*, v. § 46. ove studije. Prema tome sam i udesio prijevod. *Patre* = *a patre* v. § 110. 5 (biļ.) ove studije.

¹) Ispadañe *-m* pokazuje možda i *filioru suoru* (Doclea) 13845. Primjer je zbog toga nesiguran, jer je dočetno *u* izraženo sa \wedge , koji može biti dio od *M*.

²) Primjer je nesiguran, jer je natpis nepotpun.

³) Zapeta poslije toga izraza u čitañu Patschovu WMBH IV 248 i Archäol.-ep. Mitteilungen XVI 82 je posve suvišna. Ima se razumjeti, kao da piše u klasičnom obliku: *Filia defuncta vixit annos XXVIII*.

(Sipovo) Glasnik XXII 188, *quim/que* 12870. *n* stoji mjesto *m*: *enpiri/co*/ BD XXIX 238 (Hvar), *de/ce/nbris* 9508 kršćanski natpis iz god. 382. po I., *senper* 14292, Cat. 283 (129) = 9623, *Ponponia* 12955, *Ponponiae* 13970 (Trogir), *Ambrosianus* 2939 (Zadar), *spenque* 1854 (Narona).

83. I na kraju se zamjenjuje *n* sa *m*. *n* stoji mjesto *m*: *curan* 9623, *con* 9002, *cun suis* 8544 = 12788, *Epetinorun* 12815, *quen* 8836, *obitun* 9667, *filiorun trium* 10055¹⁾ (Señ). Ovaj je *n* bez sumnje samo ortografički znak. Izgovarao se nije, kako pokazuje pogrješka *Diunan* 10190 mjesto *Jōnā(s)*, gdje je *n* pisano na krivu mjestu²⁾. *m* stoji mjesto *n*: *posuaerum* Cat. 111 (191) = 8971, *posuerum* BD XXVI 107, 14333¹⁾ (Josipdol), 14873²⁾, *requiescum* BD XXXI 79 (3959 A) vojnički natpis (Gardun). Ni ovaj se *-m* nije izgovarao, kako pokazuju oblici bez *-m*: *posuiru* Cat. 52 (304) = 8729, *fece[r/u]* (Tučepi) 14629¹⁾ (nesigurno). No *poseru* Cat. 202 (1108) (Muć) ne pripada ovamo, jer 9787 stoji *poserun*.

84. *n* pred konsonantom ispada također. Za to ima primjera sa natpisa iz svih provincija. Dalmacija daje ove primjere³⁾: *Cl(e)maetin(us)* (Dołani kod Bihaća) WMBH V 342, *paretis* Cat. 100 (393) = 8921, *Gaudetio* (nesigurno) 9009 = Cat. 116 (334) mjesto *Gaudentio*, *G]audetia* WJ XII Beiblatt 197, 65 (Ježevica), *Kaled(as)* Cat. 260 (320) = 9575, *Quitiano*⁴⁾ 2294, *innocetissimo* 12949 = Cat. 478 (1708), *Teretius* BD XIII 5, *trigitta*⁵⁾ 8500 (Lubuški), *idictione* 9534, *bene mereti* 2702 (Trogir), 14322^{1,3)} (Islam grčki), *defucto* 2698 (Trogir), 2360, 2348 (Vrañie), *defuct* 2100 (Splet), *defuc* BD XXXI 144 (3985 A), *defuto* 9438. I u 3. l. pl. pf. *posuerut* 1898 (Makarska), 9260, 14269. Udara u oči, da *n* najviše ispada pred dentalom. Za *n* pred *p* ima samo jedan primjer, koji se može tumačiti i drugačije: *incopara/bili*/ 2725 = 9730 (Gardun), 8460 (Narona); ovdje bi se naime moglo uzeti, da je *n* išezlo radi disimilacije⁶⁾. Mnogobrojni su

¹⁾ Pismena su grčka.

²⁾ Nesumnivih primjera za ispuštanje *n* nema kod riječi, koje se tako svršuju; ima samo *no iussa* 13096 za *non* (vrlo nesigurno).

³⁾ Isp. još *log* = *longum* 13295 (Krk) na najstarijem dalmatinskom natpisu.

⁴⁾ Pošto je QVI na kraju vrste, primjer je nesiguran, jer se može misliti, da kvadratar nije imao mjesta za *n*.

⁵⁾ Suvišno bi bilo misliti na asimilaciju *n* sa slijedećim *t*. Vidi i § 99. ove studije.

⁶⁾ Vidi dole § 87. ove studije.

naprotiv primjeri za ispadañe *n* pred *i* u riječi *coniux*¹⁾: *coius* Cat. 197 (842) = 9713, *coiux* Cat. 276 (64) = 9666, BD XXXIII 54 (4117 A), *coiux* 8314 (Plevle), 2352 (Klis), 2466, *coiuge* Cat. 77 (872) = 9002, *coiugi* Cat. 91 (855) = 9114, 104 (376) = 8726, 113 (1202) (Stobreč) = 8529, 116 (356). 142 (861) = 9203, 145 (85) = 8460 (Narona), 159 (190) = 9301, 543 (1810), 544 (1933), 176 (465) = 9384, 457 (1749), 563 (2007), 2640, 6348 (Plevle), 6561, 2558, 1715 (Acruvium), 2047, 2129, 2146 (Splet), 2150 (Vrañie), 2180 (Splet), 2213 (Splet), 2238, 2261, 2273, 2308, 2324 (Trogir), 2382 (Vrañie), 2430, 2435, 2451, 2467, 2535, 2558 (Splet), 2583 (Splet), 2640, 2687 (Trogir), 2741 (Sin), 2753 = 9803 (Vrlika), 2996 (isp. 2328¹⁷⁰ Sredña Gora), 12941 (Gomilica), 12963, 13115, 13216, 14272, 14277², 14628 (Narona), 3041 (Flanona), 3179, 8315 (Plevle), 8897, 9028, 9056, 9132 = 12843 = 14275, 9210, 9951 (Vrana), *coiugi* 9289 = 14282, 10089 (Korčula), 12963, 14645 (Stobreč), BD XXXIII 57 (4118 A), XXXIV 51 (4363 A) (Bihaci), 14746, 14756, 14764, 14848², 14859, WJ XV Beiblatt 237, 42 (Lisović), 14865¹, 15055 (Komić). Tako isto i u kraticama: 1.) *coiug* Cat. 113 (1202) (Stobreč) = 8529, 167 (1201) (Stobreč) = 8548, 194 (1045, 1048), 2201, 2379, 3180 b, 3184, 9137, 9004, 9137, 9184 (3. stol.), 12904, 12979; 2.) *coiu* Cat. 179 (875) = 9393, 311 (1284) = 8998, 563 (2007), 2098 (Trogir), 12819 (Žrnovnica); 3.) *coi* Cat. 173 (1128) = 9111, 193 (1016), 311 (1288), 2256, 2303; 4.) *coig* BD XXIV 4 = 14809²). Ovo ispadañe glasa *n* ispred konsonanta, koje se tumači nazalizacijom vokala, što je pred ñim, nije se sačuvalo ni u jednom romanskom jeziku.

Tako su isto mnogobrojni primjeri za ispadañe *n* pred *s* kao i u romanskim jezicima³⁾: *meses* Cat. 201 (586), 266 (21) = 9587 dva puta na kršćanskom natpisu, 8476 (Sustjepan kod Jesenica), *[m]ses* BD XXX 69 (3674 A), 1860 (Narona), 2007. Odatle nastaje kratica *mes* 2507, 6384, Cat. 128 (182), 152 (245) = 9266, 197 (842) = 9713, 8941, 14253, *mesum* 2162 (Sućurac), *meserum*

¹⁾ Na dalm. natpisima ima i *coniunx* 8730, 8739, 8965, 9012.

²⁾ Ovako brojnim potvrdama ne da se epigrafički dokazati vl. izgovor ni jedne druge riječi. Da se je doista izgovaralo *coiugi*, a ne *conjugi*, dokazuju i romanski jezici. U logudoreskom dijalektu (na Sardiniji) imamo *kojuare* „oženiti“, *koju* „brak“, *kojuju* „brak“, kojima je temelj lat. *conjugare*, *conjugium* v. REW 2148, 2149.

³⁾ Kratice *cos* ne navodim, jer je veoma obična.

2602, BD XXXIV 63 (4319 A) (Čitluk) mjesto *mensium*. *Cresces*¹ Cat. 294, 497, 599, BD XXVII 91, XXVIII 172 tri puta, XXIX 74, XXXIII 51, 142, 1764, 2690 (Trogir), 3215, 5¹), 12820, WJ XIII Beiblatt 225 (41) (Babe), *Crejscs* 9442, 14034¹ (3), *Crescis* 14740¹, 2685 (Trogir), *Vales* 2696 (Trogir), 14603 (Vuksanlekaj), BD XXXIII 136 (4304 A), 15099 (Brač), (Vuksanlekaj) Glasnik XXII 321, WJ VI Beiblatt 60 (99) (među Velikom Moštanicom i Meļakom), *Pasiae* 2004 (Splet), *Pasia* (Gradac kod Posušja) WMBH III 262 mjesto *Pansia*, *Pudes* 8447 (Jašina) = 14623¹, 2678 (Trogir) mjesto *Pudens*, *Imperator Fla(vius) Constat* 2829, 15007⁴ (oboje iz Burnuma), u sufiksu *-ensis*: *Aculeiesis* 12925 = Cat. 414 (1636) za *Aquileiensis*, *Patavisesis* 2086 od *Potaissa* iz 3. stol., *res publica Albonessium* 3049 (Albona), *Torclesi* 3093 (Hvar), *Romanesis*²) 3215, 14, Cat. 599, cogn. *Foresis* 1968, cogn. *Cesorio* 9203 (Vrañic), *Dianae Nemore(n)s(i)* (Narona) 1773 = WMBH V 264 iz konca drugog stoleća³), *comples* 9506 = Cat. 269 (30) (god. 375.), *infas* 2612 (Splet), BD XXXI 52, *doles* 8837, *libes* 1945 (Splet), 2906 (Zadar), 3158 a, (Burnum) WMBH V 178, 13236 (Halapići kod Glamoča), Glasnik 1895 str. 380 (Burnum) = 14321¹⁴, WMBH V 224 (Župañac), *dispesator* 1997, *mesor*⁴) 2124, *obseques* 3027 (Trsat), *inpesa* 13903 (Klis), *coserva* 2137, *coser(vus)*⁵) 8827, *locum constituit* 3097 (Hvar). Pečat tvornice crijepa *Pansiana* glasi također *Pasiana*⁶) WMBH IV 157 (Župañac), BD XX 159, 191, XXXII 74, odatle kratica *Pas* BD X 192, XXIII 180⁷).

Pošto je kl. *ns* > vl. *s* (*ss*), nastala je za jezičnu svijest pometna kao i kod *-m -s*, pa se *n* umetalo pred *s* na krivu mjestu: *memoriens*⁸) 2225 (Splet) stoji, kao što je Mommsen ispravno protumačio, za gen. *memoriaes* (kl. *memoriae*). *-s* se ovdje po svoj prilici nije izgovaralo; stoga se događa, da čitavo *-ns* stoji na

¹) Na lucernama.

²) Ispor. ispravno *Romanensis* 13341⁴.

³) Claudianus, koji je postavio žrtvenik, potječe iz Hispanije; isp. Patsch na cit. mjestu.

⁴) Ovdje bi moglo biti, da je cogn. *Messor* 2370, BD XXX 47.

⁵) Isp. još 8620 *coservo* = 2315 *conservo*.

⁶) Kad se zna za ovu vl. pojavu, nije od potrebe misliti, da se radi o pogrješci na pečatu, kako misli Patsch na citiranom mjestu.

⁷) Možda ovamo pripada i *Pasian* 13886 (Posušje) na jednom fragmentu.

⁸) Vidi § 111 (tač. 1.) ove studije.

mjestu, gdje ga ne bi smjelo biti: adverb *cuncordiens* 12863 za *concordē*¹⁾; tako isto u *vinxit* 8389 (isp. 1721) mjesto *vixit*; vulgarni je izgovor bio *vissi*²⁾; mjesto vl. *ss* pisao je sastavljač natpisa ili klesar *na*³⁾. Tako se dade protumačiti slično umetañe i u važnoy potvrdi *inpsujus* 2377 = 8626, genitivu od *ipse*, koje se izgovaralo u vulgarnom jeziku *isse*⁴⁾; *p* se među dva konsonanta ni ovdje nije izgovaralo: isp. *consumsit*, *contemserit*⁵⁾. Mjesto *ss* od *isse* umetnulo se *ns*, što se vidi i u rumuñskom *ñns*⁶⁾. Nije nemoguće, da je sastavljač natpisa u *tens(auraria)* WMBH V 239 = 14340 (na utezu, Ustikolina kod Foče) i u *vice]nsimum*⁷⁾ 14908 nehotice restaurirao starolatinske oblike.

85. Skup *mn* prelazi ili u *nn* kao i u talijanskom jeziku ili u *m* kao u hrvatskim tuđicama⁸⁾: *alonnus* 2240, ali *alumis* 8921.

86. Među *m* i *s* ili *t* razvija se u kl. *p*. Na natpisima se ovaj *p* često ne piše: *consumserit* 1899, *sumtus* 14607¹⁾, *consumsit* 1899, *temtaverit* 8742 (Kaštel-Lukšić), *contemserit* Cat. 205 (189) = 9450.

87. *n* iščezava u jednom primjeru disimilacije radi: *Saturinae* 10140 (Osor) mjesto *Saturninae*.

Disimilacija $n - m > l - m$ mogla bi biti u *Lymphis sacrum* 6373 = 8654 na sakralnom natpisu, ali mogu biti i vodene božice *Lymphae*.

8. Labijali.

88. *b* poslije konsonanta prelazi u jednom primjeru u *p*: *Urpanus* BD XXXI 32 (3868 A) mjesto *Urbanus*. Ispor. *Urpanus* (Plin. H. N. III 148) i *Urbassus* kod geografa za današnje *Vrbas*. Ne zna se, je li to pojava vl. jezika u Dalmaciji ili je to možda takova pojava, koja pripada ilirskom jeziku, ili je to napokon pogrješka klesarova.

89. *b* i *v* se neprestano zamjeñuju⁹⁾. Oni daju najviše primjera za naopako pisañe. Među vokalima stoji *v* mjesto *b* kao i

¹⁾ Vidi § 20. ove studije. — ²⁾ Vidi § 59. ove studije.

³⁾ Misleći, da na taj način klasičnije piše.

⁴⁾ Vidi Gr. § 313.

⁵⁾ Vidi potvrde malo niže § 86.

⁶⁾ Pušcariu br. 870.

⁷⁾ Ima li se baš ovako čitati, nesigurno je radi toga, što čitavi natpis nije sačuvan.

⁸⁾ *dum* < *domnus* u Dubrovniku.

⁹⁾ Ispor. Gr. § 316—318, § 322—324, Gr. lat. 472 sl. § 27, 5. 6 § 31, Schuchardt II 471 sl.

u romanskim jezicima: *sivi* BD XXVII 96 (3292), XXX 54 (A + 3565 A), WJ VIII Beiblatt 57 (2) (Starigrad), *devitum* BD XXX 9 (530 B), *ovitum* BD XXX 9 (530 B), *djavit* Cat. 246 (1194) = 9661, *davit* BD XXX 9 (530 B), XXXIII 59 (4122 A) iz 6. stoljeća, *uverem* 9623¹⁾, *incompa(ra)vili* Cat. 146 (297) = 9228, *incomp]aravili* 3002 (isp. str. 2328¹⁷¹⁾, *devebet* 205 (189) = 9450, *Vivia* 9780 (Sinj), *Vivie* 14291¹⁾, *Viviae* 1860 (Narona), 9421, *Vivio* 9092 = 13894, *pravato*²⁾ 2007, *lavoraverunt* 2112/3 = 8591 (Sp̄let), *Jacovus* 9625 = 12877, Cat. 250 (58) (dva puta), *Amavilis* (Plevlje) 8324 = WMBH IV 282.

I obratno: mjesto intervokalnoga *v* stoji *b* (t. zv. betacizam): *habe* 14292 za *ave*, *convivio* 14250¹⁾, *cibes* BD XXVII 52 (3207), *comparabit* BD XXXV 46 (Zadar), 8742, *menestrabimus* 1968 iz god. 320., *m[inistr]abimus* 8690, *cunparabid* Cat. 246 (912) = 9567, *collocabi* Cat. 258 (108) = 9508 iz god. 382., *v[i]bus* Cat. 264 (4) = 8727, *vibo* 14848²⁾, *vibi* 14292, *donabit* 2193 (Sućurac), *comparab(erunt)* WMBH V 207 = 9927 (Knin), *posibit*³⁾ 14809 = BD XXIV 4, *jubenis* 14838 = BD XXI 162, XXIV 36 = 14643 (Žrnovnica), *Nebia* 9435, 12944 za *Naevia*, *Jobiani* 9595 (Sp̄let), *Iu]bentius* 9596 (nesigurno), *Iobine* 13917, *Fla]biae Fla]bius* 14272¹⁾, *Flabius* 2328 (isp. str. 2328¹²⁵⁾, *Octabia* BD XXI 30 = 14820, XV 98, XVIII 214, [*Octa]bius* 14820 = BD XXI 30. Među vokalima nije dakle bilo razlike u izgovoru između *b* i *v*, pa sastavljači natpisa ne znaju, gdje bi pisali jedno, a gdje drugo.

Ali i za početno *v* ima dosta primjera t. zv. betacizma⁴⁾. Kod mnogih primjera, što ću ih navesti, stoji pred *v* vokal ili *-s*, koji se nije izgovarao, tako da je i ovdje zapravo intervokalni *v*. *Baleriano* BD XXIII 254 = 14904 = BD XXIV 108, *Bellia* 2591 (Sućurac), *Victoria* 14809 = XXIV 4, *Bibbius* (dva puta) Cat. 181 (228) = 8952, *belis* Cat. 283 (129) = 9623, *Balentes* Cat. 478 (1707) = 13124 iz god. 430., *bibi* 9927 (Knin) = *vivi*, *birginiam* 9567 (nesigurno), *Bocontius* 2616 (Sućurac), *botum* 3156 b, 13902, BD XXXI 165 (Gardun), Cat. 536 (2012), *bixit* 2004, 2044, 6422 (Korčula, nesigurno), 9887, Cat. 265 (17) = 9551,

¹⁾ Po mome čitaću, vidi primjere br. B 14.

²⁾ Vidi § 33. ove studije.

³⁾ Vidi § 127. (tač. i, g.) ove studije.

⁴⁾ Ovaj je terminus za lingvisti zapravo suvišan. Kako se po primjerima vidi, taj je betacizam samo naopako pisaće. Pa kao što drugim slučajima naopakoga pisaća ne dajemo posebna imena, tako ne bi trebali ni ovome. Ali se izraz već udomio.

267 (25) = 9585, *bixxit* 14322¹³ (Islam Grčki), *bos* Cat. 248 (74) = 2509¹). Romanski se jezici odlučiše u ovom slučaju koje za *v*, koje za *b*; ponajviše za *v*.

I poslije *r* ili *l* pokazuju romanski jezici koje *b*, koje *v*, a dalmatinski natpisi i u ovom položaju pokazuju zamjenu obiju konsonanata. Tako stoji *b* mjesto *v* poslije *r* ili *l* u: *serbi* BD XXXV 38 (766 B), 2130, *serbo* 3188, *Minerba* 3156 b (Osor), *Minerbino* 2272 (Sp̄let), *solbit* 3156 b. Mjesto *b* stoji *v* u: *finis . . . acerva* 6414 (Skradin), *Urvece* na prstenu BD XXV 202, tav. XII, 2, *Urvice*²) Cat. 315 (1367) = 9431 pored pravilnoga *Urbic[ae]*? 9429. I u složenicama ima zamjene *b* za *v*: *conbives* 9672 = *conbivis* Cat. 254 (462).

90. *v* ispada ispred i poslije *u*: *Flaus* 8921 = Cat. 100 (393), cogn. *Dius* BD XXIX 16 (3333 A), *vius* 8375 = 12749 (Gradac), 10036 a = 13272 (Brekovica kod Bihaća), BD XXXI 55, 8954, 9161, 10116 (Morter), (Ilijino brdo kod Plevaļa) WMBH IV 289 (36), 12783 (Plevļe), 13193, 15054 (Komić), 15055 (Komić), *aunculo* 13861 (Lisičići), *auncu[s]* 14252 (nesigurno), *Primitius* BD XXXII 72, ako zastupa vrlo česti cognomen *Primitivus*, *conserus* 8554³) (Stobreč), *iuenes* 15121¹ (Narona, vasculum), *Juent[ius]* 9015, *Juent(i)us* 2037 (Sp̄let), *Juentiae* 9597 = Cat. 286 (149). Ispred *o* u dva slučaja: *Jaoleno* 9960 (Nedinum⁴), *Faor* 6436. 2 mjesto *Favor*.

91. Skup *ivi* steže se u perf. u *i*: *expolit* Cat. 19 (311) = 8675 (Sp̄let), *nutrit* 9314. U dva primjera steže se u *iu*: *posiut* 2208, 14322¹³ (Islam Grčki), isp. perf. *uscio* u Danteovoj „Divina Commedia“, doduše samo u rimama. Ali je ovdje možda i pogrješka klesara; on je možda grješkom ispremjestio *i* i *u*.

92. *b* zamjeñuje u dva slučaja italski dijalektički refleks *f*⁵): *Safinia Procne* 2935 (Jader), *Safiniae* 2935, *Safinius* 1820 (isp. 8423), 1801 (isp. 8421) (oba iz Narone), BD XXXII 67, 12798 a

merenit Za početno *v*- mjesto *b*- ima jedan nesiguran primjer: *ven[e]*

¹) BD XXXIII 29.

²) Sestra joj se zove *Urbana*.

³) Na istom natpisu ima i *conserve*, gdje *v* nije ispalo, jer se ne nalazi pred *u*.

⁴) Za ispadanje pred *a* samo jedan primjer, koji se može tumačiti i nestašicom prostora: *Pri[ata]* 8923; *Pri* je na kraju vrste.

⁵) Lindsay 92 § 83. O imenu *Safinius* u našoj provinciji v. još WMBH IX 281. Ispor. još *Safius* 14626 (Narona).

(Čitluk), WMBH II 57 (Brotićo Pože); obitelj *Alfi* u Aequum WMBH VII 159 = 14947 (Čitluk), *Alfianus* 8780.

93. *b* ispred konsonanta isčezava kao i u talijanskom jeziku u jednom nesigurnom primjeru: *sud[iaconi]* 8521 (god. 442.), Cat. 281 (117) = 12860 iz god. 442., Cat. 278 (79).

Samo je jedan primjer zamjene *v* sa *f*: *fixsit* 14975 (Majdan kod Varcar-Vakufa) = WMBH VIII 108. Pošto je natpis napisan rđavim slovima, bit će svakako klesarova pogrješka.

94. Napokon imamo spomenuti nekoliko slučaja, gdje mjesto medije čitamo tenuis, i obratno: *bosufit* 13079 na natpisu sačuvanu fragmentarno, *bosuit* 2635 (Vrañić), 9740 = 13185 (Župañac), i obratno: *depētis* 14292¹). Pojava je nejasna: ili je to barbarski izgovor ili je pogrješka klesara, koji je kod *B* ispustio doći zavoj, a kod *P* ga opet pripisao. Te bi grješke bile slične onima, što ih nalazimo kod pisaña E i F; oba slova klesari vanredno često zamjenjuju.

9. Dvostruka konsonancija²).

95. Dalmatinski natpisi ponajviše u nekim riječima pokazuju jednostavni konsonant mjesto kl. dvostrukoga. Po pisañu takih stereotipnih riječi ne može se stvarati stalnih lingvističkih zaključaka. Čini se ipak, da u izgovoru nije bilo razlike među *nn* i *n*; *annus* se vrlo često piše sa jednostavnim konsonantom: *anus* 14643 (Žrnovnica), *anos* 2044, Cat. 145 (85) = 8460 (Narona), 149 (649) = 9242, 408 (1662) = 12896 (3. stol.), 1729 (Risan), 1905 (Omiš), 2034 dva puta, 2044. 2241 (Sp̄let), 14267, 14291, *anis*²) 6422 (Korčula), Cat. 263 (3) = 9578, 2650, WJ VI Beiblatt 60 (98) (među Velikom Moštanicom i Meļakom), 8347 (Karan kod Užica), *ano* Cat. 197 (339), 2314, 2787 (Rider), 6425 (Brač), 8396 (Risan), 9871 (Danilo), 13975 (Gardun), 13990 (Danilo), 14255, 14316⁵, BD XXVIII 154 (Sp̄let), XXXI 85 (Rider), *anorum* Cat. 143 (259) = 9210, 144 (1068) = 9220, 1895 (Podgorica), 2382 (Vrañić), 2640, 14975 (Majdan kod Varcar-Vakufa), *ano(rum)* 2787 (Rider), 10070 (Labin), 15004, (Burnum), *anoru* 1922 (Strožanac), 3086 (Hvar), WMBH VIII 108 (Majdan kod Varcar-Vakufa), 12800 (Fatnica).

¹) Ali treba istaknuti, da ovakih slučaja ima i u Pompejima, v. Wick 354—356; v. također popis primjera kod Schuehardta I 124 sl. iz rukopisa i natpisa.

²) Ispor. Gr. § 247, Gr.² lat. 276 § 43, Lindsay 123 sl. § 127—128, 130.

anor (Dołani kod Bihaća) WMBH V 342 = 14015, BD XXVIII 157 (Sp̄let), Cat. 120 (48)¹⁾ = 9029, 3059 (Albona), 3195 b, 12911, 15001 (Kistańe). Mjesta, gdje je ova riječ ukraćena sa *an*, ne spominem, jer se kraticom ne može ništa dokazati u pogledu izgovora. Od drugih riječi sa jednostavnim *n* mjesto dvostrukoga imamo: *Anius* 2992 (Sv. Mihael), *Britanici* 1919 (Stobreč), *Herenius* BD XXXII 36 (4090 A) (Vrańic), *Erenio* 2348 (Vrańic), *Panonius* 2326²⁾, *Susana* 10190.

Pošto se u izgovoru nije pravila razlika među *n* i *nn*, nije čudo, što kvadratar piše *nn* na krivu mjestu: *Tertullinne* 2725 (Gardun), *Jannuarie*³⁾ 2107 (Sp̄let). Ovamo pripada možda i *Cannutiae* BD XXIX 212 (3678 A), ako je u svezi sa *canutus* od *canus*⁴⁾. Udara ipak u oči, da je ovakih pogrješka vrlo malo; zato je i cijeli zaključak o izgovoru *nn* nesiguran; jednom se nalazi čak i pred konsonantom u ilirskom imenu *Venndo* 13247 (Danilo).

96. Čini se, da se ni između *ll* i *l* nije pravila razlika. Mjesto *ll* imamo: *Hiluricum* 1854 (Narona), *Iluricae* Cat. 72 (243) = 8441 (Narona), *milae* 9450 = Cat. 205 (189), *Dolabele*⁵⁾ 9973 (Karin) (god. 14.), *Velius* 2406, *Gemelus* 1803, 8429 (Narona), *querela* 1992 pored *querellis*⁶⁾ Cat. 268 (29) = 9610, *tolet* 10192 (Osor), *Clementila* 2160 (Sućurac), *Tuliae* 14862, *Valentila* 2897 (Karin), *Marcelae* 12701 (Doclea), 8386 (Nevesińe), *Marcelianus*, *Marceline* 3172, *Masimile* 8324 (Plevļe). Mjesto *l* se piše *ll* samo u jednom primjeru: *vellis* CIL III str. 961 (Trogir), *villit* BD XXXV 46 (Zadar), *vellit* 9541, 10135 (Osor). U *villit* može biti i grafička pogrješka; klesar je naime mjesto tri puta napisao četiri puta isti znak; ali tu može biti i faktični izgovor⁷⁾.

¹⁾ *anis* 8712 nesiguran je primjer, jer među I i S stoji prazan, prostor, koji je možda bio ispuńen sa NI.

²⁾ Natpis je u vrlo rđavim pismenima.

³⁾ Dvostruku konsonanciju u ovoj riječi ne potvrđuju druga čitańa (*Jaenuariae*, *Tenuare* isp. str. 1030 i 8589), ali se ona može osnivati na faktičnom izgovoru i nije možda „error quadratarii“, jer imamo i u tal. *gennaio*, sicilijanskom *yinnaru*. Pred konsonantskim *u* češće se nalazi dvostruka konsonancija u rukopisima, isp. Lindsay 129 § 130.

⁴⁾ REW br. 1622.

⁵⁾ Ispravno *Dolabella* na miļokazu 10156.

⁶⁾ Vidi o ovoj riječi Lindsay 132.

⁷⁾ Ispor. ipak *vellit* u Appendix Probi 201, 33.

97. Drugi su primjeri jednostavne konsonancije mjesto dvostruke: *heclesia* BD XXXIII 59 (4122 A), *aeclesiae* 2704 (Trogir). Ali se piše i *ecclesiae* Cat. 286 (48), 13892 i t. d., *inferi* 2098 (Trogir), *quorere* 10190, *Aretio* (Burnum) WMBH V 181, *Filipus* 1707 = 8282 (Doclea), 12877.

98. Važniji su natpisi, na kojima čitamo $\upsilon s \upsilon$ mjesto $\upsilon ss \upsilon$ i obratno, jer nam dokazuju, da se intervokalno s nije izgovaralo kao z . Mjesto ss pišu kvadratori $s u$: *Basidius*³⁾ BD XXXI 40 (3936 A), *Basius*³⁾ BD XXXII 49, *Basillae*¹⁾ 6406 (Čiovo), 9097 9098, *Casia* 13238 (Varcar-Vakuf), *Kasiae* 14769¹⁾, *Thalasi* Cat. 281 (117) = 9521 na kršćanskom natpisu iz god. 442. po I., *Thalasiae* Cat. 284 (130) = 9507 iz god. 378. po I., *Mesia*²⁾ 15009 (Burnum), *cuncesuit* BD XXXII 21 (3722 A), *concesit* BD XXXIII 38 (4165 A), *[ca]risime* BD XXXIII 40 (4342 A), *cari-si[mo]* 8830, *desideratisimo* 8830, *innocetisimo* Cat. 478 (1708) = 12949, *infelicisimo* 2601 (Splet), 12828 (Podstrana), *infjelicisimo* 14267, *tesellam* 9532, *iusit* 8727, *pasus* 15053 (među Jablancem i Kosiñem). Pošto sastavljači natpisa u izgovoru ne razlikuju s od ss , pišu ss na krivu mjestu: *Albonessium* 3049 (Albona), *possuit*³⁾ 2756 (Vrlika), 9806. *Carissia* 2345 (Splet). Čak i prije ili poslije konsonanta: *Resstituta* 13026, *consservus* 10021 = Cat. 164 (325 b), 10021 (Nin), *ipso* BD XXXV 46 (Zadar). I r se u tom položaju piše jednom dvostruko; *Serrviliu[s]* 3079 (isp. 2328¹⁷⁵⁾) (Vis).

99. Za jako važni skup sa romanističkoga gledišta tt nema na žalost primjera. Imamo samo *trigitt[a]*⁴⁾ 8500 = WMBH IX 256 (Lubuški). — Drugi su primjeri dvostruke konsonancije na rđavu mjestu: *diffunctam*⁴⁾ 8375 = 12747 (Gradac među Blažujem i Pazarićem), *emmimoriam*⁴⁾ (Smolani) 14014.

100. Pred i imamo dvostruku konsonanciju kao i u talijanskom jeziku u dva slučaja: *Bibbius*, *Bibbio* 8952, *Deccio* 13309, 13310 (miłokaz, Brkovina). Za čudo je, da taki primjeri nijesu brojniji.

¹⁾ Izvedeno od vrlo čestoga imena *Bassus*, *Bassius*.

²⁾ Primjer nije doduše sasvim pouzdan, jer bi moglo biti i *Messia* i *Maesia*.

³⁾ Ispor. o takom obliku na drugim natpisima Lindsay 132.

⁴⁾ Vrlo je lako moguće, da se u ovim riječima dvostruka konsonancija zaista izgovarala, jer se to daje analogijom vrlo lako protumačiti. Kod *trigitta* umiješao se u dočetak sufiks *-itta*, koji je vrlo čest kod osobnih imena na rimskim natpisima iz doba careva (isp. R Gr. II § 505). Kod drugih dviju riječi umiješali se opet prefiksi *dis* i *in* (isp. u rukopisima *immerito* mjesto *meri'o*).

Arrunt/tius 15029² (Asseria) bit će jamačno grješka klesara, koji je s nepažnje na kraju i na početku linije pisao isto slovo. Na istom natpisu čitamo ispravno *Arruntio*.

10. Haplologija¹).

101. Skup *-stitu-* steže se u *-stu-*: *Restutae* 2120, 2399, *Restutus* 2435, 8893, BD XXXII 89 (4234 A) (Sućurac), Cat. 87 (787) = 9311, 8893, *Restuta* 2526, Cat. 121 (136) = 9031, 2943 (Zadar), 14744, 14838/40, *Restuto* 8755 = 13906, BD XXXIII 56 (4274 A). Ovaj je oblik, kako se vidi, dovoljno potvrđen na samim dalmatinskim natpisima²). Drugih primjera ima malo: *benemorientissima* BD XXIX 243 mjesto **benemorientissima* (v. § 140 ove studije). *principibus* 15106 (na mišokazu, Asseria) mjesto *principibus*.

11. Asimilacija³).

102. *b* pred *s* > *p*⁴): *opsonatori* BD XXXI 142 (3983 A), *supstituit* BD XXXII 67 (3945 A), *opsetrici* 8820 = Cat. 82 (862), *opse[qu]entissimae* 14784.

103. Na našim se natpisima dadu potvrditi i nekoje asimilacije, koje nastaju među dočetnim i početnim konsonantom, kad se nađu zajedno (sandhi): *sub* pred *c* > *p*: *sup cura* 13239 (Stari Majdan); *ob* pred *p* > *p*: *op piscina* 10092; *in* pred *p* > *im*: *im parte* 14607¹ (Visibaba u Srbiji); *in* pred *m* > *m*: *im memoriam* 1971, 2981 (Nin), 3115 (Rab), *im maemo(riam)* BD XXVI 137 (Sp̄let).

104. Inače se gotovo na svim natpisima, — pokazivali ili ne pokazivali tragova vulgarnoga jezika — opaža kod složenica etimologičko pisanje⁵). Tako *n* mjesto *m* pred *p*: *conpar* 14610 (Požega u Srbiji), *conpari inconparabili* BD XXXV 6 (681 B), *conpari* 3106 (Brač), *inconparabili* 8444 = Cat. 72 (844) (Narona), 544 (1933), 9381 = 176 (465), 12702 = 13822 (Doclea), 1902, 6562, 8418 (Lovor kod Narone), 2238 (Sp̄let), 2460 (Sp̄let), 2512,

¹) Lindsay 211 § 17, Archiv f. lat. Lexicographie VIII 368, Schuchardt II 437.

²) Ima ga u ovom obliku i drugdje, kao u Pompejima i Hispaniji, v. Carnoy 114. Od *Restutus* izveden je cogn. *Restutianus* 8411 (Narona).

³) V. Lindsay 357 § 160.

⁴) Gr. § 315, Lindsay 90 § 80.

⁵) Ispor. Gr. § 32.

2527, 2626, 3174, 12990, 9381, 12946, 13007, 13031, 14873², *comparabit* BD XXXV 46 (Zadar), XXIII 163, *comparatam* 13137, *conprecor* 6383, *inpendio* 2694 (Trogir), *imperare* 9630, *inpena* 2810 (Skradin), 2907 (Zadar), 3170, 15059 (Karlobag), *inmondissime* dva puta na trogirskoj pločici CIL III str. 961, *inpesa* 13903 (Klis). — *nl* ostaje: *conlato* 2026, 2087, 2920 (Zadar), 3016 (Señ), 12695 (Doclea), *conlapsam* 2809 (Zadar), 2747 (Muć), *conlapsum* 8333, 12736 (god. 274.) = Glasnik XXVI 190 (Domavia), *conlib* 8943, *conlibert* 3195 b, *conliberte* 9134, *conlibertis* Cat. 205 (189) = 9450, *inlibatae* Cat. 284 (130) = 9507, *inl(ustris)* iz god. 437. 9518 = Cat. 275 (55), *inreparabile* 2756 (Stražine), 9806. — *ad* se ne slijeva sa konsonantom, koji slijedi: *adfectus* 6382, *adfui* 14294², *adfini* BD XXXV 10 (704 B), *adfini* BD XXXIII 44, 1872 (Čitluk), *adflatori* BD XXXV 30 (752 B). — *sex* ostaje u *sexvir* 2100 (Spļet), 2928 (Zadar) mjesto *sevir* na drugim natpisima (n. pr. 14243⁴ i t. d.). — *dis* ne gubi *s* u *dismisit* Cat. 283 (129) = 9623. — Tendencija je dakle očita, da se istakne prefiks. Ne može se po tom nikako suditi, da se tako izgovaralo. Da se nije tako izgovaralo, dokazuju romanski jezici; starofr. *cuilvert* ili prov. *culvert* potječu samo od *collibertus*¹), a ne od *conlibertus*, kako čitamo na natpisima. Pošto etimologičko pisanje samo po sebi ište neku učenost, to se ova pojava najlakše tumači onda, ako se ima pred očima poluobrazovanost sastavljača, koji tim isticanjem prefiksa hoće da pokažu gramatičku učenost, ili, što je još vjerojatnije, ako se uzme, da se tako obučavalo u retorskim gramatičkim školama.

105. Etimologičko se pisanje opaža i u sredini riječi: *dilabsum* 8484 (Humac kod Ľubuškoga, god. 173.), *perscripsi* 14306⁵ na kršćanskom natpisu, koji obiluje vulgarizmima.

12. Grčki konsonanti²).

106. 1. φ zamjenjuje često *p*: *Nimpis* Cat. 20 (17) = 8680, *Nympis* BD XXXI 63 (Budašić), *Theopilus* 2157, *Pebus* Cat. 100 (827) (Vrañic), *Dapinus* 6397, *Stepanus* 2939 (Zadar), *Pilota* 10186 (vas cretaceum), BD XVIII 219, XX 22, *Prunicus* (Narona) 8438 = WMBH V 269. Ali ima i pisaña sa *f*, a taj se razvitak meće u 4. stoljeće po I.: *filologus* 2096, *Dafine* 1834 (Narona). Obratno, grčko φ može zamjenivati kl. *p*: $\varphi\sigma\lambda\upsilon\chi$ BD XXII 220 = 14894 dva puta.

¹) REW 2047.

²) Ispor. Gr. § 334, Lindsay 68 sl. § 60.

2. χ zamjeñuje *c*: *Eutyce* 1826, *Euticis* 2418, *Euticeti* 9210, *Euticus* 9056, *Eutico* BD XXXII 27 (3873 A), [*Sym*]maco BD XXXV 31 (763 B + 754 B + 781 B), *Eu]ticius* 9840 (Teplu), *Eutydia* 3071 (Korčula), *Eu]ticiano* 2509, *arcep(i)sc(opo)* 13076, *Djulceno* WMBH VII 139 mjesto *Dolicheno* (nesigurno).

I za χ čitamo jednom grafiju *qu* kao i za *c* (v. § 60.): *conquiliarius* 2115 za *conchylīarius* od κογχύλη. Prema tome možemo zaključivati, da se je i ovaj *c* < χ izgovarao kao *k*.

II. Morfologija.

A. Rodovi¹⁾.

107. Propast srednjega roda vidi se najbolje u slučajima, gdje zamjenica u muškome rodu stoji uz imenicu u srednjem: *in hunc monument* Cat. 205 (189) = 9450. *super hunc corpus* 9508 iz god. 382. po I., *hunc sepulcrum* 2632 (Sp̄let), 8762 (vojnički natpis), 9527 kršćanski natpis iz god. 599., *hunc sepulchr[um]* 113148 (nesigurno), *hunc sepulchrum* 2632, BD XXXII 87 (Trogir²⁾) Budući da se ni krajnje *m* ni *s* nije izgovaralo³⁾, nestalo je i razlike između muškoga i srednjega roda u drugoj deklinaciji. Događa se onda, da kvadratar upotrebljava obratno srednji rod na krivu mjestu: *hoc sarcophagum* 2654 (Sp̄let).

108. Za prijelaz iz muškoga roda u srednji imamo jedan slučaj: *pulvera* 13062; taj se oblik nalazi kod Chirona⁴⁾. Na žalost, riječ, koja stoji pred ovim oblikom, kratica je: *tal*, pa nije moguće ustanoviti rod riječi. Nije naime nemoguće, da imamo čitati: *haec via tal(em) pulvera(m) habet*. U ovom bi slučaju bila riječ ženskoga roda, kao što je u provençalskom *poldra*⁵⁾.

109. Za ženski rod mjesto srednjega⁶⁾ ima samo jedan primjer: *ossa* s obzirom na dočetak držalo se za ženski rod: *ossa exterae* Cat. 205 (189) = 9450.

B. Deklinacije.

a) Općenito⁷⁾.

110. 1. Opaža se kod svih triju deklinacija tendencija, da se izjednače genitiv i dativ sing. Ta je tendencija potekla po svoj

¹⁾ Ispor. Gr. § 349.

²⁾ Slične primjere čitamo i na kasnijim natpisima: *hunc volumen, hoc librum* na zapisu u jednoj knizi iz god. 1015., Šišić, Priručnik I 131 (21).

³⁾ Vidi §§ 81. i 78. ove studije.

⁴⁾ V. Einf.² 163 § 156.

⁵⁾ REW 6842.

⁶⁾ Ispor. Gr. § 352.

⁷⁾ Cf. Gr. § 85—99.

prilici od prve deklinacije; pošto se -s nije izgovarao, izjednačiše se u izgovoru genitiv i dativ treće deklinacije; analogija ove deklinacije povukla je za sobom i prvu deklinaciju¹⁾.

2. Opaža se tendencija, da se *-bus* iz treće deklinacije prenese i u prvu i drugu²⁾.

3. Radi glasovnih promjena nastade nesigurnost u upotrebi padeža. Tako stoji mjesto ablativa akusativ: *domo Aquileiam* 2133, *nationem Afer* 2127, *adiuvante deo omnipotente et poemnio caelitus tibi creditum* BD XXXIV 156 mjesto *credito*, *Marcellino suo proconsule nato germano praesente simul cunctosque nepotes* 9527 iz god. 603. mjesto *cunctisque nepotibus, gremio nutritque laborem* 9314 = Cat. 161 (491) mjesto *labore*. I obratno, mjesto akusativa stoji ablativ: *I. o. m. et genio loci sacro dicavit* 8336 (Jezdine blizu Čačka) mjesto *sacrum*, *Valeria coniugi suo fecit memoria* Cat. 263 (3) = 9578. Ablativ sg. može stajati čak i mjesto akusativa pl.: *vixit anno XXXVII* BD XXXV 6 (681 B). Vrijeme se označuje ablativom i akusativom, pa se oba padeža upotrebljavaju u istoj rečenici promiscue u toj funkciji: *qui vixit anno uno et mensis quattuor et dies V* 14915, *que vixit annis XXVII, menses tres dies XV* 1753. Nominativ može zamjenjivati akusativ: *rogo deus*³⁾ BD XXVI 41 (403 B). I obratno, akusativ zamjenjuje nominativ: *depositum* 6399, *Evam* 10190, *deposita . . . filiam* 13170 = Cat. 595 (1 C), *locum concessum a Domitia Antonina* BD XXXIII 60 (4123 A). Ovamo vrstam i *atventum*⁴⁾ u stihu: *Quisquis es atventum, nostrum contempla sepulcrum* Cat. 161 (491) = 9314 mjesto *adventus* = došavši, kao i u romanskim jezicima, tal. *venuto* = koji je došao (R Gr. III § 12). — Nom. ili gen. stoji mjesto ablativa: *sumptus* BD XXVII 60 (3180) mjesto *sumptu*, *administrante vir* 9515 (god. 425.) mjesto *viro*. I obratno, ablativ mjesto nom.: *Loco qui appellatur in Epetina* 2386, *deposito Ariver filius* 12867 mjesto *depositus*.

¹⁾ Vidi § 113 (tač. 4.) i § 111 (tač. 1.) ove studije.

²⁾ Vidi §§ 111 (tač. 4.), 112 (tač. 4.) ove studije.

³⁾ Primjer je doduše nesiguran, jer bi, kako Bulić misli, mogao biti i vokativ.

⁴⁾ Ovaj natpis pokazuje -m na krivu mjestu još u *nutritq(ue) laborem* mjesto *labore*. — Smisao i gramatika nikako ne dopuštaju, da se *adventum* odnosi na *sepulcrum*, nego na subjekt *tu*, isp. tal. *arrivato a Parigi, ti scrissi*. Nije u ostalom uopće nužno poslije *Quisquis es* stavljati zapetu, kako čine Bulić i Mommsen, nego se u *es adventus* ima tražiti novi romanski perfekt mjesto klasičnoga *advenisti*. Zato i mećem poslije *adventum* zapetu.

4. Radi glasovnih promjena postaju kl. slagaña prijedloga sa padežima gotovo nemoguća. Tako se slaže *pro* s akuzativom mjesto s ablativom¹⁾: *pro cuius spiritum* 9532, *pr[o] se et suos et cives* WJ XIII Beiblatt 223, 38 (Babe), ili čak s ablativom i s akuzativom u istoj rečenici; po tome se vidi, da je osjećaj za slagañe prijedloga posve labav: *pro salute et victorias* 8303 (Plevle). Ob se slaže s ablativom mjesto s akuzativom: *ob pietate* 3173, *op piscina sua* 10092 (Korčula²⁾); u istoj rečenici s ablativom i s akuzativom kao i *pro*: *ob meritis et fidelitatem totiusque sanctitatem* Cat. 284 (130) = 9507 iz god. 378., gdje stoji *totius* mjesto *totam*. — *per* s ablativom: *per suis* 1743 (Dubrovnik) ili s abl. i ak. zajedno *per domino meum* CIL III str. 961 (Trogir). — *in* s ablativom mjesto s akuzativom: *in memoria* Cat. 159 (192) = 9302 poganski natpis, *veni in D[al]matia* 6380, *in occidente* 6398, *vinist[i] in Galilea* CIL III str. 961 (Trogir); i obratno *in* s akuzativom mjesto s ablativom: *in locum peregre iniquo fato decessit* 10000 (Zadar), *in fronte p(edes) X[. . .] in agrum³⁾ p(edes) X[. . .]* mjesto *in agro* 1915 = 8507 (isp. str. 2328¹²¹) = WMBH VIII 86 (Vrelo Cetine). Ima jedan primjer čak i za nom.: *in que arca⁴⁾* mjesto kl. *in quam arcam* 6399. — *post* s ablativom: *po]s obito* 13964, *post resurrectione* CIL III str. 961 (Trogir). — *supra* s dativom mjesto s akuzativom: *supra sibi* 2704 (Trogir). — *sine* s ablativom i akuzativom zajedno: *sene ullo devitum* BD XXX 9 iz 6. stoljeća. — *cum* s abl. i ak. zajedno: *cum suis et Altenam Romanam* 6399. Još karakterističniji bi bio primjer propasti deklinacije: *a bonis [h]omine* 10000 (Zadar), da nije nesiguran. Ispor. još *no(mine) mei* 14306⁵⁾, gdje je zamjenica u gen. mjesto u abl.

5. Pošto je na ovakav način razoren kl. deklinacioni sistem, vulgarni jezik daje jasnoće radi prednost opisivañu s pomoću nekih prijedloga mjesto padeža. Solinski natpisi daju tomu za čudo relativno dosta malo primjera. Mjesto genitiva stoji *de⁵⁾*: *si qui autem*

¹⁾ I kasnije: *pro suam adque suis debita* (god. 1015.), Šišić, Priručnik I. str. 131 (21).

²⁾ U *super op piscina sua* prihvaćam mišljenje Mommsenovo, da je *super* adverb, a *op* prepozicija *ob*, v. l. c.

³⁾ Ispor. ispravno *in agro p(edes) X* 12982 i t. d. Gornji primjeri dokazuju, da je osjećaj za razliku među *in* s acc. i *in* s abl. iščezao.

⁴⁾ Sa gledišta vl. je ovo sasvim pravilno, jer se u *in quem arcam* (v. § 120, 2) *-m* nije izgovaralo.

⁵⁾ Ispor. Gr.² lat. 487 § 69.

de her(edi)bus meis te ipsum vel alios [...] suorum 2226. Mjesto dativa *ad: cum insisterem ad capitella columnarum* Cat. 13 (838) = 10107. Mjesto dativa može stajati i *in: dabit in fiscum* 2240 mjesto *fisco, davit in heclesia* BD XXXIII 59 (4122 A) kršćanski natpis iz 6. stoljeća, *det in e[cclesiam]* 9557 (isp. str. 2140)¹⁾. Mjesto sasvim običnoga *die* stoji na kršćanskim natpisima *in die* 6399, *sub die* 3135, BD XXXIV 35 (4419 A), *sub di* Cat. 247 (86) = 9515 iz god. 425.²⁾, *sub XIII kal. Maias* 6401 (Vrañic), *s]ub d(ie) Nonas Augustas* 6403 (Vrañic). Mjesto ak. ili abl. vremena stoji jednom *in: qui vixit quinquaginta in annis* Cat. 283 (129) = 9623; mjesto abl. instrumenti *de: quem angelus Gabriel de catenis igneis religavit*³⁾ na olovnoj pločici trogirskoj CIL III str. 961.

Ima dašto i obratnih slučajeva, gdje se mjesto kl. padeža s prijedlozima upotrebljava sam padež⁴⁾, jer je sastavljač natpisa mislio, da je to klasičnije: *sum Frygiae te(rra) natus* 6380 mjesto *in terra, exoptione officio magistri* 6399 mjesto *in officio, vixit viro suo* 9178 mjesto *cum viro suo, v[i]bus sibi suo iusit testamento arcam p[ol]ni* 8727 mjesto *de suo*⁵⁾, tako isto WMBH VII 126 (Kijevo) = 14967, *v(oto) f(ecit)* 13859 = WMBH IX 251 (Vratnica kod Lisičića) mjesto *ex voto*⁶⁾.

6. Klasična se konstrukcija napušta u *qui ... caruit minas saeculi* 2663.

b) Prva deklinacija.

111. 1. U genitivu i dativu ima potvrda za nastavak *-aes, -es* kao i na plebejskim natpisima iz poslednjih godina republike⁷⁾:

¹⁾ Ispravni su dativi *fisco, ecclesiae* u takim svezama vrlo obični izrazi na solinskim natpisima. Za *ad* mjesto dat. još: *menestrabimus at Tritonis* 1968 *ab*.

²⁾ I kasnije: *sub tempore Wissasclavo duci* (god. 800.) Šišić, Priručnik I 119 (6), ali na natpisu iz god. 879.—892. kaže se: *temporibus Domno Brannimero* *ibid.* 123 (12).

³⁾ Značenje je ovo: koga je anđeo Gabriel okovao u lance.

⁴⁾ Cfr. Gr.² lat. 488 § 71.

⁵⁾ Ovdje se *suo* ne odnosi na *testamento*.

⁶⁾ I na kasnijim natpisima: *mox anime queso pet[a]s care patre* mjesto *a patre* (X. vijek), Šišić, Priručnik I 130 (19).

⁷⁾ Pompejanske primjere vidi kod Wicka 372 bil. A, a hispanške kod Carnoy 237. Držim, da ovdje ne mora biti imitacija grčkoga gen. na *-ης*, kako se obično misli (v. Lindsay 436 i 488), već radi toga, što se *-s* nalazi i u dativu. Tu postoji samo dodavanje slova *-s*, koje se nije izgovaralo, možda po analogiji treće deklinacije, u kojoj je također genitivni nastavak vl. *-es* (v. niže § 113, 3). Grčki genitiv ima se tražiti n. pr. u *Fl(aviae) Atalantes* 14606 (Rudnik), jer je u ovom slučaju i ime grčko.

Valeriaes Plocinis (dat.?) 2583, *secundes* BD VI 161 = *legionis secundes* 8489 = 12799 = Glasnik XXVI 168 (Glavatičevo kod Konica), *Octaviae Secundaes* 14946 (Sin) = BD XXIII 118, *memoriens*¹⁾ 2225 (Spjet), *memoriaes* 9555²⁾, *Rjeguliaes* 9588, *Buzejtiaes* 9929 (Medvide, nesigurno).

2. U gen. i dat. sg. samo *-a* kao i na najstarijim natpisima³⁾: *Clodiae Gratilla* BD XXXIV 18 (4200 A), *Aureliae Maxima* BD XXXII 55 (4071 A), *Vivia Pri(m)a* 9780 (Sin), *dec(ur)io ala Partho(rum)* 8746, *decur(io) ter(tius) ala Claud(ia)* 10033 (Golubić), *eq(ues) ala*⁴⁾ *Frontonian(a)* Cat. 59 (172) = 9735 (Gardun-Vojnić), *eques ala nova Claudia*⁵⁾ 9796⁶⁾ (Balijina glavica), *Aur(el)iae Aioia [e]t Pinenta* 14607¹ (Visibaba?), *con[ui]gi eius viva* 8308 (Kolovrat kod Prijepolja) mjesto *vivae*, *Athenis conserva fecit*⁷⁾ 10111 (Brač) mjesto *-ae*.

3. U pluralu se mjesto nominativa upotrebljava protiv očekivanja⁸⁾ akusativ: *Valeria Felicula et Tarconia Prima filias* 6551, *Julia et Irene filias* Sticotti, Doclea str. 177 (48)⁹⁾, *liberti libertasque* 2386. Isto i kod zamjenica: *ad termas Licin(i)an(a)s* *gas fiun Esirmi* 10107 = Cat. 13 (830) (Splitska, Brač).

4. Dat. pl. na *-abus*¹⁰⁾: *filiabus* 2120, 8696, 14293¹ i češće, *Trivibus* (Proložac) 8511 od *Triviae* (božice raskršća) pored pra-

¹⁾ Tumačenje *-ns* vidi u § 84. ove studije.

²⁾ Naprijed stoji još *b]ene*.

³⁾ Ispor. Lindsay 443 § 24.

⁴⁾ Pitanje je, da li je sastavljač ovoga natpisa uopće znao latinski, jer čitamo i *frateres frater*. Ako se ovi oblici tumače, kako je gore u § 52. rečeno, onda ova sumnja otpada.

⁵⁾ Isp. ispravno *eques alae Claudiae* 9816.

⁶⁾ Da se je ovako i govorilo, možemo suditi i po jednom sakralnom natpisu nađenu u Bugarskoj, koji obiluje vulgarizmima: *Ioi optimo maximo ara voto lives posuit pro salute Iparatori Agusti Septimius Clarus vetranus legionis V Philippianae Macedonicae pia fidelis* (mjesto *piae*). V. Stolz, *Gesch. d. lat. Sprache*, Sammlung Göschen, str. 122. Ali tu mogu biti i hotimični nekonzekventni arhajzmi ili je u slučajima kao: *eques ala nova Claudia* fragmentarni stil natpisa kao u § 137.

⁷⁾ Primjer je nesiguran. Na istom natpisu stoji ispravno *Sabinae*; *a* u *conserva* je na kraju vrste.

⁸⁾ Ispor. Gr. § 357, Gr.² lat. 481 § 54 I, Carnoy 228 § 4. U onim romanskim zemljama, koje ne izgovaraju *-s*, — a takima je pripadala i rimska prov. Dalmacija, — sačuvao se naime nom. plur.

⁹⁾ Isp. također Kubitschek WJ IX Beiblatt 88, koji upućuje na Stolz, I. v. Müllers Handbuch II 2³, 120, 5, za ovaj oblik.

¹⁰⁾ Ispor. Gr. § 358, Lindsay 463 § 49.

vilnoga *Trivis* 9869 (Danilo), *libertabus* 2696 (Trogir), 8762, 8803, 8806, 9450, kako se vidi u poznatim klasičkim slučajima.

5. Za deklinaciju *-a -anis*¹⁾ nema nesumnjivih dokaza. Samo se može, da je postojala, suditi po sufiksu u *Martanae* (dat.) 9552. Naprotiv ima nekoliko primjera, gdje su čisto latinska lična imena prenesena u „declinatio semi-graeca“²⁾, a) dat. *-eni* ili *-ini*: *Juliae Satrieni* 14275⁵⁾, *Aureliae Marcianini* 14740¹⁾; b) dat. *-eti*: *Bebidiae Salvianeti* 8951.

c) Druga deklinacija.

112. 1. Dativ se i genitiv zamjenjuju: *Aureli Flavi negotiantis natione Suri defuncto* 2006, na istom natpisu još *T. Aureli Apollonio fratri eius. Sesti nepotis veterani ex(ignifero) Aurelia Calliste marito pessimo (et) sibi* 2050 je nesigurno, jer bi se prvi genitiv mogao odnositi i na formulu DM, koje na natpisu doduše nema. *Baebio . . . patri optimi* 2242 mjesto *optimo*; *posuit defuncti annucli* 2602 mjesto *defuncto annuclio*; *Fabricius Asclepiades alumni (sc. posuit)* 2316 mjesto *alumno*. Prema tome *C. Julii Celeri* 10039 = WMBH V 232 (fig. 108., Golubić) može biti ili za *C(aio) Julio Celeri* ili za *C(aii) Julii Celeris*³⁾. (Vidi još niže § 113., 4. ove studije).

2. U jednom primjeru imamo čudan genitiv od *Alexander*: *depositio Alexandrius* BD XXXII 53 (4066 A, kršćanski natpis iz Promina), koji se čini kao neka kontaminacija između klasičnoga genitiva *Alexandri* i genitiva konsonantskih osnova na *-us*: *Castorus, Cererus, partus*, kojih dosta često ima na natpisima⁴⁾.

3. Abl. sg. po četvrtoj deklinaciji mjesto po drugoj imaju: *ex edictu* 9973 (Karin) iz god. 14. po I., *locu concessu*⁵⁾ Cat. 145

¹⁾ Ispor. Gr. § 359, Gr.² lat. 483 § 56, Einf.² § 163.

²⁾ Ova je deklinacija veoma omiljena u vulgarnom jeziku. Ja se stežem samo na one slučaje, gdje su latinska lična imena prešla u tu deklinaciju. Ispor. Carnoy 236 sl.

³⁾ Formule DM nema; zato je vjerojatnija prva mogućnost.

⁴⁾ V. Lindsay 440 § 22.

⁵⁾ Ovaj je primjer dosta poučan. Na tom se natpisu čita još akusativ bez *-m*: *memoria posuit*. Ako se uzme, da je *locu concessu* ablativ apsolutni, onda je suvišan *-m* i u *locu concessum Artoriam Erontimam*, kako se čita na navedenom mjestu Corpusa. *Artoriam Erontimam* (= *Frontinam*?) zastupa valda klasično *ab Artoria Frontina*, pogrješka, koja je nastala radi toga, što vulgarni sastavljač ne zna upotrebljavati klasičnih prijedloga i padeža, kako je to pokazano u § 100, 5.

(1141) = 9226 mjesto formule *loco concesso*. Razlog su glasovne promjene¹).

4. Dat. plur. na *-es*: *convives meis* 9672; na *-ibus*²): *Dibus Manibus* 2100 (Sp̄let), 3089 (Hvar), BD XXXV 29 (738 B), *amicibus* Cat. 423 (1709) = 12953.

5. Za deklinaciju *-us -onis*³) imamo samo dva primjera: *Domn[ionis]* (god. 304.) (dodatak nesiguran), *Domniones martores* (između god. 305. i 325.) 14897 = BD XXIII 274, *Domnionis* 9508 iz god. 382., *Fortunioni* 14014 pored *Fortunius* 2242, BD XXX 9. Prvi je primjer pouzdan, a drugi nesiguran. Da je od gen. *Domniones* bio nom. samo *Domnius*, dokazuje i hrvatski *Dujam*, koji može potjecati samo od nominativa.⁴).

d) Treća deklinacija.

113. 1. Zaradi glasovnih promjena stoji nom. na *-es* mjesto na *-is*: *Sermenses* Cat. 265 (17) = 9571, *Seclares* 2189, i obratno na *-is* mjesto *-es*: *praesis* 2771 iz god. 337./350., *Johannis* 9527, *Crescis* 2233 (Trogir), 14746¹; na *-ex* mjesto *-ix*: *Felex* 1895 (Podgorac). Imenicâ na *-x* kao da nestaje: *coius* BD XXXIII 54 (4117 A), 9713 (Bihaći).

2. *mare* glasi u nom. na *-is*: *maris* 1899⁵).

3. Genitiv na *-es* mjesto na *-is* također radi glasovnih promjena: *Veneres* Cat. 265 (17) = 9551, *martores* BD XXIII 274, *Balentes* Cat. 478 (1907) = 13124 iz god. 430. po I., *Crescentes* 3218.

4. I u ovoj deklinaciji ima dosta potvrda za konfuziju genitiva i dativa nastalu od neizgovaraña *-s*⁶): *Aemilio Martialis* 2156, *pro sa(lute) impe(ratoris) Helvi Pertinaci* BD XXXIII 106 (Narona) mjesto *Pertinacis, carissime coniugi* BD

¹) Vidi § 47. ove studije.

²) Lindsay 463 § 49.

³) Ispor. Gr. § 362, Gr.² lat. 483 § 56.

⁴) I na kasnijim natpisima: *me simul infirmus diacono Maioni* (= *mihi simul infirmo diacono Maioni*, zavisno o *abde ei scelus*; pred *me* je bez potrebe tačka u Šišića) (zapis na knizi iz god. 1015.) Šišić, Priručnik I 131 (21), gdje čitamo dat. *Maioni* od nom. *Maius*, vrlo čestoga imena u dalmatinskim gradovima.

⁵) Ispor. Densusianu 132, Gr. § 347.

⁶) Takve konfuzije padeža ima i kasnije: *qui posui hec tumulu receptionis peccatrici corporis mei* (X. stol.) Šišić, Priručnik I 129 (18). Sastavljač je natpisa očito htio da napiše: *receptioni peccatricis corporis mei* (= podigao sam ovaj grob, da primi moje griješno tijelo).

XXVII 41 mjesto *coniugis*, *M]aeloni C. l. [C]eleris*¹⁾ (Burnum) WMBH V 181, *Marci Aureli Juli Auguri praesidi* 1938 iz god. 300./337. po I. mjesto *praesidis*, *negotiantis* 2006 mjesto *negotianti*, *Batonis* (Stražine) mjesto *Batoni*²⁾ 2749 (isp. 9802), *Surus Panenti Muteli (filius)* mjesto *Panentis* (Stražine) 2753 (isp. 9803), *leg(ionis) II atiutrici* 10060 (Muñava) mjesto *atiutricis* (nesigurno), *deposio Vitalioni*³⁾ *innocentis* 14915, *Victuri advocati* Cat. 263 (2) = 9516 iz god. 431.; nesigurno, jer bi moglo biti *Victorii* mjesto *Victoris*.

5. Dativ sg. *-e* mjesto *-i* radi glasovnih promjena: *benemerente* 2044.

6. Ak. sg. na *-im* mjesto *-em* radi glasovnih promjena: *concessionim* BD XXXV 46 tav. IV. (Zadar).

7. U abl. sg. *-e* mjesto *-i*⁴⁾ valda radi analogije: *in mare* [3107 (Brač), *in] bello civile* 9835, *natale Aug(usti)* 14219¹⁰ = Glasnik XXVI 183 (Skelani na Drini) iz god. 169. po I., *cum omne impensa* 13283 (Señ).

8. Nom. ak. pl. na *-is* mjesto *-es*⁵⁾ radi glasovnih promjena: *fontis* 10190, *mensis* 2233, 8563, *finis* 9860 (Grahovo) iz god. 282. 284. po I., *Tritonis* 1968 iz god. 303. po I., *decenbris* 9508 iz god. 382. po I., *paretis* Cat. 100 (393) = 8921, *turris* 2907 (Zadar).

9. Gen. pl. od riječi *mensis* je dvojak: a) *mesum* 2162 (Sućurac), *mensum* 2319 (Vrañić), 9745 (Trič), 13980 (Gardun), Cat. 181 (228) = 8952, *me]nsum* Cat. 315 (1215); b) prema *dierum*: *menser* 2400 (Klis), *meserum* 2602, BD XXXIV 63 (4319 A) (Čitluk).

10. Adjektivi na *-er*, *-is*, *-e* prelaze u drugu deklinaciju: *Silvestro* 6385, 10020 (Nin), 10035 (3. stol., Golubić), 14729; cogn. *Decembro* 2307.

11. *os*, *ossis*, *ossa* deklinira i *ossu*, *ossus*, kako se može suditi po pl. *ossua* BD XXXI 79 (3959 A) (Gardun) na vojničkom natpisu, 2097 i br. 4772 A.

¹⁾ Primjer nesiguran, jer bi ovdje moglo biti ime očevo. Ispušten je *f(i)lius* kao i u natpisima u Gornjoj Cetini WMBH VII 129 (4) sl. (6), 152 sl. (62—65).

²⁾ Patsch WMBH VII 152 misli, da gen. stoji ovdje „irrtümlicher Weise“.

³⁾ *Vitalioni* je na žalost na kraju vrste. Ovamo ne mećem primjera kao *Sabbonis patri* 13984 (Pecka), jer Patsch Glasnik VI 766 dopunjava *Sabbonis (filii)*. Ali bi moglo biti za kl. *Sabboni patri*.

⁴⁾ Gr. § 364. — ⁵⁾ Gr. § 365.

e) Četvrta deklinacija¹⁾.

114. Da se ona gubi, dokazuje to, što je ablativ već sasvim po drugoj deklinaciji: *introito libero* 2119, *adito libero* 8722, *mano umana* 8910, *obito* 13964. I obratno, pošto sastavljači natpisa ili klesari radi glasovnih promjena (-u = -o) ne znaju razlikovati ablativa četvrte deklinacije od ablativa druge, događa se, da imenice druge deklinacije stoje po četvrtoj²⁾. Tako čitamo 15004 (Burnum) i abl. od *domus* restituiran po ovoj deklinaciji *domu* mjesto uobičajenoga *domo*.

C. Komparacija³⁾.

115. Ima malo primjera, i to za opisivanje sa *magis*: *longa magis* (mjesto *longiora*). *fila* 2628, 9259, *longa magis* . . . *stamina* 2183 (Spļetsko Poļe).

D. Brojevi.

116. 1. *duo*⁴⁾ ima u srednjem rodu *dua*: *super] ea dua corpo[ra* WMBH V 207 = 9927 (Biskupije kod Knina), *at dua*⁵⁾ *corpura* Cat. 246 (912) = 9567. U gen. pl.: *dum* 2492 (Spļet), *duom* 8821 kao u *duumvirum*⁶⁾. Ali je moguće, da je ovdje i pogriješka klesara, jer se u oba natpisa naprijed još nalazi riječ *annorum*, pa klesar možda nije htio da kleše dva puta -or-. Budući da se -m nije izgovaralo, možda se u *duom* uopće i nema tražiti gen. pl.?!

2. Mjesto kl. *septendecim* stoji *dece septe* 2283, isti poredak kao i u tal. *diciasette* < **dece ac septe*⁷⁾, engadinski *dišset*, fre. *dix-sept*.

3. Mjesto kl. *milia* stoji *mila*⁸⁾ BD XXXV tav. IV 46 (Zadar) kao i u provençalskom i talijanskom *mila*, koji je oblik načinjen po sg. *mille*⁹⁾.

¹⁾ Gr.² lat. 482 IV.

²⁾ Vidi gore § 112, 3. ove studije.

³⁾ Ispor. Gr. § 377, Gr.² lat. 483 § 58.

⁴⁾ Ispor. Gr. § 378, Lindsay 473 § 60.

⁵⁾ WMBH VII 88 = 15016 (Biskupije kod Knina) ima ovaj oblik i kad se ne odnosi na imenicu sred. roda: *det fisco auri pondo dua*. Moguće je, da se ovako i govorilo, jer starije rum. *do*, istrorum. *do* može se osnivati na obliku *dua*, isp. RGr. II § 68.

⁶⁾ Lindsay 473.

⁷⁾ Gr. § 379.

⁸⁾ Natpis je iz 6. stoljeća po mišljenju, što mi ga je Bulić saopćio usmeno.

⁹⁾ RGr. II § 71.

E. Zamjenice.

1. Lične.

117. 1. *Te* namjesto *tibi*: *ibi te ordinavit, ut* CIL III str. 961. i obratno *tibi* mjesto *te*: *denontio tibi* (= tužim te) na istoj pločici, Ova se pojava može najlakše protumačiti tako, što je za *tibi* nastao u vl. *ti*¹⁾, pa sastavljač, koji nastoji, da piše klasičnim jezikom, ne može ga razlikovati od *te* i zamjenjuje *tibi* i *te*. Na klasičke konstrukcije *ordinare alqm* ili *denuntiare alci alqd* ne može se radi značenja na zakletničkoj pločici misliti.

2. Mjesto *sibi*²⁾ stoji *sibe* 8375 = 12749 (Gradac), 1808 (Narona).

3. Mjesto *sibi* stoji *se*: *viva se arcam de suo poni iussit* Cat. 265 (15) = 9621 kršćanski natpis, dok drugi kršćanski natpis Cat. 264 (4) = 8727 ima istu konstrukciju sa *sibi*: *v[i]bus sibi suo iussit testamento arcam poni*. Oboje zajedno stoji u: *Fl(avius) Virgilianus et Aur(elia) Ursilla qui se vivi sibi urdenaverunt unc sartofagum* 9585, *Fabricia se vi[va si]bi et vir[o] f[ecit]* 9712; tako isto *Maria Helpis se viva sibi et Aur(elio) Secundo . . . posuit* 13007, *marito et sibi se viva fecit* 14990).³⁾

2. Posjedovne.

118. 1. Za postojanje od *mus ma mum*⁴⁾ mjesto *meus mea meum* nema sigurne potvrde, jer za dat. pl. *mis* Cat. 254 (462) stoji 9672 pravilno *meis*. *Sus sa sum* potvrđuje dat. pl. *sis* 8921.

¹⁾ V. Gr. § 385 i Gr.²⁾ lat. 484 § 60. Kod *ibi te* možda je sastavljača zaprijecilo, da ne upotrijebi *tibi*, i to, što riječ pred nom glasi *ibi*, pa mu nije dobro zvonilo *ibi tibi*. Slične zamjene između *mi* (= *mih*) i *me* ima i na kasnijim natpisima: *me simul infirmus diacono Maioni scriptore* (god. 1015.). Šišić, Priručnik I 131 (21). Ovaj dio rečenice zavisi naime o *abde ei scelus*, a to sam rekao napriied v. str. 65. bil. 4.

) CIL ima pravilno *sibi*. Isp. i WMBH IV 248. O ovom obliku v. Gr. § 219 i § 244, Lindsay str. 28 § 16.

³⁾ Kako se po primjeru vidi, *se* se upotrebljava potpuno pleonastički. I drugdje ima primjera kao *se vivus, se vivum*, v. Schuchardt II 95, III 196, koji pojavu tumači tako, da je od *se vivo* nastao adjektiv *serivus* kao od *bonae memoriae* > *bonememorius*. *Sibi* može onda ispasti: *fecerunt se vivi posterisque suis* 2161, jer je *se vivus* radi pometne između *se* i *sibi* dobio značenje „sebi za svoga života“.

⁴⁾ Ispor. Gr. § 388, Lindsay 490 sl. § 12.

2. *noster*, čini se, upotrebljavahu žene kao pluralis majestaticus, govoreći o svome mužu: *Vettia C(ai) fil(ia) Tertullina v(iva) f(ecit) sibi et Sex(to) Julio nostro marito optimo* 2740 (Čitluk).

3. Demonstrativne.

119. 1. Mjesto *ille* ima oblik *illi* 9623 (na kršćanskom natpisu), koji je nastao pod utjecajem od *qui*, ispor. tal. *egli*, frc. *il*, koji također pretpostavljaju vl. *illi*¹⁾.

2. Gen. sg. m. r. od *ipse* je *inpsuius* 2377, a ženskoga *ipseius* 2240 (Sp̄let) tri puta, u funkciji dativa *ipsaius*²⁾ 14014 (Smolani kod Petrovca). Za funkciju genitiva mjesto dativa ima jedan primjer i u pluralu: *et sibi ipsorum superviventibus* (Mihalević, kot. Srebrenica) WMBH VIII 111 = 14614.

3. Ak. mjesto nom. *haec* u jednom primjeru: *hanc arca tradita ab Aurelia Lupa Atilio Primo* 2108 (Sp̄let). Bit će po svoj prilici zabuna sastavlača, za koga je kod imenicâ ženskoga roda nom. = akus., jer *-m* ne izgovara, pa u svojoj težni, da piše klasički, krivo upotrebljava klasičke padeže. Ali se primjer može i drugačije tumačiti; *hanc* može naime biti objekat glagolu *posuerunt*, koji je pred tom riječi, pa je *arca tradita* onda također akusativ bez *-m* (v. § 81.)

4. Upitne i relativne.

120. 1. *qui* mjesto *quis* ima vrlo često³⁾: *quod si qui* 2117, 9114, *si qui* BD XXXV 46, 2226, 9450 = Cat. 205 (189), 9526 (god. 517.?), 9622, 14250¹⁾, *ne qui alium* 2509; tako isto mjesto *aliquis* stoji *aliqui* Cat. 592 (2028) = 13964. Ovaj se *qui* za oba roda sačuvao i u romanskim jezicima.

2. Relativna zamjenica glasi jednako u ženskom i muškom rodu kao i u romanskim jezicima: *qui*⁴⁾: *Johanna qui bixit* Cat. 265 (17) = 9551, *Anastasia qui et Verula* Cat. 266 (21) = 9587, *Alexandria gemit decepta marito qui est putita* Cat. 283 (129) =

¹⁾ RGr. II § 76 str. 94. Primjer je nesiguran, jer je natpis i onda razumljiv, ako se uzme dat. sg. prema kl. shematu.

²⁾ Ispor. ovaj dativ sa prov. *lieis*, koji odgovara vl. *illaeius* na natpisima, RGr. II § 76 str. 95, ali se prov. oblik može protumačiti i sa *illae ipsae*, v. O. Schultz-Gora, Altprov. Elementarbuch str. 72 § 115.

³⁾ Gr. § 69 § 393. *Quisq.* 1966 nijesam uzeo kao potvrdu za *quisque* mjesto *quisquis*, jer je ukraćeno.

⁴⁾ Gr. § 69.

9623, *coniugi carissimae . . . qui* Cat. 284 (130) = 9507 iz god. 378. po I.¹⁾, *J]ulianae puelle in[felic]issime qui vixit* 8563 (Žrnovnica) = 13891, *Eupateriae qui vixit* Cat. 478 (1708) = 12949, *Eliae Dassiae infilicismae qui vix(it)* BD XXXI 83, *Ael(iae) Maximille care coniugi . . . qui convixit* 2225 (Sp̄let), *quonserra qui vicxi* 3069 (Korčula). Tako isto i u ak. *quem* mjesto *quam*: *Rosule coniugi quem duxi* 2382 (Vrañic), *ex se[ntentia] quem* 8473 (Jesenice), dok je na natpisu istoga sadržaja valda 8472 (god. 37./38.) ispravno *quam*; *que[m mecu]m hab(ui)* 12868 (vrlo nesigurno), *Arca Max[imo] et coniugi eius quem comp[aravi]* 14309, *Arca . . . quem vindetit* 14305, *arca Matrone quem tradedet Solin(a?)* Cat. 275 (57) = 9601 — sve kršćanski natpisi. Za pl. ima premalo primjera: *Pi]scina Fl(aviae) Sabbatie se(cundum) p]arietem R]eguliaes qui comunit[er] consentientes compa[ra]verunt* 9588.

Gen. ž. r. *quoius* 2341 na metričkom natpisu; stariji oblik, kojega ima²⁾ već na grobnim natpisima Scipiona (god. 200 pr. I.), ovdje je hotimični arhajizam. Pravi vulgarni oblik ženskoga roda je *queius* 1846 = 8425 = Glasnik XXIV 601 (Narona, dva puta).

5. Neodređene.

121. 1. Mjesto *alius* ima često *alter*³⁾: *alterum corpus* Cat. 478 (1707) = 13127 iz god. 430. po I. 592 (2028)⁴⁾ = 13964.

Mjesto *alius* ima jednom *alis* 2970 (Nin), nastao pod utjecajem od *quis*⁵⁾, odatle dat. *ali ne(mini)* (Narona) 8438 = WMBH VI 269. Sr. roda *aliud* je nestalo, zamjenjuje ga vrlo često *alium* 2509, 2098, BD XXIX 183 (510 B + 618 B), XXXIII 59 (4122 A) kršćanski vojnički natpis, XXXV 46 (Zadar), 9673, *a]lium* 9678, 10092 (Korčula).

2. Mjesto *aliquis* stoji *quis alius* BD XXXV 46 (Zadar).

F. Glagoli.

122. Već se kod promatranja oblika imenica, brojeva i zamjenica moglo opaziti, da nema dovoljno materijala za rekonstrukciju potpunoga sistema. Ova nestašica raznolikih primjera još se više

¹⁾ Na istom natpisu ima u ak. pravilno *quam*.

²⁾ Lindsay 572.

³⁾ Gr. § 71 s. v. *alius*.

⁴⁾ Ali se ovdje *alter* odnosi po svoj prilici samo na *aliqui*, dakle se ima čitati *aliqui alter*. Natpis je na žalost nepotpun.

⁵⁾ Lindsay 430 § 5, 516 § 29.

opaža kod glagola; ovdje nema potvrde za čitava vremena. Razumljivo je to, kad se zna, da u natpisima stoje ponajviše stereotipni glagoli kao *ponere* i *vivere*, i to u stereotipnom 3 l. sg. pl. perf.

1. Infinitiv.

123. Imamo jednu potvrdu za prijelaz iz treće konjugacije u prvu¹⁾: *miare* mjesto *mejere* kao i u romanskim jezicima²⁾: *miaverit* 1966.

2. Present.

124. 1. Nastavci. a) Prema glasovnim promjenama imamo konfuziju između *-it* i *-et*: *velet* 2207, *requiescet* 2657 iz god. 435. po I., *quiescet* Cat. 323 (1339) = 9532, i obratno *-it* mjesto *-et*: *jacit* 9527, 9534, Cat. 259 (600).

b) U 3. l. sg. i pl. nema *t*: *de* 6399, *fiun* Cat. 13 (838), -- 10107, *adiutan* 9623³⁾, *requiescum* BD XXXI 79 (3959 A) (Gardun) vojnički natpis. — Gubitak dočelnoga *-t* u 2. licu sg. i pl. svih vremenskih oblika karakteristična je osebina tal., rum. i veļotskoga jezika. Potvrde za to na dalmatinskim natpisima, koje se nalaze i u drugim provincijama carstva, preteča su toga razvitka.

c) Ispred *-t* može *n* ispasti: *habet* 6384.

2. Mjesto *esse* upotrebljava se *fieri*: *ad termas Licinn(a)s gas fiun Esirmi*. Cat. 13 (838) = 10107 = *quae sunt Sirmii*, isto kao i u macedonskim rumuńskim dijalektima, dok je u kniževno-rumuńskom samo u infinitivu (*fi*) i konjunktivu *esse* sasvim potisnut⁴⁾.

3. *velle*. Za present ind. upotrebljava se konjunktivni oblik: *si par esse belis, semitem mihi suscipe curan* 9623, *si . . . velet imponere* 2207 kao i u starorumuńskom *verĩ*⁵⁾, odakle novorumuńsko *veĩ*, *vreĩ*, *vreaĩ*, nastalo pod utjecajem raznih analogija. Već Plaut upotrebljava *velis* i *vis* bez razlike u značenju⁶⁾.

3. Na dva se mjesta za 3. l. pl. upotrebljava 3. l. sg.: *Pero-*

¹⁾ Gr.² lat. 477 § 46.

²⁾ REW br. 5468, veļotski *miur*.

³⁾ Po Bulićevu privatnom saopćenju natpis je iz 6. ili iz početka 7. stoljeća.

⁴⁾ RGr. II § 208.

⁵⁾ RGr. II § 247.

⁶⁾ Lindsay 591 § 56.

nus et mater Maximilla . . . titulum posuit (Podstrana) 6431¹⁾
Set fili eius Piassus, Epicadus, Scerdis, Verzo et summa adiecta
efficit istud opus (Grahovo) Vjesnik VIII 173 (2) = WJ XII
 202 (74), *Corpus habet cineres* 6384. Primjera je premalo za kakav
 lingvistički zaključak. Već je gore pod 1c, rečeno, da bi se *habet*
 mjesto *habent* mogao protumačiti ispadañem glasa *n* ispred konso-
 nanta (v. § 84.).

3. Futur prvi i drugi.

125. 1. Nastavci. a) U 3. l. sg. *-it* mjesto *-et*: *inferit* BD
 XXVII 158 (3167), XXXI 66 (Kambelovac). U futuru drugom
-et mjesto *-it*: *volueret* BD XXXIII 59 (4122 A), Cat. 258 (108)
 = 9508 iz god. 382. po I. i u futuru prvom: *devebet* Cat. 205
 (189) = 9450 (konac 3. stol.).

b) U 3. l. sg. nema *-t*: *voluere*²⁾ BD XXXIII 59, *infere*
heclesiae argenti libras quinque 9585 mjesto *inferet*.

2. Ima slučajeva, da se futur prvi opisuje infinitivom glagola
 i futurom od *debere*³⁾ ili presentom od *velle*: *inf(erre) d(ebe)b(it)*
 ili *d(e)b(et) ecclesiae* 9597 = Cat. 286 (149), *inferre debebit fisc[. . .*
 9259, *dare de]bebit* ili *debet* 12870, *dare de]bebit* 14629 (Narona),
 a na drugim natpisima ima u istoj formuli samo *inferet*; *pena*
dare debebit Cat. 254 (462) = 9672, *si quis . . . velet inponere*
 2207, *[Si] q(uis) vellit aperire* 9541. Futur se drugi pak opisuje
 u: *si quis . . . aperire voluerit* Cat. 286 (149), slično 14250¹⁾, *si*
quis . . . voluerit . . . praesumere 2704 (Trogir), *Si qui [volue]rit*
aper[ire] 9622, *Si q]uis volue[rit a]lium po[nere]* 9678, *si qui*
voluerit ponere 9674, *si quis voluerit posterior tempore hunc sepul-*
crum violare voluerit BD XXXII 87, *S[i quis . . . p]onere vo[lu-*
erit] 9580, slično 12870, 13917, 14629, 14905, *Si] quis su[per . . .*
volu]erit pone[re] 9604, 12842 (slično). Rjeđe se kaže sam glagol
 u futuru drugom: *Si] quis [alia]m arca[m p]osuerit* 9679.

¹⁾ = 8480 ima ispravno *posuerunt*. U natpisu iz Grahova možo
 biti pogrješka sastavljača natpisa, koji je stih, određen iznajprije za
 jednu osobu, primijenio na više osoba, isp. l. c., što Vulić kaže o
 prvom natpisu nađenu na tom mjestu. Formule se češće krivo pri-
 mjenuju, isp. *h(ic) s(itus) e(st)* mjesto *s(iti) s(unt)* WJ XIII Beiblatt
 228 (42).

²⁾ Glagol se u rečenici ponavlja jedan put u navedenom obliku,
 drugi put kao *volueret*.

³⁾ Gr. § 126, 3. Rijetko stoje čisti futur prvi i futur drugi, kao u
 15016: *quod si quis posuerit, det fisci auri pondo dua*.

4. Imperfekt.

126. Za ovaj oblik nema potvrđâ na našim natpisima¹⁾. Samo u rečenici na olovnoj pločici trogirskoj (6. stol.) [*ina*]nte *habias J[orda]nis fluvio, quem transire non potuisti* CIL III str. 961 držim, da u *habias* imamo vulgarni imperfekt mjesto klasičnoga *habebas*, jer koñunktiva presenta ne možemo tražiti u ovoj rečenici radi smisla. Ovaj se oblik daje lijepo isporođivati sa tal. *avia*, *avea* pored *aveva*, *correa* u sjeverno-talijanskim dijalektima. Ovo bi prema tome bio prvi vulgarnolatinski potvrđeni imperfekt.

5. Perfekt.

127. 1. Nastavci. a) Mjesto *-it* stoji *-et*: *vixset* BD XXX 69, *tradedet* 9601, *fecet* BD XXXI 55 (3576 A), 9016, 9095, 8460 (Narona), 2792 (Rider), *donavet* 2207.

b) U 3. l. sg. nema *-t*: *matri Varone p[ren]teseme que vissi an(nos) LXXV 2564, Queta quonserva qui vicxi a(nnos) XL 3069* (Korčula), . . . *Jus Alie Cres[ce]ntille . . . c]on c(ua) vixsi an[no]s XXX 9021 = 12973²⁾*. Ovamo pripada još *Fl(avius) Terentius Fl(aviae) Talasiae . . . arcam posui coniugi carissimae et sibi³⁾* Cat. 287 (130) = 9507 iz god. 378. po I., *Fl(avius) Theodotus . . . filium collocabi eum 9508* iz god. 382., *M. Au[tron]jio . . . qui . . . audivi bene⁴⁾* 10000 (Zadar), *Signia Ursa . . . signum ipsius deae posui⁵⁾* 10083 (god. 193., Korčula), *Surus Victoris . . . posui titulum 14700, L(ucius) Vibius Max(imus) t(itulum) posi 15017¹⁾* (Hadra, nesigurno, budući da je *posi* na kraju vrste).

c) U 3. l. pl. nema *t*: *fecerun* 6390, *dedica[v]jerun* 15098 (Brač, nesigurno), *posuerun⁶⁾* Cat. 423 (1709) = 12953, 2348 (Vrañic), BD XXXIII 40 (4342 A), 43 (4369 A), *poserun* 9787 (Andetrium), *posuerum* BD XXVI 107, *posuaerum* Cat. 111 (191) = 8971.

¹⁾ Gr. 229 § 421, Gr.² lat. 479 § 48.

²⁾ Na tom natpisu ima još ispravno *posuit*.

³⁾ Na tom natpisu ima i *vixit*. Na natpisu se očitno vidi, da sastavljač prelazi iz 1. l. sg. u 3. l. sig. perf., jer kaže *mecum vixit*, a prije je rekao *posui . . . et sibi*. Prema tome *suscepi* može biti i 1. l. sg. i 3. l. sg.

⁴⁾ Primjer nije posve pouzdan. Na istom natpisu čitamo ispravno *decessit*.

⁵⁾ Na kraju vrste. Na istom natpisu ima FECT. Hirschfeld misli, da takav znak može biti i ovdje.

⁶⁾ Ovamo još *posuerun* 8652, ako je tako čitanje ispravnije, nego što je 2654.

d) U 3. l. pl. nema *-nt*: *posuiru* Cat. 52 (304) = 8729 na vojničkom natpisu, *posueru* 8542 (Stobreč) stoje na žalost na kraju vrste. U *fecer* Cat. 96 (139) = 8449 (Narona), *posuer* Cat. 112 (194) = 8981, 9820 (Vrlika) vađda su kratice; ne mogu se se dakle uzeti u obzir.

e) U 3. l. pl. ima samo *-t*, koje se nije izgovaralo: *vjixerut* 8775 (nesigurno) = 14660¹, *posuerut* 1898 (Makarska), 9260 = Cat. 313 (1368), 14269.

f) U jednom se primjeru *-avit* steže u *-aut*: *curaut*¹) 12700 = Sticotti, Doclea str. 170 (27), a u drugom u *-ait*: *renovait* (Suvodol kod Guberevaca) WJ III Beiblatt 162 (62).

g) *-ivit* se steže ili u *-it*²): *expolit* 8675, *nutritq* 9314, ili u *-iut*: *posiut* 2208, 14322¹³ pored *posibit* BD XXIV 4 = *posivit* kod starijih pisaca. Od *posivi* imamo još 3. l. pl. sa poznatim ispadom od *-v-*: *posierunt*³) 9228, WMBH VIII 111 (Mihalević na Drini) = 14614, Cat. 146 (297) = 9228. — Stezaña *-aut*, *-ait* *-it*, *-iut* temelj su 3. licu pf. u romanskim jezicima.

2. *dedi* ostaje i u složenicama⁴): *perdedi*⁵) 8447 (Jašina na Pelešcu), *perdederunt* 8500 (Lubuški), *tradedet* 9601, *vendede[t]* 14311.

3. Prijelaz od *-ui-* perfekta u *s-* perfekt pokazuje *ponere*⁶) kao i u svim romanskim jezicima⁷): *posit* 1742 (Cavtat), 1969, 2202, 2016, 2476 (Splet), 2544, 2560, 2935 (Zadar), 3074 (Vis), 8472 iz god. 37./38. (službeni natpis legata pr. pr.), 8486 (Humac), 3105 b, 8682, 8723, Cat. 83 (867) = 8759 (4. stol.), 131 (858), 177 (242) (Burnum), 463 (1579), BD XXVIII 20 iz god. 41.—42. po I., XXI X 8 (3417), XXXIV⁸) 61 (4430 A), 2716 isp. str. 1610 i 2269 (Gardun) vojnički natpis, *posi* 13289 (isp. str. 2328¹⁹, nesigurno), 15017¹ (Hadra), BD XXVII 99, *poseru* Cat. 202 (1108) = 9787 *poserun* (Andetrium).

¹) *curaut* 13903 ne pripada ovamo, jer je *i* izražen tako, da je okomica od *t* povećana.

²) Gr. § 423, Gr.² lat. 479 § 50 a, Lindsay 570. Prema tome ima ispasti zvjezdica kod **it* na spomenutom mjestu „Grundrissa“, jer je nastavak evo potvrđen.

³) Isp. Neue Formenlehre der lat. Sprache, 3. izd. III 452—454.

⁴) Gr. § 426, Gr.² lat. 479 § 50 c. Ako je naglasak *perdedi*, onda je *e* mjesto *i* prema § 43. ove studije.

⁵) Ne zna se, je li to 1. ili 3. l. sg.

⁶) Gr. § 428.

⁷) RGr. II str. 334.

⁸) Na istom natpisu piše i kl. *posui*.

4. Naprotiv pokazuje prijelaz u *-ui-* perfekt samo *cuncesuit* BD XXXII 21 (3722 A).

5. Mjesto kl. *fecit* ili vl. *fecet* stoji samo jednom *fet* Cat. 118 (419) = 9017. To je po svoj prilici pogrješka klesara, koji je htio ukratiti sa *fec*, pa mjesto *c* pisao krajnje *-t*, ili se možda ima čitati *f(ecit) et[...]*.

6. *fero* tvori jednom reduplicirani perfekt kao i u staro-latinskome¹): *teto(li)* 9447, arhajizam na jednom metričnom natpisu.

7. *sepelio* ima jednom *sepulivit* 2326 mjesto *sepelivit*.

6. Imperativ.

128. 1. Kod verba deponentia uzima se 2. l. sg. pres. za 2. l. imperativa: *moraris* Cat. 44 (303) (Tri|) = 9733, *morarus* BD XXXI 79 (3959 A) (Gardun), vojnički natpisi. Vokal drugoga primjera je u dočetu nejasan.

2. Mjesto *benefac* stoji *benefacito* Cat. 44 (303) (Tri|) = 9733, BD XXXI 79 (3959 A) (Gardun).

¹) Lindsay str. 571.

III. Sintaksa.

A. Poredna riječi¹⁾.

129. a) Odmicaña od kl. poredne ima mnogo. Najvažnije je, da predikat dolazi bliže k subjektu, a poslije predikata slijede razne njegove dopune. To je vl. poredna. *Vales posuit sibi et uxori benemerenti et libertabusque suis* 2696 (Trogir). *D. M. Cingius Justinus fecit piscinam in horto Aeliae Liciniae coniugi incomparabili et sibi* 2279. *Fabricius Agatho posuit Agathino filio suo annuculo et mensum sex* 2319. Rijetko dođe predikat pred subjekt: *Posit Cassia Decorata coniux virginio suo benemerenti* BD XXIX 8 (3417). I u sporednim rečenicama stoji tako isto predikat poslije subjekta, a poslije predikata dođe sve ostalo: *Si quis voluerit posterior tempore hunc sepulchrum violare, det penae nomine auri uncias duas* BD XXXII 87 (Trogir²⁾) . . . *que vixit annis XXVII, menses tres, dies XV* 1753. *Praecipio aute post obitum meum ut liberti libertasque ponantur sine ulla controversia* 2386. *Loco qui appellatur in Epetina* 2386. *Rosule coniugi quem duxi anorum XII* 2382 (Vrañie). . . . *qui vixerunt annos XXXXV in se* 2534. Takih bi se primjera moglo navesti sijaset.

b) Prema tome može zamjenički objekt stajati i poslije glagola: *Peregrinum filium in lege sancta christiana collocabi eum*³⁾ Cat. 258 (108) = 9508 kršćanski natpis iz god. 382. . . . *dedicavit eam* Glasnik XXVI 183 (Skelani na Drini) poganski natpis iz god. 169.

c) Infinitiv stoji poslije finitnoga glagola: *ut ne quis alius postea villit alium corpus poniri* BD XXXV 46 (Zadar). *Si quis . . . velet inponere* 2207. . . . *voluerit ponere* 9674. . . . *testamento iussit fieri* 6426 (Brač), 14246¹⁾.

¹⁾ Ispor. Gr.² lat. 491 § 79, RGr. III § 746, Einf.² § 210.

²⁾ Ispor. *Si quis voluerit* . . . na fragmentu 14924.

³⁾ Rečenica je i zato vrlo važna, jer sjeća na uporabu pleonastičkoga zamjeničkog objekta u rum. i franc.: *Isusu lu cunoscu i Mon père je le vois* RGr. III § 393 i 394.

d) U imenima dana stajao je *dies* po svoj prilici pred genitivom kao i u provençalskom govoru¹⁾: *die Veneres exiit de corpore* Cat. 265 (17) = 9551. Na žalost samo jedan primjer; stoga je zaključak nesiguran.

B. Uporaba vrstà riječi.

1. Zamjenice.

130. *ille, ipse, iste* mogu zamjenivati kl. *is*²⁾, *hic: nunc illi dimisit duo anxia natos* 9623. *Quod si di aequi fuissent, illi nobis facere debuerant parentibus infelicissimis* 9451. *si quis autem s]uper ista [corpora no]stra ali[ud ponere voluerit]* 14314. *aequius iste lapis patris super ossibus esset* 2183³⁾, *comparavit ipsum sepulcrum vir eius* 14929 (god. 438.), *Julio Valentino, nutrix et Flavia Justina inpsuius*⁴⁾, *pietissimo* 2377. *quam a parentibus ipsius suscepi* Cat. 284 (130) = 9507. *Fortunatus alonnus ipseius* 2240, *filius ipsius* 14249²⁾ (Sućurac).

2. Glagoli.

130. *debere, velle* sa infinitivom upotrebljavaju se za opisivanje obiju futura i kondicionala⁵⁾: *inferre debebit ecclesiae* Cat. 286 (149), . . . *velet inponere* 2207. Za kondicional: *Quot si di aequi fuissent, illi nobis facere debuerant parentibus infelicissimis* 9451.

3. Prijedlozi.

131. a) Opaža se nesigurnost u upotrebi *ab, de, ex* već od 3. stoljeća ovamo⁶⁾. Tako stoji na dalmatinskim natpisima a mjesto *de: posuit e suo contubernali suae benemerenti a se* 1760 (Cavtat). Mjesto *ex* opet *de: exiit de corpore* Cat. 265 (17) = 9551. Na ovako miješanje prijedloga odnosi se i: *nepoti exfuncto* 3166a umjesto sasvim uobičajenoga *defuncto*.

¹⁾ Fre. *vendredi*, tal. *venerdi*, a prov. *divenres* RGr. II str. 577.

²⁾ Gr. § 62.

³⁾ Ispor. sličnu rečenicu *aequius is lapis complecteret ossa paterna* 9259.

⁴⁾ Valda mjesto *eius coniux*? Takovi se primjeri čitaju i kasnije: *ipsius anime* za *eius* (iz X vijeka), Šišić, Priručnik I 130 (19).

⁵⁾ Gr. § 72, § 126 (3, 4).

⁶⁾ Gr.² lat. 487 § 69.

b) *ad*¹⁾: *piscina at dua corpora deponenda* Cat. 246 (912) = 9567 *pored malleolus foribus pulsandis* BD XXXI 79.

4. Prislovi.

132. a) Mjesto *simul* upotrebljava se *in se* = zajedno (tal. *insieme*, frc. *ensemble* > *in semel*): *qui in se bene laveraverunt* 2112/3, *vixerunt anno XXXV in se* 2534 (Sp̄let), *qui in se in mare perierunt* 3107, *[concor]diter vixerun[t i]n se annis L* br. 4284 A, *in se* WMBH V 236 (Pecka). Ima i *in uno* istoga značenja: *qui vixerunt in uno annos XIX* 14014 (Smolani kod Petrovca).

b) Potvrda za prislove sa sufiksom *-mente*²⁾ ima također: *mente fideli defunctus* 9527, *tu tamen [h]inc spera caelum pia mente fidelis* Cat. 268 (29) = 9610 kršćanski natpis iz god. 360. do 374., *quae sana mente*³⁾ . . . *fontis gratiam consecuta est* Cat. 267 (23) = 9586.

5. Veznici.

133. a) *Quod* se upotrebljava vrlo često za uvođenje kondicionalnih rečenica. Ove funkcije ima doduše već u klasičnom jeziku (*quod si*), da se označi prijelaz iz jedne misli u drugu⁴⁾; na našim mu natpisima prava mjesta nema, jer nema ni nadovezivanja na onu rečenicu, koja stoji pred *si*, niti ona rečenica sa *si* kazuje kakovo zaključivanje. *Quod si [quis p]ost morte[m eorum s]up[er eos alia corp]ora velet [in]po[nere . . . inferet] solidos* 2207. *Cot si quis aeam arcam post mortem eorum aperire vo[lu]erit, inferet] decuriae meae (denarios) XXV* 2107. *Quod si qui super hec corpora posuerit inferet r(ei) p(ublicae) (denarios centum)* 2117. *Quod si longa magis nexissent stamina Parcae, aequius iste lapis patris super ossibus esset* 2183 (Sp̄let). *[Quod si longa magis durissent fila sorores, aequius is [l]apis complecteret ossa paterna* 9259 na kršćanskom natpisu. *Quod si qui s[upra] ea corpora al[iud volue]rit ponere, inferet aur(i) prima lib(ra)* 9674. *Quot si di aequi fuissent, illi nobis facere debuerant parentibus*

¹⁾ RGr. III § 265.

²⁾ Ispor. Gr. § 41, RGr. II § 620.

³⁾ U Cat. je *sancta mente*.

⁴⁾ Razumljiva je upotreba u 15016 (Biskupije kod Knina): *Sarcophagum ita defendunt, ut super avorum [su]orum corpora nullu[s] e]xtraneus ponat; quod si quis posuerit, det fisco auri pondo dua.*

infelicissimis 9451. U jednoj je rečenici pleonastički dodat još *enim*. *Quod si quis enim arc(am) post obit(um) eius aperire vo-luer(it), inf(erre) debe(b)it ecclesiae . . . mille* 9597 = Cat. 286 (149). Ova bi se funkcija mogla ispoređivati sa slučajevima¹⁾, gdje u rumuńskom jeziku pleonastički stoji *ca*²⁾ (< kl. *quia*) za uvođeńe sporednih finalnih rečenica sa *sĩ* (< kl. *si*); ali pošto na drugim mjestima u takovim rečenicama mjesto *quod* stoji *enim*, *vero* (n. pr. 14250¹⁾) ili *autem* (n. pr. 13917), vjerojatnije je, da su ove rečenice kao neki izvadak iz drugih sveza, gdje je *quod* bio na pravome mjestu. Bit će dakle da to nije jezična pojava, nego rđav stil.

b) Uz *ne* stoji i *ut*: *Aur(elia) Gorgonia comparabit loci concissionim, ut ne quis alius postea villit alium corpus poniri* BD XXXV 46 (Zadar), *uti ne hominebus tun[c d]emum ore . . . e/ grandene invocaris* na trogirskoj pločici CIL III str. 961. *Ne* samo za sebe izgubilo je svoju klasičnu upotrebu i značenje; trebalo mu je dodati jasnoće radi još *ut*.

c) Uz *quam* = kao, kako stoji još pleonastički *ut* = kao, koje se izgubilo u romanskim jezicima: *cum dolum tantum haberent de Valerio delicato qnam ut filio* 1903 (Baška Voda).

d) *Que* u značenju *et* izgubilo se, pa se upotrebljava pleonastički zajedno sa *et*³⁾: *sibe et suis et posterisque aeorum* (Narona) 1808, *Valentine fil(iae) pientissime et posterisque suis* 9944 (Biograd), *libertabusqu[e suis e]t posterisque e[orum]* 9124, slično 14287¹⁾, *Vales posuit sibi et uxori benemerenti et libertabusque su(is)* 2696 (Trogir). Pleonastički se upotrebljava i s drugim riječima, koje znače neku zajednicu; tako poslije *cum*: *Paxea Elpis cum suisque filiabus hoc m(ithreum?) ex voto posuit* 8695, zatim poslije *simul*: *Marcellino suo proconsule nato germano praesente simul cunctosque nepotes* 9527. Primijetiti vaļa, da se *que* ovoga značenja izgubio i u romanskim jezicima; nije se dakle govorio ni u vulgarnom jeziku; sastavljači ga upotrebljavaju po svoj prilici samo zato, da dadu svome sastavku klasičniji vid.

e) I samo *et* se upotrebljava kad i kad pleonastički: *Verro-*

1) RGr. III § 590.

2) Pušcariu br. 244. Meyer-Lübke izvodi rum. *ca* u ovoj funkciji od kl. *quam*. v. RGr. III § 590.

3) Isp. Guil. Konjetzny De idiotismis syntact. in titulis latinis urbanis conspicuis. Archiv f. lat. Lexikogr. XV 351, gdje su navedeni primjeri iz Rima.

(*nīae*) *germanae et que vixit ann(is) XXVII i t. d. 2589. Cunctis fila parant et Parce* Cat. 283 (129) = 9623; u posljednjem slučaju valda radi stiha.

C. Uporaba fleksivnih oblika.

1. P a d e ž i.

134. Dativ se upotrebljava na solinskim natpisima vrlo često za oznaku svrhe ili posjeda¹⁾ pored genitiva²⁾. Genitiv kao u *Arca Gemellini presbiter(i)* 12842 b vrlo je rijedak; mnogo češće stoji dativ u ovakovoj funkciji: *Arca Honorato Calestrio* 2354. *Arca Juliano Pandurio* BD XXVII 63 (3200) (Sv. Marta kod Bihaća). *Arca Saturnino militi salonitano* Cat. 264 (14). *Arca Suro sarturi et Palumbe* Cat. 269 (31) = 9614. *Arca Stephano pr(es)-b(ytero) et Martanae iugali eius* 9552. *Arca Pasc[asi]o vitriario* 9542. *A]rca Castorino germano et coniugi eius Dulcit[iae]* 12838. *Arca Max[imo] et coniugi ei[us]* 14309, *Arca Dalmatio fil(io)* BD XXVII 168. *Arca Andreati et coniugi ei[us]* 12866, *Arca Jucundo puero* 13147 = 13961. *Arca Honorato calegario* 14239¹⁾. Sve su to kršćanski natpisi. Ima primjer i za to, gdje oba padeža, genitiv i dativ, stoje u istoj rečenici s istom funkcijom: *Arca Victorini et Sextillae (f)ratribus germ(a)n(is)* 2603 = 6405, *Arca Pascasii calegario . . .* 14305. Ovamo pripada i kršćanski natpis³⁾ *D(epo)s(ita) vita*⁴⁾ *Maxsimo arcep(i)sc(opo)* 13076. Ali dativ stoji u svezi i sa drugim riječima, a ne samo sa *arca*: *Theodoracius filius Eufrazio comiti* 9534 natpis iz konca 5. stoljeća ili iz 6. stoljeća. *Upioni filia* 3110 (Šolta). *Depositio Crescenti* (na kraju vrste) Cat. 281 (116) = 9520 iz god. 442. Nesiguran je primjer 14321²⁶⁾: *Cru-*

¹⁾ Ispor. kl. *tribunus plebi* pored *plebis, locus hibernis*.

²⁾ I na kasnijim natpisima poslije pada Solina čitamo ovaku upotrebu dativa: *sub tempore Wissasclavo duci* (oko god. 800.) Šišić, Priručnik I 119 (6); *temporibus domno Brannimero* (god. 879.—892.) *ibid.* 123 (12); *uxor Mihaeli regi* (god. 976.) *ibid.* 126 (17); *filius D[omn]o Cosme inclito priori* (X stol.) *ibid.* 129 (18); *pro . . . suis debita* (god. 1015.) *ibid.* 131 (21) mjesto *suorum*.

³⁾ Bulić je čitao u Cat. ovaj natpis *D(positus) Swta*, tako isto i CIL III 13136, ali u Kronotaksi str. 67. čita ispravnije *Depositus vita i t. d.* Pošto je *depositus* bez slagaña, ja sam se odlučio, da kraticu ΔS razriješim u *d(epo)s(ita)*, što bolje odgovara smislu i gramatici. Vidi Δ u svezi sa ostalim slovima na drugom kršćanskom natpisu 14906.

⁴⁾ *Vita* znači ovdje *tijelo*. Vidi leksikon § 138 (20) ove studije

delem funus puero G. Paetronio Val(enti) an(norum) XIII parentes [d]esola[ti] . . ., jer se ne zna, na što se zapravo dativ odnosi: ili se odnosi na *Crudele funus* ili je dedikacija: *puero G. Petronio an(norum) . . . parentes [d]esola[ti] posuerunt*. Za tumačenje ovih kasnih pojava dolazi u obzir miješanje genitiva i dativa¹⁾ a i to, što se -s nije izgovaralo.

2. Glagolski oblici.

a) Infinitiv.

135. Poslije *facere curare* stoji obični infinitiv mjesto gerundija²⁾: *pro cuius spiritum maritus super arcam tesella imfigi fecit* 9532 kršćanski natpis. [*L Ulpio . . .*] *et Dom[iti]ae . . . et . . . Ulpio] Valenti et Ulp[iae] L(uci) f(iliae) Domitillae titulum monumen[ti] inscriber[e] curaverunt* 9041 = 12840 iz 2. stoljeća. *Balneum vetustate conlapsum ad pristinam faciem reformare curavit* 12736 = Glasnik XXVI 190 (Domavia) (god. 274.)

b) Perfekt.

136. Opisuje se sa *esse* i part. pf. kod neutralnih glagola³⁾ *Valeria Hermogenia h(onesta) f(emina) die V Kal. Ianuarius quinquagesimo octavo anno finita est* Cat. 265 (15) = 9621 kršćanski natpis, mjesto *finivit*. *reventos* mjesto *revenit* 9623, *Quisquis es atventum* Cat. 161 (491) = 9314.

D. Slagaње.

137. Često se dogodi, da se apozicija ne slaže u padežu sa imenicom, na koju se odnosi, kako bi se to očekivalo: *Sempronio Fortunato mensori aedificiorum, natione Kampanus* 2129 mjesto *Kampano. coniugi car[iss]imo] pientissimo Jul(io) Crispino qui et⁴⁾ Passar. miles, strator* BD XXXIII 42 (4368 A) mjesto *militi, stratori. Flavio et Crescentiae, frater et soror* Cat. 266 (21) = 9587 etc. *T(ito) Aur(elio) Maximo puer ann. V 2222* (Sp[let]), *Valerio Vatinio pientissimo puer an. XVI* 13256 (Podgrađe), *Crinito secutori nat(ione) Afer an(norum) XX* 8825⁵⁾.

¹⁾ Vidi § 110 (tač. 1.) ove studije. Pripada li ovamo i *fisco viribus* 10016 mjesto vrlo običnoga *fisci viribus*, teško je prosuditi. jer na kršćanskom natpisu nema baš glagola, o kojem zavisi ovaj izraz.

²⁾ Gr. § 104, Einf.² § 200. Konjetzny, A. f. lat. Lexikogr. XV 343 sl. § 66. i 69.

³⁾ Gr.² lat. 489 § 75.

⁴⁾ *Qui et* mjesto *vel, sive* nalazimo vrlo često na našim natpisima. Primjere iz Rima v. Archiv f. lat. Lexikogr. XV 310 § 18.

⁵⁾ Primjere iz Rima navođa Konjetzny Arch. f. lat. Lexikographie XV 308 § 15.

Često se ni particip ne slaže sa imenicom, na koju se odnosi, te ostaje kao i apozicija van sveze sa rečenicom : *Maximiano. cui et Aureo . . . deceptus a latronebos* 8830 mjesto *decepto*. *Caljliope infelicissima dulcissimo et piissimo, natus Salonis, defuncto Monte Gargano* br. 4466 A mjesto *nato* ; *Ael(io) Messoriano filio infelicissimo ex coll. Veneris defunctus Aterno* 14641 (Sriñine). *Amabili secutori nat(ione) Dacus pug(narum) XIII, fato deceptus, non ab homine* 14644 (Stobreč). *patrji bono def(uncto) . . . sepultus in . . .* (Varcar-Vakuf) 14975.

I ovdje bez sumnje nije faktični vulgarni govor, nego samo poseban, fragmentaran, da tako rečem, stil natpisa. Sastavljač natpisa navodi samo činjenice, koje se tiču predmeta, a među sobom ih ne veže strogim vezom gramatike. Tomu fragmentarnomu stilu pridonose mnogo stalne formule, koje se također često ne vežu po gramatičkim pravilima u cjelinu rečenice¹⁾. Tako n. pr. poslije *DM* stoji i genitiv i dativ, već prema tome, kako je dedikant mislio : ili „Dis Manibus“ nekoga pokojnika — tada meće genitiv ; ili pak samo na osobu onoga, kome postavlja spomenik — tada stavlja, razumije se, dativ. Pa kao što ne možemo po miješanju genitiva i dativa poslije *DM* suditi, da se ta dva padeža u jezičnoj svijesti nijesu razlikovala, tako ni po gornjem rđavom slaganju apozicije i participija ne možemo ništa suditi u pogledu faktičnoga izgovora. U ostalom, ova se pojava ne tiče samo natpisa provincije Dalmacije.

¹⁾ Isp. Konjetzny o. c. § 14

IV. Leksikalne bileške.

138. Ovdje ću navesti riječi¹⁾, koje se ne upotrebljavaju u običnom i već poznatom klasičnom značenju, i 2) takove, koje su važne, bilo za romanske jezike, bilo za romanske tuđice u hrvatskom jeziku.

Promotrimo ih u dva skupa: 1) riječi, kojima je smisao stegnut; — 2) kojima je smisao raširen.

Prvi skup¹⁾.

1. *arca* = sarkofag, grobnica (Thesaurus l. lat. II 433 III) > hrv. *raka*: *veto autem in hac arca alium corpus inferri aut ossua poni* 2098, *arca posuit* 2226 (Žrnovnica), *emit arca* 2240. *hanc arca tradita ab Aurelia Lupa Atilio Primo* 2108 (Splet), *arca Matrone*²⁾ Cat. 275 (57) = 9601. *Arca Suro sarturi et Palumbe* 9614²⁾. *inter arcas in medio in horto at viam . . . at Salventiam* 2397. *super arcam tessella infigi fecit* 9532. Deminutiv *arcella*³⁾ BD XIII 35, 9546.

2. *astrosus* 8800 = *qui malo sidere natus est*, španolski, port. *astroso* = nesretan⁴⁾.

3. *cognatus*⁵⁾ brat muža ili žene (djever ili svak) kao i u romanskim jezicima: *cogn[ato] incomparabili* BD IV 130 = 8418, *Fortunius cognatus* Cat. 124 (270) = 9063.

4. *cognatio* = braća muža ili žene (djeveri ili svaci), Cat. 53(828) (Bijaći) = 9708 (Trogir) = BD VII 87; isp. *cognatio* kod kulta Matris Magnae 8675, 8676, 8687, BD XXXII 67.

5. *compar* f. m. suprug(a) (isp. Georges I 1247 sv. II., The-

¹⁾ Gr. § 9.

²⁾ U takovu spoju vrlo često, vidi § 134. ove studije.

³⁾ Vidi dole niže § 141, 1. *arcella* REW br. 613 = mali ormarić; isp. Thes. l. lat. II 442, gdje je citiran naš primjer.

⁴⁾ REW br. 746. Thesaurus l. lat. II 968 s. v. za druge potvrde.

⁵⁾ Densusianu 188. Thes. linguae lat. III. 1481, 2 b za druge potvrde na natpisima.

sauros l. lat. III 2004, 2), *conpari* 3106 (Brač), 1895 (Podgorac) BD XXXV 6 (681 B), 8742, *conpar* 14610 (Požega u Srbiji); *conpari pientissime* 14292. Na posljednjem natpisu zove suprug (*maritus*) svoju ženu Ulpiju Celerinu još *virginia votissima*.

6. *comparare*¹⁾ = kupovati, kao i u romanskim jezicima. *Aur(elia) Gorgonia comparabit loci concissionim* BD XXXV 46 (Zadar), *cunparabit . . . piscina* Cat. 246 (912) = 9567 . . . *piscinam virginem a se comparatam . . .* 13137, *sarcophagum comparabit* 8742. *arca . . . quem comparavi* 14309. *comparare sepulcrum* BD XXVII 163.

7. *collocare* = sahraniti prema značenju riječi *locus*²⁾: *filium . . . collocabi* 9508 iz god. 382. Ali se kaže i sa značenjem 'smjestiti': *col]ocab(i) sar[cofagum* BD XXX 27 (nesigurno).

8. *deceptus* = lišen, bez čega: *gemit decepta marito* 9623. U romanskim jezicima stoji imenica *decepta* = nestašica³⁾ koja pretpostavlja participij u gornjem značenju. Na natpisima čitamo ovaj particip i u klasičnom značenju prevaren⁴⁾: *deceptus a latronebos* 8830, ispor. i *fato deceptus non ab homine* BD XXII 3 = 14644.

9. *deponere* Cat. 246 (912) = 9567 = sahraniti i odatle izvedeno *depositus*, *depositio* (vl. *depostio*, *depossio*) na kršćanskim natpisima⁵⁾: *depositus* BD XXIII 274, *deposita est* 13124, *depos(it)io* Cat. 595 (1 C) = 13170 + 14239⁸⁾; *depositio bone mem(or)iae* [. . . BD XXXIII. 83, XXXII 53 iz god. 434.; *depostio Domnionis* 9580 iz god. 382., *depostio Gaiani* Cat. 280 (115) = 9548, 14663¹⁾, *depossio* BD XXV 175 iz god. 415.

10. *germanus*⁶⁾ = brat, *nato germano* 9527 mjesto kl. *fratre uterino*, potpuno odgovara hrvatskomu izrazu: rođeni brat. Upotrebljava se i kao muški i ženski cognomen: *Germanae* 2589. *Clodius Germanus* BD XIV 7, III 178, VII 97. XVI 129, *Germana* BD XXIX 225.

11. *lex* = vjera, kao i 'zakon' u hrvatskom jeziku⁷⁾: *Fl(av)ius*

¹⁾ Densusianu 188 i REW br. 2094 za značenja u romanskim jezicima. Isp. Thesaurus l. lat. III 2011—2, IA. za druge potvrde na natpisima.

²⁾ Vidi dole niže br. 12. REW br. 2052: *collocare in lecto* = mrtvaca položiti na odar. Isp. Thes. linguae lat. III 1638. b 3, gdje je naš primjer citiran.

³⁾ REW br. 2499.

⁴⁾ Ili možda = iz potaje umoren?

⁵⁾ Bulić, Kronotaksa str. 10. i passim.

⁶⁾ REW br. 3742.

⁷⁾ Takovo je značenje još i u jezicima rumunjskom, arbanaskom i staroprovençalskom, Puşcariu br. 961. Densusianu 192.

Theodotus, curator reipublicae, Peregrinum filium in lege sancta christiana collocabi eum 9508.

12. *locus* = mjesto sahrañeña, sahranilište, vrlo obična riječ na natpisima; *locum* . . . *donabit* 2193 (Sućurac); *locum constituit* 3097 (Brač); *locum concessum a Domitia Antonia* BD XXXIII 60 (4123 A), *locum concessit*¹⁾ BD XXX 9 iz 6. stoljeća, odakle ime-nica *loci concissionim* BD XXXV 46 (Zadar).

13. *maceria*²⁾ = ograda od naslagana kameña, > hrv. *mo-cira*: *maceria privata Gelli Primi cum solo suo* BD XXXV 25 (715 B), *longum ab unda ad maceriam* 2929.

14. *natus* = dijete, sin > rum. *nat*³⁾; *orba queror genetrix miseri post funera nati* 8739; *nato erepto a fato finibus Maezeis* 6383; *nati componunt ossa parentum, natiq̄ue hoc auxsisse videntur* (Grahovo) Vjesnik VIII 172/3 (1, 2) = W J. XII Beiblatt 201/2 (73, 74).

15. *ordinare* > rum. *urđin*, arbanaski *urderoñ* zapovijedati: *ibi te ordinavit, ut silvestria loca collamontia opterenes* na trogirskoj pločici CIL III str. 961. Češće se dade potvrditi značeñe: naručiti: *se vivi sibi urdenaverunt unc sartofagum* Cat. 267 (25) = 9585. Ali i u značeñu: poređati, položiti pored čega' kao i rumuñski *urđin*⁴⁾: *supir duo corpora nostra aliut corpus . . . ordinare* Cat. 284 (130) = 9507 iz god. 378. Sve kršćanski natpisi.

16. *piscina*⁵⁾ = grobnica, vrsta sarkofaga, većinom na kršćanskim natpisima; *in ac piscina* Cat. 246 (912) = 9567, *piscina at dua corpora deponenda* na istom natpisu, *fecit piscinam in horto Aeliae Liciniae coniugi . . . et sibi* 2270 (poganski natpis), *(pi)scina . . . fecerun* Cat. 592 (2028), *vivi sibi hanc piscinam virginem*⁶⁾ . . . *constituerunt* 13137.

17. *primitius* = primogenitus: *primitio suo* BD XXXIII 33 (4152 A). Stoji i kao gentilno ime *Primitius, Primitia* BD I 146 = 9292

1) Vrlo često skraćeno.

2) Jireček, Historija Srha str. 39.

3) Pušcariu br. 1158. — Ovamo ne mećem kao primjer *una cum coniuge natis* 9527, jer tumačim mjesto: *una cum natis coniuge*; *cum* se se ne odnosi na *coniuge*. Ako je ova interpretacija ispravna, onda ovdje *natis coniuge* znači u pravom smislu = rođen od žene. Ispor. u kasnijoj latinštini: *Opifice Xristo . . . virgine natus* (god. 1099.), Šišić Priručnik I 134 (24).

4) Pušcariu br. 1826.

5) Bulić BD XXXV 47—49.

6) Isp. *monumentum virgo* Georges II. 3151; i ovdje dakle u značeñu „neupotrebljena grobnica“.

i kao kognomen BD XXXII 72, gdje bi moglo zamjenivati *Primitivus*, *Primitiva* BD XXIV 166, kojih također veoma često ima.

18. *fisci vires* = državna blagajna: *dabit fisci viribus argenti pondo quindecim* Cat. 284 (130) = 9507 iz god. 378, *inferet fisci viribus auri pondo duo* 8742, dok na drugim natpisima, kao n. pr. na onom iz Knina (Biskupije) WMBH VII 88, stoji samo *fisco*.

19. *virginus -ia* 14910 = maritus, mlad suprug (isp. Georges II 3150, gdje su i druge potvrde sa natpisa) ili „l' uno la di cui moglie entrò vergine nello stato coniugale“ po tumačenju Buličevu: *Posit Cassia coniux virginio suo benemerenti* BD XXIX 8 (3417), XXIV 35 = 14642 (Žrnovnica, poganski natpis), XXX 55, 69, XXIX 8, 125, 126, 245. Ali se čini, da se ova riječ u značenju „suprug“ nije mnogo razlikovala od *coniux*. Na jednom natpisu iz Nadina čitamo naime obje riječi za isti pojam: *C(aio) Lartio Sabiniano officiali Naeditarum... Magia Maximina coniugi incomparabili cum quo vixit ann(os) XV virginio infelicissimo* 2868¹⁾, *Agriae Ianuariae . . . vergin[i]ae et coniugi* 1992 (Sp̄let). Ima je na kršćanskim i poganskim natpisima.

20. *vita*²⁾ = smrtni ostanci: *d(epo)s(i'v)a vita Maximo arcept(i) se(opo)* 13131 (v. § 134 bilj. 3. i 4. ove studije).

Drugi skup³⁾

1. *illi* = tal. *egli* on: *illi dimisit* 9623. Nesigurno, jer može biti i dativ.

2. *infans* = dijete kao i u romanskim jezicima: 2612 (Sp̄let), BD XXXI 52. I u ženskome rodu: . . . *Iatie Victorine [infelici]ssime infanti* 13057 = Cat. 420 (1669), *Depo]setio infantis Domnicae . . . quae* 9576, *Flaviae infanti dulcissimae* 9586 = Cat. 267 (23). Upotrebljava se i kao apozicija riječi *alumnus*: *Messiano alumno infanti* 14277¹⁾.

¹⁾ Paralelu za ovako dvostruko označivanje iste riječi, u ovom slučaju supruga, imamo na natpisu 14746: *M. Aur(elio) Communi . . . Cassia gamio et coiugi*, isp. BD XXI 6. Slažem se sa mišljenjem Buličevim, da tu nije kognomen, nego grčka riječ.

²⁾ Ispor. tal. *vita lunga, stretta* = stas, *portare una cintola intorno alla vita, abito fatto a vita, prendere, afferare qd. a mezza vita*, gdje *vita* ima sasvim konkretno značenje: tijelo; rum. *vită* = govedo *Pugcariu* br. 1910. I u hrvatskom jeziku može „život“ imati konkretno značenje: ispor. Broz-Iveković, Hrv. rječnik II 873 s. v. *život* 2.) u Žumberku: *céli me živòt bolì* = tijelo.

³⁾ Gr. § 10.

3. *totus* služi za pojačavanje imenice kao i u jeziku rumunjskom¹⁾: *Fl(avius) Terentius Fl(aviae) Talasiae ob meritis et fidelitatem totiusque sanctitatem arcam posui* Cat. 284 (130) = 9507. Na drugim je natpisima u ovakovu slučaju obično *summus*, n. pr. *summ(ae) sanctim (= tatis) et benignitatis femin(ae)* 8752.

Nove riječi.

139. 1. Ima takovih, koje ne poznaje kl. jezik: *tata: tatae baenemerenti* BD XXXIV 62 (4527 A) (Sućurac), *Resstituta tate (suo) b(enemerenti)* 13026, *Varroniavus t/ata/* Letka kod Zupańca) 9740 (isp. 13185) = WMBH IX 190. bil. 3. Riječ postoji u rum. *tată*, u arbanaskom *tate*, u veļotskom *tuota*²⁾.

2. Derivati mogu nadomjestiti klasične riječi istoga korijena: a) *dolus*³⁾ mjesto *dolor* izvedeno od glagola *dolere: cum dolum tantum haberent* 1903 (Baška Voda); b) *depostio, depossio* izvedeno od vl. oblika *depostus* zamjenjuje *depositio: depostio Dominionis* Cat. 258 (108) = 9508 iz god. 382, *depostio Gaiani* Cat 280 (115) = 9548, *depossio* 2656 možda iz god. 415. *Depossio Vitalioni* 14915, BD XXVI 175; c) od nekih riječi, koje se u kl. upotrebljavaju za ženski i muški rod u istom obliku, tvori se novi ženski rod dodatkom *-a*⁴⁾: *nepote* 3173 (dativ) (= *nepotie* 8877⁵⁾ po drugom čitańu), kad bi bio siguran, odgovarao bi hrvatskoj tuđici *neputa*⁶⁾, veļotskomu *nepauta*, rum. *nepoată*. Ista riječ sa dodatkom sufiksa *-ia*: *nepotiae* 8441 = Cat. 72 (243) (Narona), 437 (1684) = 13013, 2039 (Spļet), 2599 (Spļet), 2690 (Trogir) = 9703/4, *nepotie* 2756 = WMBH VII 153 (65) (Vrlika), 2798 (Rider), *nepotia* br. 4292 A⁷⁾. *Nepota* i *nepotia* zamjenjuju kl. *neptis* BD XXIV 3, 8340. *Nepotia* živi još i dan danas u hrvatskoj tuđici *nepuća*, u rum. *nepoată*, starodalm. *nepoća*, arbanaskom

¹⁾ Pušcariu br. 1750.

²⁾ Pušcariu br. 1718.

³⁾ RGr. II. § 398 i REW br. 2727.

⁴⁾ RGr. II § 365.

⁵⁾ Nije nužno misliti na *nepotill(a)e*, kako to čini Hirschfeld l. c., a to se vidi iz ostalih primjera. *Nepotilla* je dosta čest kognomen 8974 pored *Neptilla* 2875. Oblik *nepota*, kako se vidi, ne može se dakle nesumnjivo dokazati na natpisima naše provincije. *nepote* 9850 (Subaća, isp. CIL III str. 2270) nalazi se na žalost na kraju nepotpuna natpisa, pa se ne može znati, stoji li mjesto *nepotae* ili je još slijedio *-s* (*nepotes*), kako se to prvi put 9850 i čitalo.

⁶⁾ *Densusianu* 135, Pušcariu br. 1171.

⁷⁾ REW br. 5891, Gr² Albanesisch str. 1040 § 5.

mbe — Od kl. *hospes* ženski je rod *hospita* isp. cogn. *Ospita* 8902, *ospite* 2013, *hospitae* 14700. Ovaj je oblik temelj špañolskomu *huespeda*, parmanskom *osta*. — Od kl. *sacerdos* glasi ž. r. [*sace*]rdota 14900 = BD XXI 147. — Od *socrū-ūs* nastaje vl. fem. *socra*: *socre* (Sućurac) 2649 kao i u rum *soacrā*¹). Odatle opet novi oblik za muški rod *socrus* mjesto kl. *socer*: *socro* 2760 = 9858 (Vašarovina), *socro benemerenti* W J VI Beiblatt 60 (99) (među Velikom Moštanicom i Meļakom), isp. rum. *socru*¹).

K o m p o s i t i.

140. *benemorius* (ima ga već kod Petronija) jednom u superlativu *benemorientissima* BD XXIX 243 (Šumet kod Rijeke Dubrovačke), epitheton ornans od *uxor*. Taj je superlativ učinjen po uzoru od *pius*: *pietissimus*, koga nebrojeno puta čitamo na dalmatinskim natpisima. Ma da bi ovaj adjektiv mogli izvesti i od *boni moris*, kako čini Bücheler BD XXX 129, ipak mi se čini prirodnije, ako ga dovedemo u svezu sa omiļelom epigrafičkom formulom *bonae memoriae*. Odatle je stvoren ponajprije adjektiv *bonememorius* za koji ima potvrda na kršćanskim natpisima u Galiji (v. Schuchardt I 176, III 90); zatim je *bonae* bio zamijeñen adverbijem *bene*, za što ima primjera i na našim natpisima: *b]ene memoriaes* 9555³). Haplogijom je nastao odatle *benemorius*, koji također stoji na kršćanskim natpisima Galije²).

S u f i k s i.

141. 1. Mjesto *-ūla* stoji *-ella*: *arcella* 9546.

2. *-alis*: *iugalis* 9524 (isp. str. 2328¹²⁶) 7 = supruga: *iugali* 8845 (isp. 2328¹²⁶), 9552, 9525, 14307, 14903¹, 14904; *coniugalis*⁴) BD XXVI 145 mjesto *coniux* na kršćanskim natpisima.

3. *-io*: a) *iussio* mjesto *iussus* ili *iussum*: *sene iussione* 2208; b) *pausatio*⁵) = pokoj u grobu, smrt ili pokop: *Si quis*

¹) P u s c a r i u br. 1606.

²) Isp. *benemoria* iz Le Blanta I (Briord), po citatu Schuchardtovu III 90. — Potvrde za adj. *benememorius* i *benemorius* na kršćanskim natpisima od konca 4. stoljeća v. Thesaurus l. lat. II. 2072.

³) *Bene memorie* ima čak na natpisu iz X. stoljeća v. Šišić Priručnik I 121 (18).

⁴) Ispor. *conjugare* oženiti > *kojuare* u logudoreskom u Sardiniji REW br. 2148. Isp. i Thesaurus l. lat. IV 322, 2.

⁵) O ovoj riječi v. Georges, Lat.-deutsches Wbch. II s. v.

post nostram pausationem hoc sarcofagum aperire voluerit, inferat aeclesiae i t. d. 2654 iz god. 358.

4. *-inus* u deminutivnoj funkciji: a) *Agathinus* = sinčić Agathonov: *Fabricius Agatho posuit Agathino filio suo annuculo et mensum sex* 2319; b) *pusinus* = dječaćić: *innocentissimo pusino Jenuario* 12711 (Doclea), deminutiv od kl. *pūsus* dječak, napuljski *puse*¹), isp. još Sticotti, Doclea str. 182. (61).

5. *-c* kod adverbija²): *dunc dolum haberit* 1903 (Baška Voda), *queius beneficio me exportavi Salona et ab omnibus meis dunc [... potes]tatem facere [...]* 1846 = 8425 = Glasnik XXIV 599 (Narona).

¹) Gr² lat. 485 § 61. REW br. 6868.

²) REW 2795 francuski *done*.

V. Primjeri.

Ovdje ću donijeti nekoliko dalmatinskih natpisa, u kojima se očituju najznačajnije pojave vulgarno-latinskoga jezika. Dijelim ih na dva skupa: A) na poganske, B) na kršćanske. Radi kontrole prilažem nekoliko slika, koje mi je bilo moguće dobiti. Kako se koji oblik tumači, lako se nađe, ako se pogleda u „Index alphabeticus“

A. Natpisi poganski.

1.

Sakralni natpis iz god. 303. po I. iz Solina.

[Dominis nostris Dioc]letiano VIII et Maximiano VII Augg. coss. Aur(elio) Valentiniano, v(iro) p(erfectissimo), bis prefecto, Kalendis febr(uariis), menestramimus at Tritonis: Aur(elius) Mercurius, Aur(elius) Secundinus, Aur(elius) Fortunius, Aur(elius) Severianus, Aur(elius) Sarmatio. Aur(elius) Antonius, Aur(elius) Ursus, Jul(ius) Secundus, Aur(elius) Uranius, Aur(elius) Foresis.

U varijanti *b*) iz god. 319. ima pored različitih imena mjesto *febr.*: *febraris*, mjesto *menestramimus*: *menestramimus*, mjesto *Tritonis*: *Tritones*. U varijanti *c*) iz god. 320. također mjesto *febr.*: *febrariis*. Druga varijanta iz god. 302. u CIL III 1967 daje: *menest(ra)bi, febraris, Aiutor*.

Cat. 24 (187) sl. = CIL III 1968 + 8568. Tu je kazana i ostala literatura. — Vidi priložene dvije slike tab. I. i II.

2.

Sakralni natpis iz druge pole 3. ili prve 4. stoljeća iz Splitske na Braču.

Herculi Aug(usto) sac(rum). Val(erius) Valerianus cum insisterem ad capitella columnarum ad termas Licin(i)an(a)s, q(u)as [ff]iun Esirmi, v(otum) U(ibens) s(olvi).

Cat 13 (838) = 10107 = Dessau, Inscr. lat. sel. II 3458

isp. Hirschfeld BD VIII str. 201—206. — Natpis pokazuje samo jednu klesarsku pogriješku i to u 9. vrsti E mjesto F u riječi *fun*.

3.

Nadgrobni natpis iz Baške Vode.

DM. V(alerius) Max(imus) et C(laudius) Vera(tius) cum dolum tantum haberent de Valerio delicato quam ut filio, infelicissimo iuveni d(efuncto) ann(or)um XXIII, dunc¹) dolum haberit C(laudius) Vendemia de marito Valerio et socero; p(ue)ro p(ientissimo) titulum posuit.

CIL III 1903. M o m m s e n u je nejasno, da li je *dunc dolum haberit* rdavo ponavljanje od *cum dolum tantum haberent*, ili se odnosi *ad Vindemiam*. Meni se čini drugo nagađanje vjerojatnije. Razumijevanja radi navodim tumačenje Bulićevog: Valerije Maksim i njegov tast (socer) Klaudije Veratije, žaleći smrt dragoga dječaka Valerija, zapovjeda Klaudiji Vindemiji, njegovoj ženi, da podigne „titulum puero pientissimo.“

4.

Nadgrobni natpis iz kasnijega vremena carstva iz Smoļana kod Bosanskoga Petrovca.

DM. Aurelius Fortunioni et Felicissime, qui vixerunt annis XC; fecit en emmimoriam Aurelia Quarta Aurelio [P]rocino carissimo marito et sibi ipsaius, qui vixerunt [i]n uno annos . . . XIX. Procinus vix(it) anos LXXX.

CIL III 14014. Patsch, Glasnik VI str. 351 sl. = WMBH IV 256—257. Ne prihvaćam Patscheva tumačenja riječi *en emmimoriam*. Moje je tumačenje izloženo u § 25. ove studije.

5.

Vojnički nadgrobni natpis iz Gardun-Vojnića (Dalmacija).

C(aius) Julius, C(ai) f(ilius), Fab(ia), Ninica, mil(es) leg(ionis) VII, h(ic) s(itus) e(st).

¹) Primjere iz Rima, u kojima čitamo konjunktiv u vremenskim rečenicama sa *dum*, *dunc* (= dok, kada) v. kod Konjetzny, de idiotismis, Archiv. f. lat. Lexikogr. XV str. 341 § 62, b.

Hospes, resis[te], tumulum contempla meum. Lege et morarus iam scies quae debeas. Vixi qua potui. Carus sum Opicrum. Hic, sum sepultus. Hic ossua requiescum mea. Vale et benefacito vitae, dum fatum venit.

BD XXXI 79 (3959 A).

6.

Nadgrobni natpis iz Narone iz petoga stoljeća¹⁾.

DMS. Artorius Felicissimus Aemiliae Barbare coniugi pietissime, quae vixit mecum annos LVI, queius maculam non abui. queius beneficio me exportavi Salona et ab omnibus meis dunc [. . . . potes]tatem facere [. . . .]

CIL III 1846 + 8425. Patsch, Glasnik XXIV 597—602.

7.

Cippus od konca trećega stoljeća iz Solina.

Praecipio libertis libertabusq(ue) meis, ne quis vestr(um) in hunc monument(um) corpus aut ossa exterae inferat. Si quis contemserit, tunc conlibertis dare devebet poenae nominiae (denarios milae.

Cat. 205. (189) = CIL III 9450.

8.

Nadgrobni natpis iz petoga¹⁾ stoljeća iz Solina.

DM. Aur(elio) Satrio, qui vixit ann(is) VIII, m(ensibus) IIII, et Aur(eliae) Maximae, quae vixit ann(is) VI, m(ensibus) III, filis piisimis, Aur(elii) Flaus et Cer(e)s paretis. Vic(toria) Ursa con²⁾ alumis sis. P(ublius) Hipetiu et

CIL III. 8921 = Cat. 100 (393).

B. Natpisi kršćanski.

1.

Iz polovine četvrtoga stoljeća³⁾ iz Solina.

Depositus Primus episcopus XII. Kal. Febr., nepos Domniones martores.

¹⁾ Vrijeme označeno po Buličevu pismenom saopćenju.

²⁾ Na kamenu v LCVRSVCoN. Mislim da je L klesarska pogrješka mjesto I.

³⁾ Po usmenom saopćenju prof. Bulića i po njegovu članku „Sarcofago di Primo, vescovo, nipote di Domnione martire“ BD XXIII

BD XXIII str. 274 = 14897.

2.

Nadgrobni natpis iz god. 378. iz Solina.

Fl(avius) Terentius Fl(aviae) Talasiae ob meritis et fidelitatem totiusque sanctitatem arcam posui coniugi carissimae et sibi, quam a parentibus ipsius suscepi annos XVIII q(u)i aeque inlibatae mecum vixit annos XXXII. Tradita sepulturae die Nonarum septembres²⁾ dd. nn. Valente VI et Valentiniano iterum augg. cons. Si quis vero supir duo corpora³⁾ nostra⁴⁾ aliut corpus voluerit ordinare, dabit fisci viribus argenti pondo quindecim.

CIL III 9507 = Cat. 284 (130).

3.

Natpis na staklenoj zdjelici iz vremena između 4. i 5. stoljeća⁵⁾ iz Podgorice (Crna Gora).

a) *Diunan de ventre queti liberatus est.*

b) *Abram⁶⁾ et et⁷⁾ Evam.*

c) *Domnus Lajarum resuscitat.*

d) *Daniel de laco leonis.*

e) *Tris pueri de ecne cami(ni).*

f) *Susana de falso cremine.*

g) *Petrus virga perquodset⁸⁾, fontis⁹⁾ ciperunt quorere.*

CIL III 10190 (Doclea) i de Rossi, *Bulletino di archeologia cristiana* a. 1874 str. 153 i 155, tab. XI. i ponovno u III. ser.

273—293, str. 278.: „iscrizione non può essere anteriore al quarto secolo“. Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije* I. str. 116. meće ga među god. 305. i 325.

²⁾ Isp. izražavanje datuma pisma: *dies Nonarum aprilium* (Georges 2004). Pošto se *Septembres* ne slaže sa *Nonarum*, to se *Septembres* ima držati vulg. genitivom (v. 113, 3) kao i u *Idus Martii* kod Carnoy 271.

³⁾ Za *p* stoji na kamenu I.

⁴⁾ Za *t* stoji na kamenu I.

⁵⁾ Datiranje po Rossiju o. c.: „*parmi ondeggiare tra il quarto e il quinto secolo*“.

⁶⁾ de Rossi ispravља u *Adam*.

⁷⁾ Rossi čita *Fl*. Očito se radi o nespretnu ponavljanju iste riječi.

⁸⁾ Čitanje Rossijevo; drugo je čitanje *perquouset*.

⁹⁾ Čitanje Rossijevo; drugo je čitanje *fontes*.

II str. 77—85, tab. V—VI. Moje se čitaće osniva nešto na čitaću Rossijevu, a nešto na čitaću u CIL.

4.

Kršćanski natpis iz četvrtoga¹⁾ stoljeća(?) iz Solina(?)

Piine²⁾ innocen(tissimo?) Victoricus pater posuit defuncti annucli³⁾ meserum octo.

CIL III 2602. Mommsenu se čini, da je i ovo kršćanski natpis. — Vidi priloženu sliku tab. III.

5.

Iz god. 382. iz Solina.

Si quis super hunc corpus alium corpus ponere volueret, inferet ecclesiae argenti p(ondo) X. Fl(avius) Theodotus, curator rei p(ublicae⁴⁾), Peregrinum filium in lege sancta christiana collocabi eum. Depostio Domnionis die III. kal(endas) de[c]enbris con(sule) Antonio.

CIL III 9508 = Cat. 258 (108) = Dessau, Inscriptiones latinae selectae II 8255. — Vidi priloženu sliku tab. IV.

6.

Iz god. 426 (?) ili 430 (?) iz Solina.

Hic requiescit in pace Duion(a) ancilla Balentes, esponsa Dextri. Deposita est III. idus Septb., consulatu d. n. Theodosio Aug. XII<I> et Valentiano Ag. bes ccss. Adiuro per Deum et per leges Cresteanor ut quicumque extraneus voluerit alterum corpus ponere voluerit, det eclisie catolice sal(onitanae) aur(i uncias) III.

¹⁾ Datum po usmenom saopćeñu prof. Bulića.

²⁾ Na kamenu je PIINE. Po Hübneru imalo bi to biti *Pitne* = *Pitane*. Ali bi moglo biti i ilirsko(?) ime *Pinna*, koje Schulze, *Zur Geschichte der lat. Eigennamen* str. 31, bilj. 4. drži tračkim. Klesar je možda mjesto dva *n* pisao dva *i*. Da bi ime moglo biti i ilirsko, dokazuju *Pinnes*, *Pinnius*. Isp. još 8189 = 12799 (Glavatičevu), gdje se po ocu *Pinnes-u* sin zove *Pinnius*.

³⁾ Kako se po izrazu *annuclus meserum octo* vidi, *annuclus* znači „dijete u prvoj godini“. Djetetu je samo osam mjeseci. Da mu je bilo godinu dana i osam mjeseci, onda bi stajalo još *et*: isp. *filio suo annuculo et mensum sex* 2319.

⁴⁾ Bulić ovdje meće točku, a to nije nužno.

CIL III 13124. = Dessau, Inscr. lat. selectae II 8252. Ostala je literatura kazana u BD XXIX 94 biješci 1. Slika u Gatti, Römische Quartalschrift VI 1892. str. 262.

7.

Nadgrobnni natpis iz 6. stoljeća iz Solina.

Aur(elius) Secundus qui cunparabid ab Aur(elio) Alexsio piscina at dua corpura deponenda, meum et coniuge meam Renata. Et nefas quadrabit¹⁾ nobis parentib(us) ut puneremu²⁾ filiam³⁾ nostram³⁾ in ac piscina. Sane coniurabit⁴⁾ ut supra birginiam⁵⁾ sua nul[. . . .⁶⁾

CIL III 9567 = Cat. 245 (912).

8.

Iz 5. stoljeća⁷⁾ iz Solina.

Arcellam mihi concedi ad medianus martures⁸⁾.

CIL III 9546. Ostala literatura u BD XXIX 92. — Vidi priloženu sliku tab. V.

9.

Iz 6. stoljeća⁷⁾ iz Solina.

Fl(avius) Valerianus d(e) n(umero) sagittariorum.

(Si) in hoc isepulcrum volueret super hoc corpus aliquis voluere alium ponere, darit in heclesia auri p(ondo) III.

¹⁾ Za *b* stoji na kamenu R.

²⁾ Za *n* čitamo na kamenu R. Mislim, da je i ovdje pogriješka klesarova, a nije kakva glasovna pojava kao rum. *fereastră* < *fene-stra* (RGr. I § 450—1, isp. i Schuchardt I 140 sl.), i to baš radi toga, što natpis obiluje rđavim pisañem.

³⁾ *-m* na kamenu izražen \wedge .

⁴⁾ *ni* je isklesano na kamenu kao Γ IV, a *t* kao I. Nije li možda Γ obratno napisano L kao i u 14906 (također kršćanski natpis)? Onda bismo imali čitati *coliuurabit* i našli bismo tome paralelu u *coliuigi* mjesto *coniugi* 2406 (v. § 61 ove studije).

⁵⁾ *g* isklesan kao O.

⁶⁾ *l* na kamenu izražen kao I.

⁷⁾ Po Buličevu usmenom saopćenju.

⁸⁾ CIL čita *martyres*, na priloženoj se fotografiji jasno vidi V. (isp. § 55.).

BD XXXIII 59 (4122 A) u Bulićevu članku: „Escavi nella necropoli antica pagana di Salona detta Hortus Metrodori negli anni 1909 e 1910“. — Vidi priloženu sliku tab. VI.

10.

Iz 6. stoljeća iz Solina.

Aur(elius) Fortunius petitu a coniuge sua Aur(elia) Vernantilla sorori sue Urse, que vixit ex caritate eorum, sene ullo devitum Aur(elius) Fortunius concessit locu. Si quis autem filio meo Verantiano post ovitum eorum Ursa Vernantilla Fortunium quintum ponere voluerit, davit ecclesie argenti po(ndo) V.

BD XXX 9 (530 B). Bulić u članku: „Scavi nell' antico cimitero cristiano di Manastirine a Salona durante gli anni 1905 e 1906“, ibid. str. 1—37. — Vidi priloženu sliku tab. VII. načiñenu po papirnom otisku.

11.

Nadgrobni natpis iz god. 612. iz Solina.

Hic quiescit in pace sanct(a) ab(ba)tissa Johanna[... Sermenses qui bixit annos XL; die Veneres exiit de corpore, IIII Idus Maias, indictione quinta decima.

CIL III 9551, 12864 = Cat. 256 (17).

12.

Nadgrobni natpis iz Vrañica.

Hic in pace jacet Leontius ex optione officio magistri eq(uitum) et peditum, quem terra extera duxit, qui vixit annus XL vitam. An¹te(na) Roma(na) que servivit annus XVI coniugi caro. In que arca si quis cum²) suis [et]³) Altenam Romanam dederit corpus,

¹ Na kamenu mjesto *l* čitamo *n*. Drugih pogrješaka pisaña nema. Ako je to glasovna pojava, a ne grješka klesarova, onda bismo imali jednu paralelu za *multus*, koji stoji kao *munta* Schuchardt I 143 III 74, a u romanskim jezicima u furl. *mont* „mnogo“ (posljedne se danas drugačije tumači, v. REW 5664), za tal. *montone* jagne < gal. **multone*, v. REW 5639.

²) *cum suis et Altenam Romanam* odnosi se na *arca* isp. kl. *olla cum aqua, scrinium cum litteris*, Georges I 1683; poredna je ova: *in que arca cum suis et Altenam Romanam*. Tumačenje fonetičkih pojava vidi u § 110, 4 i § 81; u *Altenam Romanam* je naime *m* suvišno mjesto kl. *cum Altena Romana*.

³) Na kamenu TE.

de heclesiae paenam auri pondo duo. Depositum in die VII Idus Junias.

CIL III 6399 = Dessau, Inscr. lat. selectae I 1960. — Vidi priloženu sliku tab. XI. izrađenu po papirnom otisku.

13.

Posljedni vl. natpis iz Solina prije provale Avara¹).

Hic jacit Johannes peccatur et indignus presbiter.

Expleto annorum circulo quinto

hunc sibi sepulcrum Johannis condere iussit

Marcellino suo proconsule nato

germano praesente simul cunctosque nepotes.

Ornavit tumolum mente fideli defunctus,

accessit obsis una cum coniuge natis,

Anastasio servans reverenda limina s(an)ct(i).

Tertio post decimum Augusti numero mens(is)

ind(ictione) II praefinivit²) saeculi diem.

CIL III 9527. BD 1911 str. 44 sl. 1906 str. 275 sl. Revue de l' art chrétien 1890 (avril), Römische Quartalschrift 1891 I. str. 103—104. Prepisao sam za stihove i interpunkcije po Bücheleru, Carmina epigraphica I. str. 342 (719). — Vidi priloženu sliku tab. VIII., IX. i X. učinenu po papirnom otisku.

14.

Iz konca 6. ili početka 7. stoljeća³) iz Solina.

Depositio Ursi die XI. Kal. Novembris, indic(tione) XV.

Ursi tumulum cernis quicumq(ue) viator,

quem uverem⁴) rapuit sors ultima, perlege q(ue)so.

Qui vixit quinquaginta in annis.

Heu m(i)sera Alexandria gemit decepta marito.

Qui est putita dulcem coniugem viginti et sex annos.

Et nemo reventos (est);

Alios mone: vita brebis est;

cunctis fila parant et Parce nec parctetur ullis.

Nunc illi dimisit duo anxia natos.

¹) Po usmenom kazivañu Bulićeovu iz god. 603. U članku BD 1890. str. 51 iz god. 600., str. 53 iz god. 599. ili 606.

²) Na kamena je BRAE mjesto *prae* (isp. § 94.)

³) Datirañe po usmenom saopćeñu Bulićeovu.

⁴) Na kamenu stoji VVEAEM. Švi dosadašni izdavači čitaju to: *iuvenem*, no to se nikako ne slaže, jer je Ursu bilo 50 godina. *Über* isporedi sa *exquis uber* (Georges).

Conditio talis omnem complectitur¹⁾ urbem²⁾.

Sed m(e)ritum et binefacta adiutan laborq(ue) fidesq(ue).

Haec ne libertum dominis fecere probatum?

Hec ne defendunt senper sociantq(ue) beatis?

Si par esse belis, semilem mihi suscipe curan!

CIL III 9623. = Cat. 283 (129 B.) — Vidi priloženu sl. tab. XII.

Stihove sam poređao i donekle interpunkcije ovoga vrlo teško razumljivoga natpisa učinio po Bücheleru, Carmina epigraphica I. 297. Natpis sam još jednom kolacionirao zajedno sa Bulićem u Solinu dne 13. augusta 1914. Razumijevaña radi dodajem još svoj prijevod: „Putniče, bio ma tko, gledaš li u grob Ursov, molim, čitaj! Nega je u bujnoj dobi (ili čila i zdrava, jaka) ugrabila posljedña kob. Živio je pedeset godina. Jao, jadna Aleksandrea plače, lišena supruga. Uživala je sa slatkim suprugom dvadeset i šest godina. Nitko se nije povratio. Opomiñi druge: kratak je život; svima Parce pripremaju nit života i nikome ne bude pošteđena. Sada ostavi on³⁾ (ili ñoj) dvoje rođenih u žalosti. Takav položaj (sudbina) dira (interesuje, ili: obuhvaća = suđen je) cijel(omu) svijet(u) (ili: gra[du]. Ali rad i vjera potpomažu zaslugu i dobra djela. Zar to (t. j. rad, dobra djela, i t. d.) nije učinilo, da oslobođenik bude mio (omili) gospodarima? Zar to ne štiti uvijek (sc. nas) i ne združuje s blaženima? Ako hoćeš da mi budeš jednak, goji brige slične meni (= mojima.)“

15.

Natpis iz Zadra iz 6. stoljeća⁴⁾.

Aur(elia) Gorgonia comparabit loci concissionim, ut ne quis alius postia villit⁵⁾ alium corpus poniri. Quod si qui comtempserit, abebit deum iudicem et infere[t e]o ipss⁶⁾ (denarios) centu mila.

¹⁾ Na kamenu je CONFLECTITVR. F mjesto P je valda klesarova pogrješka.

²⁾ Ne zna se, da li stoji mjesto kl. *urbem* ili kl. *orbem*, vidi § 11. ove studije.

³⁾ Glede toga, kako se može shvatiti *illi*, v. § 119, 1 ove studije.

⁴⁾ Datiranje po usmenom Bulićevu saopćenju.

⁵⁾ Na natpisu je YIIIT. Pošto klesar ispravno piše E, ne može se misliti, da II stoji za E.

⁶⁾ Bulić BD XXXV 46—49. „Iscrizione di Aurelia Gorgonia Jader“ čita *fisco*; zato nema potvrde u slovima kamena. To čitanje nije našlo odobravanja ni drugdje, isp. Revue archéologique 1914, str. 469. Na kamenu je naime INEEREΠOIPSSO. Teškoća je samo u značenju II. Moglo bi biti, da ovaj znak stoji mjesto TE; u tom je slučaju klesar grješkom spojio gornju crtu od T sa gornjom crtom od E, a kod E zaboravio na doñe dvije crte. Ako je tako, onda se ima čitati *eo ipss*

BD XXXV 46 tab. IV. — Prepisao sam po priloženoj sl. tab. XIII.

16.

Nadgrobni natpis iz Solina.

Fl(avius) Virgilianus qui bixit annus XXX et Aur(elia) Ursilla oxor eius qui se vivi sibi urdenaverunt unc sartofagum¹⁾. Si quis autem voluerit super hec duo corpora punere, infere hecliseae argenti libras quinquem.

CIL III 9585 = Cat. 267 (25) i 268 (26). — Vidi priloženu sliku tab. XIV.

17.

Tabella defixionis plumbea Traguriensis.

(Iz 6. stoljeća).

. Pagina prima²⁾.

*In nom dñi Jeso Cr[i]s-
ti denontio tibi, inmon-
dissime spirete tarta-
ruce, quem angelus Gabriel
de catenis igneis religa[vit];
qui habet decemilia barbar [. . . .]
p[o]st resurrectione vinist[i]
in Galilea; ibi te ordinavit, [ut]
silvestria loca collamontia³⁾ op-
uti ne hominebus
teneres, aut tun[c d]emum ore
. . e] grandene invocaris. Ve[de]⁴⁾ erg[o],
inmondissime spirete tartaruce,
ut ubiconqua nomen dñi audive-
ris vel scr[ip]tura cognoveris, non p[os-]*

Pagina altera.

*[sis] ubi vellis nocere.
[Ina]nte habias I[orda]nis fluvio,
quem transire non potuisti;
[r]equesitus quare transire non
potuisti dixisti: quia ibi ignis*

1) Cat. 267 (25) ima krivo sacrofagum.

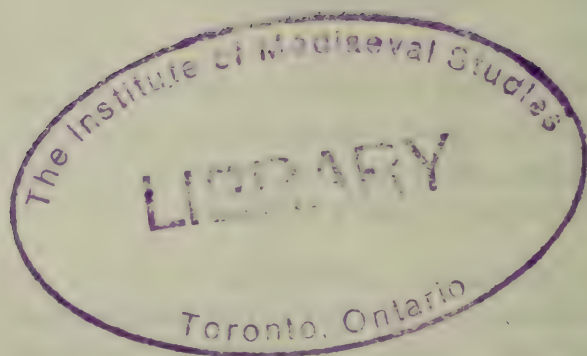
2) Prvu stranu originala, koji se čuva u zagrebačkom arheološkičkom muzeju, ispoređivao je još jednom prof. Brunšmid; za to mu se ovime zahvaľujem.

3) O ovoj riječi isp. Thesaurus linguae lat. III 1576 i § 40. ove studije.

4) Za *de* nema mjesta u originalu.

*a ganea ignifera corret; et ubi-
conqua semper tibi ignis [a ga]nea
ignefera corsat. Denontio tibi
per domino meum: cave te † † †.*

CIL III str. 961 sa slikom = Bartoli II 259.

Dodaci i popravci.

Za istraživanja opazio sam, da mnogo potvrdâ za vl. pojave daje pisanje osobnih imena. Kako odmah nijesam dovoljno pazio na tu činenicu, hoću da u ovom pogledu naknadno nadopunim svoje izvode. — O rimskim imenima imamo sada djelo kapitalne vrijednosti od W. Schulze-a, Zur Geschichte lateinischer Eigennamen, Abhandlungen der kg. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-hist. Klasse. N. F. V., 2. Berlin 1904. (Citirano Schulze i broj stranice).

* * *

Str. 2. vrste 18.—20. odozgo. Riječima „latinski jezik na donem Dunavu i t. d.“ ne mislim tačno odrediti teritoriju, na kojoj se razvio današnji rumuński jezik; nikako nijesam time htio reći, da se razvio k sjeveru od Dunava na teritoriju današnje Rumuńske. O tom teškom i danas još tamnom питању v. Tiktin, Rumänisches Elementarbuch, Heidelberg 1905. str. 9.—12., gdje je u kratko kazato sve, što se danas o tome zna na osnovu filologičkih zaključaka. Budući da je ovo pitanje za južne Slavene od eminentne važnosti, možda ću imati prigode, ako nastavim ove studije, da i ja koju o njemu kažem.

Str. 2. bilješka 2. Ovo je jedini meni poznati epigrafički dokaz, da su imena mjesta na *-anu(s)* postala od rimskih gentilicija.

Str. 3. vrste 15. i 18. Godina pada Solina „god. 612. ili 614.“ neka se ispravi ovako: oko god. 614. God 620. neka se ispravi u 612. a uz BD XXIX str. 268—304 neka se još pridoda: Bulić-Bervaldi, Kronotaksa solinskih biskupa str. 67 sl.

Str. 4. vrsta 4. odozgo: preko 5500, kako mi saopćuje Bulić.

Str. 7. vrsta 4. odozdo: „samo“ ispravi: „ponajviše“, jer ima pokrata i *fil.*

Str. 7. redak 5.—6. odozgo. Da klesari nijesu bili sastavljači natpisa, vidi se, kako me upozoruje Bulić, iz 9511 (god.

- 407.). Klesar je vrtio gore dole tablicu natpisa i svakojako uklesavao slova.
- Str. 7. bil. 1. Bulić me upozoruje, da je kamen natpisa u Solinu — vapnenac — iz kamenoloma na Braču poviše sela Splitske, a nešto i iz Trogira. O kamenolomima na Braču i kod Trogira, koliko su dali materijala za Dioklecijanovu palaču i za Solin, v. u Bulićevu članku BD XXXI 86—110: „Materiale e provenienza della pietra, delle colonne, nonché delle sfingi del Palazzo di Diocleziano a Spalato e delle colonne ecc. delle basiliche cristiane a Salona“. — U imenu mjesta *Labdir* = (campus) *lapidarius* stoji ta riječ u značenju „pun kamena“, dok *lapidarius* u značenju „klesara ili kamenoresca“ stoji na natpisu 14929 (Trogir): *comparavit ipsum sepulcrum vir eius Arpacianus a Proiecto lapid(ario)*.
- Str. 8. vrsta 19. odozgo: „legije“ ispravi: čete. — Sa jezičnoga je gledišta važnija činjenica, da se vojska u Dalmaciji, kako me Bulić upozoruje, novačila mnogo u svoj Italiji, a osobito u Gornjoj. Evo imena nekih gradova, odakle su vojnici posadâ u Dalmaciji: *Ariminum* BD I 12 = 8438, *Arretium* BD I 96 = 9896, *Beneventum* BD XXIII 7 = 14932, *Brixia* BD XXIII 118 = 14946, *Florentia* BD IX 9 = 9712, *ibid.* 178 = 9909, XI 145 = 8723, *Forum Cornelii* BD XX 130 = 14931 i t. d.
- Str. 12. § 1. vrsta 5. Natpis 13124 je vjerojatnije iz god 426. po Bulićevu saopćenju.
- Str. 13. § 2. ad *feliae*. Ovakovo pisanje pokazuje jamačno i IEELIO za *filio* na natpisu iz Čitluka, BD XXXIV 63 (4319 A), gdje je I suvišan¹⁾, a mjesto F isklesano je E, kako se često događa. — Sa *Primenio* ispor. *Aneniae* 2170 (Splet), a ispravno je *Aninius* v. Schulze, 144 a.
- Str. 14. § 5. Ne znam, ima li se *e* mjesto *i* shvatiti kao vulgariizam i u imenima *Antestius* 2912 (Zadar), 15029¹ (Asseria), *Antestiae* 8806 pored češčega *Antistius*, *Asenius* 8895 pored *Asinius*, *Attecius* 13975 (Gardun) pored *Atticius*. Poslednje je ime vojnika podrijetlom Kelta. Vidi se to i po kognomenu *Venimarus*. — *č* ispred nasala prelazi u *i* još u *no/vimbres* 9956 (Biograd u Dalm.)
- Str. 15. vrsta 6. odozgo. Natpis 9576 potječe po Buliću iz 6.

¹⁾ Takav suvišan I vidi se i na natpisu 14642 u posljednjoj vrsti.

stoleća, poslije pada Sirmija, i to oko god. 582.

Str. 16. § 11. Ovamo pripada možda i *P/laturius* 15055 (Komić), ako je ime identično sa *Platorius* 2148 (Sp̄let) i izvedeno od ilirskoga *Plator* (ef. Patseh, Lika str. 41.). Od drugih vulgarizama ima na natpisu *Sestus, coiugi*. Pripomenuti vaļa, da čitaće nije sigurno, jer na kamenu piše *Tlaturius*.

Str. 16. § 13. *con* stoji i na natpisu 2436 (Vrańic). Sa olovne pločice bogirske još *corret corsat*.

Str. 16. § 13. vrsta 5.: *sobito* ne stoji po svoj prilici mjesto *subito*, nego se ima čitati *po/s obito n/ostro*; v. 13964 i § 61. ove studije.

Str. 17. § 15. i str. 69. § 119 (tač. 2.). *a* u *ipsaius* može se tumačiti i ovako: U Hispaniji je potvrđen dat. ž. r. *quai* v. Carnoy 245. Ovaj je oblik nastao očito od nom. *qua* (isp. si *qua civitas, qua natio*, Georges II 1926) + *i* od *cui*. Da se nominativni vokal unosi i u druge padeže, pokazuje i *heius*¹ 3917 (odnosi se na *uxor*; Mokrice). I u Solinu imamo možda takav primjer u *quius* 8935 mjesto *cuius*. Tako je od nom. *ipsa* učinjen gen.-dat. *ipsaius*. Prema tome otpada mišleće, da je oblik arhajiziran.

Za genetiv u *depositio Alexandrius* (v. i str. 64. § 112, 2 ove studije) imali bismo paralelu u *Deposit(io) Vipsanianius, fili Lampridi, cl(arissimae) m(emoriar) viri*²) i t. d. 14239⁸, gdje je i kl. genetivu *Vipsaniani* dodan *us*. Ali se sve više uvjeravam, da jeovo mišleće veoma sumńivo, jer to dodano VS može biti i kratica za *virii spectabilis*, ispor. *M. Ulpius Sabinus v(ir) s(pectabilis)* 3407 (iz Pannonije Inferior) i CJL III. str. 2566. Ako je tako, onda se u rečenim natpisima imaju čitati samo čisti klasički genetivi *Alexandri, Vipsaniani*. Sastavljač Indexa od CJL III str. 2637 gleda u *fili* kraticu za *filius* i čita vaļda: *deposit(us) Vipsanianius fili(us) Lampridi* i t. d. Takovo je čitaće još sumńivije, budući da u *Vipsanianius* na nat-

¹) Ispor. i ak. ž. r. *henc* mjesto kl. *hanc* na natpisu 12484 iz Maesije Inferior: *Quisque henc memoriam leverit, sit illo semper bene. e* mjesto *a* je prema nom. ž. r. *haec*.

²) Ovaj je natpis sastavljen od fragmenata. Jedan dio tih fragmenata jest i *deposita . . . filiam* (u ovoj studiji na str. 46., vrsta 10. odozgo i str. 60., vrsta 9.—10. odozdo) Slova su toga fragmenta izlizana, kako mi javļa Bulić. Ako je ispravno gornje čitaće, otpada *filiam* kao potvrda za suvišno *-m*.

pisu ima bez sumnje biti cognomen izveden od gentilicija *Vipsanius* sufiksom *-anus*, a nikako *-anius*. Onda *fili* nije kratica, nego potpun genitiv.

Str. 17. vrsta 1. odozgo. Za *-ai* u *Primitiai* 9292 stoji ΑΓ. Bit će da je taj znak okrnjeni E. Ako je tako, onda primjer ne bi pripadao ovamo.

Str. 17. § 16. vrsta 5. odozdo: Natpis Cat. 441 (1591) ne ide ovamo, jer je pri kraju kamen oštećen, kako mi piše Bulić (ef. BD XIII 178).

Str. 22. *e* mjesto *ae* čitamo još i u *Cesari* iz god. 293.—305. (Patsch, Narona 59) i u ovim imenima: *Anneo* 1910 (Runović), *Anneus* 8447 dva puta (Jašina), *Annea* 1842 (Narona) dva puta; na posljednjem natpisu piše u dat. ispravno *-ae*. *Blesius* 2013; i ovaj natpis ima u nastavku ispravno *-ae*. *Cenia* 8980. *Cesidia* 13215. *Cesonio* 2214, *Cesonia* 2303. *Cerell[ia]* 12966 (Klis); posljednje je nesigurno, jer ima i čitanje *cerell[a]* za *querella*. *Melia* 2922 (Zadar) stoji ili za *Maelia* ili za *Mellia*; isp. Schulze o. c. 185, 193. *Mecenatia* 8967. *Grecio* 2007, isp. *Graecius* Schulze o. c. 81. *Letina* 2618 (Splet), isp. *Laetinius* Schulze 177. *Lelia* 2411 = 8579. *Nebia* 12944 (Splet). *Nevillae* 3090 (Stari Grad na Hvaru). *Partenopeus* (= Παρθενοπιός) 14873². *Pederos* 2142 = *Paederos* = Παιδερος 14181 (Lycia). *Pletori(a)* 9279; isp. Schulze o. c. 44, 334. *Petina* 3184d, isp. *Paetina* 6382 i *Paetius* Schulze 205. *Preconius* 10140, isp. *Fraeconius* Schulze 87. *Judeus* (Señ; grčka pismena) 10055 = Patsch, Lika 100 sl.— I obratno, *ae* mjesto *e* nalazimo još u *Haeraclia* 2663 (Splet), *Deutaer* 8981, *Diogaenu* (gen. od *Diogenes*) 1719 (Perast), *Clemaetin(a)* 14015¹) (Došani kod Bihaća). *Saecunda* 1724 (Risan). *Aepacathus* 3175b. (incerta) za Έππακαθός (Pape, Handwörterbuch III 362).

Str. 23. bilj. 2. Pošto se u *Pol* nema razumijevati vl. *Pol(us)* za *Paulus*, nego pokrata za *tribus Pollia* (v. CIL III str. 2525), otpada moje tumačenje. Neka se briše čitava bileška.

Str. 23. § 17. Neka se doda još *Pollae* 2678 (Trogir). Nije nemoguće, da se POIA 2994 (Počitelj) ima čitati kao *Pola*. Ali može biti i epihorski cognomen, v. Patsch, Die Lika in römischer Zeit 58. *Ollius* 9287 stoji možda za *Aulius* isp. Schulze 73.

¹⁾ Citirani *Cl(e)maetin(us)* neka se ovime ispravi.

- Str. 24. § 19. Dodaj još *Heracleae* 2392 (Splet) pored *Haeraclia* 2663. — *Cerealis* stoji baš na takovu natpisu, koji daje i druge vulgarizme (n. pr. *zaconus*): *Cereale* 2654 iz god. 358., 13120a također iz god. 358.
- Str. 24. § 20. *deces* sam stavio ovamo po Celani, Indice I 1903, str. 180. Ali kako po 12872 i Dessau, Inscriptiones lat. sel. 8253 razbiram, ima se čitati *decis*. Pripada prema tome istomu redu sa *Crescis* § 46. Ako je ispravno čitanje DEGIS, onda bi za to imali paralelu u LIGIN(iae) 14806 i obratno ACRESTINA 8953 mjesto *Agre-*, DIOCAENV 1719 mjesto *Diog-*, AEPACATHVS 3175b mjesto *Ἐπικαθός*. Tu je po svoj prilici zamjena C sa G, a nije to faktični izgovor.
- Str. 24. § 20. *e* pored *ie* pokazuju još ova imena: *Desidena* 9027 (nesigurno, jer je natpis sačuvan fragmentarno) pored *Desidiene* 9028. Isp. *Desidenus* Schulze 160. *Fadenus* 2759 (Vrlika), isp. Schulze 132, pored *Fadieno* 2079 (matimu se zove *Fadia*). — *libiens* ima u obliku *lebiens* i u Hispaniji, v. Carnoy str. 251., koji taj oblik tumači kao „*hésitation entre les formes en i et les autres*“.
- Str. 25. § 24. *Agurini* 14256 (nesigurno, jer je natpis samo fragmentat) mjesto *Augurini*, isp. *agurium* mjesto *augurium* u romanskim jezicima REW br. 785.
- Str. 25. § 25. Ad *Esirmi*; natpis je poganski, potječe, sudeći po značaju slova, iz druge polovine trećega ili iz početka četvrtoga stoljeća, po Hirschfeldu BD VIII 201. Riječi: „oboje na kršćanskim natpisima“ neka se isprave ovako: „posljedne na kršćanskom natpisu“.
- Str. 26. § 28. *i* prelazi u *e* kod: *Engenuae* 1849 (isp. str. 1494).
- Str. 26. § 26. Ne znam, pripada li ovamo *Upellius*, *Upellia* pored češćega *Opellius*; isp. Schulze 276. Potvrde gledaj u Indexu k CIL. Po svoj su prilici tu italski vokalni odnošaji.
- Str. 26. § 31. Od ovih su potvrda za romanista najvažnije *derectus* i *Vendemia*; *derectus* mjesto *directus* živi naime u romanskim jezicima v. REW br. 2648; tal. *vendemmia*, franc. *vendange* i t. d. (v. Körting, Lat.-rom. Wtoch. br. 10193) osniva se ili na vl. *vendemia* ili *vindemia*, a nikako na kl. *vindēmia*.
- Str. 27. § 32. *Muntana* ima još u jednom nesigurnom primjeru 2397 = 8628. Ispor. rum. *munte*.

- Str. 28. § 37. vrsta 3. Još *infelicis mae* BD XXXI 83 (Muć).
- Str. 28. § 35. Dodaj: *Mas[c]lin(io)* 2042 (nesigurno) pored *Masculinius*; *Proclenus* 9848 (Livno). Nastavak *-enus* mogao bi biti mjesto *-inus* (v. § 2. ove studije).
- Str. 29. § 41. *Ursicli* 2704 (Trogir). *Felicla* ima i 14752. *Procla* 13290, 15017¹. *aunclu[s]* 14252. — *Apul[i]* 15117¹ je na amfori. *Apli* (gen.) 9881 (Bribir) je valda ilirski kognomen. — Bišeška 3.: *Proclia* ima dosta često, 11291, 12013.
- Str. 29. § 41. i str. 15. § 11. liberta *Dumna* 2858 (Nadin). Ne znam, je li *Dumna* keltsko ime (isp. *Dumnorix*) ili stoji li za *Domina*.
- Str. 29. § 39. Izmjena između *u* i *o* u imenu *Philomena* ima već u grčkom: *Φιλομένην* i *Φιλομένης*, v. Pape, Handwörterbuch III 1626, 1629. Pojava možda nije vulgarno-latinska.
- Str. 30. § 42. *vetr(anus)* i sve, što se na to odnosi, pripada u § 35. Ovamo pripada još *infelicissimo* BD XXXII 86 (4215 A) (Sp̄let), sa jednim *s* 2357 (Sp̄let).
- Str. 30. § 43. *Fronemus* 2619 pored *Fronimus* 12012, 60, *Sosome* 1922, 9029 pored *Zosime* pokazuju iste glasovne pojave. Isp. *Φρονίμη(α)*, Pape Handwörterbuch III 1648, *Σωσίμη* ibid. 1475.
- Str. 31. § 46. vrsta 20. i str. 66 § 113, 7. Abl. na *-e* mjesto na *-i* još i u *Cereale* 2654 iz god. 358., *cum omne impensa* 13283 (Vratnik više Seña) = Patsch, Lika 94 (sakralni natpis) — *is* mjesto *-es* još u *Kal(endas) novembris* 9633. Natpis 14239^e je iz god. 428., a 14897 iz polovine četvrtoga stoljeća.
- Str. 32. § 47. vrsta 1. odozdo i str. 60, 3, vrsta 2. odozdo. Izražaj *Loco qui . . .* je identičan primjerice sa *qui locus appellatur Memphi* CIL VI 461. Odnosi se na *locum donaverunt qui pertineba[st] Cassios*. Očekivao bi se dakle svakako nom.: *locus qui . . .* Ak. pl. *anus* još 14643.
- Str. 32. § 48. Ovamo pripada možda i *ex proprie meo* 2509 mjesto *proprio*.
- Str. 33. § 52. ad *Gineo*. Kako je glasovni skup *Cn-* bio nepodnošljiv, pokazuje i *Naeus* 8391 (Perast) za *Cnaeus*.
- Str. 34. sl. § 55. Još *Marturius* 1891 (Narona), isp. *Μαρτύριος*, Pape Handwörterbuch III 867. Sa *martores* 14897 isp. starotal. *martore* REW 5385.
- Str. 34. ad § 55. *n* se izražuje sa *i* prema kasnijem izgovoru: *Anacli[to]* 9524, *Agapit[us]* 9526, *Agapite* 10092 (Korčula). Ovamo bi zapravo trebalo vrstati i *eclisia* § 1., ali je riječ

prešla u sve romanske jezike, pa zato ne pravim razlike između ove riječi, podrijetlom grčke, i ostalih latinskih, koje pokazuju istu glasovnu pojavu. — Ova se pojava opaža i u dočetu *Eutycis* 2418 prema *Eutyces* 2561, 9210 (isp. § 46.).

- Str. 35. § 56. *Unc* još BD XXXII 58 (3882 A + 2823 A); *Ospitali* 2357 (Spjet); *Elvio* 2914 (Zadar); *Ordionius, -ia* 1729 (Risan), isp. Schulze 306. — *Honesimus* stoji dosta često u ovoj grafiji; još 2723, 13015, *Honesime* 2305. *Heuti[chian]a* 8496 + 8504, isp. Patsch, Narona 80.
- Str. 36. § 57. i str. 38. § 60. *Quirilla* 8719 mjesto *Cyrilla*. Ovamo bi pripadao još ..]cerell[... 12966 (Klis) za *querella*, kad bi čitaće Bürckleinovo bilo potpuno sigurno.
- Str. 36. § 58. O *Tarconius* 2360 i identičnom *Tarquinius* vide Schulze 95 sl.
- Str. 36. § 59., 2. Još *Maxximille* BD XXXII 36 (4090 A).
- Str. 38. § 60. *Quiriace* još na natpisu 14306⁵, koji i inače obiluje vulgarismima.
- Str. 39. § 65. U *Tizi* (gen.) 2788 (Danilo), *Tizio* 2775 (Danilo) pored *Titius*, koje ime može biti i ilirsko, imamo pred sobom po svoj prilici pojavu iz ilirske fonetike, ako je to uopće isto ime.
- Str. 39. § 65. *Eustatius* i *Eustasia* bit će po svoj prilici dva različita imena: Εὐσταθιος i Εὐστασία (cf. Pape, Handwörterbuch III 426.). Nije to po svoj prilici vulgarno-latinska pojava.
- Str. 40. § 70. I u kršćanskom imenu *Qu]ot deus* [vult 13150.
- Str. 41. § 71. U *fecerun* BD XXXIV 17 (4188 A) dočeto je slovo na kraju. K tomu *p]osuerun* 9622.
- Str. 43. § 78. Ovamo još pripada *Plota* 14037, 1a za *Pilota*. Na kraju vrste stoje i *Victorinu* 12764 (Zenica), *Sicu filius* 14015 (Dołani kod Bihaća). Ako *Sicu* nije epihorsko ime, može se ispoređivati sa *Secus*, *Seccus* (Schulze str. 227), koje Holder meće među keltska imena, ili sa *Siccus* Schulze str. 231.

U *ano* LXX 2787 (Rider), *anno* XXVIII (Risan) 8397, 2790, *anno* XL 2437, *ano* XXX BD XXXI 85 (Rider) nema se po svoj prilici tražiti *annos*, kako sam mislio, nego kratica *anno(rum)*.

- Str. 43., bišeska 1. *abba* ima i na natpisima u Hispaniji god. 691.,

- nastalo je od semitskoga *ābā* = grč. ἀββᾶ, Carnoy 263; ne dokazuje dakle gubitka dočelnoga -s.
- Str. 44., § 79. Ovamo pripada možda i *Aclepiodoto* BD XXXIII 76 (4128 A). U DE · PO · TV · S · 9540 ne zna se, je li klesar ispustio samo s ili slog si.
- Str. 46. § 82. *Canpana* 2284. *Ny]nfidio* 9242 (nesigurno); za *Nymphidius* isp. *Nymphius* Schulze 518.
- Str. 47. § 83. Ovamo još *miseran* 9634.
- Str. 49. *Vales* 15184¹⁰ a. *Pasia* može stajati u svezi i sa *Passius*, Schulze 214. *Romanesis* 10184, 4. *Costantilla* 2147 = 8599 (Klis). Pripada li ovamo i *Vilanesis* 2237a = 8612?
- Str. 50. § 87. Da je kod *Lymphis* moguća spomenuta disimilacija, govori i to, što se između *Nymphâ* i *Lymphâ* nije pravilo razlike, te su se zamjenjivale, isp. Roscher, Lexikon d. griech. u röm. Mythologie str. 2205.
- Str. 51. ad *Vivia*. Taj je gentilicij veoma čest na natpisima ove provincije. Ima ga i 2610, 8553, 8678, 9117, 9420, 13894, *Vivia* 2611, 9780, 14291¹, 14744. *Vivianus* 1849, 2475. *Bibius*, *Bibia* 3174 c (incerta). U korektnom obliku *Vibius* ima ga u Dalmaciji rjeđe. Ispor. Schulze 102. — *Fav(ius)* 9060. — *Eufevia* = Εὐσεβία 9579.
- Str. 52. § 90. str. 85. § 138, 17. *Primitius* 9292; *Primitia* 9292, 14824¹. U ženskom je rodu v ispao po analogiji prema muškome. Dosta česta je grafija *Primitivos* 9293, 1976, (isp. § 47. ove studije). — *Paor* 14034, 8 je možda *Faor*. U *Juent(i)us* 2037 ne treba zagrada, kako se vidi po 8579 v ispred o gubi se još u *Raonius* 1945 (Sp̄let) mjesto *Ravonius*, isp. Schulze 219, 245; *Naeolus* 12690 (Doclea) mjesto *Naevolus*, Schulze 436. — K bilješci 4.: v ispred a ispada možda i u *Fesstia* 2565, ako stoji mjesto čestoga kognomena *Festiva*.
- Str. 52. § 92. bilješka 5. O imenima *Alfius*, *Safinius* i odnošaju prema *Albius*, *Sabinius* v. Schulze, str. 119, 223 i Solmsen, Studien zur lat. Lautgeschichte str. 139 sl.
- Str. 53. § 92. *Alfin(i)o* 6387. O ovom imenu isp. Schulze o. c. 119.
- Str. 54. § 95. vrsta 8. odozgo. *Faniae* 2023 (Vrañic) mjesto *Fanniae*.
- Str. 54. § 96. Jednostavno l mjesto dvostrukoga pokazuju: *Alio*: 2142 = 8597, *Alie* 12973, *Avilio* 1810 (Narona), *Avil(iae)* 8376 (Sarajevo), *Geli* 13343, 3b (Osor, vas cretaceum), *Gemelina* 1855 = 8426 (otac joj se zove *Gemelinus*) *Tuli* 14848¹, 10013 (Zadar. 1. stol.), *Tulius* 13213, *Apolinari*

2005 pored. *Apollinaris* 13237. *Marcelina* 1765 a (Peleşac), 13969 (Kaštel Stari) *Marcelinus* 3179 b (mati mu je *Marcelina*.) Čas jednostavnu, čas dvostruku konsonanciju kao i drugdje po carstvu pokazuju: *Aquilio* 13826 (Doclea), *Petilius* 2066, *Petilia* 2066, *Popilius* 2396, 9286, *Valius* pored *Vallius*. — Obratno dvostruku konsonanciju mjesto jednostavne pokazuje *Qujintilliae* 2872 (isp. str. 1632), ako ova grafija nije nastala pod utjecajem kognomena *Quintilla*.

Str. 55. § 97. Mjesto dvostrukoga *r* još *Arie* 10186, 3 (Osor, vas cretaceum); mjesto dvostrukoga *p* još: *Apulaeiae* 2184a *Apuleia* 2448, 9732 (Gardun—Vojnić), 9840 (Tepľuh), *Apolei(us)* 8667.

Str. 55. § 98. Mjesto dvostrukoga *s*: *Thalasa* 2303; *Θαλάσσιος*, *Θάλασσα*, Pape, Handwbch. III. 478). *Volusius* 1967 pored *Volussia* 2618 (Sp̄let, nesigurno) pokazuje kolebanje kao i drugdje, isp. Schulze 104. Tako isto i *Dasius* 2097a, 3162b, 13343, 2, 14825, 14613 pored *Dassius* 1938, 2305, 2516, 2180. Isp. Schulze 31 sl. o ovom ilirskom imenu. Dvostruki *s* pred konsonantom pokazuje još *Fesstia* 2565 (Vranic).

Str. 55. § 99. *Catia* 8972 pored *Cattia* 8973, *Vetia* 10013 pored običnijega *Vettia*.

Str. 55. § 100. i str. 51. vrsta 20. odozgo: *Flabbi(us)* 14305 (nesigurno).

Str. 55. § 98. bilješka 3. Dvostruku konsonanciju u *possuit* isporodi sa čisto vulgarnim oblikom *possit*, dva puta na natpisima iz Bugarske, v. Kalinka, Antike Denkmäler str. 302, a iz Hispanije Carnoy 252. Mišljenje posljednega autora, da se radi toga ima glagol izvoditi od *por* + *sino*, nije osnovano¹⁾. Tako isto ne dijelim njegovo mišljenje, da je oblik *posit* nastao kontrakcijom od *posivit* > *posiit* > *posit*; u tom bi slučaju bio *i* naglašen, čemu se protive romanski oblici.

Str. 57. § 106., 1. *Theopilus* 2158, *Stepanus* 1715 (Škařari), *Aprodisia* 14288, *Carpopori* 1899 (Baška voda) pored isprav noga *Carpophorus* 2268. — 2. *Tyce* Patsch, Naronastr. 37, 5.

Str. 59. § 107. *sarcophagus* u srednjem rodu još *sarcophagum* 2704 (Trogir).

¹⁾ Ipravnu etimologiju v. u Walde, Lat. etym. Wbch. 479.

Str. 79. § 133. b. Dräger. Hist. Syntax II § 542 uči, da je *ut ne* u finalnim rečenicama bio uvijek u običaju. Mislio sam, da ipak vaļa osobito istaći ovaku upotrebu i na natpisima, što vrve vulgarismima, jer nam dokazuju, da je tako i puk govorio.

* * *

Naknadno sam opazio, da niže navedene potvrde iz Bulićeve Cat. i BD. odgovaraju ovim natpisima u CJL:

			Cat.	CJL
Str. 18.	vrsta 17.	odozgo:	266 (18) =	9685
" 19.	" 1.	"	248 (46) =	9540
" 22.	" 19.	"	255 (544) =	9635
" 23.	" 10-11.	odozdo:	100 (827) =	9566 (Vrańić)
" 37.	" 5.	"	197 (842) =	9713
" "	" 6.	"	113 (470) =	9341
" 40.	" 3.	"	315 (1245) =	9315
" 41.	" 2.-3.	"	257 (1179) =	9530 + 12837
" 48.	" 4.	odozgo:	116 (356) =	9004
" "	" 5.	"	{ 543 (1810) =	12941
" "	"	"	{ 544 (1933) =	12946
" "	" 7.	"	457 (1749) =	13216
" "	" 2.	odozdo:	128 (182) =	9095
" 55.	" 3.	odozgo:	286 (48) =	9597
" 56.	" 2.	odozdo:	544 (1933) =	12946
			BD	
" 38.	" 9.	odozdo:	XXV 61 =	2705
" 44.	" 11.	odozgo:	VI 161 =	8489 + 12799
				(Glavatićevo).

Index alphabeticus.

(U n su uzete sve riječi, o kojima raspravla ova radna. Ista riječ, koja se u raspravi spomiñe u različnim oblicima više puta, navodi se ovdje samo jedan put, ili samo u nom. sg. ili u m. r. Brojevi znače stranice).

I. Riječi iz natpisâ.

A

abba 43, 107
abebit 35
abtissa 28
abui 35
ac (= hac) 35
acerva 52
Aclepiodoto 108
actarius 25
Aculeiesis 34, 36, 49
adfectus 57
adfini 57
adflatori 57
adfui 57
adito (abl.) 67
adiutan 41, 71
adque 41
aea 14
aeclesiae 22, 55
aeius 13
aeredes 22, 35
Aescclapio 28
Aeusebio 35
Afrodete 15
Agathinus 89
Agurinus 105
agusta 25
aie 40
Aioia (dat.) 63
aiuro 39
Aiutor 39
ala (gen.) 63

Albonessium 49, 55
Albuciu 43
Alexandria 24
Alexandrius (gen.) 17, 64, 103
Alexsander 37
Alexsio 37
Alfianus 53
Alfi 53, 108
alis 70
aliqui 69, 70
alium 70
aliut 41
alonnus 16, 50
alter (mjesto alius) 70
alumis 50
Amavilis 51
amicibus 65
Amyco 35
Ambrosianus 45
Anius 53
anno (ak. sg.) 32, (ak. pl.) 43, 44,
60, 107
annoro 32
annoru 45, 46
annucla 29,
annucius 15 29
annus (ak. pl.) 32
anoru 45, 46, 53
anus (= annos) 53, 106
Aplo 29
Apoleius 28, 109
Apulaciae 13, 109
Appuleiu 43

Apuli 29, 106
 Aquileiam 46, 60
 arca (ak. sg.) 45, (značenje) 83
 arcella 83, 88
 arcepiscono 34, 58
 Aretio 54
 Arruntius 56
 Artemisia 28
 aruspici 35
 astatum 35
 astrosus 83
 at 40, (mjesto dativa) 62, 78
 Atalantes (gen.) 62
 athibito 40
 atintrici (mjesto gen.) 40, 66
 atventum (nom. m. r.) 40, 60
 audivi (3. l. sg.) 73
 Auriae 40
 Aurilius 12
 aunelus 52, 106
 aunculo 53
 ante 45
 Avirelia 33
 avomculo 16, 46
 avonculo 16

B

baenemerenti 14
 Balentes 31, 51, 65
 Baleriano 51
 Bartolomius 24
 Basidius 54
 Basillae 54
 Basius 54
 Batonis (za dat.) 66
 belis 51, 71
 Bellia 51
 benefacito 75
 benemerente (dat.) 31, 66
 benemorientissima 56, 88
 benemorius 88
 bes 15
 Beronce 29
 Bibbius 51, 55
 bibi (= vivi) 51
 Bictoria 51
 binefacta 14
 birginiam 51

bixit 51
 bixxit 36, 52
 Bocontius 51
 Bodiontius 38
 botum 51
 Britannici 53
 Brixsia 37
 Buzetiaes (gen.) 63

C

Ca 36
 caiugi 27
 Cakinus 38
 calegarius 28
 Cannutiae 53
 Canpana 108
 Capitons 7
 Capriolo 24
 caresseme 15, 30
 carisimo 55
 Carissia 55
 carne (ak.) 45
 carmena 30
 Carpoporus 109
 Casia 56
 Celeris (za dat.) 66
 centinarius 28
 centu 44
 Cerialis 24
 ceriolarius 24
 Cers (= Ceres) 7
 Cesorio 49
 cesquet 5
 Charmidis 31
 chore episcopi 33
 cibes 51
 cicinus 33
 ciperunt 23
 Cirto 14
 civile (abl.) 31, 66
 Clemaetina 22, 47, 107
 Clementila 54
 Clodius 23
 Clucere 34
 co 16, 36, 46
 cognatio 83
 cognatus 83
 coiuge 45, 48

coingi 48
 coius 37, 48, 65
 colingi 40, 95
 collamontia 29
 collocabi (3. l. sg.) 51, 73
 collocare 84
 com 16
 comes 46
 compar 83
 comparare 84
 comparaberunt 51
 complēs 49
 contempserit 46
 conventionē 46
 con 16, 47 103
 conbives 31, 52, 65
 concessum (mjesto abl.) 32
 concissionim (ak.) 32, 66,
 (značenje) 85
 concoditer 42
 condedi 30, 124
 condicio 39
 conditu 43
 coniogi 30
 coniugalis 88
 coniugi (za gen.) 65
 conlapsum 57
 conlato 57
 conlibertae 57
 conpar 56, 84
 conparabit 51, 57
 conparatam 57
 conprecor 57
 conquiliarius 58
 consacranus 24, 28
 conserus 52
 conserva (dat.) 63
 conservos 32
 consservus 55
 Constas 49
 consubrino 29
 consumserit 50
 consumsit 50
 contemserit 50
 convivio 51
 convixxit 36
 corporebus 30
 corpura 30
 corpus m. r. 59

corret 31, 103
 corsat 103
 cortali 34, 35
 cortis 34, 35
 coservus 49
 Costantilla 108
 constituit 49
 cot 36, 40
 cotidie 36
 Crecentinae 44
 creditum 32, 46, 60
 crepen (3. l. pl. koń.) 41
 cremine 13, 14
 Crescentes 31, 65
 Crescis 31, 49, 65
 cresteanor 24, 26
 Criscenti 26
 Criscentianus 26
 Criscentioni 26
 Criscentylla 26, 35
 Crispins 7
 crudele 45
 crudelem 46
 cum s ak. 61
 cumsuetus 27, 45
 cun 27, 47
 cuncesuit 27, 55, 75
 cuncordiens 25, 27, 50
 cunparabid 27, 41, 51

D

Dafine 33, 57
 Dalmasius 39
 Dapinus 33, 57
 davit 51
 de (= det) 41, 71, (mjesto gen.) 61,
 (mjesto abl. instr.) 62
 Deanae 24
 Deccio 55
 dece 45, 67
 decenbris 31, 47, 66
 deceptus 84
 deces 24, 105
 decis 24, 105
 dedecavit 28
 dedicaverun 73
 defensuri 16
 defucto 47

defunte 38, 44
 defuto 39
 Delmatia 26
 Demati 43
 denontio 16
 deponere 84
 depositio 15
 depositum n. sg. m. r. 60
 depossio 40, 84, 87
 depostio 40, 84, 87
 derectus 26, 105
 derelecto 15
 derilictis 28
 Desid(i)ena 105
 desideratissimo 55
 Dessius 38
 devebet 31, 51, 72
 devitum 51
 Dexasia 38
 di (= die) 33
 Dibus 65
 die Veneres 77
 diffunctam 26, 46, 55
 dilabsum 57
 Dioclis nom. sg. 31
 Dioscoro 30
 dimisit 57
 dispesator 49
 Diunan 16, 39, 47
 Dius 52
 Doclatium 8
 Docliatium 24
 Dolabele 17, 54
 doles 49
 dolus 87
 domino 32, 44
 Domnicæ 29
 domnico 5, 29
 Domniones 31, 65
 domno 32, 43, 45
 domnus 29, 93
 domo ak. 32
 domu ak. 46, abl. 67
 donabit 51
 donavet 31, 73
 dua 67
 Dulceno 27, 28, 58
 dulces 31
 dum 34, 67
 dumveratus 28, 34

dunc 89, 91
 duo (mjesto duos) 43
 duom 67
 duoviratuus 34
 duxsisse 37

E

e (= et) 41
 eadem 44
 ecci 31
 eclisie 12, 106
 ecne 15
 Ector 35
 ed 41
 edictu 32, 64
 eide 45
 eisdem 44
 eiu 43
 emmimoriam 25, 26, 55
 en 15
 Engenua 105
 eni 45
 enpirico 47
 Epetinatorum 47
 equom 32
 era 41
 Eraclianus 35
 Eraclis 35
 Erbula 35
 Erenio 35, 54
 Erennia 35
 eres 35
 es (= est) 41
 escripta 25
 Esirmi 25, 105
 esponsa 25
 et (pleonasam) 79
 Eustasia 39, 107
 Eustatius 39, 107
 Euticis 31, 58, 107
 Eutichis 31
 Euticia 58
 Euticiano 58
 Eutietu 43
 Evam 46, 60
 Evassu 43
 expolit perf. 52
 extranium 24
 exxivi 37

F

Fabericia 33
 fabrece 30
 facie (= facies) 43
 factura ak. 44
 Fad(i)enus 105
 Faor 52, 108
 Fautinae 44
 Favius 106
 febraris 25
 feceru 47
 fecerun 41, 73, 107
 fecet 31, 73
 feci 3. 1, sg. 41
 Felete 26
 Felex 32, 65
 feli (= felix) 43
 feliae 13, 102
 Felicetas 30
 Felicla 29, 106
 fet 75
 Fesstia 108, 109
 ficit 12
 filiabus 63
 Filcrenus 28
 filiam mjesto nom. sg. 46, 60, 103
 filias nom. pl. 63
 Filicia 26
 Filiciano 26
 filibe 36
 Filipus 54
 filioru 44
 filiorun 47
 filo (= filio) 8
 filologus 57
 Fingis 14
 finis nom. i ak. pl. 31, 66
 finexserat 37
 fisci vires 86
 φισκινα 57
 fin 41, 71
 fuis 40
 fixsit (= vixit) 37
 Flabius 51
 Flaus 52
 Flavos 32
 fluvio ak. sg. 32, 44
 fontis nom. pl. 31, 66
 Foresis 49

Fortunium 125
 fragelis 30
 frate 42
 frateres 33
 fratibus 42
 Fraxsanus 37
 Fronemus 106
 frunte 16

G

Galilea ak. sg. 44
 Gallena 8
 gamio 86
 Gaudetio 47
 Gemelus 54
 germanus 84
 Gineo 22, 33, 106
 grandene ak. sg. 30, 44
 Gratilla dat. sg. 63

H

habe (= ave) 51
 haberit 31
 habet 3. 1. pl. 71, 72
 habias 24, 73
 hanc mjesto nom. sg. ? 69
 Haemilio 35
 heclesia 35, 36, 54
 hecliseae 12, 24, 36
 Hercli 29
 Herenius 53
 Heusebio 35
 Hiluricum 34, 35, 54
 Hipetiu 43
 hominebus 30
 Honesimus 36, 107
 honore ak. sg. 45
 Horea 24
 hospita 88
 Hysichius 27

I

iacit 31, 71
 Iacovus 51
 Iannuarie 53
 Iaoleno 52
 Iapodes 35
 Iapudes 35

Iapydes 35
 icci 12, 31
 idictione 47
 Ienuario 26
 ies (= dies) 39
 Ieso 32
 ignefera 15
 iius 12
 Ilara 35
 illi (nom. sg.?) 69, 86
 Illurico 34
 Iluricae 54
 imerito 25, 55
 infelicissima, -uma 46
 imferet 46
 iminentium 26
 invicto 46
 inante 99, 124
 incamparabili 27
 incomparavili 51
 incoparabili 47
 infans 86
 infas 49
 Ingenus 25
 infelicissimae 15
 infelicissimo 55
 infelicismo 30
 infelicissime 5, 30
 infere 3. l. fut. I. 72
 inferi 54
 inferit fut. 31, 72
 infilicissimo 28
 infilicismae 26, 30, 106
 inlibatae adv. 30, 57
 inlustris 57
 inmirabili 25
 inmondissime 28, 57
 inpendio 57
 inperare 57
 inpena 57
 inpesa 49, 57
 insujus 50, 69
 inreparabile 57
 in se (= simul) 78
 interperationem 42
 introito abl. 67
 inutilis 30
 ivocaris 31
 Iobiani 51
 Iohannis nom. sg. 31, 65

Ioventia 27
 ipsaius 17, 69, 103
 ipse (= is, hic) 77
 ipseius 17, 69
 ipsorum mjesto dat. 69
 iseplucrum 25, 42
 isto ak. sg. 32
 istu 44
 iubenis 51
 Iubentius 51
 iuenes 31, 52
 Iuentius 52, 108
 iugale (dat.) 31
 iugalis 88
 iuppano 32, 39, 43
 iuso 32
 iussio 88

K

Kalendaru 44
 Kaledas 47
 Kasiae 54

L

laborem 46, 60
 Lajarum 39
 Laiscus 27
 latronebos 30, 32
 laudem 45
 lavoraverunt 51
 Leuntiu 15, 43
 lex 84
 liberita 33
 liberitas 33
 libertabus 64
 libertas nom. pl. ž. r. 63
 libes 49
 libiens 25, 105
 Licinanas 40
 limite ak. sg. 45
 Litogene 43
 loco 32, 60, 106
 locu 32, 44, 64
 Locu 43
 locus 85
 log (= longum) 47
 Loiscus 27
 Lutasius 39
 Lymphis 50, 108

M

maceria 85
 macidonice 28
 mae 33
 maester 15, 38
 magis longa komparativ 67
 Maioni 65
 mano 32, 67
 mandatu ak. 46
 Marcelae 54
 Marcellianus 54
 Marcelline 54, 109
 Marcianini (dat.) 64
 mare abl. 66
 maris nom. 65
 maritu nom. 43
 Μαρκειανος 38
 Μαρκιανή 38
 Marthanae 64
 Martialis mjesto dat. 44, 65
 martores 31, 35, 65, 106
 martures 123, 124
 Marturius 106
 Masimile 37, 54
 Maxima dat. 63
 Maxsimus 37
 Maxssimuna 14, 37
 Maxuma 14
 me (= mihi) 68
 medianus ak. pl. 32, 89, 110,
 123, 124
 menestrabimus 51
 menestravimus 26, 28
 memoria ak. sg. 45, 60, 64
 memoriaes gen. 63
 memoriens gen. 49, 63
 mensi za gen. 43
 mensis nom. i ak. pl. 31, 66
 mensum gen. pl. 66
 mente prislovni nastavak 78
 mentla 29
 mereti 47
 meserum gen. pl. 48, 69
 meses 48
 Mesia 55
 mesum gen. pl. 48, 66
 Meterae 15, 33
 Metri 15
 mi 33
 miaverit 27, 33, 39, 71

mila 67
 milae 30, 54
 milis 31
 Minerba 52
 Minerbino 52
 Mircurio 27
 mis (= meis) 68
 Miscenius 26
 monimentum 29
 monumentum m. r. 59
 moraris imperativ 75
 morarus 33, 75
 mrito 9
 Mundolo 30
 munimeni 30
 Muntana 27, 105
 Muscelosi 28
 myseri 35

N

Naeus 106
 napolitano 25
 natale abl. 66
 natalis 44
 nationem 46, 60
 natus 85
 Nebia 22, 51, 104
 negotiantis dat. 66
 Nemores 49
 nepote dat. ž. r. 87
 nepotiae 87
 Nimpis 35, 57
 niofita 24
 Nipocianus 27, 39
 no (= non) 47
 nobilismi 30
 nominae 30
 noster mjesto meus 69
 nove 46
 novimbres 102
 nutrit perf. 52
 Nymphis 57
 Nynfidius 108
 nyurus 88, 123

O

ob s abl. 61
 obito abl. 32, 44, 67
 obitun 47
 obseques 49

obsis 31
 Octavius 51
 octobris ak. pl. 31
 octubres 16
 officio mjesto in o ... 62
 omne abl. 66
 Onorate 35
 op (=ob) 56
 opsequentissimae 56
 opsetrici 42, 56
 opsonatori 56
 opteneres 28
 optumae 14
 ora 35
 Oratius 35
 ordinare 85
 orto 35
 ospite 35, 88
 ospiti 35
 ossa ž. r. 59
 ossua 66
 Ostilius 35
 oviela 29
 ovitum 124, 125
 oxor 16, 36
 oxsor 16, 37

P

Panenti za gen. 66
 Panonius 53
 Paralisenisium 27
 parcetur 30
 parentis 13, 30
 paretis 31, 47, 66
 parintes 14
 Partinopeo 28
 Pasia 49, 108
 Pasiana 49
 pasus 55
 Patavisisis 27, 49
 pateres 33
 Paterclinus 28
 patre za a patre 46, 62
 paula ak. sg. 45
 pausatio 88
 Pebus 23, 57
 peccatrici za gen. 65
 peccatur 32

pena ak. 45
 per s abl. 61
 perdedi 30, 41
 perdederunt 28
 perquodset 6, 16, 36
 perscripsi 57
 Petinaci za gen. 43, 65
 pessimo 15, 33
 petitu 43
 Philumenus 29, 106
 Phyebae 23
 pienteseme 15, 30
 Pilota 43, 57
 Pinenta dat.? 63, 110, 123
 piscina ak. 45, značene 85
 Plato 42
 Plota 107
 Plotinus 23
 Pobladius 27
 Poblilia 27
 Polinus 23
 Polio 23
 Polus 23
 Pompeiu 43
 Ponponia 46
 poniri 30, 31
 pos (= post) 41, 42
 poseru 41, 47
 poserun 25, 41, 73
 posi 41, 3. l. sg. 73
 posibit 51
 posierunt 25
 Posilla 27
 posit 74, 109
 posiut 52
 possuit 55, 109
 post s abl. 61
 posta 30
 posteriore ak. 44
 postia 24
 posuaerum 13, 41, 47, 73
 posuaerunt 13,
 posuerum 41, 47, 73
 posuerun 41, 47, 73, 107
 posuerut 47
 posui 3. l. sg. 41, 73
 posuiru 12, 41, 47
 posuirunt 12
 posuisuerun 12
 posuuit 37

praesidi za gen. 44, 66
 praesis 31, 65
 pravato 27, 51
 presbeter 30, 35, 95, 124
 Priata 52
 Primitius 52, 108, značenje 85
 Primitivos 32, 108
 prima za ak. pl. 43
 Primenio 13, 102
 Primu 43
 principibus 56
 pro s ak. 61
 Proclia 106
 Proclianus 28
 Proclenus 106
 Proclino 28
 Proclus 29, 106
 Propineus 36
 propriu 45
 Prunicus 34, 57
 Pudes 49
 pue (= puer) 42
 pulvera 59
 punere 16
 puneremu 27, 43
 pusinus 89
 putita 27

Q

quad 33
 quam ut 79
 quas nom. pl. ž. r. 63
 que (pleonasam) 79
 queius 70
 Quelius 36, 38
 quem ak. ž. r. 70
 quen 47
 Quentili 26,
 querela 54
 quesquet 6
 queti 36, 38
 Quetillae 24
 Quetus 24
 qui mjesto quis 69, ž. r. 69, nom.
 pl. ž. r. 70
 quiescet 31, 71
 quimque 47
 quinquem 47

Quirenarice 34, 38
 Quiriace 34, 38, 107
 Quirilla 107
 quis alius 70
 Quitiano 47
 quius 103
 quoinis 70
 quonqubinae 36
 quonserva 36
 quorere 16, 36, 54
 quot 40, 107
 qum (= cum) 36

R

Raonius 108
 rarismo 30
 Ravvenae 8
 recepsionis za dat. 65
 Reguliaes gen. 63
 Renata ak. 44
 requesitus 28
 requesquet 36, 38
 requiescet 31
 requiescum 41, 47, 71
 requiiscet 12, 31, 71
 Resstituta 55
 restituid 41
 Restutianus 56
 Restutus 56
 resurrectione ak. 44
 reventos (reventus est) 32, 81
 rificet 27
 Romanesis 49, 108
 Rufu 43
 Rumanus 27
 Rutia 40

S

Sabasianus 39
 Sabinu 43
 sacerdotia 88
 sacerum 33
 sacro ak. 32, 44, 60
 sacrofagum 42
 Safinius 52, 108
 Sairia 8
 Salvianeti 64
 sancxerunt 37

sarcofagum sr. r. 59, 109
 sartofagum 42
 sartori 16
 Satrieni 64
 Satura 34
 Saturinae 50
 Saturionis 34
 Saxxonio 37
 sculpet 31
 se (= sibi) 68
 Seclares 28, 31, 65
 Seclaris 28
 Secundaes gen. sg. 44, 63
 secundes gen. 44, 63
 Segni 15
 semilem 5, 15
 sene 15
 senper 45
 septe 45, 67
 Septumius 14
 sepulcrum m. r. 59
 sepulivit 75
 serbi 52
 Sermenses 24, 26, 31, 65
 serori 34
 Serrvilius 55
 Sestius 37
 Sestus 37
 set 41
 Severenae 13
 se vivus 68
 sexvir 57
 sibe 68
 Sicu 107
 Silvestro 66
 Simpronia 27
 Sirmesis 24
 sis za suis 68
 sivi (= sibi) 51
 sobito 16, 103
 socrus m. r. 88
 socra 88
 solides 32
 solbit 52
 solvet 31
 sororis nom. pl. 31
 Soseme 106
 spenque 45
 spirete 30

Stephanus 57, 109
 Stercoria 24
 sua ak. 45
 suam za ak. pl. 45
 sub die mjesto die 62
 succpto 44
 sudiaconi 53
 sumptus za abl. 44, 50, 60
 suo mjesto de ... 62
 suom 32
 suoru 45
 sup (= sub) 56
 supir 32
 supstituit 56
 Suriae 34
 Surilla 34
 Surine 34
 sus (= sursum) 42
 Susana 53
 Symmaco 58

T

Tarconius 36, 107
 tartaruce 33
 tata 87
 te (= tibi) 68
 Tegrina 26
 tentaverit 50
 tensauraria 50
 Teretius 47
 terra mjesto in ... 62
 Tertullinne 53
 tesella ak. 45
 tesellam 55
 tetoli 75
 Thalasiae 55
 Theopilus 57
 tibi (= te) 68
 titlum 29
 Tizius 107
 Torclesi 49
 tolet 54
 totus 87
 tradedet 30, 31, 73
 trea 24
 Trebocus 15
 Tribonia 26
 tribunos nom. sg. 32

trigitta 47, 55
 tris 12
 Tritonis ak. pl. 31, 66
 triun 47
 Triviabus 63
 Troiana 26
 Tulliae 54, 108
 tumlum 29
 tumolum 29
 tumula ak. 45
 turris nom. i ak. pl. 66

U

ubiconqua 16, 33
 ud (= ut) 41
 uxor 37
 uis (= huius) 35
 ultima 14
 umana 35
 unc (= hunc) 35, 107
 uno ak. 32, 44
 urdenare 26, 28, 85
 urnat 16
 Urpanus 50
 Ursieli 106
 Ursinu 43
 Urvece 30, 52
 Urvice 52
 ustearius 24, 26
 ustium 26
 ut ne 79, 110
 uverem 51
 uxsori 37
 uxxor 37

V

Vaeriae 13
 Valentila 54
 Valeriaes gen. 44, 63
 Valerianu 43
 Valeriu 43
 Vales 23, 49
 vede 15
 velet 31, 71
 Velius 54
 vellis 54
 Vendemia 26, 105
 vendedet 30

Vendimiae 12, 26
 Veneres 31, 65
 venia ak. 45
 Venndo 53
 verginiae 26
 vernaclae 29
 Vetrano 30
 vetranus 30, 106
 vexillu 45
 vexillario 36
 vibus 51
 vicensimum 50
 Victorinu 43
 Victuri 15, 66
 Victurini 27
 viesit 37
 vicxi 3. l. 37, 41, 73
 vixit 37
 vigsit 37
 viiro 13
 villit 14, 54
 vindedit 12
 Vindemator 40
 vinisti 27
 vinxit 50
 Viratia 26
 virginio 24, značenie 86
 viro suo mjesto cum — — 62
 vissi 3. l. sg. 37, 41, 73
 vissit 37
 visxit 37
 vita 86
 Vitalioni za gen. 66
 vitaque ak. 45
 Vitoria 42
 vitriario 24
 viva dat. 63
 Vivia Prima dat. 63
 Vivio 51, 108
 vivos nom. sg. 32
 vius 52
 vixillatio 27
 vixset 31, 37, 73
 vixsi 3. l. sg. 73
 vixsit 37
 vixserunt 125
 vixt 7
 vixxit 36
 voluere 3. l. fut. II. 41, 72

volueret 31, 41, 72
voto mjesto ex ... 62
votom 32

Y

Ylla 35

Z

zaconus 39
ziaconus 39
Zonysius 39
Zoseminus 28

II. Riječi iz živih jezika.

- aiă rum. 40
astroso šp. port. 83
avea impf. tal. 72
bandima hrv. tuđ. 13
barmór (Engadin) 88, 123
bătrîn rum. 30
bin veļ. 14
bine rum. 14
ca să rum. 79
cheto tal. 24
correa impf. tal. 72
cufund rum. 27
cuiñ rum. 16
cumpăr rum. 27
dì tal. 33
diciassette tal. 67
diš-set engad. 67
divenres prov. 77
dix-sept franc. 67
done franc. 89
feļ veļotski 13
fi rum. 71
frunt furl. 16
frunte rum. 16
golida hrv. tuđ. 13
huespeda špañ. 88
huissier franc. 26
îns rum. 50
Jakļan, otočić 2
kapula hrv. tuđ. 16
ketiti „ „ 24
kojuare logud. 48, 88
kojuju „ „ 48
krpatur hrv. tuđ. 16
kuñ arb. 16
Labdara ime otočića 7
Labdir ime položaja 7, 102
lieis prov. 69
Lipļan ime mjesta 2
lopiž hrv. tuđ. 15
Lukoran ime mjesta 2
martore starotal. 106
mbese arb. 88, 129
mendula hrv. tuđ. 106, 125
miur veļ. 71
mocira hrv. tuđ. 85
mont furl. 96
montone tal. 96
munte rum. 105
nat rum. 85
nepauta veļ. 87
nepoata rum. 87
nepoça dalm. 87
nepuča hrv. tuđ. 87
neput „ „ 16
neputa „ „ 87
osta parm. 88
părinte rum. 14
Petrada 7
Petrara ime sela 7
prebere katal. 95 (ad 35), 124
preveire prov. 124
puč hrv. tuđ. 16
puse napuļski 89
raka hrv. tuđ. 83
tikula hrv. tuđ. 13
Trojan „ „ 26
urderoñ arb. 16, 85
urđin rum. 16, 85
vedran furl. 30
vendange franc. 105
vendemmia tal. 105
venerdì tal. 77
vendredi franc. 77
verì starorum. 71
Vetranić hrv. prezime 30
vetrun veļotski 30
vita tal. 86
vită rum. 86
Zadar ime mjesta 39
zakon hrv. 84
zi rum. 33
život „ 86
Žňan ime mjesta 2

Još naknadni dodaci i popravci.

- Str. 60., 3. Na vojničkom natpisu 14946 (Glavice kod Siña) čitamo *domo Brixiae* mjesto *Brixia*. Primjer dokazuje, da je nestalo osjećaja za razliku u upotrebi padežâ na pitanje odakle? i gdje?; *domo Aquileiam* 2133 mjesto *Aquileia* opet za kamo? i odakle? Takve primjere iz Rima v. kod Konjetzny: Archiv f. lat. Lexikogr. XV 326 sl. § 39, b i § 41.
- Str. 63., 2. *Aur(eliae) Aioia et Pinenta* je po svoj prilici nominativ, kako su i shvatili Vulić i Premerstein WI III Beiblatt 171, pa ne ide ovamo. Na potpisu u ostalom ima ispravan dativ *Baetae*.
- Str. 67., § 114. dodaj: Riječi druge deklinacije imaju dosta često u ak. pl. po četvrtoj deklinaciji *-us* mjesto *-os* (isp. Gr² lat. 469 § 20. i Gr. § 244 str. 136. sl.) na kršćanskim i poganskim natpisima kao i u Galiji: *annus* 2225 (Splet), 2226, 2240, 2702 (Trogir), 6399 (Vrañić, dva puta), 9585; *annus* 14643 (Žrnovnica), 14014 (Smołani), isp. *annus* u Hispaniji Carnoy 48; *annus* 9831, koji spominje Patsch WMBH IV 253., nesigurno je, jer je natpis sačuvan fragmentarno. *ad medianus martures* 9546.
- Str. 81., § 134. dodaj: Ovakova je upotreba dativa u rumuńskom jeziku vrlo obična; isp. RGr. III. § 41.
- Str. 81., napomeni 3. dodaj: Einf.² § 193.
- Str. 86., tački 19. dodaj: *bir[g]inia* 9567 (= uxor).
- Str. 88., § 140. dodaj: Da se taj adjektiv u vulgarnom jeziku doista i govorio, dokazuje to, što i danas živi u retoromanskim dijalektima: *barmör* (Engandin) = pokojni REW 1203.
- Str. 88., napomeni 1. dodaj: Na istom natpisu čitamo i čudnu grafiju *nyurus* mjesto *nürus*.
- Str. 89., poslije tačke 5. dodaj:

6. -anus dodan adjektivu *medius* kao i u jezicima zapadno-romanskima (v. REW 5452): *ad medianus martures* 9546 (= kl. *apud medios martyres*).

Prijedlozi.

142. *ad* stoji mjesto *apud* (isp. Gr. § 14. i Gr² lat. 489. § 73) *arcellam mihi cōdedi ad medianus martures* 9546. Ovamo bi mogao pripadati i *cum insisterem ad capitella columnarum ad¹ termas Licinan(a)s* 10107, ako *insistere* stoji mjesto vojničkoga izraza *consistere* (= stajati na straži, v. Georges I 1434 γ). Ali možda imamo shvatiti *insistere* c. dat. = intenzivno biti zabavljen kod nečega (n. pr. studiis v. Georges II 265, 2a i str. 62. ove studije). To je vjerojatnije, budući da bi vojnik, od koga potječe natpis, za cijelo znao upotrijebiti vojnički izraz, da je htio reći „stajati na straži“.

Str. 89., napomeni 2. dodaj: Lindsay 699. Gr.² lat. 487 § 68.

Str. 91., broju 2. dodaj: — Vidi priloženu sliku na tabli XV.

Str. 91., broju 3. dodaj: Natpis se sastoji od glavne i dviju sporednih vremenskih rečenica.

Str. 92., broju 5. dodaj: *Opiorum* je genitiv mjesto dat. *Opiiis* (= obitelji *Oppii*), isp. str. 69. § 119, 2.

Str. 92., broju 6. dodaj: Glavna i sporedna vremenska rečenica nijesu sačuvane.

Str. 92., broju 7. dodaj: — Vidi priloženu sliku na tabli XVI.

Str. 93., broju 1. dodaj: V. sliku u Bulić, Kronotaksa tab. VI.

Str. 95., napomeni 1. dodaj: Za *b = v* u perf. v. § 89. str. 51.

Str. 95., napomeni 8. dodaj: — Da je puk govorio *presbeter*, dokazuju i prov. *preveire* i katal. *prebere* REW 6740.

Str. 96., broju 10. alin. 2. dodaj: — Tumač v. na str. 100.

Str. 99., u broju 16. poslije „*Ursilla oxor*“ umetni: „*eius*“.

Str. 99., u broju 17. u 4. vrsti odozdo poslije „*[Ina]nte*“ umetni „⁵“, a pod certu dodaj: ⁵ *inante* (= prije) v. Georges II 103, Gr. 47, Gr² lat. 487 § 68., REW 4335, RGr III § 131.

Str. 100., poslije završne crtice dodaj:

Tumač primjeru br. 10. str. 96. vrste 8.—9. odozgo.

Pogodbena je rečenica očito nespretno složena i pokazuje tragove vulgarnoga jezika. Razumjeti se ima ovako: *Si quis autem post onitum eorum* (slijedi nabrajaње): *filio meo Verantiano, Ursa,*

¹ Ovaj *ad* označuje svrhu. Kolumne su bile određene za *thermae Liciniana*e u Sirmiju.

Vernantilla, Fortunium, quintum (sc. corpus) *ponere voluerit* i t. d.; u prijevodu: ako bi tko poslije njihove smrti, t. j. poslije smrti moga sina *Verantiana, Urse* (= sestre *Vernantilline*¹), *Vernantille* (= žene *Fortunijeve*), *Fortunija*, htio postaviti (= ovdje sahraniti) peto [tijelo], i t. d. Imena, što se nabrajaju, zavise gramatički ili o *post* (tada su *filio meo Verantiano, Ursa, Vernantilla* akusativi bez *-m*, v. § 81.) ili o *ovitum* (tada su to dativi prema § 134, § 111, 2; *Fortunium* pokazuje onda suvišno *-m* prema str. 46. § 81 i u mjesto *o* prema § 47.). — Vrste 6.—8. Subjekt se ponavlja rad vl. poredne riječi, da bude blizu predikatu (v. § 129a i str. 9. ove studije).

Str. 104., „k Str. 22.“ dodaj na koncu: *memo(riam)* BD XXVI 137 (Sp̄let).

Str. 104., „k Str. 23. § 17.“ dodaj na koncu: i *Aulus Olo suo salutem* CIL IV 2353.

Str. 106., k „Str. 34. sl. § 55.“ dodaj poslije „REW 5385“: *e za y* vidi se i u hrv. *mendula* < *amygdala* (isp. REW 436).

Str. 107., k „Str. 40.“ dodaj na koncu: *atiutorem* 2386.

Str. 107., k „Str. 43. § 70.“ poslije „kraju vrste stoje i“ briši: „*Victorinu* 12764 (Zenica)“, a mjesto toga metni: *vixserunt anno 2534* (Sp̄let).

Str. 108., k „Str. 51.“ dodaj na koncu: ;*Acubio* 8852.

Str. 109., k „Str. 55. § 97.“ dodaj na koncu: *Opiorum* BD XXXI 79, gen. plur. od *Oppius*.

Str. 110., poslije vrste: „ „ „ „ 2. odozdo: 128 (182) = 9095“ umetni: „ „ „ 10. 311 (1288) = 9064.

Str. 111., poslije „*Aculeiesis* 34, 36, 49“ umetni: ad mjesto apud 89.

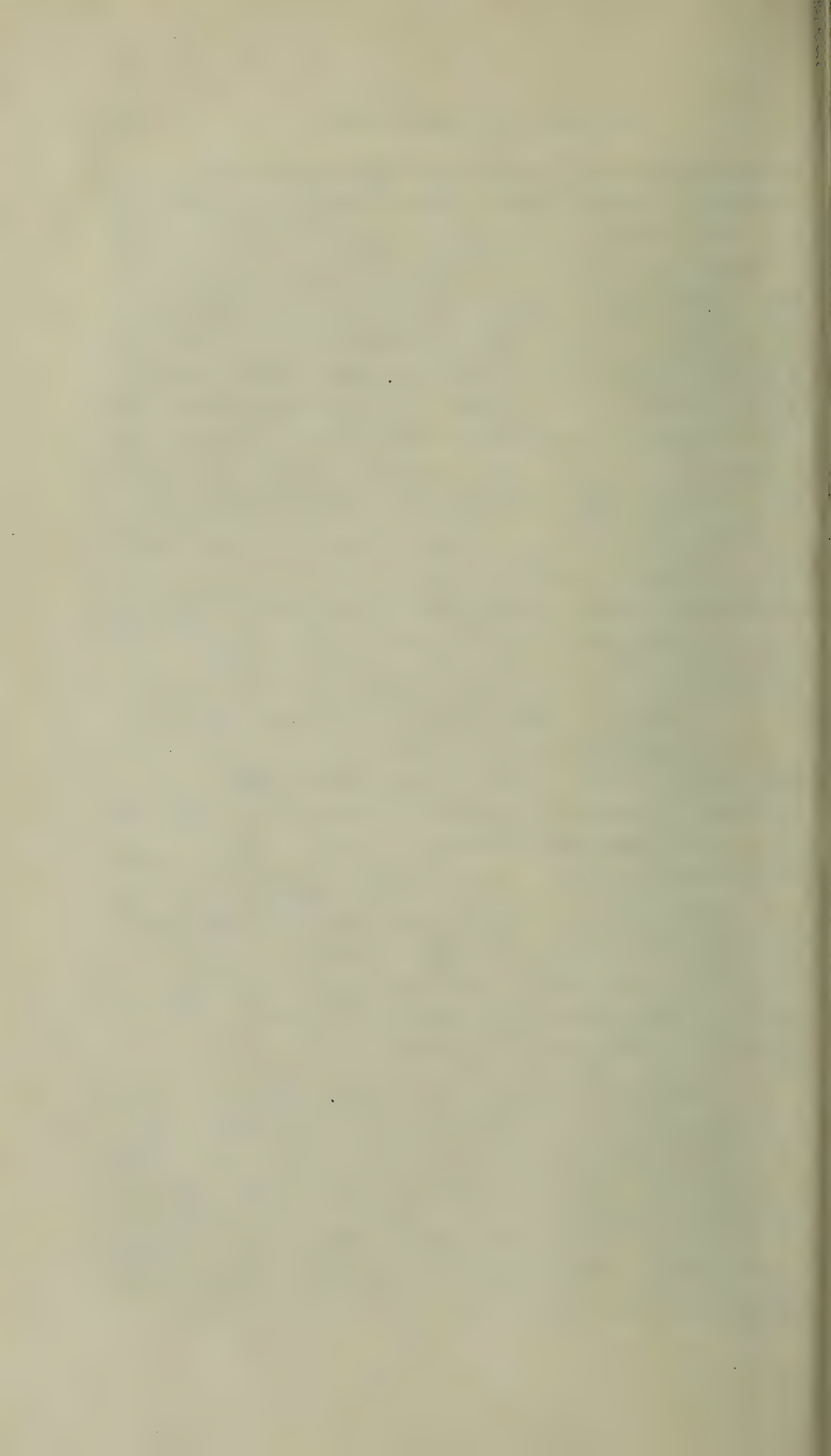
Str. 111., k „*Aioia* (dat.) 63“ dodaj: , 110.

Str. 111., k „*annus* (ak. pl) 32“ dodaj: , 110.

Str. 112., poslije „*athibito* 40“ umetni: *atiutorem* 107. 125

Str. 112., k „*birginiam* 51“ dodaj: , 86.

¹ Na natpisu čitamo *sorori sue* mjesto *sorori eius*. Povratna posvojna zamjenica *suus* zamijenila je u vulgarnom jeziku *eius* i postala posvojnomo zamjenicom za treće lice sg. kao i u romanskim jezicima. Isp. Gr² lat. 489 § 74 i primjere iz Rima kod Konjetzny: Archiv f. lat. Lex. XV. 332 § 44. Iz naše provincije ovamo pripada još *Dep(osit)(io) Eutyhiani . . . et Artemiae coniug(is) suae* 6400 (Vrañic); *arca cum suis* (sc. *ossibus*) 6399 (Vrañic) mjesto *cum ossibus eius*. — *eorum* u izrazu *ex caritate eorum* odgovara potpuno talijanskome *loro* < *illorum* (Gr² lat. 484 § 60) u funkciji posvojne zamjenice za treće lice pl.

Tiskarske pogrješke.

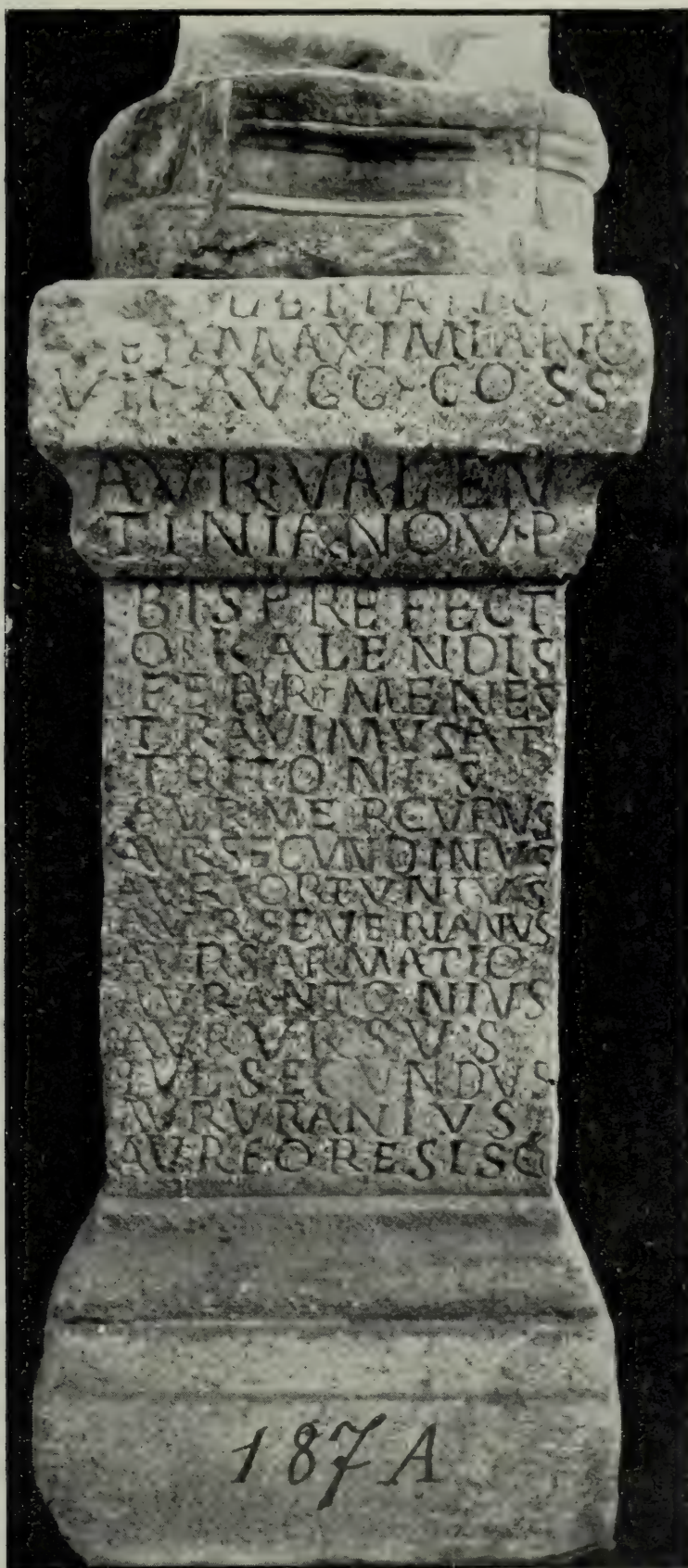
Str.	vrsta	2.	odozgo:	locus	ispravi u	locus,
"	3.	1.	biļeška	6.: 13.	"	13 (str. 97.)
"	4.	3.	"	3.: Accad.	"	Acad.
"	5.	2.	"	2.: su	"	tu
"	6.	5.	"	2.: 88	"	89
"	6.	1.	"	1.: christ.	"	crist.
"	7.	2.	"	1.: <i>Labdara</i> ,	"	<i>Labdara</i>
"	8.	2.	odozgo:	pisaņe	"	pitaņe
"	8.	1.	biļeška	3.: kračenu	"	kračeņu
"	8.	4.	odozdo:	8184	"	9184
"	9.	"	"	broj stranice 6	"	9
"	9.	"	10. 11. i 13.	odozdo: <i>volverit</i>	ispravi u	<i>voluerit</i> <i>volueret</i>
"	9.	6.	odozgo:	19955	ispravi u	12955
"	9.	1.	biļeška	3.: (primjedbu 3.)	"	(biļešku 5.)
"	9.	1.	"	3. " 5.	"	" 3.
"	9.	2.	"	3. " 3.	"	" 4.
"	12.	7.	odozgo:	BD XXXIII, 76	ispravi u =	BD XIX, 97
"	12.	10.	"	2237	"	2237a
"	12.	1.	odozdo:	157).	"	157)
"	13.	14.	odozgo:	2184	"	2184a
"	13.	17.	"	3173	"	3174
"	13.	2.	biļeška	6.: 17	"	18
"	14.	2.	odozgo:	9626	"	9623
"	15.	3.	"	<i>p[ie]ntesseme</i>	"	<i>p[ie]nteseme</i>
"	15.	7.	"	(530)	"	(530 B)
"	15.	13.	"	<i>Segnif(ilius)</i>	"	<i>Segni f(ilius)</i>
"	15.	16.	"	70	"	76
"	15.	1.	odozdo:	(2)	"	(2 B)
"	16.	1.	odozgo:	(533 A)	"	(553 B)
"	16.	3.	"	14839	"	14893
"	17.	20.	"	<i>Dol bele</i>	"	<i>Dolabele</i>
"	17.	1.	biļeška	2.: 3.	"	4. (str. 91.)
"	18.	10.	odozgo:	3174	"	3174,
"	21.	1.	"	<i>Frunitae</i>	"	<i>Frunite</i>
"	22.	4.	odozdo:	2701	"	2704
"	22.	5.	"	12825	"	12823
"	25.	3.	odozgo:	<i>concordiens</i>	"	<i>cuncordiens</i>

Str.	vrsta	5.	odozdo :	(830)	ispravi u	(838)
"	25.	"	8.	"	"	znati,
"	25.	"	2.	biļeška 1.:	"	sufiks
"	26.	"	9.	odozdo :	"	9237
"	26.	"	8.	odozgo :	"	14848 ² =
"	26.	"	8. i 9.	"	"	<i>Jenv[ar]ia</i>
"	26.	"	11.	odozdo :	"	1903
"	26.	"	16.	odozgo :	"	(Užice),
"	27.	"	6.	"	"	}; <i>cumparabid</i>
"	41.	"	8.	"	"	
"	27.	"	8.	"	"	III
"	28.	"	12.	"	"	12940
"	28.	"	2.	odozdo :	"	<i>dum ver[atus]</i>
"	29.	"	8.	"	"	}; 3182
"	5.	"	11.	"	"	
"	30.	"	8.	odozgo	"	9582, <i>fabreca</i> ispravi u 9582 = <i>fabrece</i>
"	30.	"	12.	"	"	
"	31.	"	10.	odozdo :	"	(3596)
"	32.	"	11.	odozgo :	"	BD XXXI 118
"	32.	"	17.	odozdo :	"	(Čitluk),
"	32.	"	7.	"	"	4623
"	33.	"	3. i 4.	"	"	2762.... 9846
"	33.	"	7.	odozgo :	"	36
"	35.	"	4.	"	"	<i>nimpis</i>
"	35.	"	14.	"	"	599
"	36.	"	13.	"	"	<i>Queliae</i>
"	36.	"	2.	biļeška 2.:	"	jednam
"	37.	"	5.	odozgo :	"	2766
"	40.	"	20.	"	"	<i>aiuș</i>
"	41.	"	1.	biļeška 6:	"	WMBHI
"	43.	"	3.	odozdo :	"	nemu
"	44.	"	1.	biļeška 3.:	"	prim. 5.)
"	44.	"	18.	odozgo :	"	2343
"	46.	"	7.	biļeška 2.:	"	koji
"	47.	"	1.	odozgo :	"	Sipovo
"	47.	"	10.	odozdo :	"	9575
"	47.	"	10.	"	"	<i>innocetissimo</i>
"	49.	"	5.	odozgo :	"	14603
"	49.	"	14.	"	"	1968
"	53.	"	4.	odozdo :	"	Podgorica
"	54.	"	5.	"	"	3172
"	66.	"	13.	"	"	282:284
"	67.	"	5.	"	"	<i>diciasette</i>
"	67.	"	6.	"	"	2283
"	68.	"	1.	biļeška 2.:	")
"	72	"	5.	odozgo :	"	1c
"	74.	"	11.	"	"	(62)
					"	(62) = 14543 (Moesia Superior)

Str.	77.	vrsta	11.	odozdo:	130	ispravi u	130a
"	78.	"	5.	zdozgo:	>	" "	<
"	79.	"	15.	odozdo:	<i>qnam</i>	" "	<i>quam</i>
"	79.	"	7.	"	8695	" "	8896
"	79.	"	1.	"	<i>Verro(n)iae</i>	ispravi u	<i>Varo(n)iae Germanae</i>
"	80.	"	1.	odozgo:	<i>Verro(n)iae germanae</i>	ispravi u	<i>Varo(n)iae Germanae</i>
"	80.	"	15.	odozdo:	13070	ispravi u	13131
"	80.	"	2.	biļeska 3.:	13136	" "	13131
"	81.	"	11.	odozgo:	<i>Dom]itiae</i>	" "	<i>Dom]itiae</i>
"	84.	"	7.	"	<i>cumparabit</i>	" "	<i>cunparabid</i>
"	85.	"	6.	"	<i>locum concessit</i> ¹	" "	<i>concessit</i> ¹ <i>locu</i>
"	86.	"	6.	biļeska 3.:	u Žumberku	" "	, u Žumberku
"	87.	"	9.	odozgo:	<i>(suo)</i>	" "	<i>s(uo)</i>
"	88.	"	1.	"	<i>mbe</i>	" "	<i>mbeše</i>
"	88.	"	5.	odozdo:	7 treba brisati		
"	89.	"	8.	odozgo:	adverbia	" "	veznika <i>dum</i>
"	89.	"	9.	"	<i>meis dunc</i>	" "	<i>meis, dunc</i>
"	89.	"	10.	"	(Narona)	" "	(Narona) 601.
"	90.	"	4.	odozdo:	<i>Valerianus cum</i>	ispravi u	<i>Valerianus mil(es) cum</i>
"	90.	"	9.	"	III 1968	ispravi u	III 1968a
"	90.	"	10.	"	<i>menest(ra)bi</i>	" "	<i>menest[ra]bi</i>
"	91.	"	7.	"	IV 256—257	ispravi u	IV 256—257 (sa slikom)
"	91.	"	9.	odozgo:	<i>et socero</i>	ispravi u	<i>et socero,</i>
"	91.	"	14.	"	Bulićevo	" "	Mommsenovo
"	92.	"	8.	"	<i>DMS</i>	" "	<i>DMs</i>
"	92.	"	10.	"	<i>meis dunc</i>	" "	<i>meis, dunc</i>
"	92.	"	12.	"	XXIV 597—602	ispravi u	XXIV 601
"	92.	"	19.	"	(189)	ispravi u	(189 A)
"	93.	"	6.	"	<i>XVIII q(u)i</i>	" "	<i>XVIII, q(u)i</i>
"	95.	"	6.	"	<i>Aur(eilio)</i>	" "	<i>Au(relio)</i>
"	95.	"	7.	"	<i>coniuge</i>	" "	<i>coiuge</i>
"	97.	"	u biļeski 4.:	<i>exques</i>	" "	<i>eques</i>	
"	101.	"	12.	odozgo:	Dunavu	" "	Dunavu
"	102.	"	12.	"	kamena	" "	kameņa
"	102.	"	6.	odozdo:	češćega	" "	češćega
"	103.	"	4.	odozgo:	ef.	" "	cf.
"	103.	"	8.	"	bogirske	" "	trogirske
"	103.	"	4.	odozdo:	<i>Alexandri</i>	" "	<i>Alexandri,</i>
"	103.	"	9.	"	jeovo mišļeņe	" "	je ovo mišļeņe
"	104.	"	9.	odozgo:	ef.	" "	cf.
"	105.	"	2.	"	<i>Cerealis</i>	" "	Kl. <i>Cerealis</i>
"	105.	"	4.	odozdo:	<i>vīndemia</i>	" "	* <i>vīndemia</i>
"	106.	"	7.	"	<i>Cnaeus</i>	" "	<i>Gnaeus</i>

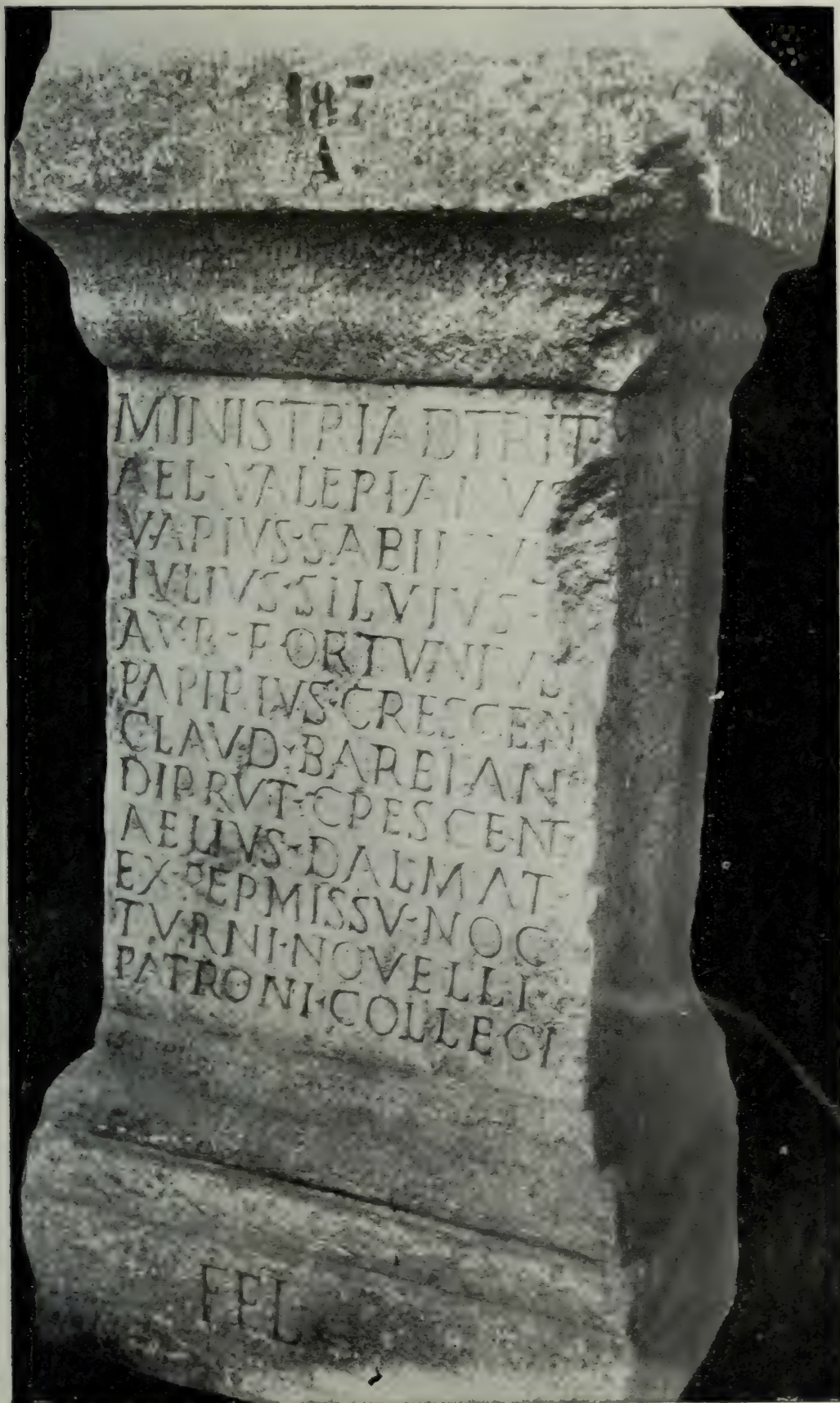
Str.	106.	vrsta	8.	odozdo:	<i>Cn-</i>	ispravi u	<i>Gn-</i>
"	106.	"	18.	"	9633	"	" 9623
"	108.	"	2.	"	<i>Tuli</i>	"	" , <i>Tuli</i>
"	108.	"	22.	"	9060.	— <i>Eufevia</i>	ispravi u 9060. <i>Eufevia</i>
"	109.	"	2.	odozgo:	<i>Marcellinus</i>	ispravi u	<i>Marcellinus</i>
"	111.	lijevi stupac:		<i>Asclepiodoso</i>		ispravi u	<i>Asclepiodoto</i>
"	111.	"	"	<i>Aioia</i> (dat.)	63	ispravi u:	<i>Aioia</i> (dat.?) 63, 110
"	112.	desni	"	poslije <i>Britannici</i>	53	umetni:	<i>Brixiae</i> (mjesto ablat.)
"	112.	broj stranice		312	ispravi u		112.

TABLA I.

1. — Sakralni natpis iz god. 303. po I. (v. str. 90.); C. I. L. III. 1968 a + 8568.

TABLA II

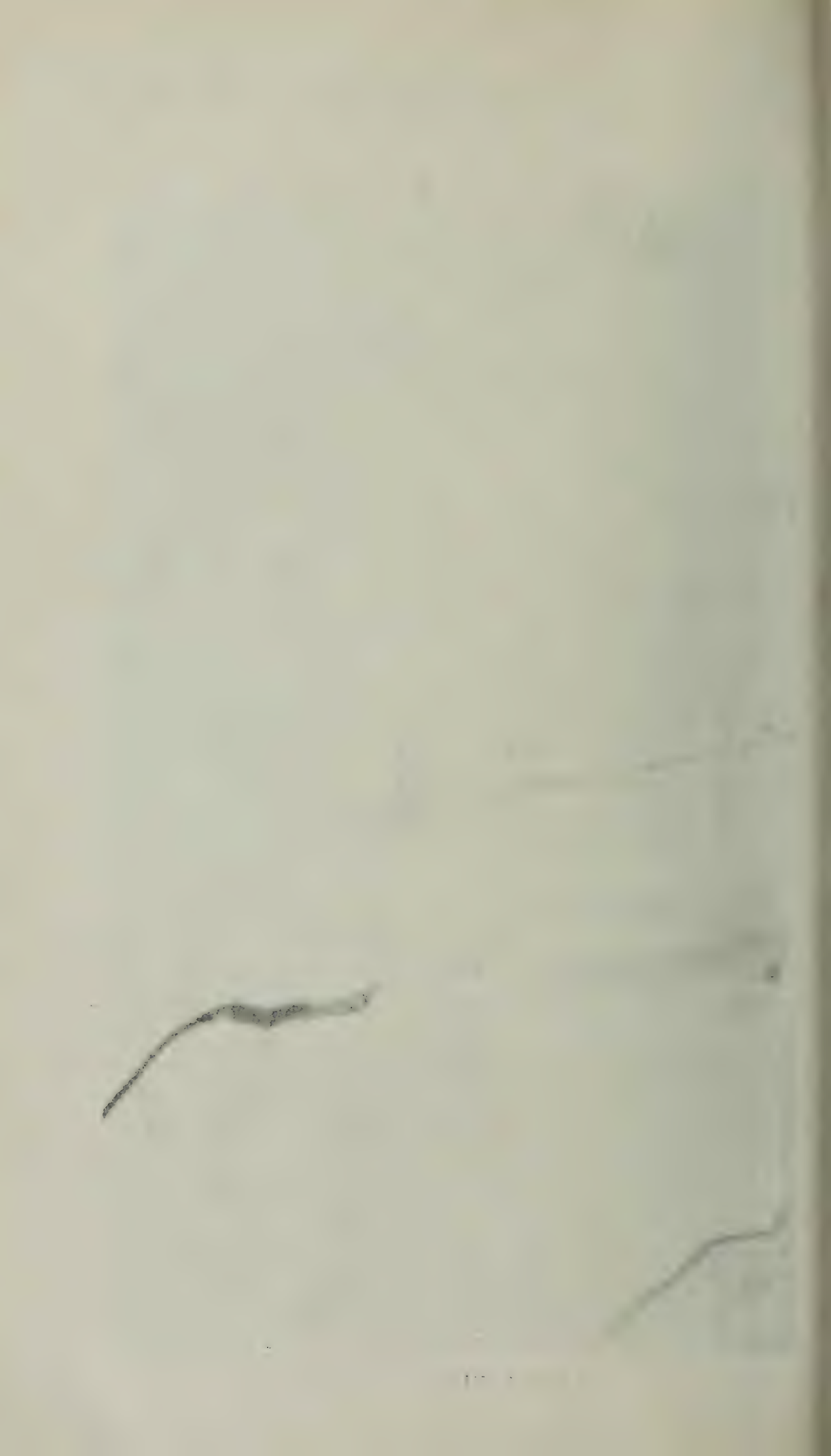
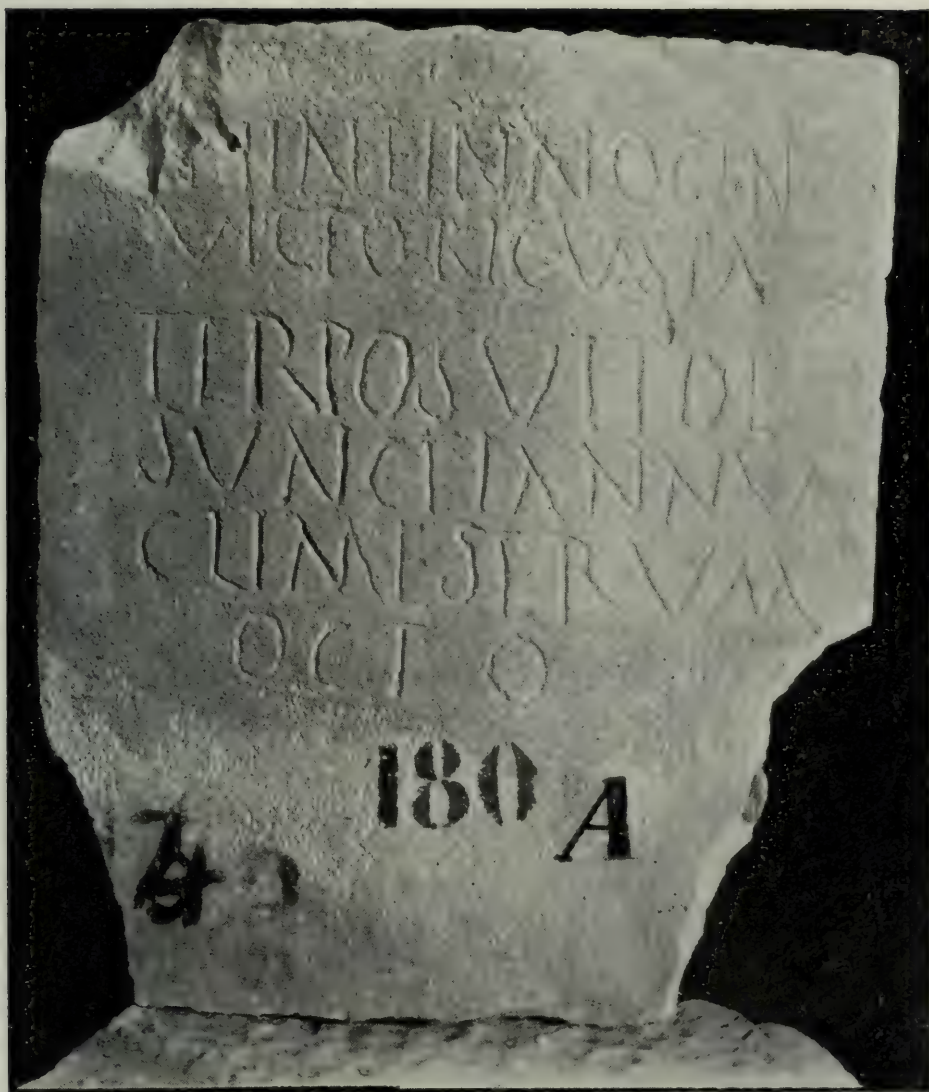
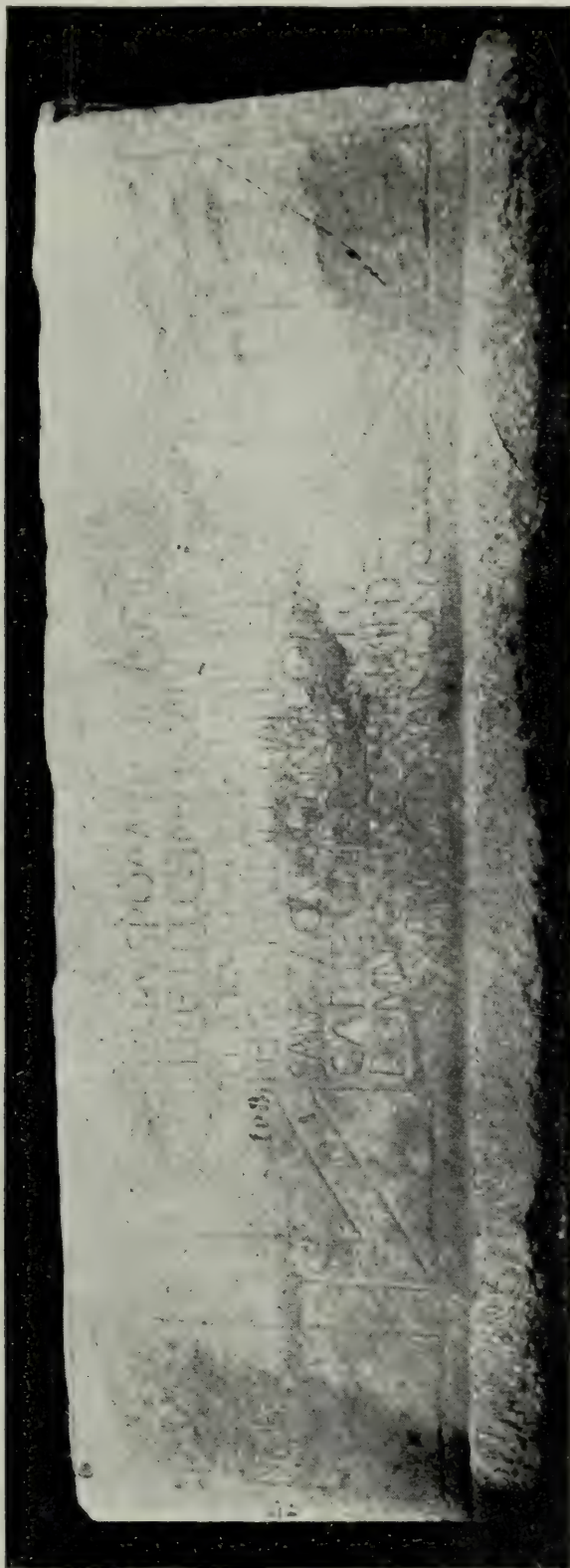

TABLA III.

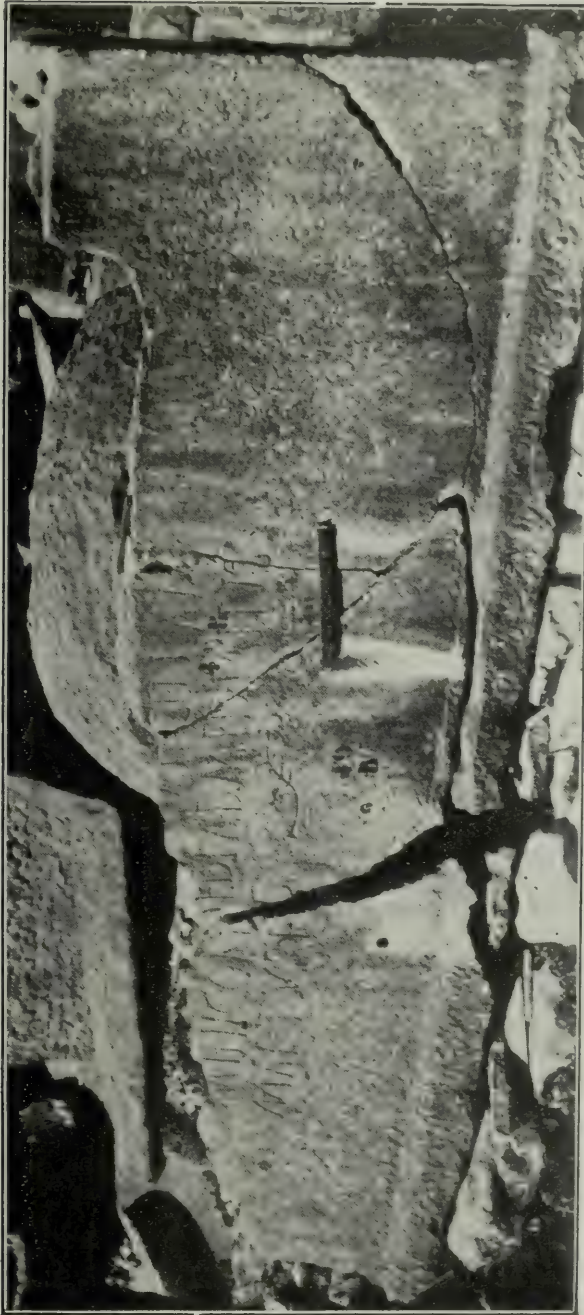
4. — Kršćanski natpis iz četvrtoga stoljeća (v. str. 94.); C. I. L. III. 2602.

TABLA IV.

5. — Kršćanski natpis iz god. 382. (v. str. 94); C. I. L. III 9508.

TABLA V.

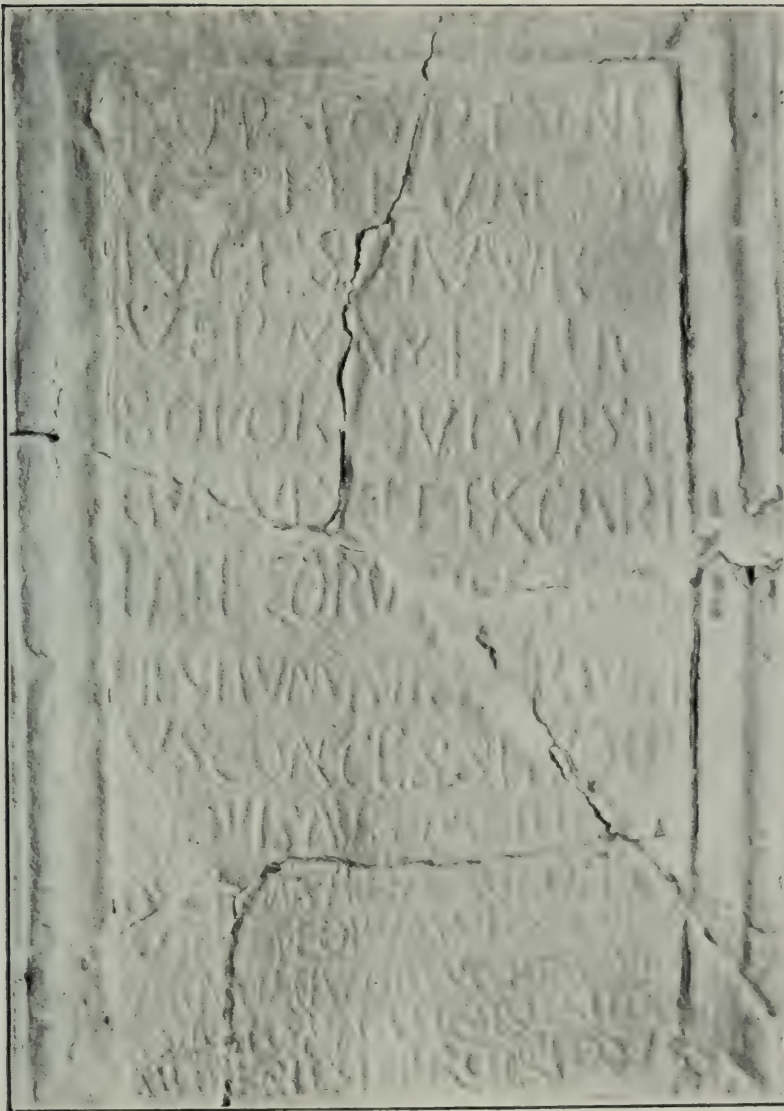
8. — Kršćanski natpis iz petoga stoljeća (v. str. 95.); C. I. L. III. 9546.

TABLA VI.

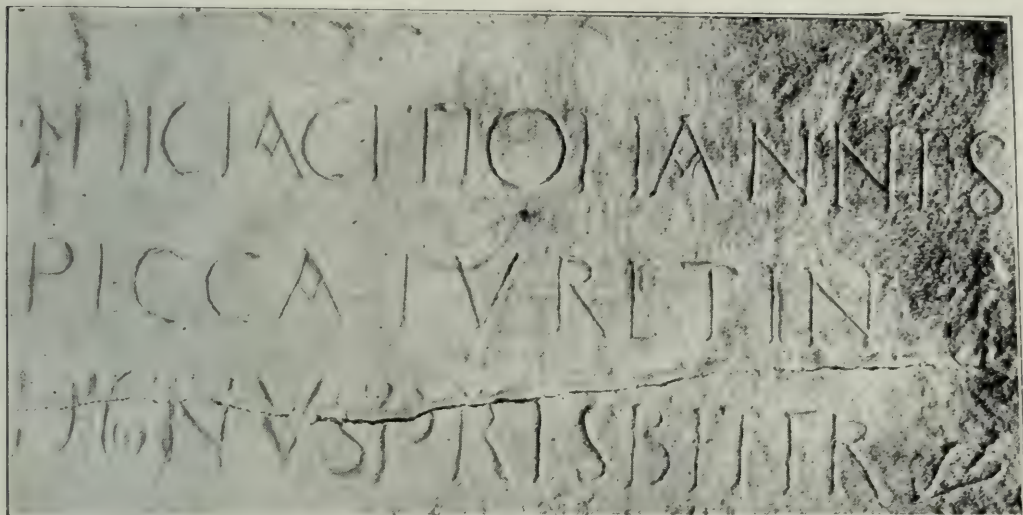
9. — Kršćanski natpis iz šestoga stoljeća (v. str. 95.); B. D. XXIII. 59. (4122 A.).

TABLA VII.

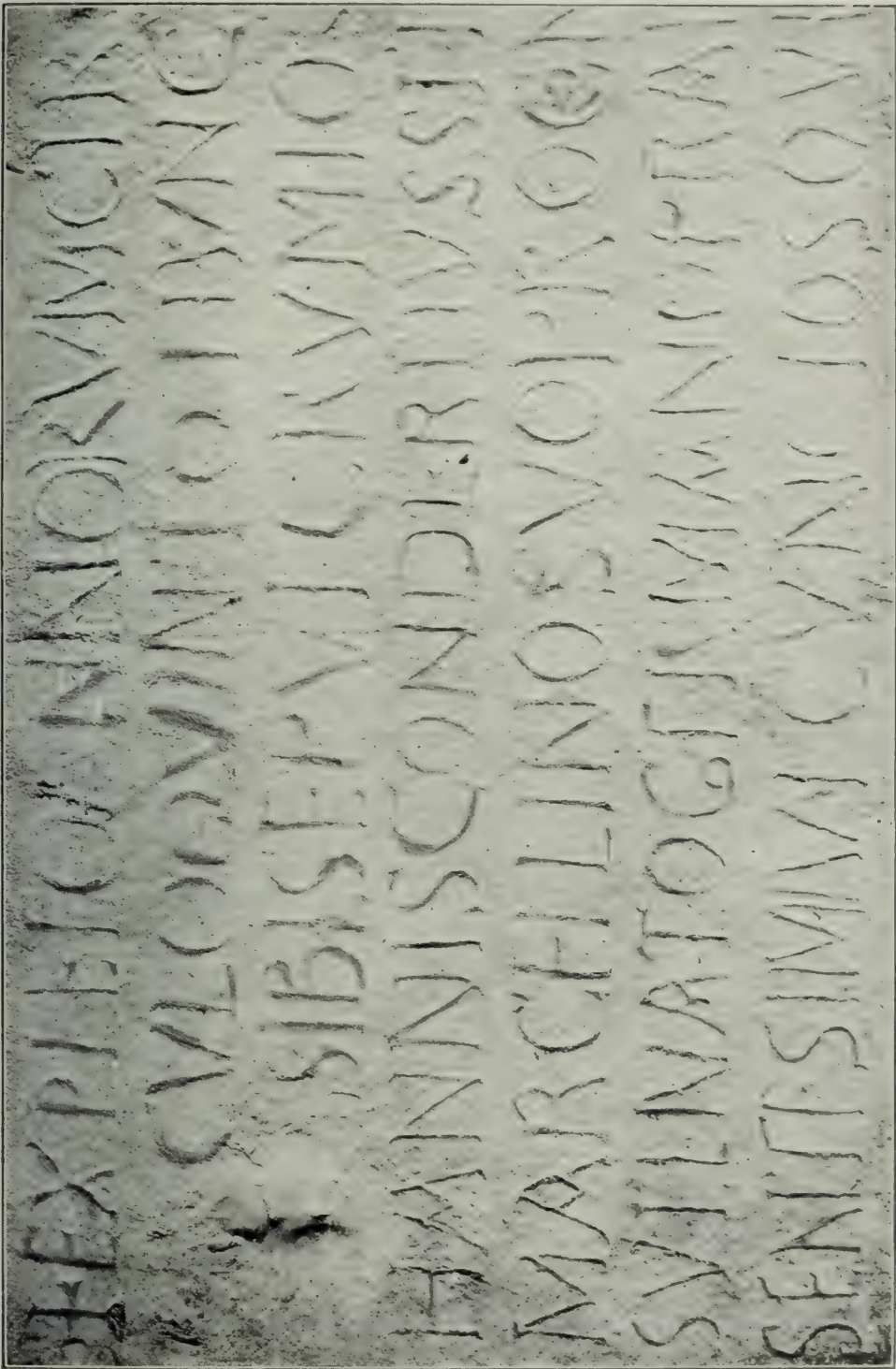
10. — Kršćanski natpis iz šestoga stoljeća (v. str. 96); B. D. XXX. 9. (530 B.).

TABLA VIII.

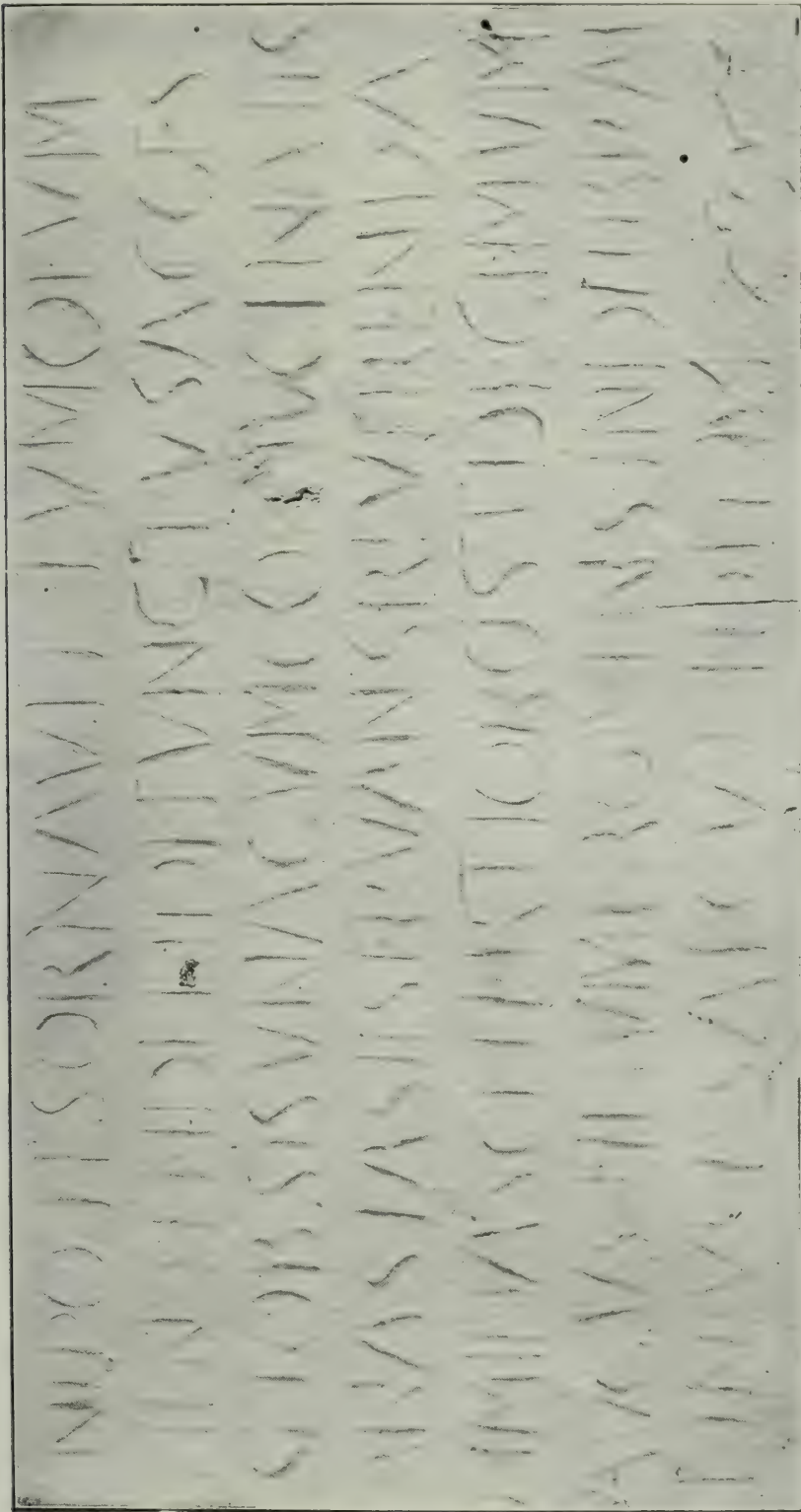
13. — Posljedni vl. natpis prije provale Avara (v. str. 97.); C. I. L. III. 9527.

TABLA IX.

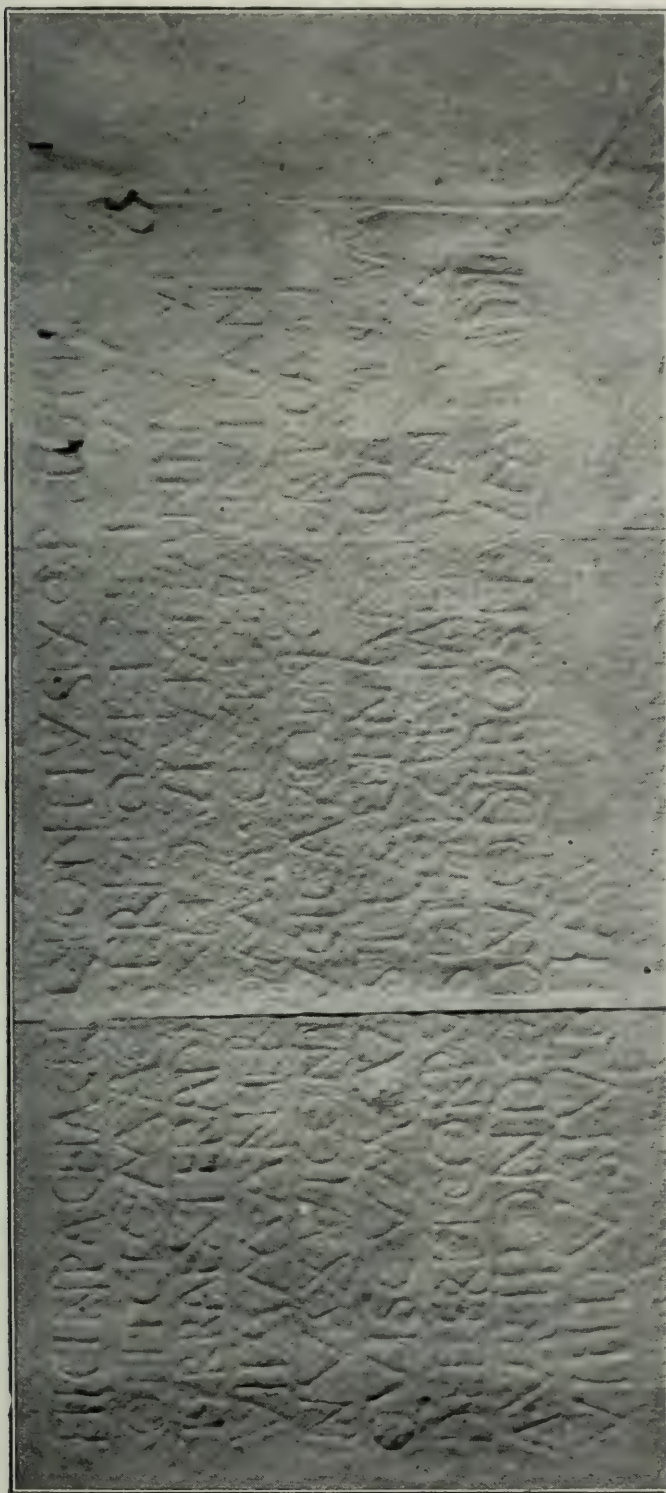
Nastavak natpisa table VIII.

TABLA X.

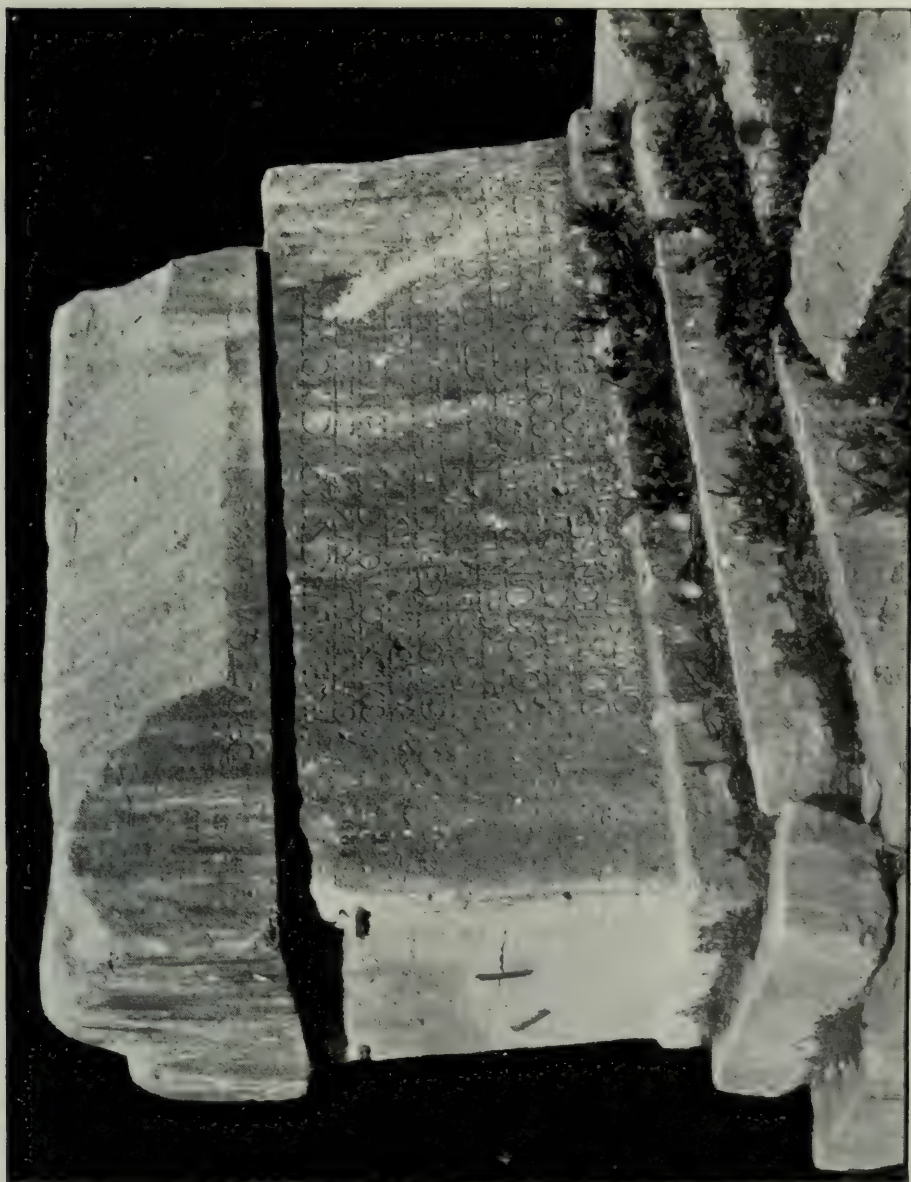
Nastavak natpisa table VIII.

TABLA XI.

12. — Nadgrobní natpis iz Vranica (v. str. 96. sl.); C. I. L. III. 6399.

TABLA XII.

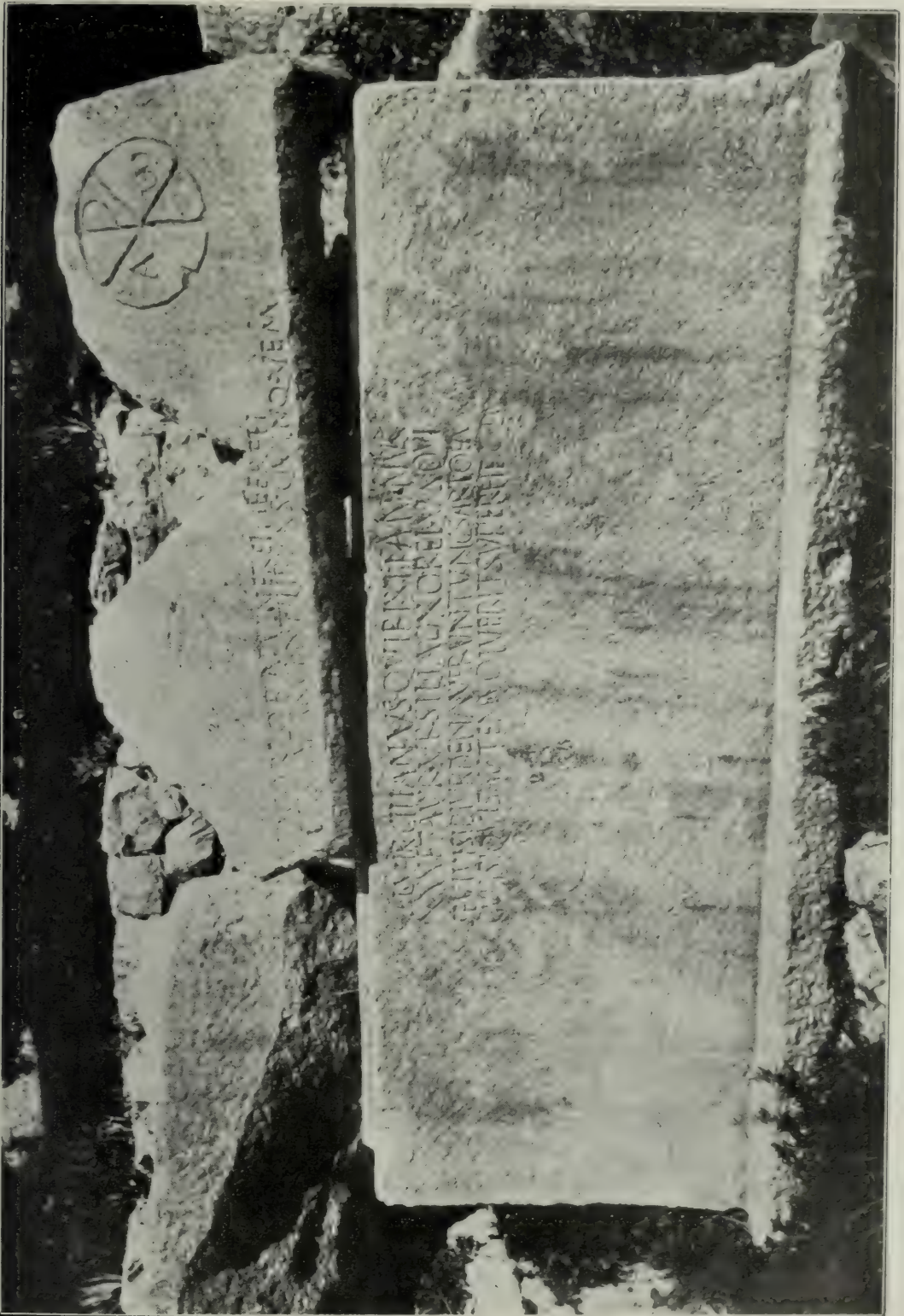
14. — Kršćanski natpis iz konca šestoga ili iz početka sedmog stoljeća (v. str. 97. sl.); C. I. L. III. 9623

TABLA XIII.

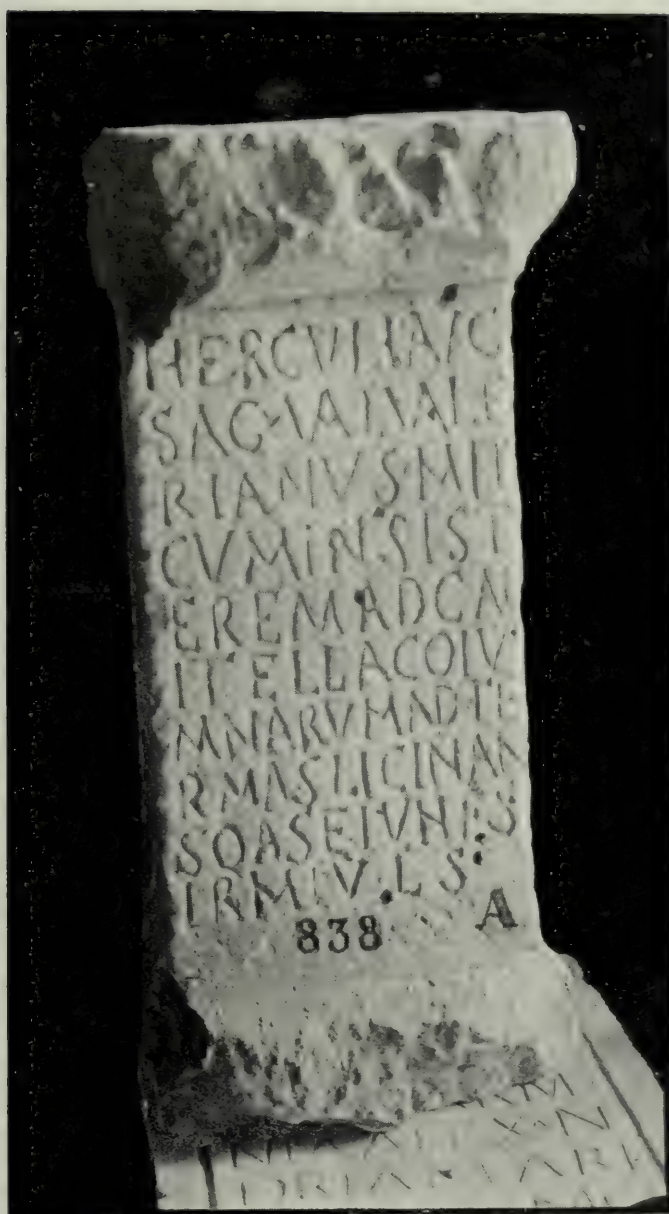
15. — Natpis iz Zadra iz šestoga stoljeća (v. str. 98); B. D. XXXV. 46.

TABLA XIV.

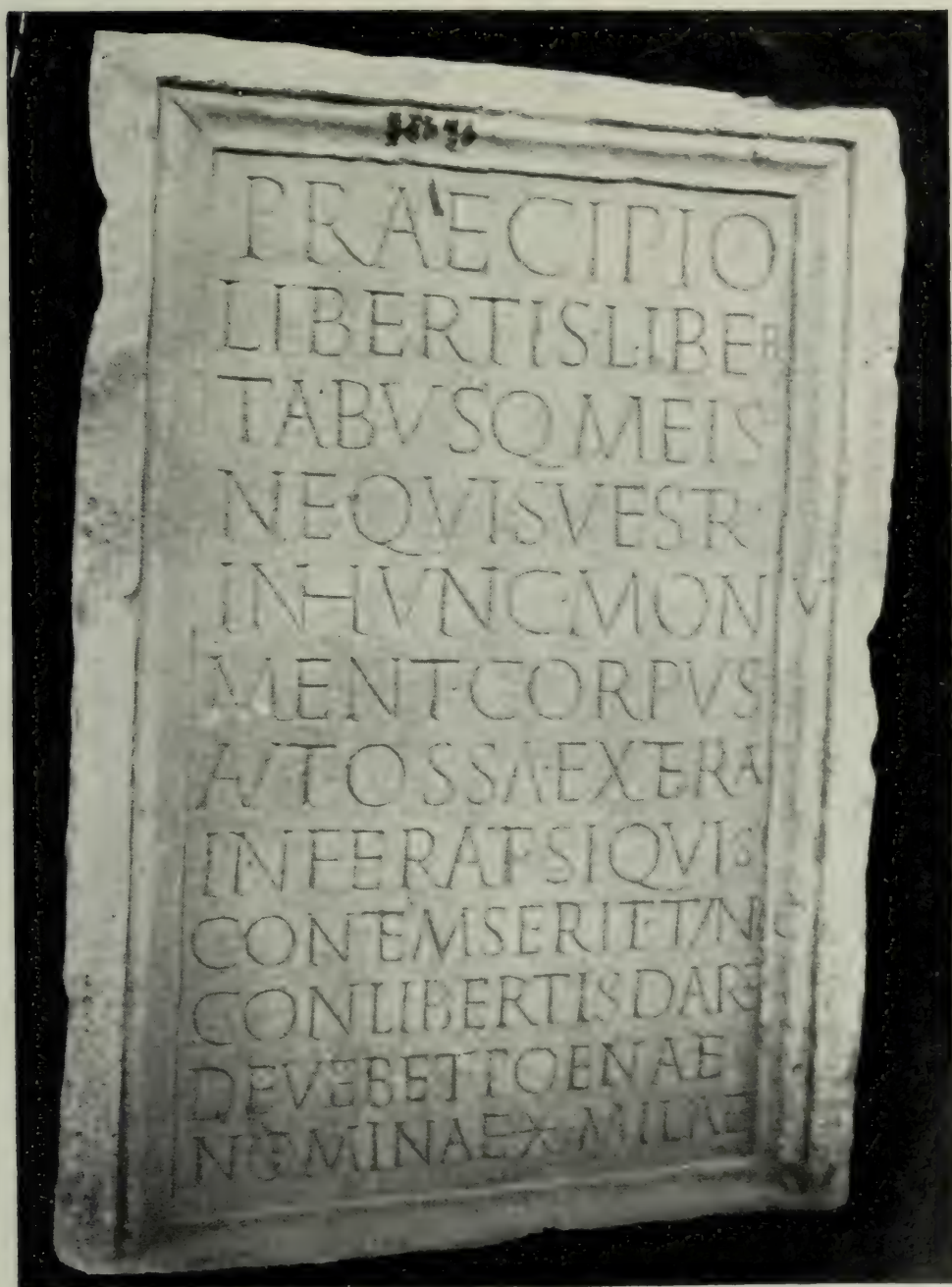
16. — Nadgrobni natpis (v. str. 99.); C I. L. III. 9585.

TABLA XV.

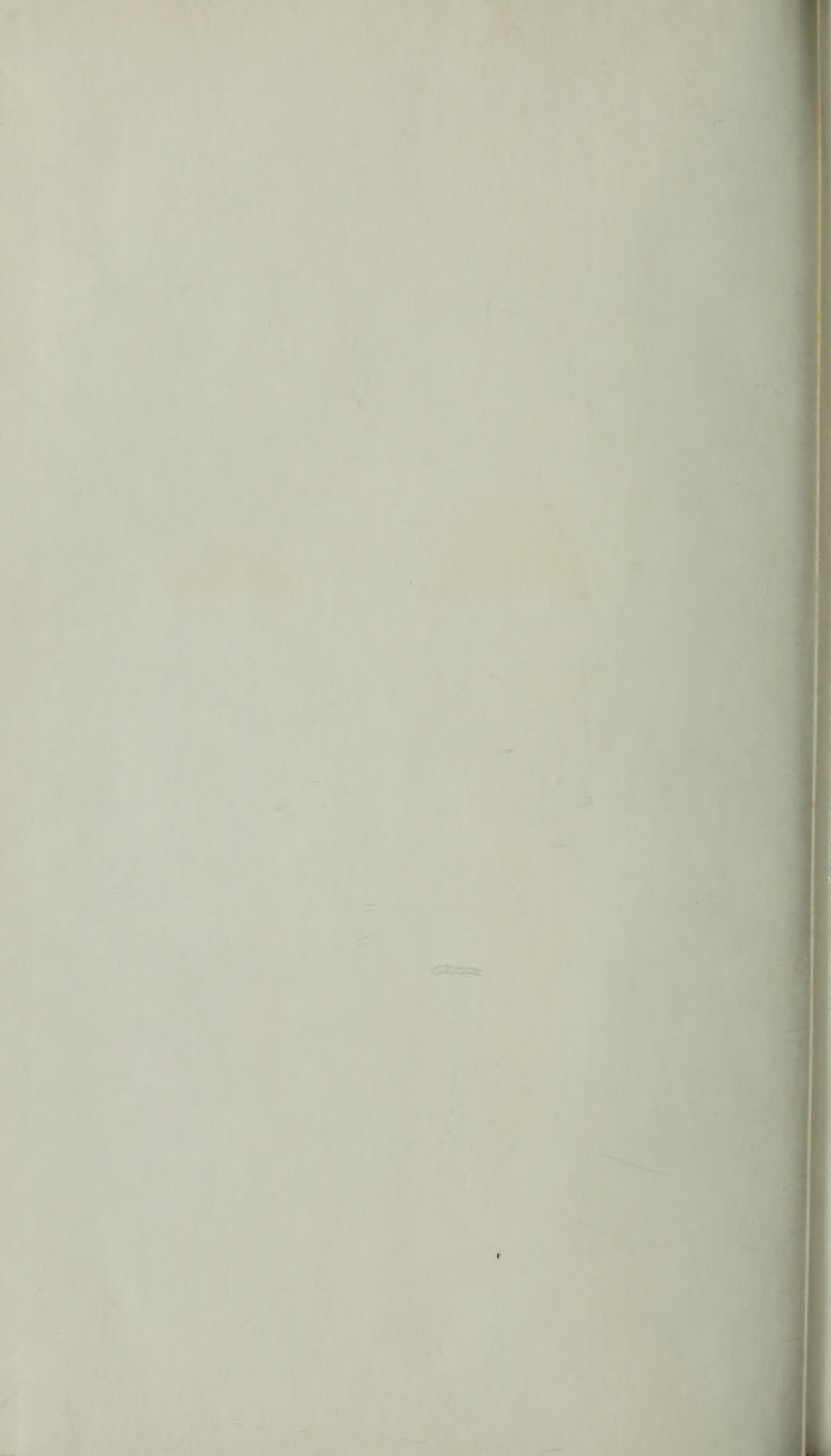
Sakralni natpis iz 2. pole III. stoljeća ili iz 1. pole IV. stoljeća iz Splitske na Braču (v. str. 90.) C. I. L. III. 10107.

TABLA XVI.

7. Cippus od konca III. stoljeća po Is. iz Solina (v. str. 92) C. I L. III. 9450.

777 45

Skok, Petar, 1881-

CN

690

Pojave vulgarno-latinskoga
jezika na natpisima rimske
provincije Dalmacije

.S53

LIBRARY

Pontifical Institute of Medieval Studies

113 ST. JOSEPH STREET

TORONTO, ONT., CANADA M5S 1J6

